

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ**

Освіта збереже Україну!

Матеріали I Всеукраїнських Прокопенківських читань
(10 червня 2022 року)

м. Харків

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «ХАРКІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ КОНСОРЦІУМ»
КЗ «ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
КВНЗ «ХАРКІВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»
ХАРКІВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені Г. С. СКОВОРОДИ

Освіта збереже Україну!

Матеріали І Всеукраїнських Прокопенківських читань

(10 червня 2022 року)

м. Харків

Головний редактор:

БОЙЧУК Юрій – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

Редакційна колегія:

АСТАХОВА Катерина – доктор історичних наук, професор, ректор Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»;

БЄЛОВА Людмила – доктор соціологічних наук, професор, директор ННІ «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, президент громадської спілки «Харківський університетський консорціум»;

БАШКІР Ольга – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки, голова РМУ ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

БЕРЕЖНА Світлана – доктор філософських наук, професор, проректор з наукової, інноваційної і міжнародної діяльності ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ГОЛОБОРОДЬКО Костянтин – доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ДОВЖЕНКО Тетяна – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету початкового навчання ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ЛУК'ЯНОВА Лариса – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України;

ПОКРОСВА Любов – кандидат педагогічних наук, доцент, ректор КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»;

ПОНОМАРЬОВА Галина – доктор педагогічних наук, професор, ректор КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»;

ПОНОМАРЬОВА Наталія – доктор педагогічних наук, професор, декан фізико-математичного факультету ХНПУ імені Г. С. Сковороди ;

ЦАПКО Алла – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ЧЕРНІКОВА Інна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ШАПОВАЛОВА Олена – начальник редакційно-видавничого відділу ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

Затверджено редакційно-видавничою радою

Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

(протокол № 6 від 15 червня 2022 року)

Освіта збереже Україну! : матеріали I Всеукраїнських Прокопенківських читань, Харків, 10 черв. 2022 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. ред.) та ін.]. – Харків, 2022. – 399 с.

У збірнику відображено тези I Всеукраїнських Прокопенківських читань, присвячених ушануванню пам'яті доктора педагогічних наук, професора, академіка Національної академії педагогічних наук України, заслуженого працівника народної освіти України, Почесного громадянина м. Харкова Прокопенка Івана Федоровича. Він містить роздуми і спогади, пов'язані з постаттю великого педагога сучасності, його думками про націєтворчу місію Вчителя, роль педагогічних університетів як унікальних освітньо-виховних і культурно-духовних центрів підготовки вчителів.

Матеріали стануть у пригоді науковцям, учителям, докторантам, аспірантам, викладачам закладів вищої освіти, практичним працівникам у галузі освіти.

Передмова

10 червня 2022 року ми, сквородинівці, та вся освітянська спільнота країни вперше відзначала день народження Івана Федоровича Прокопенка без нього. 29 червня минулого року перестало битися серце доктора педагогічних наук, професора, академіка Національної академії педагогічних наук України, заслуженого працівника народної освіти України, Почесного громадянина м. Харкова, видатного педагога сучасності, чотири десятки років беззмінного ректора нашого університету, під керівництвом якого пройшла ціла епоха. Це велика втрата для університету, громадськості Харкова та всієї країни. Його добре знають як в Україні, так і далеко за її межами. Внесок академіка І.Ф. Прокопенка в розвиток освіти й науки нашої держави є безцінним скарбом.

Минулого року до 85-річного ювілею Івана Федоровича було підготовлено унікальне видання із теплою назвою – «Від серця до серця». До книги ввійшло безліч привітань та спогадів від друзів, колег, учнів, ректорів закладів вищої освіти України, посольств різних країн, випускників університету. Привітання були щирими, усі бажали ювіляру ще довгі роки працювати на благо рідного університету та всієї держави. Але цим побажанням здійснитися, на жаль, уже не судилося – того ж місяця сквородинівська родина попрощалася з Іваном Федоровичем.

Відтоді минув рік. Ім'я Івана Федоровича Прокопенка назавжди залишиться в наших серцях і буде вкарбовано золотими літерами в історію Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Керівництво й колектив університету докладатимуть максимум зусиль щодо збереження найвищих надбань та найкращих традицій, забезпечення його успішного розвитку задля реалізації ідей та задумів.

На честь вшанування пам'яті про видатну особистість сучасності й справжнього патріота України І.Ф. Прокопенка було вирішено започаткувати і провести І Всеукраїнські Прокопенківські читання «Освіта збереже Україну!», які тепер щорічно проводяться 10 червня в стінах нашого університету. Узяти участь у педагогічних читаннях запропонували науковцям, викладачам,

учителям, широкій спільноті освітян. Учасники заходу мали можливість залишити в історії вітчизняної освіти й педагогічної науки роздуми і спогади, пов'язані з постаттю Івана Федоровича Прокопенка.

Перші Прокопенківські читання проходили за такими напрямками: І.Ф. Прокопенко – особистість, громадянин, лідер, учитель, вчений, менеджер; Іван Прокопенко – продовжувач Сковородинівських традицій; Сучасні проблеми підготовки педагогічної еліти в Україні і світі. Під час онлайн-конференції учасники наукового зібрання ділилися власними спогадами й улюбленими висловами Івана Федоровича, які вже стали відомими афоризмами: «Життя – це справа, яку ми зобов'язані виконувати і чесно довести до кінця», «Своє серце віддаю людям і служінню рідній Україні», «Щасливий той, хто поєднав свою улюблену працю з суспільною користю, це і є справжнє життя», «Я люблю бути популярним: це щастя, але я хочу бути корисним: це обов'язок!», «Освіта збереже Україну!». Ці мудрі слова особливо актуальні зараз. Вони звучать для нас дороговказом: як нам треба жити й працювати. Іван Федорович став взірцем для нас, своїм прикладом він довів, що мрії про професію здійснюються, а успіх приходить до того, хто наполегливо працює й постійно самовдосконалюється.

Завдяки невтомній праці І.Ф. Прокопенка наш університет перетворився на справжній центр формування інтелектуальної еліти всієї країни. Він здійснив неоцінний внесок у підготовку багатьох поколінь учителів, зростив плеяду талановитих педагогів, вручив дипломи про вищу освіту десяткам тисяч висококваліфікованих фахівців – випускникам Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Сьогодні сквородинівці продовжують тримати свій освітній фронт, докладають максимум зусиль, аби зберегти університет у ці надскладні для України часи, забезпечити його успішний розвиток і продовжити реалізацію ідей і планів Івана Федоровича Прокопенка.

Юрій БОЙЧУК – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

ЗМІСТ

ІВАН ФЕДОРОВИЧ ПРОКОПЕНКО – ГРОМАДЯНИН, ПАТРІОТ, УЧЕНИЙ, ПЕДАГОГ,
МЕНЕДЖЕР

Бойчук Ю.Д.12

ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ АНДРАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО
ПЕРСОНАЛУ У СФЕРІ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Аніщенко О.В.24

РЕКТОРСЬКИЙ КОРПУС ХАРКІВЩИНИ «ЕПОХИ ПРОКОПЕНКА»

Астахова К.В.30

ПРОКОПЕНКО І СКОВОРОДА – ДВА «ПЕРШОРОЗУМИ» СВОЄЇ ЕПОХИ

Бакай С.Ю.35

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНОГО ПЕРСОНАЛУ ДЛЯ
РОБОТИ З ДОРΟΣЛИМИ

Баніт О.В.42

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ПРИ
ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «ІНФОРМАТИЗАЦІЯ У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я»

Батюк Л.В.46

ПІДГОТОВКА ОСВІТЯНСЬКОЇ ЕЛІТИ ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ
СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Безрук О.О.50

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ
І.Ф. ПРОКОПЕНКА

Бережна С.В., Чернікова І.В.53

УЧИТЕЛЬ, ВЧЕНИЙ І ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ – ІВАН ФЕДОРОВИЧ ПРОКОПЕНКО

Бондар В.І.59

КОРДОЦЕНТРИЗМ ПЕДАГОГІЧНОГО СВИТОГЛЯДУ ІВАНА ПРОКОПЕНКА І ГРИГОРІЯ
СКОВОРОДИ

Боярська-Хоменко А.В., Ворожбіт-Горбатюк В.В., Собченко Т.М.61

УГОРСЬКЕ МОВОЗНАВСТВО ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ В ІСТОРІЇ КУЛЬТУРИ ЗАКАРПАТТЯ

Вароді Н.Ф.64

ТВОРЧІ ПРОЄКТИ У ВИЩІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

Веприк С.А., Шакуров Є.О.69

DYNAMIC GEOMETRY AS AN INTEGRAL COMPONENT OF ELITE MATHEMATICS
TEACHERS TRAINING

Vodolazhenko A. V.73

ІМІДЖ ЗАКЛАДУ І РЕПУТАЦІЯ ПЕДАГОГА-ДОСЛІДНИКА

Вольянська С.Є., Луценко Л.В., Коноваленко В.В.79

ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНФОРМАТИКИ Гайдусь А.Ю.	83
СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ЛІКАРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Галкіна Т. М.	86
ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ Гнатовська К.С.	89
АЛЬТЕРНАТИВНІ МОДЕЛІ ОТРИМАННЯ ОСВІТИ В СУСПІЛЬСТВІ ЗНАНЬ Гончарова О.С.	93
ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ Довженко Т.О., Небитова І.А.	97
ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ Довченко Н.В.	102
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕСТЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ Донченко О.В.	107
ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ Ємець А.А., Коваленко О.М.	111
БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОРТРЕТ ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО І. Ф. ПРОКОПЕНКО Захарченко В.П., Коробкіна О.Г.	115
ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ Зеленська Л.Д.	119
ПОКЛИКАННЯ: РЕКТОР-НАСТАВНИК Золотухіна С.Т.	127
ІВАН ФЕДОРОВИЧ ПРОКОПЕНКО ТА РОЗВИТОК ВАЛЬДОРФСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ Іонова О.М.	131
MASTERS' PROFESSIONAL TRAINING ON SPECIALTY 016.02 «SPECIAL EDUCATION. OLIGOFRENOPELAGOGY» IN H.S.SKOVORODA KHARKIV NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY Казачінер О.С., Бойчук Ю.Д., Галій А.І.	136
ПОНЯТТЯ «ВИКОНАВСЬКА КОНЦЕПЦІЯ» У ПРОБЛЕМНОМУ ПОЛІ МУЗИКОЛОГІЧНОГО СЕМАНТИЧНОГО ЗНАННЯ Калашник М.П.	140

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПЕДАГОГІЧНОГО ПЕРСОНАЛУ ЗАКЛАДІВ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ Калюжна Т. Г.	145
МЕНТАЛЬНІ РИСИ ХАРАКТЕРУ ЯК БАЗИС СТІЙКОСТІ ОСВІТЯН Кін О.М., Жванія Т.В.	149
УДОСКОНАЛЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ Комісова Т.Є., Коваленко Л.П.	152
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИКЛАДАННЯ ПОНЯТТЯ «ЛАНДШАФТНЕ РІЗНОМАНІТТЯ» НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ Коптєва Т.С.	157
FEATURES MENTALITY AND METHODS OF EDUCATION Suzanna Mykolaivna Kots, Vitaliy Pavlovich Kots	161
ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ Коченгіна М.В.	169
ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ-ПАТРІОТА В КОНТЕКСТІ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ Купіна І.О.	176
ФІЛОСОФСЬКІ КОНЦЕПТИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ У СВІТОГЛЯДНІЙ СИСТЕМІ ІВАНА ПРОКОПЕНКА Левченко Н. М.	179
АКТУАЛЬНІСТЬ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ Лугова М.С.	186
МУЗИЧНА ОСВІТА В УКРАЇНІ ТА КИТАЇ: НАПРЯМИ РОЗВИТКУ Лі Хайцзюань	191
САМООСВІТА ЯК ЗАПОРУКА ЖИТТЄВОГО УСПІХУ Майстриук І.С.	194
ІНТЕГРОВАНЕ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В НУШ: СВІТОГЛЯДНИЙ І МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТИ Маленко О.О., Муслієнко О.В.	197
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ: НОВІ ПРІОРИТЕТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ Малихіна О.Є.	203
ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗАКЛАДІ ФАХОВОЇ ОСВІТИ Малярєва А.А.	207

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ПРИРОДНИЧОГО ЦИКЛУ Мамотенко А.В., Комісова Т.Є.	211
МАГІСТЕРСЬКА ПІДГОТОВКА МЕНЕДЖЕРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕЛІТИ Мармаза О. І.	215
ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ Масюк О. М., Титаренко Л. І.	221
СПЕЦИФІКА ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ДО РОЗРОБКИ ДИСТАНЦІЙНИХ КУРСІВ Москаленко В.В.	225
РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ Мірошніченко В. І.	229
СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ УМІНЬ ШКОЛЯРІВ Носова В.В.	232
ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ Олефіренко Н. В., Андрієвська В. М.	236
СУЧАСНІ МУЗЕЇ І ОСВІТА: МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ Олефіренко Н.В., Пономарьова В.К.	240
ОСНОВНІ СТРАТЕГІЇ ДОСЯГНЕННЯ ЯКОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ Олійник О.М.	245
ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЕКОНОМІКИ Олійник Ю.О., Мельникова О.В.	250
МЕТОДИЧНА РОБОТА ЯК СКЛАДОВА ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ Остапенко А.С.	257
ФОРМУВАННЯ МЕДІАОСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ Остапенко Л.П.	265
ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІЇ ВИЩОЇ ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ У ЗВО КНР Пей Чжиюн, Цін Шен	269
«СРОДНА ПРАЦЯ» ТА СЕНС ЖИТТЯ ІВАНА ПРОКОПЕНКА Плахтєєва В.І.	272
ПЛАТФОРМА ГУГЛ КЛАС ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА Погорєлова Т.Ю.	275
БІОЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ БІОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ Пінський О.О., Глуховецька В.В.	280

ВЗАЄМОДІЯ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ І СІМ'Ї ЯК ЗАПОРУКА ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ Пономарьова Г.Ф.	285
ВИБІР ПРОФЕСІЇ: УРОКИ ІВАНА ФЕДОРОВИЧА ПРОКОПЕНКА Пономарьова Н.О.	295
ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕЛІТИ ЗА КОРДОНОМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Постригач Н.О.	299
ІННОВАЦІЙНІ ПОЗИЦІЇ І.Ф. ПРОКОПЕНКА В ДОСЛІДЖЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ ТА В ПРАКТИЧНІЙ РОБОТІ ВИДАТНОГО КЕРІВНИКА Радченко Л.П.	305
ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД У ОСВІТЯНСЬКИХ ВИМІРАХ: АНАЛІЗ ДОСВІДУ ІНІЦІАТИВНИХ ПЕДАГОГІВ Рибалко Л.С., Овсяк Д.Р., Карась А.Г.	311
ІННОВАЦІЇ ПРИ ВИКЛАДАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ Рядинська І.А.	316
ПАРТНЕРСТВО – КОНСТАНТА ЖИТТЄТВОРЧОСТІ ІВАНА ПРОКОПЕНКА І ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ Се Кежань	321
ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА – МІСІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ Скотна Н.В.	324
ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО ТА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ Смолянук Н.М., Партола В.В., Кабанська О.С.	328
МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ У НОВУ ЕПОХУ: ЕКСТРАПОЛЯЦІЯ ПОГЛЯДІВ ПЕДАГОГА-ГУМАНІСТА Й ЕКОНОМІСТА ІВАНА ФЕДОРОВИЧА ПРОКОПЕНКА Соляр В.В.	333
БАГАТОВЕКТОРНІСТЬ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЬСТВА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТИ Ткаченко Л. П.	341
ПІДХОДИ НАУКОВЦІВ УКРАЇНИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ НАВЧАННЯ» У Юе, Пісоцька М.Е.	344
ДОСЛІДНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ У КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ПАРАДИГМИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕЛІТИ Франчук Т.Й.	349
ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ: ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ФОРМ ТА МЕТОДІВ «ВІРТУАЛЬНОЇ ОСВІТИ» Хіріна Г.О.	355

МІСЦЕ ІСТОРИКО-МОВНИХ ДИСЦИПЛІН В ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНІЙ ПРОГРАМІ ФІЛОЛОГА-УКРАЇНІСТА Царалунга І.Б.	359
ІВАН НЕКЛЮДОВ ТА ІВАН ПРОКОПЕНКО: ВЕЛЕТНІ НАУКИ ТА ДЕРЖАВИ Черняк К.С., Пономарьова Н.О.	366
ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ІНСТРУМЕНТІВ GOOGLE ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ Чехратова О.А.	371
ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕЛІТИ У СИНГАПУРІ Чихаріна К.І.	375
УКРАЇНСЬКІ ПРОСВІТНИКИ МИНУЛОГО ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ Шевченко Н.О.	380
ІНСТРУМЕНТАЛЬНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ ДИДАКТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ З ІНФОРМАТИКИ Шинкарьова Д.А., Андрієвська В.М.	387
ВЕБ САЙТ ПЕДАГОГА-ДОСЛІДНИКА «ДІАЛОГИ ПРО ВИХОВАННЯ» Штефан М.В., Борисенко Н.О., Доценко С.О.	390
ІВАН ПРОКОПЕНКО ЯК ЗАСНОВНИК ХАРКІВСЬКОЇ НАУКОВОЇ ШКОЛИ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ Янкович О.І.	393

**ІВАН ФЕДОРОВИЧ ПРОКОПЕНКО –
ГРОМАДЯНИН, ПАТРІОТ, УЧЕНИЙ, ПЕДАГОГ, МЕНЕДЖЕР**

Бойчук Ю.Д.

доктор педагогічних наук, професор,

член-кореспондент НАПН України, ректор

Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: apion1@meta.ua

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7048015>

Пройшов рівно рік з дня народження Івана Федоровича Прокопенка – авторитетного громадського діяча, видатного вченого, знаного фахівця у галузі нових педагогічних технологій навчання та виховання, економічної теорії, філософії освіти, який чотири десятиліття очолював Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. 10 червня 2021 року освітянська і наукова спільнота святкувала його 85-річний ювілей [1]. Але через декілька днів, 29 червня, через підступну хворобу його серце зупинилося назавжди....

Народився І. Ф. Прокопенко в мальовничому селі Васильки над тихою рікою Сулою, притокою Дніпра, у Лохвицькому районі на Полтавщині. Місце, де народився і провів нелегкі дитячі роки Іван Федорович, – це історично козацький край, а його «життєва річка» має глибинні історичні джерела, котрими міг би пишатися кожен українець. Іван Федорович рано розпочав свій трудовий шлях, працював у колгоспі, на будівництві й експлуатації шахт на Донбасі, у громадських організаціях [4].

Свою трудову діяльність Іван Федорович розпочав у 1953 році в колгоспі імені Т.Г. Шевченка Лохвицького району Полтавської області. З 1955 по 1956 рік працював інструктором Лохвицького райкому комсомолу. З 1956 по 1959 роки був тесляром, вибійником шахти «Полтавська-комсомольська № 2» у місті Єнакієве на Донеччині. З 1959 по 1960 рік обіймав посаду 2-го секретаря Лохвицького райкому комсомолу.

Але найбільша частина життя Івана Федоровича була пов'язана з педагогічною діяльністю. У 1964 році він закінчив Харківський юридичний

інститут інституту (нині Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого), де згодом (1965-1980 рр.) пройшов усі сходинки кар'єри в закладі вищої освіти: викладач, доцент, завідувач кафедри політичної економії.

У 1970-1973 роках він навчався в аспірантурі при кафедрі політичної економії Харківського державного університету імені О. М. Горького (нині Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна). Після закінчення аспірантури захистив кандидатську дисертацію «Экономические закономерности управления общественным производством» (1973). У 1985 році отримав учене звання професора. У 1996 році захистив докторську дисертацію «Теоретичні та методологічні основи економічної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах».

Із 1980 до 2020 року І. Ф. Прокопенко очолював Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.

За 40 років ректорської діяльності І. Ф. Прокопенку, університет змінював свої назви, відбувалися структурні перебудови, проходили покоління викладачів і студентів, але незмінним залишалося одне – виконання історичної місії підготовки педагогічних кадрів.

У різні часи, стабільності чи кризи, та попри різні події університет не зраджував своєму основному покликанню: допомогти тим, хто обрав педагогічний фах, опанувати особливе мистецтво навчати і виховувати інших і самонавчатися впродовж життя. Університет зберіг і продовжує розвивати свої традиції – формування національної гідності і свідомості, повагу до історичного минулого, шанобливе ставлення до національних надбань [5].

Цінності, що сповідають у Сковородинівському університеті, пов'язані з основоположними загальнолюдськими і загальнопедагогічними принципами, які всім добре відомі. Вони викристалізовувалися впродовж віків, беручи початок із української народної педагогіки.

Завдяки невтомній діяльності Івана Федоровича Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди перетворився на справжній центр формування інтелектуальної еліти як в межах Слобожанщини, так і в масштабах

всієї України. Іван Федорович може пишатися досягненнями випускників університету, серед яких Герої України, відомі політики, громадські діячі, вчені зі світовим ім'ям, видатні спортсмени, художники, музиканти. Їхній професіоналізм, наполегливість і відданість своїй справ завжди задовольняли потреби та вимоги часу [1].

Підвищення якості й ефективності освіти, розроблення програм подвійних дипломів, розвиток науково-інноваційної діяльності та комерціалізація результатів наукових досліджень, співпраця з вітчизняними та зарубіжними науково-освітніми центрами - основні пріоритети, які були визначальними в діяльності Івана Федоровича як ректора Сковородинівського університету, який по праву набув статусу класичного центру підготовки вчителів.

У незалежній Україні університет, очолюваний Іваном Федоровичем, став першим у регіоні україномовним закладом вищої освіти. Його вихованці працюють у ближньому і далекому зарубіжжі, у кожному регіоні України, у кожній школі Харківщині.

З моменту проголошення незалежності України в університеті почався якісно новий етап розвитку. Завдяки успішній акредитації, в 1992 році він отримав новий статус – університету. А з 2004 року він стає національним.

Під керівництвом І. Ф. Прокопенка значно зріс якісний рівень науково-педагогічних працівників, було розбудовано сучасну матеріально-технічну базу та спортивну інфраструктуру університету (сім навчальних корпусів, сучасні лекційні аудиторії, лінгафонні кабінети, ботанічний сад, оранжерея, гербарій, навчально-спортивний комплекс імені Ю. М. Пояркова, лижна база зі стадіоном, площинні споруди, спортзали), відкрито нові факультети, кафедри, музейний комплекс, культурні центри, навчально-польовий табір «Гайдари». Для вшанування воїнів-захисників, які віддали своє життя на Донбасі у боротьбі за незалежність України, встановлено Меморіальний хрест та відкрито Меморіальну аудиторію.

За ініціативою І. Ф. Прокопенка адміністрація, професори, викладачі, співробітники і студенти університету на добровільні кошти спорудили

пам'ятник Григорію Савичу Сковороді. На виконання рішення III з'їзду працівників освіти України, у жовтні 2002 року на території університету відкрито пам'ятник Учителю.

І. Ф. Прокопенко завжди вважав пріоритетним напрямом роботи університету підготовку компетентної, усебічно розвиненої, духовно багаті особистості вчителя, який є патріотом і свідомим громадянином України. Це сформульовано і в сучасній місії університету.

Виховна робота в університеті спрямована на систематичну і цілеспрямовану підготовку нової генерації педагогічної еліти, формування інтелектуального генофонду нації, примноження професійного та культурного потенціалу особистості, набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних здобутків українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування головних цінностей громадянина незалежної європейської держави, відчуття самодостатності.

Іваном Федоровичем було створено унікальну систему виховної роботи в університеті, яка здійснюється через: заступників деканів із виховної роботи, кураторів академічних груп, художню раду, команду КВК, регіональні культурні центри (ізраїльський; іранський; турецький; китайський; японської культури і освіти; польської мови, культури і освіти; український культурний центр), волонтерську роботу, професійні, дебатні, дискусійні клуби.

У створеному, за пропозицією І. Ф. Прокопенка, культурно-мистецькому центрі по сьогоднішній день працює 76 творчих колективів, добре знаних у Харкові й Україні, серед яких інструментальні, вокально-хорові, хореографічні (сучасні, народні, бальні танці), а також оркестри та ансамблі. Шість колективів мають звання «Народний самодіяльний колектив профспілок України»

І. Ф. Прокопенко завжди опікувався збереженням і розвитком славетних спортивних традицій і досягнень. При університеті було створено спортивний клуб та олімпійську спілку, які займаються проведенням масових фізкультурно-оздоровчих заходів і підтримкою спортсменів високого рівня. Щорічно в університеті проводиться Спартакіада із 15 видів спорту. Уже понад 20 років

існує волейбольний клуб «ХНПУ-Харків'янка», учасниці якого змагаються у вищій лізі України.

В університеті І. Ф. Прокопенком запроваджено реалізацію парадигму студентоцентричного навчання і виховання, створено умови для самореалізації особистості кожного здобувача освіти, використання різних форм їхньої соціальної активності і громадської ініціативи. Із 1996 року у тісній співпраці з адміністрацією університету функціонує Спілка студентів і молоді, яка має вагомим значення для формування громадянської позиції студентів.

За ініціативи І. Ф. Прокопенка у 2002 році було засновано перший в Україні Окремий науково-освітній центр Українського козацтва імені Г. С. Сковороди. Завданням центру стало втілення в життя найкращих надбань українського народу серед учнівської та студентської молоді на засадах козацьких звичаїв і традицій за такими напрямками: національно-патріотичним, науково-пошуковим, культурно-просвітницьким, волонтерським, краєзнавчо-туристичним, спортивним.

З появою центру в університеті, Іваном Федоровичем започаткована прекрасна традиція – 14 жовтня в День Українського козацтва всіх першокурсників висвячувати в козаки та берегині. Щороку в козачата та джури висвячуються понад 300 учнів із різних шкіл м. Харкова та Харківської області.

Про високе визнання заслуг І. Ф. Прокопенка в цій сфері національно-патріотичного виховання свідчить той факт, що йому присвоєне звання генерал-отамана Українського козацтва. Він був Польовим Гетьманом Слобідського козацького округу, Отаманом громадської організації «Окремий науково-освітній центр Українського козацтва імені Г. С. Сковороди».

Іван Федорович був завжди глибоко переконаним у тому, що саме в активному молодіжному середовищі мають бути створені умови для інтелектуального, творчого, фізичного і духовного розвитку людини як патріота і громадянина, професіонала, морально зрілої особистості майбутнього вчителя, який здатний критично мислити, приймати відповідальні рішення, бути успішним і будувати процвітаючу країну.

Під керівництвом Івана Федоровича університет досяг значних успіхів у підготовці кваліфікованих педагогічних кадрів, розвитку науково-дослідної роботи, створенні відповідних умов для навчання і виховання здобувачів освіти.

Іван Федорович особисто розробив та впровадив у практику нову концепцію інтенсифікації освітньої діяльності студентів, на базі якої ним розроблені варіанти нових педагогічних технологій, альтернативних до традиційних технологій навчання. Характерною відмінністю розробленої І. Ф. Прокопенком освітньої системи є розвиток особистості студента, його творчого потенціалу. Нові технології навчання привернули увагу педагогічної громадськості і поширилися в багатьох закладах вищої освіти України.

Іван Федорович пишався тим, що гордістю та надзвичайним надбанням університету є наукові школи, якими керують провідні вчені України, відомі далеко за її межами. Саме вони забезпечують розвиток наукових досліджень, долучаючи українську науку до європейського і світового освітньо-наукового простору.

За всю довгу історію свого існування університет підготував майже 300 тисяч висококваліфікованих учителів, 130 тисяч з яких оволоділи професією вже за роки незалежності. Своїм основним завданням Іван Федорович увесь період свого перебування на посаді ректора вважав збереження в університеті кращих традицій освітянства, приділяв значну увагу модернізації освітнього процесу й упровадженню європейських і світових педагогічних технологій задля підвищення рівня навчальної, наукової й виховної роботи.

В одному з інтерв'ю Іван Федорович зазначив: «Усі ці роки, від перших кроків коридорами й аудиторіями університету до сьогодні, відлунюються щасливими миттєвостями і стуканням сердець десятків тисяч студентів, професорів, співробітників, колег. Стуканням, яке завжди наповнювало мене енергією і почуттям відповідальності перед кожним, а також дозволяло поспішати на роботу як на свято».

Наукова робота була завжди невід'ємним складником професійної діяльності І. Ф. Прокопенка на посаді ректора. Основні напрями його наукових

розвідок – економічна теорія та історія економічної думки в Україні, економічна освіта, педагогічні технології навчання та виховання, філософія освіти [3].

Власні наукові здобутки Івана Федоровича відображені в понад 700 наукових та науково-методичних працях, серед яких: «Людина у світі економіки та бізнесу: експериментальний підручник для середньої загальноосвітньої школи», «Основи економіки. Елементарна мікроекономіка: підручник для X класу загальноосвітньої школи», «Основи економіки. Елементарна макроекономіка: підручник для XI класу загальноосвітньої школи», навчальні посібники «Методика і методологія економічного аналізу», «Комп'ютеризація економічного аналізу», «Сучасні педагогічні технології в підготовці вчителів», «Курс з основ економічної теорії для студентів університетів».

За редакцією І. Ф. Прокопенка було видано: базовий підручник для студентів закладів вищої освіти «Педагогіка», навчальний посібник з народознавства «Рідний край», довідник «Педагогічна Харківщина», монографію «Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку» та багато інших.

Під керівництвом І. Ф. Прокопенка захищено 12 докторських і 25 кандидатських дисертацій. Іван Федорович активно виступав офіційним опонентом на захистах кандидатських і докторських дисертацій, до його мудрих порад уважно прислухалися його учні - молоді й досвідчені науковці, усі, хто пов'язує своє життя з педагогічною наукою [1].

Він активно і досить конструктивно брав участь в дискусіях із соціально-економічних і політичних проблем розвитку сучасного суспільства, а також проблем реформування і модернізації вітчизняної системи освіти.

Упродовж багатьох років І. Ф. Прокопенко був головою спеціалізованої ученої ради із захисту кандидатських і докторських дисертацій з педагогічних наук в університеті, а також незмінним головним редактором фахових видань «Економіка», «Педагогіка та психологія», «Новий Колегіум»; членом редакційної колегії наукового журналу «Економічна теорія» та теоретико-

методологічного журналу «Слобожанщина».

Проголошення незалежної Української держави стимулювало розвиток педагогічної творчості, активізувало пошуки нових організаційних і технологічних моделей навчально-виховного процесу. Почали виникати нові навчальні заклади, авторські та альтернативні школи, оригінальні концепції навчання й виховання. З'явилася потреба в глибокому вивченні, науковому осмисленні й виробленні на цій основі стратегії і тактики розвитку української школи. Це активізувало науково-педагогічну громадськість щодо створення власного науково-педагогічного центру. Підтримуючи пропозицію провідних українських учених, Президент України Л. М. Кравчук 4 березня 1992 р. підписав Указ про створення Академії педагогічних наук України (АПН України) як вищої галузевої наукової установи. Дійсними членами - засновниками Академії стали 15 відомих в Україні вчених, серед яких був і І. Ф. Прокопенко. У 1992 році він був обраний дійсним членом (академіком) АПН України та членом її Президії.

Багаторічна сумлінна праця І. Ф. Прокопенка була високо відзначена багатьма державними нагородами. Він нагороджений орденами: Дружби народів (1976 р.), Трудового Червоного Прапора (1985 р.), «Святої Софії» (2001); відзнаками Президента України: «За заслуги» III ступеня (1996 р.), II ступеня (2010 р.), I ступеня (2016 р.); нагрудними знаками: «Знак Пошани» (1958 р.), «Відмінник освіти України» (1984 р.), «Василь Сухомлинський» (1996 р.); медалями: «А. С. Макаренко» (1978), «Н. К. Крупська» (1983), «Ушинський К. Д.» (2006 р.), «Григорій Сковорода» (2010 р.), «Володимир Мономах» (2016 р.); почесними грамотами: Верховної Ради України (2007), Харківської міської ради (2019), Харківської обласної державної адміністрації (2020).

Іван Федорович був удостоєний почесних звань: «Заслужений працівник народної освіти України» (1990 р.), Почесний громадянин міста Лохвиці Полтавської області (1995 р.), Почесний громадянин міста Ємільчине Житомирської області (2000 р.), Почесний громадянин міста Харкова (2009 р.), «Харків'янин року – 2009», «Патріот України» (2010 р.).

Іван Федорович мав низку престижних козацьких нагород, а саме: орден

«За розбудову України» (2004 р.), орден Архистратига Михаїла (2010 р.); найвищу нагороду Міжнародної Асоціації «Козацтво» – золоту зірку «Герой Козацтва України» (2012 р.), Хрест Українського Козацтва (з мечами) I ступеня (2014 р.).

І. Ф. Прокопенко відзначений десятками рейтингових нагород. Його ім'я внесено до довідково-біографічних видань: «Золотий фонд нації. Національні лідери України», «Лідери ХХІ століття», «Золота книга української еліти», «500 впливових особистостей України», «Україна наукова», «Науковці України. Еліта держави», «Козацьке братство. Лицарі України», «Енциклопедія педагогічної освіти України», «Флагман сучасної освіти України», «Хто є хто в Україні: біографічний довідник», «Хто є хто на Харківщині. Видатні земляки», «Харків ювілейний. 350 років» та багатьох інших.

Закладені І. Ф. Прокопенком традиції в підготовці майбутніх учителів розвиваються і набувають нового змісту в наші дні. В університеті послідовно впроваджуються сучасні освітні стандарти і педагогічні технології, неперервно вдосконалюється структура організації й управління освітнім процесом, розширюються і зміцнюються міжнародні зв'язки.

Будучи високим професіоналом в теорії навчання і виховання, філософії освіти, Іван Федорович уважав принципово важливим використовувати у змісті підготовки майбутнього вчителя праці нашого патрона - великого сина українського народу, пророка, мислителя, великого педагога Г. С. Сковороди, які сприяють гуманізації процесу виховання національних педагогічних кадрів. Разом з тим академік Прокопенко завжди був переконаним в тому, що кожний сучасний здобувач освіти має засвоїти новітні досягнення науки, вільно володіти бодай однією іноземною мовою, використовувати сучасні інформаційні технології.

На думку Івана Федоровича, в сучасних умовах пріоритетами розвитку людської цивілізації мають стати: випереджальний розвиток освіти, створення єдиного світового інформаційного простору, використання новітніх досягнень науки і технологій заради миру і добробуту людей. Вирішальна роль у

розв'язанні цих завдань належить освітянам та науковцям, чії творчі пошуки забезпечуватимуть прогрес в усіх сферах життя людської спільноти. І. Ф. Прокопенко був глибоко переконаний – освіта збереже Україну!

І. Ф. Прокопенко вважав, що за період його перебування на посаді ректора, найвищих показників за всіма напрямками роботи університет досяг тільки завдяки сумлінній праці всього професорсько-викладацького складу, а його головне досягнення як ректора – це дружній і відданий професії колектив. Свою власну позицію він формулює так: якщо працювати, то на совість.

Своїм особистим життям Іван Федорович довів, що мрії про професію здійснюються, а успіх приходить до того, хто наполегливо працює й постійно самовдосконалюється. Висока педагогічна майстерність, мислення державного масштабу і почуття відповідальності забезпечили академіку І. Ф. Прокопенку загально визнаний авторитет і повагу в університеті, в Україні та далеко за її межами.

Іван Федорович до останнього дня свого життя продовжував творчо працювати, віддавати свої знання молоді та колегам, був радником ректора, очолював Раду старійшин університету. Власне, у цьому і був його феномен.

Академік І. Ф. Прокопенко вбачав свій улюблений Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди самодостатнім і процвітаючим, у якому студенти і професори щасливі...А ще він до останнього подиху залишався закоханим у студентство і вчительську професію. За що і дякував завжди долі!

Івану Федоровичу належать слова: «Я взяв зобов'язання перед собою і перед Богом: народити дітей, побудувати будинок, посадити дерево. Я виконав зобов'язання: народив дітей, саджав дерева, побудував не один будинок. А найбільший, побудований мною будинок, – наш університет».

Завершуючи свою діяльність на посаді ректора, Іван Федорович своїм нащадкам присвятив чудовий вірш-послання «На згадку»:

НА ЗГАДКУ

Я, наче той собі Мойсей,
Водив вас рівно сорок літ.
Збирав до гурту мов гусей,
Аж виступав частенько піт.

Штудіював Сковороду уперто,
Й думки його пропагував.
Пам'ятник живим і мертвим
Рік за роком будував.

Хвалив студентів повсякчасно,
Що шлях учительський обрали
Доказував, що все у нас прекрасно,
Коли у танці всі кружляли.

Благословляв стару й нову науку,
Досягнень без ліку було.
А критику сприймав мов муку,
Все, що не так – скоріш пройшло.

Плили колонами магістри,
Докторів потужний стрій,
Козаки – брати і сестри,
Волонтерів цілий рій.

Планів так було багато,
Та не все встиг збудувати.
Всім я був мов рідний Тато,
Добро робить всіх встиг призвати.

За справу всі мерщій завзято,
Спішіть добудувати рідну хату.
Усе у вас є і вас багато.
Допомагайте браття брату.

З любов'ю Ів. Власів.

17.06.2020 року, м. Харків

(Іван Власів – та по-вуличному називали Івана Федоровича в дитинстві – на честь його прадіда).

Ці мудрі слова звучать для нас дороговказом - як нам треба жити й працювати. Керівництво і колектив університету докладає максимум зусиль, щоб зберегти університет у ці надскладні умови, забезпечити його успішний розвиток і продовжити реалізацію ідей і планів І. Ф. Прокопенка.

Шлях, який був призначений Івану Федоровичу, він пройшов гідно, чесно, віддав всі свої сили, розум та знання на благо рідної України.

Світлий спомин про Івана Федоровича Прокопенка назавжди залишиться в серцях рідних, колег, друзів, усіх, хто його знав, мав честь і щастя працювати і спілкуватися з ним, любив і поважав за розум, професіоналізм, доброзичливість, людяність.

Низько схиляємо голови перед згаслою свічею життя Івана Федоровича. Вічна йому пам'ять!

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойчук Ю. Івану Федоровичу Прокопенку – 85! // Новий колегіум: наук.-інформ. журн. Харків : ХНУРЕ, 2021. № 1. С. 3–10.
2. Гнізділова О. А. Наукова школа академіка І. Ф. Прокопенка як форма активізації інноваційної діяльності науково-педагогічних кадрів / О. А. Гнізділова // Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Полт. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка ; [голов. ред. М. Степаненко]. – Полтава, 2011. – Вип. 1. – С. 126-133.
3. Прокопенко Іван Федорович, докт. пед. наук, професор, академік Нац. акад. пед. н. України: до 85-річчя від дня народж: біобібліографія: 1968-2021 рр. / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди, Наук. б-ка [уклад. В.П. Захарченко; наук. ред. О.Г. Коробкіна, бібліограф. ред. Т.І. Неудачина]. – 2-ге вид. доп. і перероб. – Харків: ХНПУ, 2021. – 80 с.
4. Прокопенко І. Ф. Шляхами щастя тридцять років (До 30-річчя діяльності І. Ф. Прокопенка на посаді ректора Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди). – Харків, 2011. – 252 с.
5. Прокопенко І., Бойчук Ю. Харківському національному педагогічному університету імені Г.С. Сковороди – 215 років! // Новий колегіум: наук.-інформ. журн. Харків : ХНУРЕ, 2019. № 4. С. 3–11.

ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ АНДРАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПЕРСОНАЛУ У СФЕРІ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Аніщенко О.В.

доктор педагогічних наук, професор, Інститут педагогічної
освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

м. Київ, Україна, e-mail: anishchenko_olena@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6914958>

Андрогог як суб'єкт освітньої взаємодії у сфері освіти дорослих має бути справжнім професіоналом, здатним до ефективної професійної діяльності, до самовдосконалення й саморозвитку впродовж життя. У динамічних реаліях нашого буття посилюються вимоги до педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих. Сучасному андрогогу мають бути притаманні відповідні особистісні й професійні якості, ціннісно-сміслові орієнтації (передусім цінності морально-гуманістичної спрямованості); він має володіти необхідними знаннями (передусім з андрогогіки, психології, менеджменту), вміннями та навичками, досвідом тощо, сукупність яких уможливорює сприяння особистісно-професійному зростанню різних категорій дорослих учнів.

Привернемо увагу до андрогогічної компетентності педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих – важливої складової його професійної компетентності, невід'ємної складової професіоналізму. У вузькому розумінні андрогогічну компетентність можна тлумачити як психолого-педагогічну компетентність андрогога, що уособлює готовність (практичну й теоретичну) до професійної діяльності, спрямованої на сприяння особистісному та професійному розвитку різних категорій дорослого населення в умовах формальної і неформальної освіти на основі врахування вікових, індивідуальних особливостей, специфіки культурно-освітніх потреб цільових груп дорослих учнів. Нам імпонують умовиводи В. Ягупова, В. Свистун [4] про те, що ефективність професійної діяльності фахівців (і, на нашу думку, зокрема й андрогогів) «суттєво залежить від видів ... теоретичної, практичної та психологічної підготовленості до неї, особистісних, професійних і

індивідуально-психічних якостей, сприйняття цілей, цінностей, змісту та особливостей цієї діяльності».

На наше переконання, беззаперечно важливими є широта спектру знань, умінь і навичок, професійних ролей педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих, діяльність якого «зосереджена переважно на сприянні дорослим учням у навчанні із урахуванням освітнього, соціального та культурного контексту» [6, р. 189]. Звідси випливає висновок про те, що «зміст андрагогічної компетентності має різне наповнення, залежно від професійної позиції, ролі, яку вибирає викладач під час андрагогічної взаємодії з дорослим, від готовності андрагога реалізувати певні вміння з організації освітньої діяльності дорослого...» [3].

Сутність андрагогічної компетентності педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих пропонуємо розглядати, беручи до уваги її структурні компоненти [1]: ціннісно-мотиваційний, когнітивно-змістовий, операційно-діяльнісний і рефлексивно-оцінний.

Ціннісно-мотиваційний компонент андрагогічної компетентності педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих тлумачимо як сукупність мотивів, інтересів і потреб, що визначають спрямованість андрагогів на забезпечення ефективності професійної діяльності в окресленій освітній сфері. Компонент охоплює сукупність особистісних якостей, стійких мотивів, що сприяють: усвідомленню андрагогами необхідності «дотримання демократичних цінностей свободи, справедливості, егалітарності (рівності прав і можливостей), інклюзивності, толерантності, недискримінації» (проєкт «Стратегії упровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2020», 2016 р.); фокусуванню на професійному самовдосконаленні, саморозвитку й самоосвіті; усвідомленню значущості професійної діяльності [2, с. 192] й ціннісного ставлення до взаємодії, спілкування з іншими людьми на засадах емпатії, а також того, що практика освіти дорослих формується на тлі різних уявлень про гуманність і різновекторність освіти, що зумовлює узагальненість уявлень про освіту

дорослих, етичні засади її функціонування тощо [5]. Отже, важливого значення набувають: прагнення співпраці (партнерства) в освітньому процесі та позитивне ставлення андрагогів до освітньої взаємодії у цілому й до дорослих учнів – зокрема; бажання зрозуміти поведінку усіх учасників освітнього процесу; сприйняття тих, хто навчається, рівноправними суб'єктами взаємодії тощо.

Когнітивно-змістовий компонент андрагогічної компетентності педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих уособлює необхідну сукупність професійних знань і їх розуміння, що є основою усвідомленого, цілеспрямованого здійснення професійної діяльності [2, с. 192]. Компонент передбачає знання: теорій і ключових особливостей навчання дорослих, найважливіших психологічних моделей розвитку особистості та їх значення для процесу навчання, принципів і правил вербальної, невербальної комунікації, теорій групової динаміки; специфіки моніторингу культурно-освітніх потреб; бар'єрів, що перешкоджають навчанню [5]; механізмів досягнення гендерної рівності та утвердження рівних можливостей для самореалізації кожної особистості (проект «Стратегії упровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2020», 2016 р.); розуміння різноманіття сфери освіти дорослих та її культурну обумовленість; обізнаність щодо основних провайдерів освітніх послуг у цій сфері, різних форм, методів навчання дорослих; знання щодо нормативно-правового забезпечення освіти дорослих, особливостей її фінансування, національних і міжнародних тенденцій розвитку освіти дорослих тощо.

Операційно-діяльнісний компонент андрагогічної компетентності педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих охоплює сукупність професійних умінь і навичок, необхідних для виконання відповідних посадових функцій; комунікативних навичок; способів і досвіду розв'язання професійних завдань на основі самостійності та відповідальності [2, с. 192] тощо. Реалізація зазначеного компонента андрагогічної компетентності передбачає сформованість умінь і навичок щодо використання в освітньому процесі

методів, прийомів, технологій навчання із урахуванням специфіки дорослих учнів (у груповій та індивідуальній роботі в умовах традиційного, дистанційного та змішаного навчання), здійснення моніторингу культурно-освітніх потреб дорослих; здатність створювати сприятливий мікроклімат, розв'язувати проблемні ситуації, планувати діяльність, взаємодіяти з суб'єктами освітнього процесу з метою забезпечення ефективності навчальної діяльності дорослих учнів; сформованість умінь і навичок попереджати виникнення бар'єрів, перепон у комунікації й долати їх тощо. Власний досвід професійної діяльності у сфері освіти дорослих, аналіз окремих офіційних документів МОН України (зокрема, наказ МОН України від 05.02.2018 р. № 97 «Про затвердження Орієнтовної навчальної програми підготовки тренерів для навчання педагогічних працівників, які навчатимуть учнів перших класів у 2018/2019 і 2019/2020 навчальних роках») уможлиблюють висновок про важливість володіння педагогічним персоналом уміннями й навичками «застосовувати технології модерації, фасилітації, менторства, залучати аудиторію до інтерактивної взаємодії у процесі навчання, визначати результати навчання...».

Рефлексивно-оцінний компонент андрагогічної компетентності педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих уособлює спрямованість особистості андрагога на усвідомлення специфіки професійної діяльності, сутнісних характеристик усіх суб'єктів освітньої взаємодії, що передбачає сформованість рефлексивних умінь і навичок, здатність адекватно оцінювати себе (як суб'єкта особистісно-професійного саморозвитку та самовдосконалення; як професіонала й особистість, свої дії та їх наслідки) і всіх учасників освітнього процесу. Важливого значення набуває й здатність здійснювати критичний аналіз функцій та інтересів стейкхолдерів щодо освіти і навчання дорослих [5] тощо. Зреалізованість компонента можна забезпечити, зокрема, шляхом розвитку здатності андрагога до самопізнання й саморозвитку, самопостереження, самоаналізу, самооцінювання тощо через налагодження, підтримки зворотного зв'язку (вербального, невербального) між суб'єктами

освітньої взаємодії; здійснення порівняння результатів своєї професійної діяльності із результатами колеґ-андрагоґів тощо, що сприятиме удосконаленню андрагоґічно орієнтованої професійної діяльності, більш чіткому усвідомленню загальнокультурних, соціальних та інших сенсів власне професійної діяльності педагоґічного персоналу у сфері освіти дорослих.

Насамкінець зазначимо, що в умовах нестабільності особливого значення набуває особистість андрагоґів – професіоналів, яким притаманні гнучкість і критичність мислення, активна громадянська позиція, нестандартність дій «поза шаблоном» тощо. Такі фахівці покликані плекати унікальний досвід дорослих учнів із урахуванням специфіки представників різних цільових груп як суб'єктів освітньої і професійної діяльності, сприяти творчій самореалізації тих, хто навчається тощо. Водночас сформованість андрагоґічної компетентності педагоґічних і науково-педагоґічних працівників є однією з найважливіших умов сприяння реалізації індивідуальних освітніх траєкторій дорослих учнів, забезпечення якості освітнього процесу у закладах формальної і неформальної освіти дорослих у цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аніщенко О.В. Сутність андрагоґічної компетентності педагоґічного персоналу у сфері освіти дорослих. *Психолоґо-педагоґічне забезпечення підготовки педагоґічного персоналу в умовах трансформаційних змін: матеріали доповідей Звітної науково-практичної конференції Інституту педагоґічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України за 2020 рік (23–29 березня 2020 р.)*. Київ: ДКС-Центр, 2021. С. 61–63.

2. Жихорська О. В. *Формування професійної компетентності навчально-допоміжного персоналу вищого навчального закладу в умовах інтеграції неформальної та інформальної освіти*: дис. ... канд. пед. н. Київ: ІВО НАПН України, 2017. 200 с.

3. Михальчук О. О. *Формування андрагоґічної компетентності студентів педагоґічних університетів Польщі*: автореф. дис. ... канд. пед. наук:

13.00.04. Черкаси, 2012. 24 с.

4. Ягупов В. В., Свистун, В. І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. *Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. 2007. Т. 71. С. 3–8.

5. Curriculum globALE. Global curriculum for Adult Learning & Education. Authors (2nd Edition): M. Avramovska, T. Czerwinski, S. Lattke [Published by: Institute for International Cooperation of the German Adult Education Association (DVV International); German Institute for Adult Education Leibniz Centre for Lifelong Learning (DIE). – DVV International, DIE ; Warlich Mediengruppe, 2015. 43 p.

6. Jakimiuk B. Profesjonalizacja nauczycieli dorosłych. *Edukacja zawodowa i ustawiczna*. 2019. №4. P. 187–203. URL: http://www.aps.edu.pl/media/3404584/31_eziu_4-2019_b_jakimiuk.pdf

РЕКТОРСЬКИЙ КОРПУС ХАРКІВЩИНИ «ЕПОХИ ПРОКОПЕНКА»

Астахова К.В.

доктор історичних наук, професор, ректор

Харківського гуманітарного університету
«Народна українська академія»

м. Харків, Україна, e-mail: rector.hgu.nua@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915063>

Спроба ввести визначення «епоха Прокопенка» – не перебільшення, бо Іван Федорович очолював педуніверситет більше сорока років. Це, безумовно, епоха: за часом, подіями, змінами... До того ж цей період містить події, які зламали не одну особистість. Ідеться про важкі випробування часів перебудови, економічної кризи, ліквідації СРСР, побудови суверенної України, повного переформатування методології освіти в країні, політичних катаклізмів перших десятиліть ХХІ століття. Цих тектонічних зломів вистачило б на кілька ректорських каденцій, а Іван Федорович незмінно залишався керманічем і лідером, стикаючись з тим, з чим досі ніхто не стикався.

Ректорський корпус часів Прокопенка – це окрема сторінка історії освіти країни та міста [1].

Серед справжніх професіоналів та особистостей, що очолювали провідні університети, неважко було загубитися. Але це знов не про Івана Федоровича: він посідав помітне місце в цій славетній когорті. Ректори кінця ХХ – початку ХХІ століття зберігали та розвивали вищу школу Харківщини. Іван Федорович неодноразово згадував про ці події [2].

Саме він писав: «Історично, тобто із самого початку, ректори «виростали» із середовища авторитетних професорів, яким колективи добровільно та свідомо, тобто як заповідав Г.С. Сковорода, – «по-сродності», дозволяли очолити університети» [3].

Ректорська доля тим, хто не знає, здається дуже привабливою. Але це зовні. «Кухня» цієї позиції досить складна й багатофункціональна. Тим паче в ситуації турбулентності.

Концептуальні підходи до трансформації університетів часів, що згадуємо, викладені відомими дослідниками світу університету. Передусім це Ф. Альтбах [4], Й. Віссема [5], Б. Кларк [6]. Ці підходи спираються на ключові зміни, серед яких – суттєве зростання витрат на дослідження, глобалізація та глобальна конкуренція, кратне збільшення кількості студентів (у т.ч. і тих, хто раніше не мав змоги потрапити до університетських аудиторій), зменшення допомоги від держави, поява громадського контролю, поступове зменшення державного фінансування та багато іншого.

Зрозуміло, що такі потужні зміни університету водночас реалізувати вкрай важко. Успішність трансформацій тут багато в чому залежить від управлінської команди та її лідера, його особистих властивостей, професійного досвіду.

Час показав, що ректорові Прокопенку І.Ф. це вдалося повною мірою. Докази – нові освітні програми, зростання нових навчальних корпусів та гуртожитків, принципова зміна кадрового корпусу педагогічного. І зрештою перетворення університету на провідну інституцію країни.

Фахівцям добре відомо, що перелік компетенцій, що необхідні менеджменту університету, визначається тими функціями, які виконує університет у суспільстві, та спектром соціальних груп, із якими університет забезпечує взаємодію [7].

Сучасні університети вимушені забезпечувати взаємодію із постійно зростаючою кількістю стейкхолдерів. Як зовнішніх, так і внутрішніх. Крім того, вплив цих груп постійно зростає, породжуючи досить цікаву проблему для сучасних університетів – «запитне перевантаження», коли з кожним наступним етапом розвитку від університету держава, суспільство, громадяни вимагають дедалі більше. І настає період, коли університет починає пробувати виконати потреби «всіх і кожного». Важка дилема.

Таким чином, намагаючись знаходити відповіді на постійно зростаючі виклики та ризики, світ університету збільшує перелік функцій, які йому необхідно виконувати. Університети України теж відчували ці зміни у повному

обсязі. А разом із університетом своєрідне «запитне перевантаження» відчув та відчуває і ректорський корпус: постійно зростає перелік компетенцій, володіти якими повинен ректор.

Університети змінюють структуру управління, фінансування, звітності, увесь спектр взаємодії із внутрішніми та зовнішніми стейкхолдерами. При цьому слід відзначити, що групи впливу зсередини стають дедалі більше диференційованими та вимагають кардинально інших підходів до взаємодії з ними, ніж ще десять-п'ятнадцять років тому.

Нові тенденції в управлінні університетом в літературі вже визначено як «менеджерізм». Це досить складні й неоднозначні процеси для вищої освіти. Що вже казати про ректорів, яким необхідно ці процеси генерувати та очолювати.

Знайомство із спогадами, виступами Прокопенка-ректора іноді дає уявлення про те, як усе відбувається. Але лише на якусь частину. У повному обсязі, які це зусилля, знають, імовірно, лише ректори.

Безумовно, втручання в традиційні управлінські моделі підходів, які характерні для бізнес-структур, для сектору реальної економіки, Іван Федорович опанував разом з іншими ректорами. Але управлінська модель, побудована на конкуренції між університетами, до того ж між підрозділами та співробітниками – це вже зовсім інші підходи та принципи керування.

Як раз у ті часи, коли І.Ф. Прокопенко очолював педагогічний, у спеціальній літературі з'являються дослідження, які доводять: питання впливу ректора на інституційний розвиток університету перетворилося на ключове у вищій освіті [8]. Це – теоретично. Але на практиці, здається, опанувати нові тенденції, підходи було не дуже легко. Про це, до речі, згадують і інші харківські ректори «епохи Прокопенка» [9].

Так чи інакше, але за значними досягненнями ректора Прокопенка стоять як його особисті «перетворення себе», так і суттєві трансформації інституції, яку він очолював. Саме на межі ХХ-ХХІ століть університети почали доводити суспільству, що вони є не лише носіями академічних традицій, але й здатні

демонструвати унікальний потенціал інновацій та нестандартних рішень.

На часи ректорства Івана Федоровича прийшлися суттєві зміни компетенцій та функцій керівника університету. З'явилися такі, що не були притаманні раніше. По-перше, медійність, постійна публічність, а з часом і повна транспарентність, до яких треба було звикати та опановувати. По-друге, постійно зростав вплив ректорського корпусу та університетів на формування регіональної політики, соціоекономічного розвитку міста, країни. А це вже зовсім інший рівень професіоналізму та відповідальності.

Можна додавати ще безліч нових функцій та завдань, які вирішували та реалізовували ректори складної доби – кінця ХХ – початку ХХІ століть. Суті це вже не змінить, бо кардинально змінювався світ і країна, відповідно – освіта. І все це змінювало ректорський корпус вітчизняних університетів. Хтось із керівників долав обставини, когось вони долали. І.Ф. Прокопенко виявився з числа тих, хто не просто долав чи підкорював обставини, він перетворював їх на можливості. А це вже високий клас, професіоналізм особливого гатунку.

Здається, на прикладі діяльності Прокопенка-ректора та ректорів «його епохи» можна досліджувати процеси зміни професійних компетенцій ректорського корпусу відповідного історичного періоду розвитку вітчизняної вищої школи. І це, здається, за багатьма ознаками, не перебільшення, бо вища школа Харківщини завжди займала провідні позиції в країні та Східній Європі, а будували її та пестували особистості, серед яких Іван Федорович Прокопенко посідав і посідає помітне місце.

ЛІТЕРАТУРА

1. Высшая школа Харьковщины: 80-е годы ХХ – начало ХХІ века (воспоминания, интервью, документы). Харьков : НУА, 2020. 542 с.
2. Там само. С. 368–387.
3. Там само. С. 369.
4. Дорога к академическому сообществу: Становление исследовательских университетов мирового класса / под ред. Альтбаха Ф. Дж.,

Салми Д. М. : Весь мир, 2012. 416 с.

5. Виссема Й. Университеты третьего поколения: управление университетом в переходный период. М. : Олимп-Бизнес, 2016. 432 с.

6. Кларк Б. Создание предпринимательских университетов: организационные направления трансформации. М. : Изд. дом ВШЭ, 2011. 240 с.

7. Жданов П., Тростянская И., Барсуков А., Полихина Н. Портрет современного ректора: необходимые компетенции на глобальном научно-образовательном рынке. *Высшее образование*. 2019. № 2. С. 131.

8. Slinker J. M. The Pole of the College or University President in Institutional Advancement. (Unpublished doctoral dissertation). Northern Arizona University. 1988.

9. Высшая школа Харьковщины: 80-е годы XX – начало XXI века (воспоминания, интервью, документы). Харьков: НУА. 2020. С. 12–28; 42–64; 81–107; 205–217; 243–267; 296–306; 307–332; 434–448; 464–494; 509–520.

**ПРОКОПЕНКО І СКОВОРОДА – ДВА
«ПЕРШОРОЗУМИ» СВОЄЇ ЕПОХИ**

Бакай С.Ю.

кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: s.bakay70@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915119>

*«Шукаємо щастя по країнах, століттях,
а воно скрізь і завжди з нами;
як риба в воді, так і ми в ньому,
і воно біля нас шукає нас самих.*

Нема його ні де від того, що воно скрізь.

*Воно схоже до сонячного сйва –
відхили лише вхід у душу свою».*

Г.С. Сковорода

Ювілейний 2022 рік неодмінно згуртує наукову спільноту багатьох країн світу навколо найвидатнішої постаті XVIII століття Григорія Савича Сковороди. Хочу наголосити, що у 2020 р. організація ЮНЕСКО визнало Г. Сковороду одним із п'яти *Мудреців людства*. Це не випадково, бо ще за життя педагог неодноразово наголошував, що *«Мудрець мусить і з гною вибирати золото»*, і свою «золоту» філософсько-педагогічну, музично-просвітницьку та літературну спадщину подарував багатьом поколінням.

Різні аспекти його поглядів і сьогодні плідно вивчаються та творчо використовуються в науковій та навчально-виховній роботі з молоддю у закладах вищої і середньої освіти України, творчих професійних і громадських колективах різної спрямованості. Із палицею та сопілкою пройшов Г. Сковорода шляхами Слобідської України, увібравши у свої помисли дух протесту, народного волелюбства, козацького завзяття. Його біографія – це історія ненастанних шукань духовно багатогранної людини, що в

тісному єднанні з народом, у повсякденній подвижницькій просвітницькій праці знаходила зміст свого існування, невтомно пропагувала та впроваджувала в життя ідеали правди, добра, духовної краси й гуманізму.

Ця багатогранна, освічена, волелюбна особистість народилася саме на українській землі, на Полтавщині, у сім'ї козака Сави Сковороди. Відомий дослідник спадщини Г. Сковороди Д. Багалій, аналізуючи рукописні козацькі переписи, що зберігалися в Харківському історичному архіві, знайшов відомості щодо його батьків. Так, батько Григорія «Савка Сковорода» стояв у переписі 1733 р. серед малоземельних козаків сотенного м. Чорнух Лубенського полку, а за переписом 1745 р. було зазначено «двір Пелагеї Сковородихи, син якої в півчих» [1, с. 28].

Сьогодні ці справи зберігаються в центральному державному історичному архіві України. У фондах Генеральної військової канцелярії та скарбової канцелярії знаходиться ревізійна книга зі списками малоземельних козаків Чорнуської сотні Лубенського полку за 1733 р., в яку записаний батько – Савка Сковорода [5], а за ревізією 1743 р. під номером 49 згадується двір матері – Пелагеї Сковородихи з м. Чорнух [4]. Отже, джерела свідчать, що Г. Сковорода походив з козацького роду. Він і його родина були вільними людьми, а не кріпаками. З юнацтва Гриць виховувався в українському національному дусі.

Цікавий факт, що Іван Федорович також уродженець Полтавщини і згодом відновив своє генеалогічне древо до семи поколінь. Як стало відомо, ще до революції село, де він народився, було козацьким поселенням. Саме тому в 2002 році нащадний козак Іван Прокопенко створив та очолив Інститут українського козацтва при Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди, де вчать тисячі здобувачів.

Іван Прокопенко і Григорій Сковорода – два «Першорозуми» для свого українського народу і своєї землі, дві видатні постаті різних епох, між якими 300 років. Скільки спільного між ними! Загадкова особистість великого українського філософа, просвітителя педагога-гуманіста, музиканта, поета,

художника, мандрівного вчителя, народного наставника різних верств населення тодішньої Слобожанщини Григорія Савича Сковороди приваблює багатьох науковців і дослідників не тільки України, а й усього світу.

Людина з великим серцем та мудрістю Іван Федорович Прокопенко присвятив своє життя улюбленій справі «Вчителя», завжди був щирим і відвертим у спілкуванні зі здобувачами, колегами, підлеглими та співпрацівниками університету і все життя цитував Г. Сковороду: *«Не за обличчя судить, а за серце...»* [5].

Жахлива звістка про влучання російської ракети у травні 2022 р. до національного літературно-меморіального музею Г.С. Сковороди приголомшила увесь світ науковців та сучасного студентства. З цього приводу зазначу, що І.Ф. Прокопенко у своїх статтях завжди цитував Григорія Сковороду, а саме: *«Духовна зброя набагато сильніша, ніж тілесна... А дух наш український не вбити. Ніхто не здолає нас...»* [5]. Ми твердо впевнені, що правда та перемога буде за українським народом, бо ми на своїй землі, що осяяна міцним духом, вірою та волелюбним змістом буття предків.

Для мене особисто Іван Федорович асоціювався з великою, змістовно глибокою, вагомою у своєму значенні, дуже потрібною під час випробувань та незгод книгою життя, де кожний розділ та її сторінка відволікає від болю, втішає, підтримує, зосереджує на головному в житті, надає приклад з власного досвіду, надає подих та надію на нову ідею та натхнення на викладацьку діяльність.

До речі, саме книга, читання було пристрастю в житті І.Ф. Прокопенка. Зі здобувачами він ділився своїми думками: *«З книжкою ніколи не розлучаюся: багато читаю кожного дня..., книга примушує мозок працювати»* [3].

Безумовно, перечитуючи знову й знову Г. Сковороду, знаходимо для себе важливі та цінні поради щодо книги: *«Не розум від книг, а книги від розуму створилися»* або *«Одне мені тільки близьке, вигукну я: о школо, о книги!»* [1]. Видатний педагог залишив нам багато цікавих думок у галузі виховання, зокрема студентської молоді. Він радить нам, що *«з усіх утрат втрата часу*

найтяжча, тим більш, якщо не використати його на навчання» [1].

Цікава думка І.Ф. Прокопенка про те, що *«Ректор повинен бути вченим!»* Дійсно, сам Іван Федорович був відомим ученим у галузі нових педагогічних технологій, економічної освіти й виховання школярів. Розроблена ним технологія виховання школярів відзначена першою премією Академії педагогічних наук України. Під його керівництвом розроблена й концепція інтенсифікації навчання студентів, яку впроваджують у багатьох закладах вищої освіти (ЗВО) України та за її межами. Іван Федорович керував кафедрою економічної теорії та читав лекції здобувачам у стінах рідного університету.

З цього приводу він писав: *«Багато, хто з ректорів лекцій не проводять. Це не вірна позиція, коли за час навчання здобувачам так і не довелося поспілкуватися зі своїм ректором у студентській аудиторії... Ректор повинен бути лідером у навчальному процесі» [3].* Під час читання лекцій І. Прокопенко, як і Г. Сковорода, завжди надавав поради з власного життя та досвіду, підтримуючи здобувачів його ж словами: *«Друзе, уподібнюйся пальмі: чим міцніше її стискає скеля, тим швидше і прекрасніше здіймається вона догори» [5].*

Іван Федорович завжди був переконаний у правильному виборі своєї професії, підкреслював вагомість і важливість вчительської справи та цитував Г. Сковороду: *«Коли ти твердо йдеш шляхом, яким почав іти, то, на мою думку, ти щасливий» [5].* Під час педагогічної діяльності, чи то навчальний процес, чи то виховний захід, І.Ф. Прокопенко виховував багато поколінь майбутніх учителів під гаслом любові до батьків, професії та своєї Батьківщини, при цьому підкреслював слова Г. Сковороди: *«Все починається з любові... Любов виникає з любові; коли хочу, щоб мене любили, я сам перший люблю» [1].*

Неодноразово, під час виступів та у своїх статтях Іван Федорович наголошував на цінних, вагомих та змістовних складових виховання сучасної молоді та покоління, зокрема підготовки сучасного Вчителя: *«Виховання у сучасних умовах в Україні буде достатнім, якщо спирається на осноповоложні*

загальнолюдські і загальнопедагогічні принципи, даровані Богом і розроблені нашими видатними просвітителами: природовідповідності, гуманізму, дитиноцентризму, усвідомленої відповідальності за свою поведінку, вдячності, мультикультурності» [2].

Григорій Сковорода так само відчував потребу й насолоду від спілкування зі своїми учнями, різними за віком та соціальним становищем. Велика спрага до знань, до вивчення різних мов та видів мистецтв не залишалася в ньому самому, а неодмінно переливалася, як вода з однієї чаші в іншу, у душі його вихованців. *«Хто думає про науку, – писав філософ, – той любить її, а хто її любить, той ніколи не перестане вчитися, хоча б зовні він і здавався бездіяльним» [1].*

Іван Федорович у своїх доповідях наголошував: *«Ім'я Г.С. Сковороди нерозривно пов'язане з Харківщиною й усією Слобожанщиною, бо саме тут талановитий випускник Києво-Могилянської академії сформувався як «Першорозум» України... Творчість Г. Сковороди глибока й багатопланова. Він насправді був не просто мандрівним філософом, а надзвичайно мудрим і освіченим, Професором з великої літери, який не вписувався в той світ, у якому жив, бо випереджав його» [4].*

В умовах сьогодення дуже цінні для нащадків слова І.Ф. Прокопенка про майбутнє нашої держави: *«Погляди Г. Сковороди, що стосуються державотворення і гармонізації суспільства, спираються на характеристику праці, яка не тільки об'єднує людей у суспільство, але й забезпечує його динаміку. Він вважав, що в новій державі будуть створені такі важливі передумови, як випереджаючий розвиток освіти, науки та мистецтва. Ураховуючи, що висновкам видатного українця вже майже 300 років, їх не можна сприймати без подиву на геніальність і довговічну актуальність. Він – людина світу» [4].*

Безперечно, що в житті, плідній творчій діяльності просвітителя, філософа-мислителя та талановитого музиканта відбилися кращі моральні риси духовності й характеру українського народу. Так, Григорій Сковорода

далекоглядно вірив у світле майбутнє свого народу. У творі «Діалог. Имя ему – потоп зміин» він переконливо, з глибокою вірою писав: *«Ми сотворим світ получий. Созиждем день веселейший»* [1, с. 14]. Саме цей славнозвісний вираз як виклик часу проголошують усі покоління здобувачів вищої освіти з вірою у перемогу, волю та свободу українського народу.

Пам'ятатимемо слова Івана Федоровича як справжнього Українця, Вченого, Вчителя, Людину з великої літери та серцем та «Першорозуму» нашого університету та епохи: *«Слова, що написані біля пам'ятника: «Ми сотворим світ получий, созиждем день веселейший», – знакові і є відтворенням Сковородинівського письма. Вони створюють оптимістичний настрій навіть у найважчі моменти життя. Цей пам'ятник – народний, бо його було споруджено на кошти з пожертвувань студентів, викладачів і співробітників. І зараз він щодня зустрічає нас на подвір'ї і наставляє нас цінувати свободу, робити добро, навчати та виховувати нові покоління істинних сквородинівців»* [4].

Я дуже пишаюся своїм покликанням – бути викладачем та наставником сучасної молоді, і, як заповідав Григорій Сковорода, *«щаслива, бо знайшла своє життя у цьому»*. Я прагну своєю працею і вчинками досягати мети, щоб *«дати життя – духу нашому, благородство – серцю і ясність – думкам нашим...»* [1], як навчали мене дві особистості, дві видатні постаті, два «Першорозуми» моєї долі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакай С. Ю. Музично-педагогічні ідеї та просвітницька діяльність Г.С. Сковорода на Слобожанщині : дис. ... канд. пед. наук. 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Харків, 2004. 263 с.
2. Прокопенко І. Ф. Г.С. Сковорода і українська освіта: вчора, сьогодні, завтра. *Науковий інформаційний журнал «Новий Колегіум»*. Харків, 2019. с. 12–20. 2013.

3. Прокопенко І. Ф. З книгою ніколи не розлучаюся. *Вечірній Харків*.

4. Прокопенко І. Ф. Слово про мислителя. Учитель. *Газета ХНПУ*

імені Г.С. Сковороди. № 11 (288). 3 грудня . 2020 р.

5. Сковорода Григорій. Повна академічна збірка творів / за ред. проф. Леоніда Ушкалова. Харків-Едмонтон-Торонто : Майдан; Видавництво Канадського інституту українських студій, 2011. 1400 с

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНОГО ПЕРСОНАЛУ ДЛЯ РОБОТИ З ДОРΟΣЛИМИ

Баніт О.В.

доктор педагогічних наук, старший дослідник, провідний науковий співробітник відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

м. Київ, Україна, e-mail: olgabanit@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915141>

У світлі суспільно-політичних і соціально-економічних змін, що відбуваються нині в Україні, особливої актуальності набуває освіта дорослих, яку можна вважати провідним чинником подальшого розвитку, що сприяє забезпеченню конкурентоспроможності держави та її громадян. Водночас у сучасному освітньому просторі з'являються нові технології, спрямовані на задоволення потреб як окремої особистості, так і суспільства загалом. Кожна окрема особистість з її конкретними освітніми запитамі стає головним споживачем у сфері освіти дорослих. У світлі концепції суспільства, що навчається такими ж споживачами є соціальні групи, соціальні інститути, у тому числі й держави [2, с. 197]. З огляду на це постає необхідність професійної підготовки педагогічного персоналу для навчання дорослих.

Важливість цієї проблеми підтверджується низкою міжнародних документів, прийнятих ЮНЕСКО, МОП, Організацією міжнародного співробітництва та ін., серед яких впливовими є:

- резолюція II Міжнародної конференції ЮНЕСКО з освіти дорослих (CONFINTEA II, м. Монреаль, Канада, 1960 р.);

- доповідь про стан і потреби в галузі академічної підготовки педагогів до навчання дорослих (Європейське бюро освіти дорослих (ЕВАЕ), 1982 р.); та ін.

- Белемські рамки дій (CONFINTEA VI, м. Белем, Бразилія, 2009 р.)

У працях закордонних (М. Ноулз, С. Брукфілд, Н. Міллер, Р. Свансон, Е. Холтон) та вітчизняних науковців (О. Аніщенко, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, О. Огієнко, Т. Сорочан) також наголошується, що першочерговим завданням світової педагогічної спільноти є підготовка компетентних фахівців у галузі освіти дорослих. Таких фахівців називають наставниками, фасилітаторами, консультантами, менторами, коучами тощо. Збірним для цього переліку є поняття «андрагог». Ми поділяємо думку вчених про те, що «андрагог» – це не професія, як і «педагог». Це узагальнена назва різних інформаційно-освітніх ролей. Місія андрагога полягає в задоволенні чітко визначених потреб та цілей особистості, установи і суспільства, а основною функцією є управління освітнім процесом [2, с. 197].

В Україні необхідність професійної підготовки педагогічного персоналу для освіти дорослих актуалізується низкою проблем, які раніше гальмували її розвиток, а в нинішніх умовах війни суттєво загострилися. Серед ключових можна виокремити такі:

- міграція (зовнішня і внутрішня) і пов'язане з цим утруднення адаптації дорослого населення до нових соціально-економічних умов;
- зниженням рівня зайнятості дорослого населення й зростання безробіття, що супроводжується зниженням прибутку на душу населення;
- зростання кількості людей третього віку (оскільки молодь масово виїжджає), інвалідів (унаслідок війни), соціально незахищених громадян, які потребують опіки;
- втрата працездатним населенням (особливо чоловічої статі) кваліфікації та відповідних навичок у зв'язку з тривалим перебуванням на війні.

Разом із тим переважна більшість вітчизняних підприємств не виділяє кошти на професійне навчання персоналу або ці витрати дуже низькі, що зумовлює невисокий рівень кваліфікації працівників, низький рівень продуктивності їхньої праці та низьку якість послуг і продукції, а відтак – низьку конкурентоспроможність як на вітчизняному, так і на

світовому ринках. Стає очевидним, що для роботи з такими категоріями дорослих потрібні високоосвічені фахівці з відповідною психолого-педагогічною підготовкою, що ґрунтується на андрагогічних засадах.

Наразі фахівці, які надають освітні послуги дорослим в Україні, не мають спеціальної андрагогічної підготовки. У галузі корпоративної освіти працюють переважно викладачі закладів вищої освіти з педагогічною підготовкою, але без відповідного андрагогічного спрямування або практики, які не мають ні психолого-педагогічної, ні тим більше андрагогічної підготовки. Шляхи вирішення цієї проблеми вбачаємо слідом за О. Аніщенко в розробленні освітніх програм для підготовки андрагогів, обґрунтуванні й подальшому вдосконаленні змісту педагогічної освіти з урахуванням андрагогічної складової [1, с. 162].

З метою забезпечення високого освітньо-кваліфікаційного рівня, а також розвитку андрагогічної компетентності педагогічного персоналу для роботи з дорослими потрібно узгодити план, зміст, обсяг їхньої підготовки, створити програми перепідготовки й підвищення кваліфікації на рівні вищої та післядипломної освіти, забезпечити відповідні педагогічні й психологічні умови для ефективного навчання.

Наступним кроком є потреба в розв'язанні проблеми моніторингу якості надання цих освітніх послуг та обґрунтуванні системи індикаторів для оцінювання. Вона має відображати ступінь відповідності інтегральної характеристики й результатів освітнього процесу, з одного боку, потребам особистості, а з другого – очікуванням і вимогам суспільства та держави. На часі також розроблення й упровадження механізмів визнання результатів неформального та інформального навчання [1, с. 162].

Вирішення окреслених проблем можливе за умови вдосконалення нормативно-правової бази загальнонаціональної системи підготовки, підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації педагогічного персоналу для роботи з дорослими, а також ухвалення Закону України «Про освіту дорослих». Це дасть можливість конкретизувати цілі,

завдання, функції освіти дорослих, узгодити діяльність суб'єктів і стейкхолдерів, причетних до навчання дорослих, регламентувати їхні права й обов'язки, налагодити механізми координації між ними.

Таким чином, можна підсумувати, що швидке зростання освітніх пропозицій (збільшення провайдерів, онлайн-платформ), урізноманітнення форм і засобів освітніх послуг сприяє суттєвій трансформації традиційних способів передавання готових знань. Це зумовлює необхідність створення гнучкої системи освіти дорослих, її адаптації з усіма стейкхолдерами формальної, неформальної та інформальної сфер. У перспективі означені заходи сприятимуть розбудові національної системи освіти дорослих, важливою складовою якої є підготовка педагогічного персоналу для роботи з дорослими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аніщенко О. Професійна підготовка андрагогів: обґрунтування доцільності в контексті професіоналізації освіти дорослих в Україні. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*, № 2 (19). 2017. С. 155–163.

2. Лук'янова Л. Б. Підготовка педагогічного персоналу для роботи з дорослими: теоретичний і методичний аспекти : монографія. К. : ШООД НАПН України. 2016.

**ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ
ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ
«ІНФОРМАТИЗАЦІЯ У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я»**

Батюк Л.В.

кандидат біологічних наук, доцент,

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна, e- mail: lili.batyuk@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915405>

Навчання студентів у двадцять першому столітті є складною справою. Низка факторів, таких як відмінності в соціальній структурі, економіці, інформаційних технологіях, зміни в урядових структурах, зміна національних пріоритетів, доступність і розподіл ресурсів, інтеграція надання медичної допомоги та медичної освіти, а також здоров'я населення має суттєвий та динамічний вплив на освітні програми й результати та створює неспокійне середовище. Заклади медичної освіти повинні відповідати вимогам регуляторних органів, таких як органи сертифікації, ліцензування та акредитації, водночас випускаючи компетентних фахівців. Яскравим свідченням є експоненційне зростання магістерських програм у галузі медичної освіти пов'язаних з цифровими технологіями [1]. Цифрові медичні технології розглядаються як ключове рішення для вирішення багатьох проблем, підкріплених надзвичайною ситуацією у сфері охорони здоров'я у зв'язку з мультизахворюваністю, коронавірусною хворобою 2019 року (COVID-19) та ін., оскільки вони мають потенціал змінити спосіб надання медичних послуг і сприяють здоров'ю та добробуту мільйонів громадян [2]. Медичні працівники відіграють вирішальну роль у допомозі пацієнтам у належному використанні цифрових технологій охорони здоров'я. Наприклад, технології з відкритим вихідним кодом забезпечили недороге поширення та доступ до даних та інформації про здоров'я, технології телемедицини запропонували канали зв'язку для громадян і медичних працівників, окрім фізичних консультацій, а нанотехнологічні продукти були розроблені для покращення діагностики та

лікування COVID-19. Проте широке та стійке впровадження цифрових технологій як у конкретні клінічні умови, так і в національні системи охорони здоров'я просувається повільно. Основні перешкоди для успішного впровадження цифрового здоров'я та технологій – це відсутність скоординованої формальної освіти необхідність покращення цифрових компетенцій медичних працівників. Для ефективного впровадження відповідних тем у медичну освіту слід враховувати потреби ключових зацікавлених сторін та статус медичної програми [3].

У цій статті представлено результати дослідження, що оцінює очікування та потреби студентів-медиків щодо цифрової компетентності студентів медичних закладів освіти при вивченні дисципліни «Інформатизація у сфері громадського здоров'я». Освітня програма другого (магістерського) рівня вищої освіти «Інформатизація у сфері громадського здоров'я», галузь знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальність 229 «Громадське здоров'я» викладається з метою формування та розвитку в студентів системи знань і компетентності в галузі цифрових технологій для забезпечення раціонального використання сучасного програмного забезпечення загального та спеціального призначення при обробленні медико-біологічних даних, вивчення закономірностей та принципів інформаційних процесів у системах різного рівня ієрархії в галузі охорони здоров'я, сфері громадського здоров'я, проблем збору, збереження, оброблення й передачі сигналів та зображень у медицині, систем підтримки прийняття рішень у медицині; інформаційних технологій аналізу, моделювання, прогнозування, управління в галузі медико-біологічних досліджень. Обсяг дисципліни: 5 кредитів ЄКТС, або 150 годин, з яких 4 години лекційних занять, 12 годин практичних занять, 134 години самостійної роботи. Вид контролю – диференційований залік.

У результаті дослідження, дотримуючись пояснювального підходу, проведено перехресне онлайн-опитування змішаними методами. Група складалася із 25 студентів Харківського національного медичного університету, які вивчали дисципліну «Інформатизація у сфері громадського здоров'я» в

першому семестрі на першому курсі. Було розроблено 28 питань, з яких 14 були кількісними, а 14 – якісними; приклад запитання: «Як часто Ви використовуєте технології eHealth у вашому повсякденному житті?». Дані були зібрані за допомогою інформованої згоди в Інтернеті, шляхом опитування. Був проведений лінійний регресійний аналіз для виявлення впливу медичного навчання на відповіді та для запитань, на які можливі відповіді від 0 (повністю не згоден) до 5 (повністю згоден). Відповіді «не визначився» та «я відчуваю себе недостатньо поінформованим» розглядалися суміжно в моделі лінійної регресії. Більшість кількісних запитань включала порядковий формат відповідей (шкала типу Лайкерта).

Респонденти вказали на необхідність більшого впровадження eHealth у медичну програму (згодні або повністю згодні: 92,9%) та суб'єктивну відсутність цифрових навичок до вивчення дисципліни. Після закінчення семестру респонденти оцінили свою компетентність в eHealth як гарну або дуже гарну: 48 % та 52%. Була виявлена мінливість у відповідях на запитання «Чи готові Ви застосувати програми eHealth у повсякденному житті?». Респонденти вказали на додаткову потребу в більш конкретному ознайомленні з електронною охороною здоров'я, що включає керування даними, практичне навчання з технологіями eHealth, правову базу, дослідницькі та підприємницькі можливості, роль у здоров'ї населення та системи охорони здоров'я, комунікативні навички. Загалом вони мали позитивні очікування щодо eHealth. Респонденти повністю погодилися з тим, що медичні працівники повинні відповідати за знання та навички своїх пацієнтів у сфері eHealth–99 %.

Результати дослідження показали, що більшість студентів позитивно ставиться до цифровізації охорони здоров'я й готова брати на себе відповідальність, особливо як посередник цифрової медичної грамотності для пацієнтів. Під час опитування було виявлено брак знань та навичок щодо адекватного використання та оцінки цифрових технологій охорони здоров'я, пов'язаних із відсутністю відповідних тем у програмі дисципліни «Інформатизація у сфері громадського здоров'я». Спостерігався попит на

додаткові концепції навчання, починаючи від техніко-теоретичних питань (управління даними, інформатика, юридичні та етичні аспекти) і закінчуючи практичним навчанням із використанням конкретних технологій та спілкуванням із пацієнтами. Навчальна дисципліна «Інформатизація у сфері громадського здоров'я» формує знання медичних інформаційних систем та системних зв'язків між інформаційною інфраструктурою та загальнодержавними реєстрами забезпечує вивчення програмних засобів медичної спрямованості шляхом використання баз даних, що полягає в інтегрованому збереженні й диференційованому використанні всієї інформації про об'єкти предметної галузі, які становлять основу предметних компетентностей дисципліни «Інформатизація у сфері громадського здоров'я» та є невід'ємною складовою професійної компетентності майбутнього лікаря.

ЛІТЕРАТУРА

1. Masters K. Preparing medical students for the e-patient. *Medical Teacher*. 2017. № 39(7), P. 681–685. URL: 10.1080/0142159x.2017.1324142.
2. Greenhalgh T., Wherton J., Shaw S., Morrison C. Videoconsultations for covid-19. *BMJ*. 2020. № 368. P. 1–2. URL: 10.1136/bmj.m998.
3. Батюк Л. В., Жерновникова О. А. Формування професійної компетентності студента медичного університету при вивченні медико-біологічних дисциплін. *Professional Education: Methodology, Theory and Technologies. Професійна освіта: методологія, теорія та технології*. 2021. вип.14, С. 42–75. URL: 10.31470/2415-3729-2021-14-51-89.

ПІДГОТОВКА ОСВІТЯНСЬКОЇ ЕЛІТИ ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Безрук О.О.

кандидат політичних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: alex.bezruk@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915419>

Стислий і водночас місткий вислів академіка Прокопенка «Освіта збереже Україну» стає особливо актуальним на теперішній час, коли наша країна веде повномасштабну війну з екзистенційним ворогом, країною, яка завжди тяжіла до автократичного правління і не втрачала власних імперських амбіцій протягом усього періоду свого існування. Цю війну розпочато не лише за території та ресурси, це – війна проти існування української нації та незалежності української держави, війна тоталітаризму проти демократії, війна варварства проти цивілізації, а також війна цінностей та смислів, до продукування яких мають безпосередньо стосунки й освітяни.

У сучасному глобалізованому, мобільному, високотехнологічному світі освіта виконує функції не лише соціального інституту, але й перетворюється на безпековий чинник сучасної держави, тому що саме освіта виступає стрижнем культурно-інформаційної підсистеми національної безпеки.

У чому ж проявляється безпекова характеристика освіти на сучасному етапі? Перманентна трансляція накопиченого знання новим поколінням – традиційна функція освіти – забезпечує формування професійних кадрів у життєво необхідних для держави галузях суспільної діяльності, що зі свого боку впливає на її (держави) мобілізаційний потенціал як у військовому «жорсткому» аспекті (військова освіта), так і в гуманітарному, ідеологічному, інформаційному – «м'яких» аспектах. Відповідно, формування освітянської еліти, професійних педагогічних кадрів має бути серед пріоритетів доктринально-безпекових засад сучасної держави, зокрема й України.

Звісно, що кожна держава має власні алгоритми формування

педагогічних кадрів і взагалі певне ставлення до проблем освіти, які детерміновані специфікою розвитку, культурними особливостями, політичними та економічними чинниками. Утім, насамперед нас має цікавити організація означеного процесу саме в Україні, особливо в теперішній час. І в цьому контексті слід зауважити таке:

- по-перше: на державному рівні необхідно переглянути концепцію освіти як сервісу для громадян. Освіта не може бути зведена лише до освітніх послуг. Це стратегічно значуща галузь, яка в сучасних умовах потребує всілякої державницької підтримки;

- по-друге: на теперішній час формування педагогічних кадрів, а потім й освітянської еліти, відбувається на базі стабільно функціонуючих педагогічних закладів вищої освіти, які мають тривалу історію в Україні, тому запозичення та впровадження моделей підготовки, особливо вчителів, без педагогічної освіти є небезпечним з огляду на перспективу сталого розвитку країни;

- по-третє: ми можемо говорити про ефективну освітянську еліту, коли її представники мають змогу повноцінно співпрацювати з політичною владою при вирішенні актуальних проблем у галузі освіти у форматі «горизонтального політичного процесу», який забезпечується в розвинених демократіях;

- по-четверте: в умовах війни система освіти України вже зіткнулася із надзвичайними викликами, які можуть призвести до її кризового стану. Серед них такі: знищення матеріальної інфраструктури, відтік професійних кадрів, відтік населення, зменшення видатків на освіту через витрати на оперативні цілі.

Ми бачимо, що російський агресор серед іншого робить об'єктами ураження школи, університети, бібліотеки, музеї та інші об'єкти освітньої та культурної інфраструктури, а на окупованих територіях, зокрема в закладах середньої освіти, намагається впроваджувати російські навчальні програми з метою «перепрошивки» національної свідомості українських дітей. Таким способом вони намагаються «викрасти» нове покоління українців. Російські загарбники добре розуміють, що «війни виграють учителі та священники»,

тому знищення української освіти є однією з цілей війни. Кремлівське керівництво розуміє, що освіта і зокрема вища освіта для сучасної людини є базисом соціокультурного та етичного коду.

Таким чином, перед державою та освітянами України постає складна мета – зберегти систему освіти та її кадровий потенціал в умовах війни, а також забезпечити безперервну підготовку науково-педагогічних кадрів. Імовірно, що саме в таких умовах буде сформовано нове покоління освітянської еліти.

**НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В
ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ І.Ф. ПРОКОПЕНКА**

Бережна С.В.

доктор філософських наук, професор,
проректорка з наукової, інноваційної і міжнародної діяльності
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: [beregnav@gmail.com](mailto:beregnasv@gmail.com)
<https://orcid.org/0000-0001-7629-2175>

Чернікова І.В.

кандидат історичних наук, доцент
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: chernikova.hnpu@gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915431>

У житті кожної людини, напевне, є Вчитель, який відіграв важливу роль у її становленні, допоміг, підтримав та став взірцем професіоналізму. Такою світлою людиною, справжнім наставником є Іван Федорович Прокопенко. Безумовно, в українській історії було чимало видатних постатей, мудрість яких вартує почерпнути. Саме педагогічна спадщина Івана Федоровича є особливою та багатогранною, побудованою на власному досвіді, людяності та ідеях видатного філософа Г.С. Сковороди. Згадаємо його вислів: «Коли ти твердо йдеш шляхом, яким почав іти, то, на мою думку, ти щасливий». Таким шляхом для Івана Федоровича стає глибоке пізнання українського коріння, культури та традицій наших земляків. Дійсно, Іван Федорович знав свій родовід до 7 покоління, пишався козацьким корінням та популяризував традиції славних українських лицарів серед молоді. Вважав, що «українці – це героїчний народ з розвинутим почуттям відповідальності. Ці риси національного характеру треба стверджувати і розвивати, щоб перетворитись на потужну державу» [2, С. 128].

Саме з ініціативи І.Ф. Прокопенка в 2002 р. було створено громадську організацію «Окремий науково-освітній центр Українського козацтва імені Г.С. Сковороди» (ОНОЦ УК імені Г.С. Сковороди) та Інститут Українського козацтва. За впровадження національної системи виховання Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди на XI Міжнародному академічному рейтингу «Золота фортуна» було нагороджено срібною медаллю «Незалежність України» та Почесним лауреатським Дипломом Рейтингу.

Польовий Гетьман Слобідського козацького округу, Отаман ГО «ОНОЦ УК імені Г.С. Сковороди», генерал-отаман Українського козацтва Прокопенко І.Ф. (2002 – 2021 рр.) очолив найпотужніший на Харківщині козацький осередок, навколо якого об'єдналися школи, ліцеї, вищі навчальні заклади та громадські організації. За національно-патріотичне виховання учнівської та студентської молоді І.Ф. Прокопенко нагороджений найвищою нагородою Міжнародної Асоціації «Козацтво» – золотою зіркою «Герой Козацтва України» (2012 р.), орденом «За розбудову України» (2004 р.), орденом Архистратига Михаїла (2010 р.), Хрестом Українського Козацтва (з мечами) I ст. (2014 р.) та іншими козацькими відзнаками.

В університеті були закладені традиційні заходи національно-патріотичного спрямування: посвята в козаки, студентсько-учнівська наукова конференція «Козацькі читання» на базі історичного факультету, спортивні змагання за «Кубок Отамана», конкурс «Найкраща писанка». Щорічно до лав Українського козацтва приєднувалося понад 800 студентів. Саме ці заходи стали

візитною карткою університету.

На думку І.Ф. Прокопенка, «...першочерговим завданням держави є формування у школяра чи студента громадянських, патріотичних і професійних компетенцій, здатних забезпечити їм вільне входження у самостійне доросле і професійне життя...» [1, С. 82]. Козаки та берегині університету підтримували тісні зв'язки зі школами міста Харкова та області. Аналіз спадщини українського козацтва, козацької педагогіки надав можливість використовувати їх у системі освіти. Студенти систематично проводили пізнавальні уроки «Козацька слава» в школах, ліцеях та гімназіях міста Харкова (№ 8, № 10, № 17, № 42, № 51, № 56, № 84, № 116, № 141, № 143, № 167, № 177, № 178) та Харківської області (СЗОШ № 6 м. Мерефи, ЗОШ I-II ступенів с. Мала Рогозянка, Руновщинська ЗОШ, Солоницівська ЗОШ I-III ступенів № 2 Дергачівського району, Покотилівська ЗОШ № 2).

Кожного року в козачата та джури посвячувалося понад 300 учнів із різних шкіл м. Харкова та Харківської області, у різноманітних козацьких конкурсах брали участь понад 150 школярів. Було розроблено диференційований урок «Козацька слава» для учнів 1 – 11 класів, популярний у середніх закладах освіти.

Ці традиції збережені та продовжуються в університеті. У 2007 році відбулася перша церемонія випуску козаків-офіцерів, які не на слові, а на справі підтвердили, що «Не загине козацька слава!». Випускник нашого університету є вчителем-козаком ХХІ століття, який готовий очолити козацькі осередки в школах, виховувати патріотів Батьківщини та співпрацювати з університетом.

Підписано договори про співпрацю зі школами та козацькими осередками Харкова. Зокрема, учні беруть участь в університетських конференціях, конкурсах, майстер-класах, спортивних змаганнях серед школярів; приходять до центру на волонтерські уроки «Козацька слава» та, як результат, бажають здобувати освіту в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди.

У межах університетського козацького руху Іван Федорович заснував структурні підрозділи на кожному факультеті – коші. Кожен з них має свою назву, девіз, емблему та головні вектори діяльності, виходячи зі специфіки роботи: національно-патріотичний, науково-пошуковий, культурно-освітній, волонтерський та поширення здорового способу життя.

В університеті діють такі козацькі коші: Козацький кіш імені І. Сірка (факультет фізичного виховання і спорту), кіш імені Д. Яворницького (факультет історії і права), козацький кіш «Берегині» факультету початкового навчання, кіш імені Г. Квітки-Основ'яненка українського мовно-літературного факультету, кіш фізико-математичного факультету «Краяни», кіш імені Петра Дорошенка факультету іноземної філології, кіш імені Василя Верховинця – факультет мистецтв, кіш «Дружина» факультету дошкільної освіти, кіш імені

Б. Хмельницького природничого факультету, кіш імені Михайла Грушевського факультету психології та соціології.

І.Ф. Прокопенко пишався тим, що «під знаком Сковороди в незалежній Україні сформована нова генерація вчителів-сковородинівців, вірних ідеалам свого видатного наставника». При цьому підкреслював, що важливо не втратити цю енергетику примноження духовного скарбу української нації [3, С. 53].

Одним зі статутних завдань діяльності ГО «Окремий науково-освітній центр Українського козацтва імені Г.С. Сковороди» є науково-пошукова і науково-дослідна діяльність. Вона організована за певними напрямками, які відповідають головній меті – виховання громадянина, патріота, фахівця. Ця мета зі свого боку витікає із розуміння того, що участь у роботі ГО «Окремий науково-освітній центр Українського козацтва імені Г.С. Сковороди» є частиною фахової підготовки студентів нашого університету.

Науково-патріотичне виховання молоді І.Ф. Прокопенко здійснював на великому фундаменті науково-пошукової та науково-дослідної діяльності. Студентами-козаками здійснювалася ґрунтовна робота з вивчення історії козацтва і розвитку козацького руху, біографістики гетьманів під час опрацювання навчального матеріалу з історії України та наукових досліджень (при підготовці до семінарських занять, публічних виступів з історії козацтва у школах, інших закладах освіти, проведенні диференційованих уроків «Козацька слава», участі в наукових конференціях, круглих столах, дискусійних клубах; при підготовці до проведення екскурсій з історії козацтва з використанням археологічних артефактів, які були знайдені під час археологічної практики та презентовані в науково-дослідній археологічній лабораторії нашого університету).

Результатами таких наукових пошуків можна назвати розвідки викладачів та студентів-козаків під час роботи Всеукраїнської науково-практичної конференції «Козацький рух на теренах України та патріотичне виховання молоді на його засадах», присвяченої 420-річчю від дня народження Б. Хмельницького (14 травня 2021 р.), науково-практичної конференції з міжнародною участю «Соціально-політична активність молоді в умовах формування громадянського

суспільства», присвяченої Дню Соборності України (20 – 21 січня 2017 р.), Всеукраїнської наукової конференції «Гетьман Мазепа: історична постать у контексті процесів українського державотворення» (23 серпня 2017 р.), Міжнародної науково-практичної конференції «Духовність як складова української державності» (9 – 10 квітня 2019 р.).

Отже, здійснення науково-патріотичного виховання молоді в контексті козацького руху на чолі з І.Ф. Прокопенком значно активізувало розвиток національної самоповаги, патріотизму, ідеї збереження та розвитку традицій національного відродження серед учнів та студентів Харківщини. Це підтверджує 20-річний досвід діяльності Інституту Українського козацтва та ГО «Окремий науково-освітній центр Українського козацтва імені Г.С. Сковороди».

ЛІТЕРАТУРА

1. Прокопенко І. Ф. Новій школі України – нова компетенція вчителя. *Практична філософія і Нова українська школа* : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф., 16 травня 2019 р. Київ : НАПН України, Інститут педагогіки НАПН України, 2019. С. 81–84.
2. Прокопенко І. Ф. Національно-патріотичне виховання і педагогіка миру. *Філософсько-світоглядні та культурологічні контексти неперервної освіти* : матер. II Міжнар. наук.-практ. конф., 29 квітня 2020 р. / Комун. закл. вищої освіти «Дніпровська акад. неперервної освіти». Дніпро : Охотнік, 2020. С. 127–128.
3. Прокопенко І. Ф. Духовні ресурси модернізації української освіти. *Історія та філософія освіти в незалежній Україні: здобутки і стратегії* : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю, 20 травня 2020 р. Київ : НАПН України, Інститут педагогіки НАПН України, 2020. С. 51–53.

УЧИТЕЛЬ, ВЧЕНИЙ І ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ –

ІВАН ФЕДОРОВИЧ ПРОКОПЕНКО

Бондар В.І.

доктор педагогічних наук, професор,

дійсний член Національної академії педагогічних наук України,

заслужений працівник народної освіти

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

м. Харків, Україна

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915448>

Ідеї великого вченого доктора педагогічних наук, професора, академіка НАПН України Івана Федоровича Прокопенка успішно розвиваються у процесі підготовки майбутніх учителів, набувають нового змісту в наші дні і впроваджуються в заклади шкільної та вищої педагогічної освіти. Своім особистим життям він переконливо доводив, що мрії про професію здійснюються, а успіх приходить до того, хто наполегливо працює та самовдосконалюється.

Метою такої освіти є всебічний розвиток, виховання й соціалізація особистості, здатної до активного життя в суспільстві та цивілізації, взаємодії з природою, особистості, яка має прагнення до самовдосконалення і вибору самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності. Він особисто розробив та впровадив у практику нову концепцію інтенсифікації освітньої діяльності студентів, на базі якої ним розроблено варіанти нових педагогічних технологій, альтернативних до традиційних способів побудови навчально-виховного процесу.

І. Ф. Прокопенко вважав пріоритетним напрямом роботи університету підготовку нових ключових компетентностей і всебічно розвиненої, духовно багаті особистості, учителя, який є патріотом та свідомим громадянином України.

Він був глибоко переконаний, що прогресивні зміни в суспільних відносинах зумовлюють необхідність забезпечення процесу неперервної освіти як запоруки конкурентоспроможності, професійної та соціальної мобільності, самовдосконалення громадян. Особливо це є важливим для дітей з інтелектуальними порушеннями, які є ваговою складовою стратегії розвитку суспільства. В успішному розв'язанні цієї проблеми Іван Федорович бачив підготовку педагогів відповідної кваліфікації, здатних здійснювати успішну корекцію наслідків порушеного розвитку, попередження вторинних відхилень, формування компенсаційних механізмів, що зумовлюють навчальну діяльність таких дітей з урахуванням максимального рівня їхніх функціональних можливостей. За ініціативи Івана Федоровича в складі університету було відкрито кафедру спеціальної педагогіки та кафедру здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології, на яких здійснюється, починаючи з 2018 року, підготовка фахівців зі спеціальності 016.01 – Логопедія, 016.02 – Олігофренопедагогіка за двома освітніми рівнями: бакалавр і магістр.

Попереду – розробка освітніх програм, здатних підвищити професійну підготовку майбутніх педагогів і доведення її до магістерського рівня.

**КОРДОЦЕНТРИЗМ ПЕДАГОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ
ІВАНА ПРОКОПЕНКА І ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ**

Боярська-Хоменко А.В.

доктор педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: annaboyarskahomenko@gmail.com

Ворожбіт-Горбатюк В.В.

доктор педагогічних наук, професор

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: gorbatykvv@ukr.net

Собченко Т.М.

доктор педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: sobchenkotetyana79@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915492>

Сучасний стан освітніх, педагогічних наук позначився трансформаційними процесами. Еволюціонування змісту національних освітніх парадигм, стрімке прогресування дистанційної освіти, пошук способів відтворення в освітніх програмах унікального образу в контексті глобалізації освіти, організація навчання і викладання в умовах пандемії та упровадженого на території України воєнного стану – неповний перелік метааспектів таких трансформацій. У цих та інших напрямках, на наш погляд, системоутворювальною константою є персону в освіті, у педагогічній науці. Саме персону, особистість, яка має визнання в культурному, просвітньому просторі, соціально цінні досягнення, своїм виваженим, практико-зорієнтованим педагогічним світоглядом задає методологічний і концептуальний фон усіх трансформаційних процесів.

Українська освітянська й педагогічна спільнота 2022 року із стриманою шаною в умовах страшної трагедії для всього людства – воєнної агресії, оплакуючи втрати серед людей і унікальних культурних пам'яток, гідно і з

величчю транслює світу образ «Сковородинівської людини» (термін використано за посиланням [3]), «Сковородинівського інтелігента» (термін використано за В. Горським [1]). Сковородинівська людина – то геній свого краю, рідної землі. Таким, безсумнівно, був академік Іван Прокопенко. Геній Івана Прокопенка і Григорія Сковороди єднає сердечна (кордоцентрична) причетність до рідної землі, прагнення допомагати і підтримувати земляків, пропагувати велич духу звичайної пересічної людини.

Іван Прокопенко у своїй життєпрактиці і професійній діяльності вирізнявся з-поміж усіх глибоким академізмом інтраверта. Його єднає з просвітником й енциклопедистом Григорієм Сковородою вироблення власних поглядів на освіту, навчання, виховання з виразним кордоцентризмом. Ці погляди формувалися не в контексті державницьких трендів чи суспільних запитів. Основою цих поглядів стали:

- ідея сродності праці як базис методології і творчості;
- розуміння вдячності як базису світоглядної етики і якості, що синтезує світську і релігійну етику;
- життєва практика сердечного ставлення до людини, душевної налаштованості на співрозмовника, щирості навіть у найінтимніших почуваннях і пошуку себе, пізнання себе.

За справедливим баченням Івана Прокопенка важко переоцінити значимість і потребу глибокого знання себе для відновлення й утвердження миру в сучасній Україні. Ми ще не осмислили урок Григорія Сковороди про те, що наше спасіння і прогрес цивілізаційного поступу в розумінні й розвитку кращих рис ментальності[3]: аксіологічного розуміння волі, визнання самоцінності та психоемоційної залежності від рідної землі, природна потреба збереження пам'яті поколінь, працьовитості як ознаки душевної гармонії і чуттєвого проживання всього суцього.

Ці кордоцентричні імперативи поєднують педагогічні світогляди великого просвітника Григорія Сковороди і визначного академіка Івана Прокопенка. У життєвому просвітницькому подвижництві й педагогічній

діяльності вони послуговувалися аксіомами філософії серця [2]:

- усе важливе є добрим, простим для людини;
- усе незаконне – незначне і з часом буде втрачене;
- терпіння і вдячність народжуються й міцніють у родинному колі в рідній домівці;
- самопізнання – мірило етики і величі душевної сили конкретної людини;
- вершина людяності – розуміння і добре ставлення до себе й інших.

Щоб осмислити кордоцентризм педагогічного світогляду Григорія Сковороди, варто читати листи Григорія Савича до свого учня і друга Миколи Ковалинського. Щоб осмислити сердечну велич Івана Прокопенка, варто спілкуватися й аналізувати спогади колишніх учнів Івана Федоровича.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горський В. Григорій Сковорода як тип українського інтелігента. НаУКМА. Київ, 1996. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10097/Horsky_Hryhoriy_Skovoroda_yak.pdf
2. Гукасов С. Думки про Гр. Сав. Сковороду. 2006. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Hukasov_Serhii/Dumky_pro_Hryhoriia_Skovorodu.doc
3. Історія української культури. Основні риси української ментальності. URL: <https://uahistory.co/book/ukraine-culture-history-textbook-palm-2013/4.php>

УГОРСЬКЕ МОВОЗНАВСТВО ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ В ІСТОРІЇ КУЛЬТУРИ ЗАКАРПАТТЯ

Вароді Н.Ф.

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та суспільних дисциплін

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці

Пм. Берегово, Україна, e-mail: varadinatalia29@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915522>

Літературне коло Ужгорода було засновано 21 лютого 1951 року під керівництвом Ласло Шандора, Ласло (Кро) Сенеша та Ласло (Бако) Балли. До її складу входили Дьордь (Герєб) Андор, Тібор Баржо, Дежев Ченгері, Іштван Котюк (Кінчеш), Карой Лустіг, Янош Немеш, Борбала Салаі, Адам Жолт та ін. У березні 1951 року вони об'єдналися з Берегівським літературним колом під назвою «Закарпатська угорська літературна асоціація», але через 70-кілометрову відстань вони засідали окремо. Головою Асоціації став Ласло (Бако) Балла. Вони два-три рази на місяць проводили в угорських селах творчі вечори з культурною програмою та зустрічі письменників з читачами. У 1951–1960 рр. Закарпатська угорська літературна асоціація налічувала понад 30 членів, які брали активну участь у літературному та культурному житті краю.

Було створено декілька угорських громадських культурних закладів, наприклад, у 1962 році Берегівський народний театр, який був створений у 1953 р. (за іншими джерелами, ще в 1952 р.) як самодіяльний сценічний колектив, як драматичний гурток при Берегівському районному будинку культури під керівництвом Отто Шобера, значною мірою посприяв плеканню закарпатської угорської культури.

На жаль, за радянських часів з життя населення поступово зникла стара угорська традиційна народна культура, значна частина якої була відкинута через її релігійний характер, а інша, світська частина, відмирала через те, що закінчилися професійні колекціонери і не було кваліфікованих народних просвітителів. Делеговані з культурно-просвітницьких закладів чи обрані ними

«клубначальнікі», режисували та презентували розроблені зверху програми. Наприклад, народним танцем зробили гуцулку, молдавський танець, а також поєднаний із оперетних танців угорський чардаш. Відмирили й церковні хори, оскільки будь-які форми віросповідань були заборонені та процвітав науковий атеїзм. Проте багате мистецтво чеської та угорської епохи та його громадська сила плідно жили серед місцевого населення, а також було з чим порівнювати становище того часу. Тому громади з більшістю угорського населення створювали театральні трупи. Значну роль у цьому було відведено угорськомовним школярам, які створювали різноманітні літературно-музичні композиції та п'єси. Також залучали до своїх колективів батьків і дітей. Крім них, на кількох заводах і фабриках були музичні колективи, звісно, на жодну з них влада не дивилася схвально. Перед кожним виступом і концертом з'являлося дедалі більше перешкод, часто їхнє проведення прив'язували до офіційного дозволу.

Велике значення в житті історії культури Закарпаття набуло відкриття музичного осередку, який займався плеканням і пропагандою музичної культури краю. Таким осередком була обласна філармонія. Завданням музичного центру, який відкрився 19 лютого 1946 р. в Ужгороді, було пропагування вітчизняної та зарубіжної класичної музики, плекання традицій народної музики, сприяння молодим талановитим митцям, координація художніх колективів регіону тощо. У закладі працювали такі відомі художні керівники, як Дежев Задор та Іштван Мартон. У 1948 році на базі Закарпатської філармонії утворився угорський ансамбль, який спочатку виконував збірку пісень, об'єднану ведучим, або розважав публіку жартівливими сценками та кабаре-жартами. Музиканти також неодноразово виступали у внутрішніх регіонах країни. Громадський рух закарпатських угорців розвивався та відбувався в Ужгородському державному університеті, куди в 1963 році були прийняті перші студенти зі спеціальності угорська мова та література. У 1963–1964 рр. угорське відділення ще не мало окремої кафедри, вона тимчасово належала до кафедри іноземних мов, яку очолював доцент Шандор Рот. Із

вересня 1964 р. була створена спільна кафедра угорської та французької філології, яку очолив доцент Михайло Симулик. Зі збільшенням кількості студентів кафедра також розвивалася, тож потрібні були нові кадри. У 1965 році була створена самостійна кафедра угорської мови та літератури, яку у вересні 1966 року очолив Петер Лізанец і де фахові предмети вивчалися угорською мовою, але інші предмети – російською та українською. Викладання угорської філології в університеті мало величезне значення для розвитку угорської культури на Закарпатті. На так звану відкриту, денну форму навчання університету кафедра угорської мови та літератури з 1963 року могла приймати 10 студентів, на заочну – 10-15. Серед прийнятих сюди в 1970 році студентів 9,4 % були угорської національності. Першими викладачами кафедри були Шандор Рот, Пірошка Владімір, Імре Закань та Ержебет Гортвай. У 1966 році обрали викладачем Іштвана Катюка, а наступного року – Шандора Фодо, випускника Тартуського університету, та Віру Васовчик. З жовтня 1967 року на кафедрі відкрито аспірантуру. Відповідно до навчальної програми тут викладали історію угорської літератури, історію мови, сучасну угорську мову, історію угорської літературної мови, угорську діалектологію, стилістику тощо, а також приймали кількох запрошених викладачів, таких як Ласло Вайда, викладач Педагогічного інституту міста Сегеда, Бейла Калман, професор Дебреценського університету, Андраш Мезев, викладач Педагогічного інституту міста Ніредьгази, Йозеф Маргочі, доцент, завідувач кафедри угорської літератури Педагогічного інституту міста Ніредьгази. Під час навчання студенти проходили практику з фольклорно-діалектного збирання, а також педагогічну та навчально-виробничу практику. Наприклад, вони проходили практику в Педагогічному інституті міста Сегеда, в університетах Будапешта, в Інституті мовознавства Угорської академії наук. Викладачі та студенти кафедри брали участь у лекціях Угорського вільного літнього університету лінгвістики та літератури в Дебрецені. З усього цього видно, що угорське відділення підтримувало тісні зв'язки з вищими навчальними закладами Угорської Народної Республіки.

Окрім вищих навчальних закладів Угорщини, університет підтримував також культурні та наукові зв'язки з Чехословаччиною та Югославією. Мав офіційний договір із Педагогічним університетом міста Сегеда та Ниредьгази, з Кошицьким університетом імені Йозефа Шафарика та Університетом Нового Саду. При університеті діяли товариства художньої самодіяльності, а також гуртки хорового, читацького, танцювального, вокального, естрадного мистецтва. Члени колективу художньої самодіяльності читали лекції в селах і містах, в інших навчальних закладах, у клубах тощо.

У 1966 році з відома Університету з метою надання можливостей друкуватися для угорських поетів і письменників незалежна група молодих студентів університету започаткувала друкований літературний журнал «Едютт» («Разом»), який редагував Андраш Ш. Бенедек. У роботі Ш. Бенедеку допомагали Дюла Балла, Ласло Дьорке та Марія Пунько. Як самвидав (тиражем до 36 примірників) його тиражували машинописним способом на аркушах зошитів, а ілюстрації робили художники. Проте університетський партійний комітет недовго дивився на це схвально, і в 1967 році після двох «років видання» журнал заборонив, а його редакторів притягнув до відповідальності. Основною причиною цього було те, що члени редакції газети відмовилися виконати «прохання» від вищих партійних кіл про професійну критику роману Вільмоша Ковача «Ми й завтра живемо». «Півтора року видання журналу означали набагато більше, ніж просту публікацію» [4].

Угорський мовознавець Шандор Фодо, молодий викладач, який почав працювати в університеті 1 вересня 1967 року, заснував Угорський фольклорний ансамбль (хор, чоловічий і жіночий камерний хор, кордебалет, малий народний оркестр та декламаційний хор), який виступав у кількох населених пунктах Закарпаття. Скрізь люди, які вже давно ждали почути угорські слова та пісні, зустрічали його з неймовірним ентузіазмом, про що преса також повідомляла: «Хор під керівництвом художнього керівника Шандора Фодо мав великий успіх. Танцювальний колектив виконав кілька красивих угорських танців. Глядачі подякували Ласло Дьорке та його

однокурсникам за декламування віршів довготривалими оплесками» [5]. Учасниками ансамблю були, наприклад, Лайош Пал, Лайош Цебей, Пал Кадет, Петер Галамбош, Іштван Арпа, Янош Станканінец, Ласло Варі Фабіан, Ласло Дьорке та ін. Ансамбль після одного з виступів у селі Запсонь виконав пісню Кошута, за що партійний комітет університету звинуватив їх у націоналізмі, заборонивши подальші виступи.

У кількох населених пунктах Закарпаття із переважно угорськими мешканцями під керівництвом учасників Студії були створені літературно-читацькі гуртки. Тут молодь могла почути та дізнатися про угорську літературу й культуру, оскільки в школі вони мали спотворене уявлення про них. Студія займалася також збиранням етнографії та фольклору, плекала традиції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вільмош Ковач, Андраш Бенедек. Угорська література в Карпатській Україні II, 1970. С. 11–15.
2. Дьордь Дупка. Угорське літературне життя та писемність на Закарпатті (угорською мовою), 2017. С. 139–140.
3. Йозеф Ботлік. *Egestas Subcarpathica*. Додатки до історії Північно-Східного нагір'я та Закарпаття XIX–XX століття (угорською мовою). Фонд Шостий свисток (Хотодікшіп). Будапешт, 2000. 290 с.
4. Маріан Папагагі та інші (гол. ред.). Літературно-культурний журнал румунською, угорською та німецькою мовами *Echinox*. Видавництво Університету Бабеш-Бояї. Клуж-Напока. Жовтень 1979 р.
5. Червоний прапор (угорською мовою). 16 травня 1970 р. №57. (3395). С. 4.

ТВОРЧІ ПРОЄКТИ У ВИЩІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

Веприк С.А.

доцент кафедри інформатики

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: vepryk.sa@gmail.com

Шакуров Є.О.

викладач кафедри інформатики

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: shakurov82@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915531>

Інноваційні процеси, які відбуваються в освіті України, зумовлюють впровадження в зміст діяльності вищої школи нових технологій, спрямованих на розвиток мотивації студентів до навчання, активне залучення студентів до творчої діяльності, підвищення їхньої самостійності. Це вимагає від кафедр закладів вищої освіти застосування більш дієвих методів освітнього процесу, пошук шляхів організації освітнього процесу, за яких студенти можуть отримати реальний результат, який матиме для них практичне значення. Одним із таких шляхів є участь у різноманітних проєктах, ідеї яких реалізуються в освітній і навчальній практиці як універсальний засіб для розвитку творчої самостійності людини, забезпечення зв'язку знань із життям, із працею, із наукою. Слід зазначити, що останнім часом збільшується увага до організації проєктної роботи у вищій школі, що передусім пов'язано з необхідністю навчання фахівців працювати в команді над одним проєктом.

Особливу роль проєктної діяльності вбачаємо в педагогічному університеті, зважаючи на необхідність формування в майбутніх учителів умінь організації проєктів зі школярами в майбутній професійній діяльності. Передусім це потребує проходження студентами всіх етапів реалізації проєкту – від його постановки, визначення мети і завдань до реалізації окремих етапів, оцінювання й рефлексії.

Специфіка організації проєктів в освіті не є новою проблематикою в педагогічній науці. Науковцями проєкт розглядається як вид діяльності, що синтезує в собі елементи різних форм діяльності: ігрової, пізнавальної, ціннісно-орієнтаційної, перетворювальної, професійно-трудової, комунікативної, навчальної, теоретичної, практичної тощо. Проєкт може розглядатися як зміст і метод навчання, як форма організації навчального процесу, а робота над проєктом може застосовуватись в аудиторній і позааудиторній роботі, орієнтований на досягнення цілей самих студентів і формує значну кількість навчальних і життєвих компетентностей, формує досвід, може бути основою професійних курсів [2, 3].

З аналізу теоретичних положень та практичного досвіду науковців щодо питань визначення типів проєктів дослідники пропонують різні критерії щодо їх класифікації. Наприклад, відповідно до класифікації українського дослідника О. Пехоти, проєкти можна розрізнити за певними критеріями [1, 2]: за домінантною в проєкті, за предметнозмістовим напрямком, за кількістю учасників, за географією проєкту, за терміном виконання. Звідси виникає безліч типів проєктів. Але особливе місце серед цих типів посідають практичні, творчі та дослідницькі проєкти, які потребують добре обміркованої структури, визначеної мети, актуальності предмета дослідження для всіх учасників, соціальної значущості, продуманості методів, у тому числі експериментальних методів обробки результатів.

На наш погляд, успішність проєкту значним чином залежить від вибору тематики, яка має бути:

- цікавою для конкретних студентів з їхніми реальними інтересами, проблемами, рівнем наявних знань та умінь;
- актуальною й оригінальною – добре, щоб у результаті реалізації проєкту студенти здобули знання й уміння, затребувані в професії.

Крім того, результат проєкту повинен мати практичне значення для кожного учасника.

Студенти спеціальності 014 Середня освіта (інформатика) фізико-

математичного факультету Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди долучаються до проєктної діяльності в рамках інформатичних дисциплін. Так, у процесі викладання курсу «Комп'ютерні мережі» студентам було запропоновано реалізувати проєкт з продумування дизайну та змісту вебсайту для власного освітнього бізнесу; у курсі «Основи мікропроцесорної техніки» майбутнім учителям запропонували визначити функціональні можливості роботів, потрібних для освітнього процесу, створити і запрограмувати їхню роботу.

Основне в роботі над проєктом є зацікавленість і самостійність студентів, яка підпорядкована таким спланованим етапам творчої роботи над проєктом: 1) конкретизація тематики, визначення проблем (визначення завдань, які впливають із тематики дослідження); 2) висунення гіпотез розв'язання проблеми та пошуку можливих шляхів вирішення завдань; 3) обговорення шляхів реалізації проєкту; 4) розподіл завдань між учасниками проєктної групи; 5) аналіз і корекція отриманих результатів; 6) формулювання підсумків; 7) захист і представлення проєкту.

На нашу думку, діяльність студентів над творчими проєктами передбачає отримання двох результатів: зовнішнього та внутрішнього. Зовнішній результат можна побачити, усвідомити, застосувати на практиці. Внутрішній – безцінний досвід діяльності, який стане особливим надбанням майбутнього вчителя, об'єднанням знань, умінь, компетенцій та цінностей. У процесі роботи над проєктом майбутні вчителі навчаються самостійно мислити, знаходити та вирішувати проблеми, залучати знання з різних галузей, навчаються передбачати результати та можливі наслідки власної діяльності, працювати в команді. Крім того, ще під час навчання студенти набувають досвіду вирішення реальних проблем з огляду на майбутнє самостійне професійне життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Переверзев Л. Проектный подход и требования к учителю. *Дайжест педагогических идей та технологій «Школа–парк»*. 2003. №2. С. 26–28.

2. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота та ін.; за ред. О.М. Пехоти. ІС : Вид-во А.С.К., 2003. 255 с.
3. Жуковський І. Проект – гарант совместных действий. *Шлях освіти*. 2003. №3. С. 60–64.
4. Веприк С. А. Постановка задачі як інструмент формування і розвитку критичного мислення учнів. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи* : зб. наук. пр. Х : ХДПУ, 2000. Вип. 13. С. 166–174.
5. Олефіренко Н. В., Носова В. В. Формування навичок ефективної співпраці учасників під час реалізації STEM-проектів. *Науковий вісник ужгородського університету*. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». № 2(49). 2021. URL: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2021.49.124-128>.

DYNAMIC GEOMETRY AS AN INTEGRAL COMPONENT OF ELITE MATHEMATICS TEACHERS TRAINING

Vodolazhenko A. V.

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

Kharkiv city, Ukraine, e-mail: vodolagenko.alexander@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915549>

The most of modern research is aimed at studying the elite as a political or economic phenomenon (political elite, business elite e. g.). The concept of «pedagogical elite» has not yet acquired a stable definition, and it is not included in the latest pedagogical, psychological, and sociological encyclopedias and dictionaries. There are single publications devoted to this topic but attempts to formulate a definition of the pedagogical elite, unfortunately, come down to political science formulations and general words. It all comes down to spiritual and moral values. No one objects to this thesis, but if we are talking about the professional training of a teacher, he must master certain competencies that will make him truly a representative of an elite group. And here you can't answer with general phrases about information technology [1, 2].

It seems to us that at this stage it is more correct to speak not about the formation of the teaching elite in general, but to consider some (albeit limited at this stage) specific approaches to the formation of the teaching elite, in this case, the elite of mathematics teachers.

Representatives of such an elite group should not only occupy some position in society but also “benefit” from this. It is put in quotation marks because the benefit is understood not just as some kind of personal benefit, but as a benefit for their business, for the level of teaching mathematics in this case.

Such teachers should be ready to give lectures (or their fragments) of a new type, which form the foundations of mathematical discourse for students. Therefore, during their studies, they must attend such lectures. A novelty in the formation of educational mathematical discourse is cognitive visualization (especially of mathematical objects, the representation of which and operation with which is

difficult). Yet Albert Einstein noted, “If I can’t picture it, I can’t understand it.”

Visual analytics makes it possible to use the enormous potentialities of a person’s spatial and imaginative reasoning and finds application in many areas of activity: scientific research, design work, information security, financial monitoring and so on.

Hamming’s famous aphorism “The purpose of computing is insight, not numbers” can certainly be applied not only to scientific research but also to teaching mathematics, since any training (learning) contains elements of scientific research. As a result, the scientific direction «Scientific visualization», which develops methods and tools for understanding the problems being solved by involving the ability of a person to see and understand images in data analysis, is very relevant for the pedagogical mathematical community [3].

It should be noted that scientific visualization is not only a computer tool. It is also a methodology for working with it. Otherwise, we will get just computer cartoons.

About a hundred years ago, American researchers discovered that the stereoscopic representation during learning enhances spatial imagination and understanding of three-dimensional objects and scenes. This representation can stimulate the manifestation of intuition (insight) in schoolchildren and students, which serves as the basis for “guessing” when solving problems and which rarely occurs with traditional teaching methods. Visual immersion is achieved by creating a stereo effect of the observed artificial scene. These possibilities can also be briefly characterized with the metaphor of “seeing the invisible”, which is very relevant for mathematical objects that are ideal by their nature, and we do observe and display their models.

Unfortunately, the emergence of appropriate computer tools (dynamic geometry programs – GeoGebra, for example) has gone almost unnoticed by modern mathematics methodological literature. As a result, the solving of stereometric problems (both problems requiring an illustrative drawing and construction ones) continues in traditional ways in a projection drawing. This approach has a big

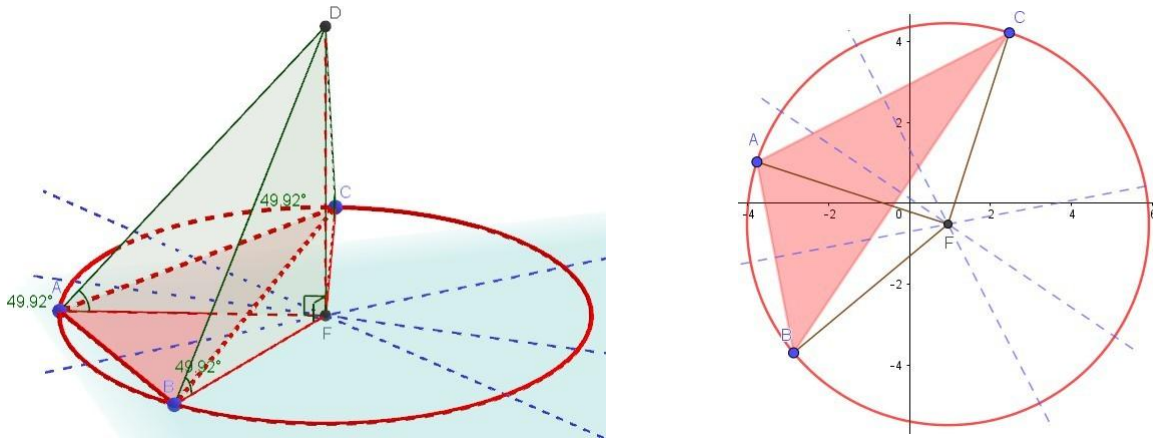
concomitant problem – the lack of feedback. Seymour Papert just wrote about the importance of such a connection. If there is no feedback (or it is weak), then the teacher cannot effectively control the process of obtaining knowledge by the student. This happens because he does not see the real reason for the student's error – these are incorrect actions to solve the problem or an incorrect projection drawing of the correct solution. At the same time, self-control cannot be learned either, because the student himself does not see *how*, *where*, and *why* he made a mistake. That is, the very fact of an error exists, but the student may not even notice it, not realize it, but consider that he solved the problem correctly. As a consequence, there is always a certain amount of erroneous works completed and submitted in the belief that they are correct. Therefore, objective control is needed – additional “eyes” are needed.

It is known that the rotation of objects concerning in the field of view of the observer forms a three-dimensional perception of space. Note that we do not see the object itself, but its projection on the screen, on film, etc. That is we observe a successive change of projections of a three-dimensional object. So, in contrast to the usual static parallax, which causes a normal binocular stereo effect, here we have a motion parallax. At relatively low speeds of rotation of the object, such a parallax displacement leads to the formation of a corresponding spatial image.

Thus, in addition to the possibility of working in space (albeit perceived in subjective reality), feedback is added. This allows the student to control the results of his work. In addition, the teacher also sees the real results of the student's work and does not try to guess from the projection drawing what the student did (or wanted to do). Errors (if any) are clearly visible in the three-dimensional drawing, and the teacher can give specific recommendations on how to eliminate them. This is especially effective in cases where the student has made a mistake but does not see it himself. Then the teacher has the opportunity not only to point out the error but also to analyze together with the student the cause of its occurrence and indicate ways to prevent it [4].

Visualization can be effectively used in the study of solid geometry by clearly demonstrating the features of theorems.

For example, let's take a pyramid with the lateral edges inclined to the base at the same angles. Then the top of the pyramid is projected into the center of the circle circumscribed around its base. The spatial demonstration (Fig. 1) shows what happens when the base is not only an equilateral triangle but also a triangle of a different kind. For example, here we have a triangle with an obtuse angle as the base of the pyramid that is why its apex is projected beyond the base.

Spatial drawing of the pyramid Pyramid projection on the plane of its base

Fig. 1. Pyramid with lateral edges inclined to the base at the same angles

It is also possible to implement an unconventional approach to 3D construction problems, going beyond the projection drawing.

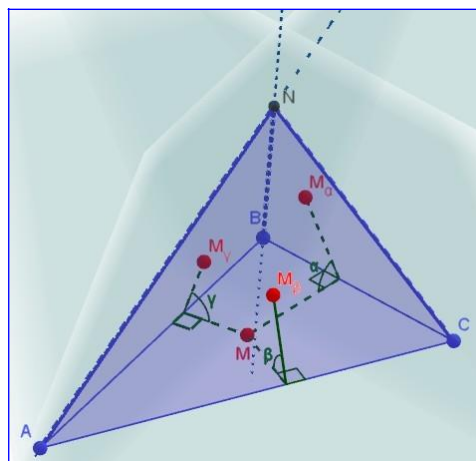

Fig. 2. Solution of the problem of constructing a tetrahedron with the base given and the angles between the base and lateral faces

Let's consider another example. Construct a tetrahedron with the base given and the angles between the base and lateral faces (Fig. 2). This problem is a spatial

analogue of the classical planimetric problem – “Construct a triangle given a side and two angles adjacent to it.” While solving this problem, there is a need to construct dihedral angles from their known linear ones [5].

It should also be noted that the images in the above figures can be rotated, thereby creating a dynamic stereo effect.

Thus, the use of scientific visualization tools allows you to raise the teaching of mathematics to a new cognitive level. And teachers who have mastered this method and use it in their professional work can certainly be attributed to the real pedagogical elite of our educational society.

References

1. Efimov A. N. Elitnyie gruppy, ikh vozniknovieniie i evoliutsiia [Elite groups, their emergence, and evolution]. *Obrazovatelnaia politika – Education policy*, 2011, no. 1 (51), pp. 17–23 (in Russian).

2. Vasianovych H., Budnyk O. Pedahohichna elita yak fenomen suchasnosti: dukhovno-moralnyi kontekst [Pedagogical elite as a phenomenon of modernity: spiritual and moral context]. *Lider. Elita. Suspilstvo – Leader. Elite. Society*, 2017, no. 1, pp. 96–108 (in Ukrainian).

3. Aloshyn A., Afanasiev V., Brusentsev P., et al. Aktualnyie informatsionnyie tiekhnolohii: vizualizatsiia informatsii, virtualnoie okruzheniie, nieogieografiia, osiazaiemyie izobrazheniia // *Nauchnaia vizualizatsiia – Scientific visualization*, 2013, vol. 5, no. 4, pp. 1–17 (in Russian).

4. Vodolazhenko O. V. Heometrychni pobudovy v prostori [Geometric constructions in space]. *Problemy vykladannia matematyky u zakladakh osvity: teoriia, metodyka, praktyka : tezy dop. Mizhnar. konf., m. Kharkiv, 23-25 ber. 2021 r. – Problems of teaching mathematics in educational institutions: theory, methodology, practice: thesis rep. International. conf., Kharkiv, March 23-25, 2021*. Kharkiv, V. N. Karazin KhNU, 2021, pp. 44–47 (in Ukrainian).

5. Vodolazhenko O. V. Dydaktychni mozhlyvosti paketa dynamichnoi heometrii GeoGebra z navchannia maibutnikh uchyteliv matematyky [Didactic

possibilities of the package of dynamic geometry GeoGebra for teaching the future teachers of mathematics]. *Suchasna matematychna osvita: metodolohiia, teoriia, praktyka: kolektyvna monohrafiia – Modern mathematical education: methodology, theory, and practice: collective monograph*. H. S. Skovoroda KhNPU, 2021, pp. 219–238 (in Ukrainian).

ІМІДЖ ЗАКЛАДУ І РЕПУТАЦІЯ ПЕДАГОГА-ДОСЛІДНИКА

Вольянська С.Є.

начальник Управління Державної служби
з якості освіти у Харківській області

м. Харків, Україна, e-mail: kharkiv@sqe.gov.ua

Луценко Л.В.

директор Харківської гімназії № 152 Харківської міської ради

м. Харків, Україна, e-mail: school152@ukr.net

Коноваленко В.В.

вчитель початкових класів

Харківська гімназія № 152 Харківської міської ради

м. Харків, Україна, e-mail: konovalenko21@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915569>

Трансформації в усіх сферах життєдіяльності суспільства актуалізували проблему якості освіти всіх рівнів. Українська освітня система функціонує в умовах невизначеності й контраверсії економічних змін, дестабілізуючих обставинах, спричинених всесвітньою пандемією, упровадженням воєнного стану внаслідок агресії проти українського народу. Попри труднощі українським освітянам вдається забезпечувати якість освіти системно. На підтримку і допомогу в цій справі спрямовано діяльність Державної служби якості освіти.

Проведення Державною службою якості освіти інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти передбачає глибоке вивчення кращих практик розроблення й реалізації освітніх програм. Значущу роль у забезпеченні якості освіти й реалізації освітніх програм відіграє творення й підтримка іміджу закладу, гармонізація такого іміджу й репутації педагогів-дослідників.

Питання ролі педагога-дослідника, визначення відповідних фахових компетентностей розкрито в публікаціях Н. Бірук [1], М. Головань [4], В. Ворожбіт-Горбатюк [3]. Ключові позиції формування іміджу в освіті

презентовано в публікації О. Мармази [5].

27 квітня 2022 р. управлінням Державної служби якості освіти було проведено онлайн семінар «Освітня програма школи: поради для директора» [2]. На цьому вебінарі керівники й учителі закладів загальної середньої освіти, освітні експерти з інституційного аудиту розглядали особливості й послідовність створення й реалізації закладом освіти власної освітньої програми. Така програма відображає унікальність закладу освіти, що формує імідж. Власна освітня програма забезпечує автономію закладу освіти. У такій програмі визначаються спільні цінності закладу, авторське бачення навчального плану, розподілу навчальних годин тощо. Розроблення й реалізація оригінальної освітньої програми передбачає активну когнітивну діяльність, готовність педагогів здійснювати дослідницьку діяльність в органічній єдності з іншими видами освітньої діяльності.

Сучасний педагог – компетентний фахівець, який уміє ефективно використовувати потенціал інформаційно-комунікаційних, медійних технологій для творення професійного, особистого і підтримки корпоративного іміджу. У цій ситуації вкрай значущим є осмислення правил публічності, технік творення і підтримки високої репутації педагога, корпоративного іміджу закладу освіти.

Реалії сьогодення диктують умову: успіх інституційного аудиту можливий у випадку, коли педагогічні працівники працюють над виробленням спільної стратегії реалізації освітньої програми. Кожен учитель долучається до створення освітньої моделі, розробляє педагогічну технологію, які допоможуть здобувачам загальної освіти опанувати зміст освітньої програми на високому рівні, продемонструвати якість освіти. Це – неодмінний складник творення корпоративного іміджу.

Інноваційний характер педагогічної діяльності сучасного українського учителя – потужний ресурс якості освітньої програми, піднесення репутації нашої освітньої системи у світовому вимірі. Дослідницька діяльність учителя розпочинається на стадії створення робочої групи й аналізу результатів самооцінювання закладу. Позиція педагога-дослідника має прослідковуватися в

кожному структурному компоненті освітньої програми. Зокрема елементи дослідницької інноваційної діяльності імплементуються в пояснювальній записці в частині характеристики особливостей та умов роботи закладу. Слід чітко окреслити: педагоги проводять автономно локальні дослідження на власному предметному матеріалі чи заклад освіти орієнтується на рамкове дослідження, спрямоване на рішення конкретної спільної проблеми для всіх учителів цього закладу. У другому випадку можуть бути розроблені і сформульовані уточнення вимог до осіб, які можуть розпочати навчання за цією освітньою програмою.

У першому випадку локальні дослідження різних учителів можуть бути не пов'язані один з одним та обговорюватися в контексті опису форм організації освітнього процесу, методів навчання, інструментарію оцінювання. У цьому випадку репутація педагога-дослідника, його академічна й публікаційна активність є визначальною для творення іміджу закладу освіти.

У школах, де реалізується спільний дослідницький проєкт, для іміджу першочергове значення має висвітлення результатів освітньої взаємодії закладу освіти з органами місцевого врядування, презентування досягнень здобувачів, які опановують модельні навчальні програми.

Варто акцентувати, що головне призначення іміджу закладу освіти – формування позитивного враження, зацікавленості роботою саме цього закладу з боку представників громади, органів врядування, батьків здобувачів. Тому у формуванні освітньої програми закладу освіти варто використовувати інструментарій іміджування, а саме: позиціонування, чітке окреслення формату, вербалізація особливих ознак, деталізація, акцентування інформації, врахування громадської думки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бірук Н. (2018). Педагог-дослідник: окреслення дефініції та особливості діяльності. *Людинознавчі студії: зб. наук. праць ДДПУ імені Івана Франка. Серія «Педагогіка»*, 2018. 6/38, 38–48. doi: 10.24919/2313-

2094.6/38.119575.

2. Вебінар щодо освітніх програм шкіл. URL:
<https://sqe.gov.ua/upravlinnyam-sluzhbi-u-misti-kiievi-prov/>

3. Ворожбіт-Горбатюк В. В. Когнітивний компонент інноваційної педагогічної діяльності вчителя. *Молодь і ринок*. №9/195. 2021. С. 6–11. DOI:
<https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.243883>

4. Головань М. С. Сутність та зміст поняття «дослідницька компетентність». *Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі*. Випуск VII. Кривий Ріг: Видавничий відділ НМетАУ, 2012. С. 55–62.

5. Мармаза О. Імідж як спосіб професійної соціалізації керівника навчального закладу. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 33. С. 263–269.

ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНФОРМАТИКИ

Гайдусь А.Ю.

кандидат технічних наук, доцент кафедри інформатики
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м.Харків, Україна, e-mail: garmani0604@gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915589>

Основною характеристикою освіти є її здатність відображати процеси суспільства. Зараз інформаційний вплив на життєдіяльність будь-якої особистості посилюється з кожним роком, при цьому інформатизація вносить істотні зміни також і у професійну діяльність вчителя інформатики. Зростання обсягу інформації, необхідної для здійснення якісної професійної діяльності зумовлює перегляд змісту освіти у закладах вищої освіти й посилення її фундаменталізації з тим, щоб забезпечити якісне підґрунтя молодому фахівцеві на рівні, що дає змогу навчатися і перенавчатися за такої потреби протягом всього життя.

Аналіз науково-методичних джерел дозволяє стверджувати, що проблеми вдосконалення змісту інформатичної освіти у вищій педагогічній школі України та різні аспекти фундаменталізації підготовки майбутніх учителів інформатики є об'єктом дослідження таких учених, як С. Гончаренко, М. Жалдак, М. Лапчик, Н. Морзе, С. Семеріков та інших. Системність, глибина та спектр проведених досліджень є відображенням закономірного процесу вдосконалення та оновлення змісту і методики навчання інформатики в педагогічному університеті. Фундаменталізація освіти передбачає поширення та поглиблення фундаментальної підготовки при одночасному скороченні обсягу загальних та обов'язкових дисциплін за рахунок більш суворого відбору матеріалу, системного аналізу змісту та виділення основних інваріантів.

Наприклад, академік С. Гончаренко розглядає фундаменталізацію освіти як дидактичний принцип та провідний імператив сучасних освітніх реформ. На думку вченого, критеріями ефективності фундаменталізації навчання є: особистісна спрямованість, оскільки справді фундаментальними є лише

особистісні знання; орієнтованість навчання при розвитку у студентів системного теоретико-методологічного мислення, при цьому ще дозволяє зрозуміти сутнісні процесіві основи природних явищ; поетапний розвиток у студентів досвіду самостійної творчої діяльності; продуктивність процесів розвитку методологічної, інтелектуальної, креативної та інформаційної культури студентів [1, с.2].

Формування фундаментальних знань та умінь у майбутніх учителів інформатикиздійснюється за певними етапами, які збігаються з етапами еволюції фундаментального ядра науки. У зв'язку з цим слід зробити висновок про те, що фундаментальні знання та вміння не можна вважати незмінними - у їхньому складі та змісті пропонується виділити інваріантне ядро (постійне протягом усього періоду розвитку інформатики) та варіативне, у якому відображені фундаментальні основи науки на сучасному етапі її розвитку. У змісті навчання за спеціальністю «014. Середня освіта(інформатика)» пропонується відобразити наступність таких знань та умінь, а також їх значущість та універсальність у нових умовах.

Слід зазначити, що блок фундаментальних дисциплін у підготовці майбутніх учителів інформатики займає особливе місце. В цьому блоцісистематизуються,узагальнюються тапоглиблюються знання з основ фундаментальних теорій – математики, фізики, інформатики, з єдиних позицій аналізуються наукові поняття, архітектурні принципи та закони, методологія наукового пізнання. Разом з тим,урахування принципу фахової спрямованості будуть зміщувати пріоритети при навчанні у цілях, змісті і технологіях. При цьому складові дисциплін мають працювати на студента, це дає змогу набуттю ним фахової компетентності, навичок самореалізації а також самовдосконалення особистості. Крім того, при зменшенні аудиторних годин та зростанні ролі самоосвітньої навчальної діяльності студентів виникає потреба у розробці особливої методичної і дидактичної підтримки дисциплін, що забезпечуватиме досягнення прогнозованих освітніх результатів відповідно до вимогосвітньої програми.

На наш погляд, побудова та реалізація у практиці педагогічного університету методичної системи в контексті фундаменталізації сучасної інформаційної освіти ґрунтується на таких етапах:

- виявлення у змісті навчальних дисциплін теоретичного ядрата його головних змістових складових (предметної, світоглядної, методологічної, спеціальної), це дає змогу забезпечити основу фундаментальних наукових знань а також фахової компетентності майбутніх учителів інформатики;

- забезпечення фахового спрямування всього освітнього процесу, дозволяє передбачити поєднання фундаментальної і фахової підготовки студентів;

- реалізація у навчанні системного, діяльнісного, компетентнісного, студентозорієнтованого підходів, буде створювати оптимальні умови, за допомогою яких усвідомлення студентами фундаментальних наукових знань буде включено в процес формування їх фахової компетентності;

- посилення у навчанні інформатикиміждисциплінарних зв'язків з дисциплінами гуманітарних та природничо-наукових циклів, що дають змогу забезпечити цілісність підготовки майбутніх учителів інформатики, формування широкого наукового системного мислення та світогляду.

Для рішення проблеми подолання між теоретичною і практичною підготовкою студентів до роботи в загальноосвітній школі, необхідно зв'язати вивчення теорії з практичним застосуванням одержаних знань. Основною тенденцією для самоствердження фахового зростання майбутніх учителів інформатики має стимулювання потреби у постійній самоосвіті та їх особистій творчості.

Література:

1. Гончаренко С. У. Фундаменталізація освіти як дидактичний принцип / С. У. Гончаренко // Шлях освіти. – 2008. – № 1. – С. 2-6.

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ЛІКАРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Галкіна Т. М.

викладач кафедри військової терапії

Українська військово-медична академія, м. Київ, Україна

e-mail: natal18575@ukr.net
<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915607>

В умовах воєнного стану процес підготовки військових лікарів трансформується; загострюється проблема оволодіння фахівцями не лише професійною компетенцією лікаря, а й специфічними компетентностями [1]. Особливого значення набуває розвиток ІКТ-компетентності, адже опанування військовими лікарями новітнім функціоналом персональних ІТ-пристроїв і набуття умінь ефективно його використовувати надає змоги в умовах воєнного стану радикально впливати на ситуацію із забезпечення доступу до різноспрямованої медичної інформації в реальному часі; вчасно надавати дистанційне консультування; миттєво взаємодіяти як з українськими колегами, так і з зарубіжними спеціалістами. У цьому контексті актуальності набуває питання упровадження сучасних педагогічних технологій у процес підготовки військових лікарів, зокрема, мережних технологій.

Специфіка використання мережних технологій – незалежність від позиціонування навчаючихся в умовах воєнного стану. Це надає змоги слухачам військово-медичної академії й лікарям, які підвищують свій фаховий рівень, опанувати потужні можливості високотехнологічних ІТ-пристроїв і у подальшому ефективно їх використовувати у професійній діяльності, зокрема, впровадження телемедицини в практичну діяльність, адже військові лікарі повинні не лише швидко орієнтуватися в клінічній ситуації, чітко розуміти характер бойових травм, терапевтичної патології, а й оперативно призначити відповідне лікування в умовах дефіциту часу та забезпечення [2; 3; 4]. Особлива роль відводиться опануванню досвідом налагодження екстреної е-комунікації з колегами (скликання консилиуму лікарів, консультація з профільними

спеціалістами). Це пов'язано з тим, що сьогодні ворог активно застосовує сучасне озброєння, тому часто бійці поступають з множинними ушкодженнями [5]. Надзвичайно важкий і складний характер бойових травм, у контексті надання медичної допомоги, зумовлює необхідність колегіального медичного огляду військовослужбовців (консиліум за участю лікарів суміжних спеціальностей, профільних спеціалістів та ін.). У воєнно-польових умовах саме використання новітніх засобів ІКТ підвищує шанс дотримання правила “золотої години” — час після поранення, протягом якого повинно прийнятися кваліфіковане рішення по тактиці медичного втручання або лікування.

Для набуття досвіду використання потужних можливостей високотехнологічних ІТ-пристроїв навчаючимся пропонуються різні практичні ІКТ-орієнтовані завдання, наприклад, долучення до онлайн-аналізу якомога більшої кількості різноманітних клінічних випадків (мінно-вибухові травми, осколкові поранення органів черевної порожнини, травматичні ампутації кінцівок тощо) з метою:

- визначення ключових елементів вирішення клінічної проблеми (медичне сортування бійців, встановлення першочерговості дій при необхідності хірургічного втручання, рекомендації з лікування), визначення необхідності отримання додаткової інформації (лікарські засоби, додаткові діагностичні заходи) тощо;
- використання програмних інструментів з підтримки е-діалогу з іншими навчаючимися для обговорення прийнятих рішень;
- створення єдиного інформаційно-консультативного середовища для порівняння прийнятих слухачами й лікарями Академії рішень з висновками досвідчених спеціалістів (викладачі, профільні спеціалісти).

Корисним у такій роботі стає й фіксація алгоритму прийняття рішення про пацієнта — ведення електронного медичного записника. Покрокова фіксація етапів роботи надає змоги з часом проаналізувати цілі лікування, правильність обраних засобів лікування тощо. Така робота сприяє не лише організації дотичності навчаючихся до процесу надання допомоги, оперативного

ознайомлення з новітніми медичними технологіями (наприклад, пристрій доповненої реальності RealWear тощо), а й інтерактивній самоосвіті, що надає змоги зробити процес навчання гнучким, доступним і персоніфікованим.

Таким чином, упровадження сучасних педагогічних технологій у процес підготовки військових лікарів надає змоги забезпечити набуття фахівцями досвіду використання потужних можливостей високотехнологічних ІТ-пристроїв під час прийняття рішень по тактиці лікування пацієнтів.

Література:

1. Андрієвська В., Галкіна Т. Специфіка підготовки військових лікарів у кризових ситуаціях. Інноваційні педагогічні технології в цифровій школі : програма ІV Всеукраїнської (з міжнародною участю) науково-практичної конференції молодих учених (м. Харків, 11-12 травня 2022 року) / [упор.: Пономарьова Н. О., Олефіренко Н. В., Андрієвська В. М.]. Харків, 2022.
2. Андрієвська В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього вчителя початкової школи до використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності : дис. ... док. пед. наук : 015 – професійна освіта (за спеціалізаціями). Харків, 2019. 580 с.
3. Актуальні проблеми якісної підготовки медичних фахівців в умовах глобального конкурентного середовища. URL: https://www.vnmu.edu.ua/downloads/pdf/tezy_konf_10-02-2021.pdf
4. Сенюта І. Я. Консультативна допомога у сфері охорони здоров'я: деякі питання її надання. URL: <https://www.umj.com.ua/article/26028/konsultativna-dopomoga-u-sferi-oxoroni-zdorov-ya-deyaki-pitannya-ii-nadannya>.
5. Характер бойових травм. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3507510-harakter-bojovih-travm-na-fronti-nadzvicajno-vazkij-golovnij-hirurg-zsu.html>

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Гнатівська К.С.

кандидат педагогічних наук, старший викладач

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: k.hnatovska@hnpu.edu.ua

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915629>

Реформування освітньої галузі в Україні висунуло низку нових вимог до підготовки майбутніх учителів. У цьому контексті актуальності набувають якісно нові характеристики їхньої діяльності: громадянська компетентність, конкурентоздатність, полікультурність тощо. Однак одним із пріоритетних напрямів підготовки майбутніх фахівців є формування толерантності, що базується зокрема на великій культурній спадщині українського народу, його духовних цінностях. До базових цінностей традиційно зараховують: національну державність, християнську віру і рідну мову. Вибір цих ціннісних пріоритетів у формуванні толерантності продиктований їхньою роллю в національному та духовному відродженні України.

Перетворення, що відбуваються сьогодні в Україні, поставили перед професійною школою проблему підготовки фахівців, здатних орієнтуватися в полікультурному світі, розуміти його цінності та смисли, взаємодіяти з представниками інших спільнот. У зв'язку з цим культура толерантності розглядається як важлива складова частина професійної підготовки майбутнього спеціаліста, у тому числі й педагога. Проте аналіз практики дозволяє виявити численні негативні явища. Як у студентів – майбутніх учителів, так і в педагогів зі стажем не завжди сформовані толерантні взаємини. У роботах А. Молчанової виділяються симптоми нетерпимості вчителя щодо учня: амбітність, настороженість у спілкуванні, роздратування, підвищена чутливість, різкі емоційні вибухи (обурення, ненависть), поведінка, що дискримінує, тактика залякування, негативна вербалізація на адресу дітей, агресивна та ворожа позиція щодо людини, не схожої на вчителя, тощо [2]. Усе

це може призвести до серйозних наслідків: загострюються взаємини між учителем та учнем, відбувається відчуження школяра від навчального процесу, педагог втрачає контроль у класі. Зі свого боку майбутній педагог може розчаруватися в обраній професії та залишитися незадоволеним власною професійною діяльністю.

Сучасні умови розвитку суспільства висувають нові вимоги до педагога, що передбачають формування педагогічної толерантності. На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури можна визначити, що поняття «толерантність» не має однозначного тлумачення. З позицій діалогічного підходу толерантність сприймається як особливий спосіб взаємовідносин та міжособистісної взаємодії, спілкування з іншими, як міжособистісний діалог. Дослідниці О. Матієнко, А. Молчанова зазначають, що толерантність пояснюється як особистісне утворення, що є складником структури соціальних установок. Вона виражається в терпимості до іншого способу життя, інших звичаїв, традицій, почуттів, думок та ідей, що виражаються представниками інших культур [1; 2].

Сучасні українські науковці зазначають, що «оволодіння культурним надбанням своєї нації відбувається водночас із вихованням доброзичливого й зацікавленого ставлення до культур інших народів, етнічних спільнот, які становлять культурне розмаїття України, регіонів Європи, міжнародного географічного регіону, світу» [3, с. 37].

За підсумками аналізу психолого-педагогічних досліджень (О. Безкоровайна, Г. Безюлева, Б. Вяткин, Ю. Грачова, О. Грива, Я. Довгополова, І. Жданова, О. Матієнко, А. Молчанова, О. Рибак, В. Тишков, Л. Хомич, В. Хотинець, Г. Шеламова) ми дійшли висновку, що професійна толерантність майбутнього вчителя – це передусім володіння вміннями та навичками толерантної взаємодії з усіма суб'єктами освітнього процесу, вона визначається як здатність учителя зрозуміти, визнати, сприйняти учня таким, яким він є, зрозуміти його як носія інших цінностей, логіки мислення, форм поведінки. Таким чином, професійна толерантність може бути розглянута як

важлива якість педагога, що впливає на ефективність його праці, а також на взаємини зі усіма суб'єктами освітнього процесу з погляду професійного становлення фахівця.

З огляду на сказане вище, можемо окреслити основні шляхи формування професійної толерантності майбутніх учителів:

1) насичення змісту базової педагогічної освіти відомостями про духовну сутність людини, її духовно-моральні ідеали, цінності, орієнтири, про необхідність духовного й морального самовдосконалення, що забезпечується відповідним відбором та використанням у процесі навчально-виховної діяльності закладу вищої освіти відповідного дидактичного матеріалу під час вивчення конкретних дисциплін, відповідного планування заходів виховного характеру, створення позитивної, психологічно комфортної атмосфери навчального процесу, завдяки якій формується той особливий емоційний, духовний стан, який багато в чому визначає саму людину як особистість, спрямовує її інтелектуальний, духовний та професійний розвиток;

2) створення спецкурсів, що містять основні поняття толерантності та висвітлюють особливості орієнтації процесу духовного розвитку особистості, розкривають роль толерантності в процесі педагогічної діяльності;

3) використання міжпредметних зв'язків, інтеграція окремих дисциплін (філологічних, спеціальних із педагогічними, психологічними, філософськими, мистецтвознавчими тощо);

4) запровадження національно зорієнтованого навчання та виховання, використання традицій етнопедагогіки під час організації навчально-виховної роботи закладу вищої освіти;

5) забезпечення умов для самореалізації та творчого розвитку студентів (на основі добору відповідних форм і методів роботи з огляду на сучасні дидактичні тенденції – використання інтерактивних, комп'ютерних, проєктних технологій, організація продуктивної самостійної роботи).

Отже, у процесі цілеспрямованого формування толерантності необхідно дотримуватися балансу між розвитком практичних навичок толерантної

поведінки, з одного боку, та накопиченням інформації, з другого.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матієнко О. С. Толерантність: введення в проблему. Вінниця: ВДАУ, 2006. 40 с.
2. Молчанова А. О. Толерантність як ціннісна основа професійної діяльності педагога. Київ, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2013. 188 с.
3. Полікультурна освіта в контексті загальнокультурного розвитку особистості педагога : монографія / Л. О. Хомич, Л. Ю. Султанова, Т. О. Шахрай. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 212 с.

АЛЬТЕРНАТИВНІ МОДЕЛІ ОТРИМАННЯ ОСВІТИ В СУСПІЛЬСТВІ ЗНАНЬ

Гончарова О.С.

кандидат історичних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: olia.goncharova2016@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915648>

Сучасний світ стрімко розвивається, висуваючи високі вимоги всім членам суспільства. Виникає потреба в креативних людях, здатних аналізувати свої дії, самостійно приймати рішення, прогнозуючи їхні можливі наслідки, мати почуття відповідальності за долю країни та її соціально-економічне процвітання. Сформувати ці навички покликана система освіти, до якої входить дошкільна, початкова, середня, середня професійна та вища освіта. Поряд з цією системою існує безліч можливостей набути додаткові знання та компетентності. Запорукою того, що особистість скористається цими можливостями, є формування в здобувачів освіти універсальних навчальних дій, що створюють основу для самостійного успішного засвоєння нових знань, умінь та компетентностей, включаючи організацію засвоєння нових знань, тобто вміння вчитися. Це закладає основи для подальшого розвитку особистості, здатності здобувати освіту самостійно протягом життя.

Одним із джерел формування навичок та умінь особистості, де знадобиться вміння створювати власний алгоритм здобуття освіти, є навчання за допомогою відкритих освітніх ресурсів. Глобальна комп'ютеризація сучасного суспільства вплинула на ступінь свободи вибору та отримання інформації. У сучасному світі перед людиною відкрилися небувалі досі можливості стати всебічно освіченою особистістю, засвоїти інформацію, яка досягла небачених масштабів та завдяки технічним засобам долає всі межі. В умовах суспільства знань найбільш важливим завданням є підготовка людини до сприйняття та обробки великих обсягів інформації; завдання оволодіння сучасними засобами, методами та технологією роботи з нею. Затребуваним є

певний рівень культури освоєння інформації. Уже найближчим часом доля кожного залежатиме від того, наскільки ефективно він здатний знаходити, отримувати, адекватно сприймати та продуктивно використовувати інформацію. Процес формування інформаційної культури особистості має бути безперервним протягом усього періоду активної діяльності людини, а результатом його має стати здатність цілеспрямовано створювати та вдосконалювати власне інформаційне середовище та використовувати його для самореалізації.

Загальноприйнятним у науковому середовищі є таке визначення відкритих освітніх ресурсів: «освітні або наукові ресурси, розміщені у вільному доступі або забезпечені ліцензією, що дозволяє їх вільне використання або переробку. Відкриті освітні ресурси включають повні курси, навчальні матеріали, модулі, підручники, відео, тести, програмне забезпечення, а також будь-які інші засоби, матеріали або технології, використані для надання доступу до знань». Про відкриті освітні ресурси як про один з найперспективніших напрямів модернізації освіти вперше заговорили після того, як у 2001 р. Массачусетський технологічний інститут відкрив вільний доступ до матеріалів своїх навчальних курсів (Open Course Ware) на порталі <http://ocw.mit.edu/>. Однак сам термін «відкриті освітні ресурси» був сформульований пізніше, під час Конференції ЮНЕСКО «Вплив відкритих освітніх курсів на вищу освіту в країнах, що розвиваються» (1-3 липня 2002 р.). Відкритість освітніх ресурсів і визначила ту увагу, яка приділялася їй і продовжує приділятися їм на багатьох міжнародних форумах і в публікаціях. Комюніке Всесвітньої конференції ЮНЕСКО 2009 р. з вищої освіти говорить: «Відкриті освітні ресурси та ІКТ дають можливість розширити доступ до якісної освіти, особливо коли відкриті освітні ресурси безперешкодно використовуються спільно багатьма країнами та установами вищої освіти». Збільшення попиту на такий освітній продукт та розширення пропозиції обговорювались й під час Світового Конгресу з відкритих освітніх ресурсів, що проходив 2012 р. у Парижі. Метою Конгресу був вплив на формування програм

в державах-членах ЮНЕСКО та заклик до урядів надавати підтримку в розробці та застосуванні відкритих освітніх ресурсів на національному рівні. У Конгресі взяли участь міністри освіти та керівники урядових структур, які схвалили Паризьку Декларацію та домовилися підтримувати розвиток та застосування відкритих освітніх ресурсів.

Більшість учасників академічної спільноти поділяє ідею про те, що інформація та знання повинні поширюватися вільно, розширюючи доступ до знань та підвищуючи якість освіти. Провідна роль у формуванні вільного освітнього ресурсу належить університетам – визнаним та авторитетним джерелам освітніх та наукових матеріалів. Провідні університети світу мають власні відкриті освітні середовища, у яких розміщують освітні ресурси. Іноді університети об'єднуються для створення єдиного відкритого освітнього середовища. Та й міжнародні організації не лише ініціюють і підтримують розробку відкритих освітніх ресурсів, а й самі є активними розробниками останніх. Розробляють їх і деякі приватні компанії.

Дедалі більше людей знаходять і використовують відкриті освітні ресурси. Найчастіше такі ресурси використовуються в незміненому вигляді. Вони служать джерелами інформації, доповненням до навчальних матеріалів у процесі навчання чи самоосвіти. Є багато переваг цього виду навчання. Якщо мова йде про освітні курси, за результатами яких здобувач отримує сертифікат про набуту спеціальність, то час навчання можна обирати самостійно. Є загальне заняття, яке проводиться у вечірній час, і є завдання для самостійного виконання, а звіти пишуть у спільних чатах або в закритому розділі сайту. Якщо заняття було пропущено, його запис можна подивитися у зручний час, а також виконувати завдання й надсилати звіти в будь-який зручний для здобувачів час. Незалежно від місця перебування – вдома чи на відпочинку, лише б був доступ до інтернету, можна не переривати навчання. Авторами розміщених у вільному доступі курсів є не тільки теоретики, як у класичному освітньому процесі, а й практики, фахівці різних рівнів.

Таким чином, інформаційна революція, виникнення «інформаційного

суспільства» і «суспільства знань» кардинально змінюють життя і способи існування всього світу, здійснюють вплив на розвиток світової і національної економіки. Тому ця проблема стає однією з головних для наукових і ділових кіл, бізнесу, багатьох міжнародних організацій і всіх освічених людей. З огляду на це для України на сьогодні вагоме значення має формування загальнодержавної політики щодо підтримки відкритих освітніх ресурсів, ліцензування такого освітнього контенту та забезпечення авторських прав. Не менш важливим є створення баз даних та обміну інформацією щодо чинних освітніх ресурсів, створення якісного освітнього продукту та сприятливих умов його використання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Atkins D. E., Brown J. S., Hammond A. L. A review of the open educational resources (OER) movement: Achievements, challenges, and new opportunities. *Creative common*. 2007. P. 1–84.
2. Кавалеров В. Індивідуалізація освіти в контексті суспільства знань. *Філософія освіти*. 2012. № 27. С. 184–191.
3. Каращук М. Г. Освіта в суспільстві знань. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. К., 2010. Вип. 19. С. 297–309.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

Довженко Т.О.

доктор педагогічних наук, професор

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: tatanadovzhenko@gmail.com

Небитова І.А.

доктор філософії

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: nebytova.iryana@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915700>

Майбутнє кожної країни та співдружність народів значною мірою залежать від якісної підготовки майбутніх педагогів. Зараз європейські країни пропонують різноманітні моделі здійснення такої підготовки як за змістом, так і за формою. Європейські об'єднані освітні процеси спонукають до пошуку загальних засад щодо поліпшення системи професійної підготовки педагогічних кадрів [3]. Проте на цьому етапі в Європі спостерігається криза педагогічної професії, незважаючи на заходи, яких активно вживають уряди багатьох країн:

- запровадження централізованої системи преміювання викладачів, які мають більше 10 років педагогічного стажу (Італія);
- виділення фінансування для підвищення заробітної плати вчителів, запрошення дипломованих спеціалістів з інших країн (Велика Британія);
- розробка систем матеріальної винагороди із фондів профспілок працівників освіти для залучення молодих спеціалістів (Швеція) [4].

За даними дослідження, проведеного Берлінським університетом, 56% учителів Великої Британії перебувають у стані нервового стресу; 80% іспанських учителів, як і їхні колеги з Німеччини та Франції, відчувають постійну фізичну втому та психологічну напругу [2].

З вищезазначеного випливає, що підвищення матеріального достатку більше не виступає найважливішим чинником в успішності проведення освітніх реформ, а на перший план виходить зміцнення соціального авторитету вчителя. Так, за даними матеріалів міжнародного дослідження у Фінляндії, середня зарплата вчителя становить 2500 євро на місяць, проте початкова ставка фінського педагога вдвічі менша, ніж люксембурзького. Більші зарплати, ніж у Фінляндії, мають норвезькі та датські вчителі. Стає очевидним, що у всій Західній Європі педагог є однією з найбільш високооплачуваних професій, проте не всі країни досягли таких потужних успіхів в освіті, як Фінляндія.

Слід відмітити, що процес підготовки вчителя має системотворчий характер, оскільки фахівець слідує логічному ланцюжку: «школа – здобуття кваліфікації – професійна діяльність» та фактично повертається у вихідну точку, але вже в новій якості, забезпечуючи відтворення та подальший розвиток системи освіти. З огляду на це, у процесі гармонізації світового освітнього простору підготовка висококваліфікованих педагогічних кадрів є зоною особливої уваги більшості європейських країн.

Зауважимо, що майже у всіх моделях підготовки вчителів структура змісту освіти поєднує два блоки: загальний та професійний. Загальна підготовка включає вивчення дисциплін загального циклу та спеціальних дисциплін. Професійна підготовка передбачає вивчення методики, педагогічних дисциплін та проходження педагогічної практики. При цьому слід брати до уваги варіативність реального наповнення даних змістовних компонентів, враховуючи відсутність загального термінологічного апарату, який можна застосувати у всіх культурних контекстах. Сукупність зазначених компонентів можна розглядати як умовну схему змістовного структурування навчальних програм, що використовуються для підготовки вчителів.

Варіанти поєднання загального та професійного блоків, що покладені в основу організації педагогічної освіти, дозволяють виділити такі структурні моделі:

- синхронна модель, у якій загальна та професійна підготовка

поєднані в загальному курсі вищої освіти. У навчальних програмах, що структуровані відповідно до синхронної моделі, значне місце посідають курси дидактики та методики, а також педагогічна практика (Австрія, Бельгія, Німеччина). Ця модель є основою більшості програм підготовки вчителів для основної школи;

– послідовна модель, у якій професійна підготовка вчителів здійснюється після завершення курсу вищої школи в певній предметній галузі. Тривалість загальної підготовки залежить від структури вищої освіти і становить 3-4 роки. У країнах із послідовною моделлю організації педагогічної освіти для професійної підготовки необхідно мати ступінь бакалавра.

Синхронна модель використовується в Німеччині, Польщі, Чехії, Данії та Естонії, послідовна – у Франції, США, Іспанії, Італії та Болгарії. В інших країнах на альтернативній основі співіснують обидві моделі, які пропонують більш широкий вибір освітніх маршрутів для здобуття кваліфікації педагога.

У деяких країнах, де підготовка вчителів здійснюється відповідно до синхронної моделі, існує додатковий практико-орієнтований компонент професійного блоку, що виділений в окрему фазу навчання – тривала педагогічна практика в школі. У Німеччині та Австрії після здачі першого державного іспиту студенти протягом двох років (в Австрії – одного року) відвідують навчальні семінари з підготовки вчителів та проводять заняття в закріплених за цими семінарами школах. Ця фаза навчання завершується другим державним іспитом, після чого випускники отримують кваліфікацію вчителя.

У послідовній моделі підготовки вчителів Франції простежуються окремі риси синхронної схеми. Студентам, які виявляють інтерес до професії вчителя, надається можливість протягом другого і третього років навчання в університеті (фаза предметної підготовки) додати до курсів вибірково модулі передпрофесійної підготовки, що включають дисципліни педагогічного циклу [1].

Подібна ситуація спостерігається у США, де така схема є

характерною для інтегрованих програм та альтернативних маршрутів підготовки вчителів. Спираючись на матеріали загальноєвропейського моніторингу з проблем підготовки вчителів, європейські дослідники додатково виділяють інтегративну модель підготовки педагогічних кадрів. У цій моделі окремі компоненти навчального плану з предметної та педагогічної галузі об'єднуються в інтегративні курси. При цьому увага концентрується на зв'язку теоретичних та практичних аспектів дисциплін, що вивчаються.

Необхідно підкреслити, що особливе значення підвищення якості підготовки вчителів визначено у «Педагогічній Конституції Європи» [3], адже Конституція окреслює принципи узгодженої транснаціональної політики в галузі педагогічної освіти, визначає принципи формування, організації та діяльності ключових ланок загального механізму підготовки педагогічних кадрів з метою підвищення її якості, спрямовує педагогічну діяльність та сприяє розвитку партнерства країн у системі педагогічної освіти європейського простору.

Отже, європейський досвід підготовки педагогічних кадрів доводить, що центром педагогічної освіти та різних форм підготовки педагога є формування особистості вчителя як людини з високим рівнем освіти, загальнокультурної підготовки, високих духовних та моральних якостей, здатної до навчання та виховання дітей, молоді та студентів відповідно до вимог XXI століття. Сучасний контекст європейської педагогічної освіти визначається гуманістичними нормами, які утвердилися в європейському просторі. Стратегія навчання в системі європейської педагогічної освіти передбачає ефективний вибір стратегій навчання та трансформації власної компетентності. Перспективами розвитку педагогічної освіти в Європі є визначення засад моделювання стратегій навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Fermon Y. Initial and In-service Training in France. Strategies of Change in Teacher Education – European Views / ed O. Gassner. Feldkirch Padagogische Akademie Feldkirch, 2002. P. 150–154.
2. La documentation Française, Paris, 2004. URL: www.debatnational.education.fr (дата звернення: 24.05.2022).
3. Pedagogical Constitution of Europe URL: <http://www.pedagog-mo.ru/docs/articles/documents/pdf> (дата звернення: 24.05.2022).
4. Renaut A. Liberalisme politique et pluralisme culturel. Paris. Pleins feux, 2009. 172 p.

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Довченко Н.В.

вчитель початкових класів, учитель вищої категорії

ХСШ I-III ступенів №134, м. Харків, Україна,

e-mail: nataliadovcenko@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915719>

Згідно із вимогами Нової української школи, навчання учнів початкових класів має бути спрямоване не лише на здобуття знань, а й на їх практичне застосування. Крім того, учитель має постійно піклуватися про особистісний розвиток учнів, виховувати в них бажання вчитися самостійно, критично мислити та аналізувати отриману інформацію.

Одним з оптимальних засобів вирішення цих завдань є застосування проєктної діяльності. Упродовж 7 років я використовую цей метод і бачу позитивні зрушення у розвитку дітей, особливо в напрямку самоосвіти.

Мій досвід свідчить про ефективність застосування методу проєктів на різних уроках (на уроках природознавства: «Гаємниця Червоної планети», «Крижані велетні», «Земля – планета «Вода» (природа океанів)», «Ми живемо в Євразії»; на уроках «Я усвіті»: «Мої досягнення», «Дослідження своїх витрат за тиждень», «Я пізнаю Україну»), однак, на мою думку, найактуальніше значення він має для формування читача на уроках літературного читання, що пов'язано із всесвітньою проблемою формування позитивного ставлення до книжки, вміння отримувати від неї естетичну насолоду, знаходити й критично оцінювати потрібну інформацію.

На початковому етапі впровадження проєктної діяльності були виявлені такі проблеми, як:

- відсторонення батьків від навчання своїх дітей;
- невміння дітей створювати й використовувати презентації;
- відсутність звички звертатися до книжок та інших джерел з навчальною

метою, для розваги та відпочинку;

- невміння критично оцінювати знайдену інформацію;
- невміння дітей виступати з доповіддю, навіть коли матеріал добре підготовлений і роздрукований;

- відсутність звички слухати учня-доповідача й ставити йому запитання.

Фіксація уваги на цих проблемах дозволила побудувати стратегію застосування проєктної діяльності на уроках літературного читання, починаючи з першого класу. На сьогодні вже маю досвід реалізації на уроках літературного читання таких проєктів, як «Золоті зернята народної мудрості», «Мандрівка шляхами Тараса Шевченка», «Дитячі роки Івана Франка», «Леся Українка- поетична квітка України», «Письменники рідного краю».

Послідовність реалізації проєкту на уроках літературного читання в початковій школі.

1 етап – вибір привабливої для дітей теми, яка викликає зацікавлення й містить проблему, пов'язану із відсутністю певних знань (наприклад, що ви відповісте іноземному туристу на запитання, хто такий Тарас Шевченко і які місця в Харкові, пов'язані з його іменем).

2 етап – планування, розробка й обговорення програми виконання, об'єднання учнів в групи за інтересами;

3 етап – дослідницький етап, під час якого відбувається збір інформації та його обговорення в групах;

4 етап – оформлення кінцевого результату, його презентація.

Звичайно, під час кожного етапу виникали певні труднощі, які долалися за допомогою різноманітних прийомів.

Під час 1 етапу особливих проблем не виникало. Треба було лише привернути увагу дітей до якоїсь проблеми, і вони починали жваво її обговорювати. Мої учні звикли до того, що ми з ними постійно щось активно опрацьовуємо. Ось, наприклад, як виникла тема, присвячена Т. Шевченку та Харкову. Усім класом влітку катались на човниках у гідропарку. А коли розповідали дітям, де ми були, випадково з'ясувалося, що поряд вулиця Шевченка. Слово за словом, і діти відчули, що зовсім мало знають про історію

рідного міста, його архітектуру.

На 2 етапі я зазвичай об'єднувала дітей у групи за їх уподобаннями, але іноді виникали труднощі з приводу того, що всім хотілось декламувати вірші й одночасно виконувати роботу в інших групах. Знаходили порозуміння, коли визначали лідера в групах, який навчався координувати роботу.

Основний, третій, етап проєкту передбачав звернення до різних джерел інформації, залучення дорослих, перш за все батьків, які поступово зацікавлювалися нашими проєктами й підтримували своїх дітей своїм інтересом. Так, наприклад, під час виконання проєкту «Мандрівка шляхами Тараса Шевченка» учні визначали місця в нашому місті, пов'язані із життям і творчістю письменника, збирали інформацію про театри, заводи, пам'ятники тощо. Треба було не тільки відшукати місце (позначити його на карті Харкова), а й знайти цікаву інформацію про нього. Так, діти дізналися, що вулиця Шевченка – одна з найстаріших у місті і названа на честь Кобзаря в 1918 році, з'ясували, за чією ініціативою був закладений парк імені Т. Г. Шевченка, який раніше мав назву Університетський. Завдяки пошуковій роботі знайшли цікаву інформацію, що в 1935 році, коли був тільки-но встановлений і відкритий пам'ятник Т. Г. Шевченкові, вхід до саду був платним, а після реконструкції став вільним. Діти були також здивовані, коли дізналися, що на подвір'ї заводу ім. Т. Г. Шевченка встановлено пам'ятник Кобзарю (у 1967 році) і кожного року відбувається змагання серед молоді заводу за отримання звання «молодого шевченківця».

Одним із можливих шляхів інформації в початковій школі є відвідування різноманітних екскурсій. На жаль, часто ці заходи малозначущі для учнів, не дуже цікаві. Але якщо діти налаштовані на пошук фактів, цікавинок тощо, вони будуть надзвичайно зацікавленими. Такою для моїх учнів стала виставка в Харківському художньому музеї. Завдяки екскурсії діти дізналися, що саме в Харкові вийшла у світ одна із перших публікацій творів Т. Г. Шевченка; що в 1926 році заснований перший науковий інститут Т. Шевченка, який досліджував його творчість; що в Харкові на 16-поверівці намалювали

найбільший в Україні портрет Тараса Шевченка. Учні були в захваті від почутого.

4 етап. Починаючи з першого класу, я навчаю дітей виступати перед аудиторією. Вони мають заздалегідь підготуватися: прочитати матеріал, кілька разів удома промовити. Виходячи виступати, діти не читають реферати, а розповідають те, що знайшли, зрозуміли. Для того, щоб виступи були виразними, використовуємо вправу «Аудіозбірка». Під час виконання проєктів «Золоті зернята народної мудрості», «Мандрівка шляхами Тараса Шевченка», «Леся Українка – поетична квітка України» разом з дітьми не просто читали, а ще й записували аудіо збірку. До неї потрапляють найкращі виконавці, які багато тренувалися. Ефективною виявилась вправа «Радіоменю»: учням пропонується дібрати музичний супровід до твору, аби передати його настрій.

Особливого значення проєктна діяльність набула в сучасних умовах, коли школа перейшла на дистанційний та змішаний формат навчання. Цей метод дозволив поєднати бажання дітей проводити за комп'ютером із змістовним дозвіллям. Звичайно, допомагає елемент змагальності. З допомогою батьків невеликі групи учнів змогли опрацювати разом з учителем зібраний матеріал, необхідний для проєкту. Поки найбільшою складністю залишалося оформлення матеріалів у вигляді презентацій. Однак під час карантину деякі учні навчилися за зразком працювати в програмі PowerPoint і робити прості презентації. Іноді можна просто дивуватися, як швидко формуються в дітей навички користування комп'ютерними технологіями.

Повністю погоджуюся із думкою Н. Є Яценко щодо позитивних аспектів проєктної діяльності: «подання великого обсягу інформації за короткий час; швидкого та чіткого її подання; візуального сприйняття; практичного використання знань; виховання почуття обов'язку та відповідальності учнів» [1].

На мою думку, хоча «проєктна діяльність вимагає наявності

мультимедійних засобів і великих часових і матеріальних затрат» (Н. Є. Яценко), глибоке опрацювання окремих питань теми дозволяє сформувати в початковій школі необхідні навички користування різними джерелами інформації, опанування різними способами подання інформації та уміння цікаво й змістовно виступати перед аудиторією.

Майбутнім учителям обов'язково необхідно опанувати проєктну діяльність на власному досвіді, бо тоді саме цей дуже перспективний напрям роботи буде приносити велику користь майбутнім поколінням. Саме в такий спосіб буде реалізовано думку видатного педагога Івана Федоровича Прокопенка «Освітабереже Україну».

ЛІТЕРАТУРА

1. Яценко Н. Є. (2013) Проєктна діяльність учнів як засіб компетентісно-спрямованого навчання. URL: <https://virtkafedra.ucoz.ua/imidg/jacenko.pdf>.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕСТЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ XX СТ.: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Донченко О.В.

кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: donchenko.hnpu@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915731>

Одним із шляхів підвищення якості освітнього процесу в сучасних закладах вищої освіти є вивчення та опанування історико-педагогічного досвіду, який містить цінні наукові, практичні і методичні надбання. Одним із таких періодів в історії вітчизняної освіти є, на наш погляд, початок XX століття, оскільки саме в цей період активно зростає інтерес педагогічної громадськості до вирішення теоретичних і практичних питань дошкільної освіти. Відкривалися громадсько-педагогічні об'єднання, які опікувались організацією дошкільного виховання і педагогічної освіти, розробкою нормативних документів, виданням навчально-методичної літератури, просвітницькою діяльністю, проводилися з'їзди, конференції, семінари, організовувалися музеї, виставки тощо.

Питання професійного розвитку педагогічних працівників ЗДО висвітлено в роботах Т. Шанскової. Досвід організації педагогічної освіти дошкільних працівників в історичній ретроспективі розкрито в дисертаційних дослідженнях Л. Покроєвої, С. Попиченко, Т. Слободянюк, І. Улюкаєвої. Теорію та практику музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників у закладах освіти досліджено І. Ларіною. Разом із цим зазначимо, що в названих дослідженнях не досить широко висвітлено досвід організації естетичної підготовки працівників дошкільної освіти, зокрема її зміст, який включає підготовку до музичного виховання дітей, навчання їх образотворчої діяльності, ознайомлення з літературними творами, театральним мистецтвом.

Після подій 1917 р., водночас зі змінами політичного, економічного та соціального характеру, почали відбуватися серйозні зміни й у галузі освіти. Прогресивним зрушенням у галузі дошкільного виховання було його включення до державної системи освіти. Більша увага почала приділятися організації освіти дошкільних працівників, особливо їх естетичній підготовці. Так, у нормативних документах підкреслювалося, що вихователі обов'язково повинні бути практично ознайомлені з різними видами ручної праці, мати розвинену здатність «художнього сприйняття в найголовніших галузях мистецтва». З цією метою організовувалися педагогічні курси, на яких чимало часу приділялося вивченню слухачами дисциплін художньо-естетичного циклу. Так, у «дошкільній групі» при інструкторських курсах у м. Києві (1919 р.) серед інших вивчалися такі теоретичні та практичні питання естетичного виховання дітей, як музичний розвиток дитини; дитяча література; ручна праця; ігри зі співами; природознавство; екскурсії тощо. На українських двомісячних курсах для підготовки працівників дитячих садків і майданчиків слухачі також ознайомлювалися з широким колом дисциплін, що надавали їм міцну підготовку в галузі естетичного виховання дітей. Серед них такі: малювання та ліплення у зв'язку з народним мистецтвом; ручна праця; співи; дитяче читання, оповідання; бібліотека; природознавство й екскурсії; практичне ознайомлення з дитячою літературою, іграми та гімнастикою Далькроза [5].

Педагогічні курси з дошкільного виховання, на яких слухачі отримували естетичну підготовку, організовувалися не тільки в губернських містах. Так, наприклад, навчальна програма педагогічних курсів у м. Ізюм Харківської губернії передбачала теоретичне та практичне ознайомлення з такими заняттями дитячого садка, як малювання, ліплення, ручна праця, музика, співи, дитячими іграми тощо [1]. Протягом трьох років слухачі Вовчанських педагогічних курсів (Харківська губ.) вивчали цикли «Мистецтво в дитячому житті» та «Естетичне виховання дітей», що склалися з таких дисциплін, як музика, співи, ігри, драматизація, образотворче мистецтво в дитячому садку. Важливим, на наш погляд, було те, що після засвоєння теоретичного матеріалу

слухачі обов'язково проходили педагогічну практику в дошкільних навчальних закладах, яка полягала в організації дитячих ігор, проведенні занять з музики, ліплення, вирізування, картонажних робіт тощо [3].

Педагогічні курси організовувалися також з метою підготовки працівників позашкільної освіти для недільних (одноденних) клубів, які активно поширювалися саме в цей період. Вони включали в себе цикл «Питання художнього виховання», який тривав один місяць і складався із загального курсу, музичної та театральної секцій, під час роботи яких слухачі вивчали методики естетичного виховання дітей. Спецкурс, який давав майбутнім педагогам дитячих клубів можливість здобути естетичну освіту, входив у програму курсів, організованих Харківською комісією з позашкільної освіти. Він складався з вивчення дитячих хорових, музичних, драматичних студій і студії образотворчого мистецтва [2].

Важливою умовою багатьох педагогічних курсів, організованих у цей період, було те, що після їх закінчення слухачі повинні були обов'язково відпрацювати за фахом декілька років, що сприяло, на наш погляд, більш свідомому вибору здобувачами професії та їх професійному зростанню, зокрема й у галузі музично-естетичного виховання дітей.

Наприкінці 20-х рр., з метою утворення центру для методичного керівництва роботою вихователів дошкільних закладів, почали організовуватися так звані опорні дошкільні установи (ОДУ). Функції таких установ полягали у вивченні досвіду роботи й удосконаленні педагогічного процесу в дошкільних закладах, допомозі дошкільним працівникам через інструктування, організацію заходів з підвищення їхньої кваліфікації [4, с. 7–8]. Важливим було й те, що на базі ОДУ організовувалися бібліотеки науково-педагогічної та дитячої літератури, а також виставки дитячих робіт.

З метою підготовки, а також підвищення кваліфікації для працівників дошкільних навчальних закладів регулярно влаштовувалися різноманітні семінари та конференції. Ознайомлення з протоколами та звітами семінарів, які проводились у Харкові, показало, що під час їхньої роботи значна увага

приділялася питанням естетичного виховання дошкільників. Так, наприклад, під час проведення семінару з підготовки інструкторів-організаторів дитячих осередків, підвідділів дошкільного виховання, гуртків «дошкільників», читалися такі курси, як «Дитяча творчість» і «Естетичне виховання дітей». Важливим було те, що під час засвоєння навчального матеріалу передбачалась як теоретична, так і практична робота слухачів, яка полягала у вивченні відповідної літератури, відвідуванні й аналізуванні роботи дошкільних закладів, доповідей, бесід, а також складанні різних навчальних посібників і збірників пісень, ігор, казок, виготовленні робіт з ручної праці.

Отже, аналіз історико-педагогічної літератури, архівних джерел, нормативної документації початку ХХ століття показав, що в цей період в Україні проводилася досить активна та цілеспрямована робота в галузі організації естетичної освіти педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів. Підготовка дошкільних працівників до естетичного виховання дітей посідала чи не найголовніше місце у програмах відповідних педагогічних курсів. Питання естетичної освіти майбутніх вихователів також активно порушувалися педагогічною громадськістю у процесі проведення з'їздів, конференцій, семінарів. Тому вважаємо, що досвід організації естетичної підготовки дошкільних працівників у досліджуваній період має, на нашу думку, багато цінних і цікавих положень, які не втратили актуальності й сьогодні. Вони потребують подальшого вивчення і переосмислення з метою використання найбільш прогресивних з них в освітньому процесі сучасних закладів дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. ДАХО. Ф. Р-1635. Оп. 1. Од. зб. 196.28 арк.
2. ДАХО. Ф. Р-200. Оп. 1. Од. зб. 533.68–69, 112–113 арк.
3. ДАХО. Ф. Р-820. Оп. 1. Од. зб. 661.60–61 арк.
4. Про опорні дошкільні установи. *Бюлетень НКО*. 1927. №9(45). С. 7–8.
5. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 1. Од. зб. 205. 52–53 арк.

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ

Ємець А.А.

кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: alenaemec25@gmail.com

Коваленко О.М.

кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: olga_kovalenko2002@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915749>

Одним із провідних завдань початкової школи є формування в учнів читацької компетентності. Її реалізація можлива за умови, якщо процес залучення школярів до читання буде здійснюватися фахівцями, обізнаними в колі дитячого читання, спроможними методично грамотно організувати роботу з дитячою книжкою й мотивувати учнів до самостійної читацької діяльності.

Однак, як свідчать дані, отримані впродовж останнього десятиріччя співробітниками лабораторії методичного забезпечення безперервної системної освіти «Школа-ЗВО» Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, рівень читацької компетентності студентів 1-2 курсів факультету початкового навчання з року в рік знижується. Найбільше занепокоєння викликає рівень їхньої читацької культури (обмежений читацький кругозір, наявність великої кількості помилок у записі прізвищ письменників, фіксація заголовку твору без зазначення його автора) та відсутність позитивного читацького досвіду. Значна кількість студентів зізнається, що не любила читати в дитинстві. Не може не хвилювати й те, що серед здобувачів вищої освіти фактично не має читачів, які присвячують читанню своє дозвілля, які читають регулярно (не 1-2 рази на місяць, а кожного дня або кожного тижня). Студенти заочної форми навчання зізнаються, що взагалі не читають нічого поза навчанням, бо «немає часу». Стати прикладом для молодших школярів таким здобувачам освіти буде важко, оскільки в майбутніх учителів відсутні якості

кваліфікованого читача.

Окрім прогалин довузівської підготовки, залишається актуальною проблема формування фахівця з галузі дитячого читання в умовах педагогічних ЗВО. Систематичне зменшення аудиторного навантаження на вивчення дисциплін філологічного циклу (упродовж 20 останніх років загальну кількість годин зменшено втричі), домінування дистанційної форми навчання в умовах карантину, а сьогодні ще й воєнного стану, не дозволяє студентам набути необхідних теоретичних знань і практичних навичок.

Третя проблема пов'язана із організацією навчального процесу в сучасній початковій школі. На сьогодні, на жаль, можемо констатувати відсутність системної роботи, спрямованої на залучення дітей до самостійного читання. Ще у ХХ столітті методистами було доведено, що сформувати в молодших школярів читацьку самостійність неможливо на основі використання лише підручника. Щоб стати кваліфікованим читачем з певними читацькими інтересами, необхідно набути вміння взаємодіяти з книжкою, твором і, головне, мати можливість здійснювати мотивований вибір літератури для самостійного читання. На формування цих якостей спрямовані уроки позакласного читання, які були введені в освітню систему у ХХ ст. Н.М. Светловською та О.В. Джежелей.

Опитування вчителів початкових класів та студентів факультету початкового навчання упродовж першого двадцятиріччя ХХІ ст. показали, що в класичному вигляді методика позакласного читання в сучасній школі не реалізується. Більшість учителів відмовилась від проведення досить складного в підготовці і непередбачуваного за результатом уроку (хоча в більшості чинних програм з української мови та читання вони заплановані). Серед основних причин відмови від проведення уроків позакласного читання, які називають учителі, є перенавантаження педагогів, брак необхідних книжок у шкільних, районних, домашніх бібліотеках, відсутність підтримки з боку батьків.

Ті вчителі, які зазначають, що проводять уроки позакласного читання, на жаль, не дотримуються етапності у формуванні кваліфікованого читача й порушують чинні методичні вимоги. Типовим варіантом проведення сучасних

уроки позакласного читання є робота за хрестоматією, яка в такому випадку виконує роль навчальної книги і майже нічим не відрізняється від підручника.

Як наслідок, під час педагогічної практики студенти не мають можливості побачити й проаналізувати уроки позакласного читання в школі, набути практичного досвіду їх проведення.

Таким чином, утворюється замкнене коло: студенти-нечитачі, у яких не було в дитинстві уроків позакласного читання, під час дистанційного навчання в педагогічному університеті не встигають оволодіти читацькою компетентністю і, як наслідок, не можуть професійно керувати формуванням читацької компетентності учнів на робочому місці. Опосередковано це підтверджують результати сучасних досліджень, згідно з якими «згасання інтересу до читання відбувається з 9–10 років, а серед старших підлітків з 14 років скорочення кількості щоденних читачів, порівняно з наймолодшою віковою групою, відбувається більш ніж удвічі» [1], у дорослому віці щоденними читачами залишається лише 8% населення, а читання книжок серед щоденного дозвілля посідає 9 місце після перегляду телебачення, проведення часу в соціальних мережах тощо.

Як розірвати замкнене коло? Одним з ефективних напрямів подолання окресленої проблеми може стати організація в педагогічних закладах освіти спеціальної додаткової роботи, спрямованої на залучення майбутніх учителів початкової школи до систематичного опрацювання дитячої книжки. Прикладом такого виду діяльності є розпочатий у 2016 році на факультеті початкового навчання ХНПУ імені Г.С. Сковороди експериментальний проєкт «Школа професійного зростання (День у школі)». Результати позитивного упровадження цього проєкту впродовж п'яти років висвітлено в низці робіт [2], [3], [4], [5].

ЛІТЕРАТУРА

1. Читання як життєва стратегія: стратегія розвитку читання на 2021–2025 роки. URL: <http://surl.li/luml>
2. Джежелей О. В., Ємець А. А., Коваленко О. М. Підвищення рівня читацької культури як важлива передумова професійного зростання майбутнього вчителя початкової школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Запоріжжя : КПУ, 2018. № 60, т. 2. С. 44–47.
3. Ємець А. А., Коваленко О. М. Організація роботи з дитячою книжкою в першому класі в межах проекту «День у школі. Професійне зростання». *«Теорія і методика навчання : проблеми та пошуки»* : зб. наук. праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Харків : ХНПУ, 2018. Вип. 14. С. 45–57.
4. Ємець А. А., Коваленко О. М. Формування читацької культури як один із аспектів набуття професійної компетентності майбутніми вчителями початкових класів. *«Теорія і методика навчання: проблеми та пошуки»* : зб. наук. праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Харків : ХНПУ, 2018. Вип. 15. С. 30–35.
5. Dzhezheley O., Emets A., Kovalenko O. Problems of formation of the professional competence of the future primary school teachers in the context of dual education. *Theory and practice of future teacher's training for work in new ukrainian school* : monograph. Prague, 2020. P. 435–451.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОРТРЕТ ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО

І. Ф. ПРОКОПЕНКА

Захарченко В.П.

завідувачка сектору наукової бібліотеки

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: tina.zvp@gmail.com

Коробкіна О.Г.

директорка наукової бібліотеки

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: korobkinaelena2016@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915793>

Багатогранна діяльність І. Ф. Прокопенка – видатного вченого, високопрофесійного фахівця в галузі економічної теорії, інноваційних педагогічних технологій навчання та виховання, філософії освіти, відомого громадського діяча, ректора Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди з 1980 по 2020 рік – знайшла своє відображення в біобібліографічному покажчику «Прокопенко Іван Федорович, доктор педагогічних наук, професор, академік Національної академії педагогічних наук України».

З метою всебічного розкриття, упорядкування та систематизації наукового доробку науково-педагогічних працівників університету 2019 року довідково-бібліографічним відділом наукової бібліотеки було започатковано серію біобібліографічних покажчиків «Вчені ХНПУ імені Г. С. Сковороди». Відкриває серію перше видання покажчика «Прокопенко Іван Федорович, доктор педагогічних наук, професор, академік Національної академії педагогічних наук України», яке налічує 357 джерел.

У 2021 році до 85-річчя з дня народження І. Ф. Прокопенка було підготовлено друге, доповнене і перероблене видання біобібліографічного покажчика, яке налічує 588 джерел. Обидва випуски були надруковані.

У покажчику висвітлено життєвий шлях І. Ф. Прокопенка, його наукову, науково-організаційну і громадську діяльність та систематизовано відомості про науковий доробок ученого за 53 роки наукової діяльності з 1968 по 2021 рік.

Покажчик містить такі публікації: дисертації І. Ф. Прокопенка, його монографії, книги, навчальні та навчально-методичні посібники, підручники, написані особисто та у співавторстві, тези виступів на науково-практичних конференціях, статті з наукових та періодичних видань, видання за редакцією, наукові школи вченого та літературу про нього.

У другому виданні покажчика представлена вступна стаття доктора педагогічних наук України, професора, члена-кореспондента НАПН України, ректора Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди Юрія Дмитровича Бойчука «Іван Федорович Прокопенко: мислитель, учений, педагог, патріот», яка розкриває життєвий шлях ученого, талановитого керівника, фахівця в галузі економічної теорії та філософії освіти, нових педагогічних технологій навчання та виховання.

Про основні дати життя, напрями діяльності вченого та нагороди, якими відзначений Іван Федорович, розповідають такі розділи: «Головні дати життєвої і творчої біографії І. Ф. Прокопенка», «Громадська робота», «Основні напрями наукових досліджень І. Ф. Прокопенка», «Премії та нагороди І. Ф. Прокопенка».

Біобібліографічний покажчик містить розділ «Дисертації І. Ф. Прокопенка», який відображає описи дисертацій та авторефератів дисертацій ученого: дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук «Економічні закономірності управління суспільним виробництвом» та дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук «Теоретичні та методологічні основи економічної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах».

Наступний розділ покажчика «Монографії» містить описи монографій, які вчений написав особисто та у співавторстві.

Іван Федорович є автором та співавтором багатьох підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій та програм, описи яких містяться в розділі

«Підручники, навчальні посібники, методичні рекомендації».

Бібліографічні описи статей з періодичних видань (фахових наукових журналів, газет), збірників та тези доповідей і виступів ученого на семінарах та конференціях, в яких І. Ф. Прокопенко брав участь, зібрані в розділі «Статті зі збірників, періодичних видань та матеріалів конференцій».

Показчик містить розділ «Видання за редакцією академіка І. Ф. Прокопенка», в якому відображені праці за редакцією вченого, і у підготовці яких Іван Федорович брав участь як головний редактор, голова або член редакційної колегії.

Іван Федорович був талановитим наставником молоді. Під його керівництвом захистилося багато молодих учених, тому бібліографічні описи дисертацій та авторефератів дисертацій аспірантів і докторантів, науковим керівником яких він був, зібрано в розділі «Наукова школа академіка І. Ф. Прокопенка». Матеріал поділено на підрозділи «Докторські дисертації» та «Кандидатські дисертації».

Описи публікацій про життєвий шлях, наукову, педагогічну та громадську діяльність зібрані в розділі «Публікації про життя та науково-педагогічну діяльність І. Ф. Прокопенка».

Для зручності пошуку показчик містить допоміжний апарат, який представлено Абетковим показчиком назв праць І. Ф. Прокопенка та праць за його редакцією, а також Іменним показчиком, де наведено прізвища упорядників, співавторів, редакторів та інших осіб, відомості про яких є в бібліографічних записах.

У кожному розділі бібліографічні описи розташовано в хронології, а в межах року – за алфавітом прізвищ авторів та назв праць.

Показчик містить описи документів українською, російською та іноземними мовами в традиційній паперовій формі або розміщені на електронних носіях.

З електронними версіями біобібліографічних *показчиків* можна ознайомитися в репозитарії університету: <http://dspace.hnpu.edu.ua/> та на веб-

сторінці наукової бібліотеки на сайті університету:
<http://hnpu.edu.ua/uk/division/naukova-biblioteka-hnpu-imeni-gsskovorody>.

Біобібліографічний покажчик «Прокопенко Іван Федорович, доктор педагогічних наук, професор, академік Національної академії педагогічних наук України» рекомендований викладачам, аспірантам, науковцям, педагогам та всім, хто цікавиться питаннями економічної та педагогічної освіти, історії економічної думки в Україні.

Цінність видання полягає у представленій у ньому широкій бібліографічній базі, яка є основою для узагальнення висновків про найважливіші напрями професійної, творчої, державної та громадської діяльності І. Ф. Прокопенка, доктора педагогічних наук, професора, академіка Національної академії педагогічних наук України, ректора Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди з 1980 по 2020 рік.

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ

Зеленська Л.Д.

доктор педагогічних наук, професор

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: zelenskaya_ludmila@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915825>

Харківський національний педагогічний університет

імені Г. С. Сковороди належить до когорти закладів вищої освіти, які стояли у витоків процесу підготовки вчительських кадрів в Україні. Генезис закладу пов'язаний із підписанням Олександром I указу «Про облаштування училищ» (1803 р.), в якому мова йшла про доцільність відкриття при Імператорських університетах педагогічних інститутів. У подальшому цей припис знайшов юридичне закріплення в розділі XII Статуту Харківського імператорського університету (1804 р.). У документі наголошувалося, що Педагогічний інститут покликаний забезпечувати підготовку вчителів для гімназій і училищ Харківського навчального округу. Таку підготовку мали здійснювати ординарні професори університету під керівництвом директора.

Офіційне відкриття Педагогічного інституту при Харківському імператорському університеті з трирічним терміном навчання відбулося 1 вересня 1811 року. Головною перешкодою до повноцінної функціонування перше десятиліття виявився брак студентів в університеті. Контингент слухачів інституту формувався зі студентів словесного і фізико-математичного відділень університету, а також тих, хто паралельно з навчанням на інших відділеннях мав намір у подальшому працювати в гімназіях і училищах округу. 1812 р. Педагогічний інститут очолив Х. Роммель, який уклав «План і правила навчання та викладання в Харківському педагогічному інституті» (1811 р.), підготував перші керівництва для студентів із «Дидактики» та «Методики» (1812 р.) [1].

Після від'їзду Х. Роммеля (1814 р.) спостерігається певний спад у діяльності Педагогічного інституту, хоча потреба в учительських кадрах відчувалася досить гостро. Упродовж 20–30-х років XIXст. було вжито низку заходів щодо налагодження роботи Педагогічного інституту: 1823 р. попечителем Харківського навчального округу Є. В. Корнеєвим розроблено план його удосконалення; 1834 р. ректором Харківського університету І. Я. Кронебергом представлено детальний проєкт реорганізації (до інституту мали зараховувати осіб, які закінчили словесний або математичний факультети університету; загальна кількість студентів інституту мала складати 30 осіб; упродовж двох років навчання майбутні вчителі повинні були вивчати предмети, пов'язані з обраною спеціальністю, теорію і методику викладання фахових предметів та педагогіку; після закінчення інституту вони підлягали розподілу в гімназії або повітові училища; студенти, які виявляли успіхи в навчанні, могли здобувати посаду директора або інспектора; викладання покладалося на професорів університету, очолюваних директором).

Налагодженню роботи Педагогічного інституту й поширенню педагогічних знань серед студентів упродовж 1828–1837 рр. сприяла й діяльність доктора філософії, професора грецької мови та педагогіки Е. Мауера. Учений розробив навчальний курс «Начала педагогії» на основі праць І. Г. Песталоцці та А. Г. Німеєра, що охоплював питання фізичного, розумового, естетичного, морального, сімейного виховання, обов'язки батьків і дітей, організацію і зміст громадянського виховання, а також загальні та окремі правила викладання.

Новим поштовхому розбудові Педагогічного інституту послугував Статут імператорських російських університетів (1835 р.). Документом закріплювалася норма про обов'язковість не лише теоретичної, але й практичної підготовки слухачів до вчительського фаху шляхом спостережень, участі у пробних лекціях та проведенні залікових уроків під керівництвом трьох-чотирьох професорів відповідної галузі наукового знання. Склад слухачів мав формуватися із числа казеннокоштных студентів у кількості не менше 20 осіб

[4].

На початок 1837–1838 н.р. діяльність Педагогічного інституту було відновлено у повному обсязі. Викладали у Педагогічному інституті професори університету: класичну філологію – А. О. Валицький, історію – М. М. Лунін, російську словесність – В. Я. Якимов, математику й фізику – Н. А. Дяченко. 1839 р. на посаду директора Педагогічного інституту було призначено професора Т. Ф. Степанова. Упродовж 1842–1858 рр. обов'язки директора інституту (з деякими перервами) виконував проректор університету проф. О. В. Куніцин.

1858 р. на підставі урядової постанови «Про закриття Головного Педагогічного інституту і запровадження особливих педагогічних курсів при Університетах» Педагогічний інститут було закрито. Це зумовило пошук нової інституційної форми забезпечення педагогічної освіти в Харківській губернії: упродовж 1860–1867 рр. діяли Педагогічні курси з дворічним терміном навчання; 1909 р. – започатковано роботу Тимчасових педагогічних курсів; 1912 р. – відкрито Тимчасові практичні педкурси для вчителів початкових народних шкіл; 1907 р. – засновано приватні Вищі жіночі курси [2].

Установлення більшовицької влади в Україні зумовило численні експериментування в організації педагогічної освіти на Харківщині: Вищі трирічні педагогічні курси імені Г. С. Сковороди (березень 1919 р.), Тимчасові педагогічні курси (червень 1920 р.), Академія теоретичних знань (липень 1920 р.), Харківський інститут народної освіти (ХІНО) у складі факультетів професійної освіти, соціального виховання та робітничого [1].

1930 р. факультет соціального виховання набув статусу самостійного закладу вищої освіти. 1931 р. його було трансформовано в Харківський інститут народної освіти, а 1932 р. перейменовано на Всеукраїнський інститут народної освіти ім. М. О. Скрипника (ВУІНО) [2].

Згідно з постановою Колегії НКО про реорганізацію системи педагогічної освіти від 11 серпня 1933 р. на базі ВУІНО відкрито Харківський державний педагогічний інститут (ХДПІ) у складі відділень історичного, дошкільного,

філологічного(з українською та російською мовами викладання), а також вечірнього і заочногovidділів. Термін навчання в інституті становив чотири роки. Очолив інститут Й. Г. Подольський [3].

1935 р. згідно з Постановою Раднаркому УРСР «Про підготовку педагогічних кадрів, систему педагогічної освіти та мережу педагогічних установ» при ХДПІ було відкрито дворічний Учительський інститут з факультетами – філологічним (з українським і російським відділеннями) та історичним, вечірнє відділення, а також курси підвищення кваліфікації учителів з вищою освітою й перепідготовки адміністративно-педагогічних працівників. Керівництво Педагогічним інститутом покладено на Л. Д. Смирнову.

1937 р. відбувся перший випуск Педагогічного інституту – 350 осіб, Учительського інституту – 211 осіб, заочного відділення – 1000 осіб. Цього ж року інститут очолила Є. В. Шачнєва [4].

1939 р. в структурі ХДПІ з'явився фізико-математичний факультет. Загалом у 1939–1940 н.р. на шести факультетах інституту навчалося вже близько восьми тисяч студентів. В інституті працювало 115 викладачів, зокрема два академіки, дев'ятнадцять професорів, докторів наук, тридцять один кандидат наук, доцент [2].

У жовтні 1941 р. колектив ХДПІ було евакуйовано до м. Самарканда, але вже 18 жовтня 1943 р. після звільнення Харкова РНК УРСР ухвалила рішення про відновлення роботи інституту в складі факультетів історичного, філологічного, фізико-математичного, природничого, дошкільного, заочного відділення й Учительського інституту. Згідно з наказом Всесоюзного Комітету РНК СРСР з вищої школи від 21 листопада 1943 р. у ХДПІ було відкрито бібліотечний факультет і факультет фізичного виховання.

Наголосимо, що 28 лютого 1945 р. Постановою РНК УРСР і ЦК ВКП (б) України Харківському державному педагогічному інституту було присвоєно ім'я Г. С. Сковороди. На цей час інститут очолював А. О. Івановський [4].

Упродовж 1950–1954 рр. ХДПІ функціонував у складі чотирьох факультетів (філологічного, фізико-математичного, факультету фізичного

виховання і спорту, природничо-географічного). Історичне відділення й природничо-географічний факультет поповнили склад Харківського державного університету. З 1951 р. по 1959 рр. посаду ректора обіймав І. П. Дементьєв.

1958 р. було прийнято рішення про реорганізацію ХДПІ і відкриття на його базі двох закладів вищої освіти – Харківського педагогічного інституту фізичного виховання імені Г. С. Сковороди (ректор О. В. Повх (1959–1962 рр.)) і Харківського педагогічного інституту іноземних мов [4].

Утім, уже 1962 р. діяльність Харківського державного педагогічного інституту імені Г. С. Сковороди було поновлено у складі фізико-математичного, природничого і філологічного факультетів. На посаду ректора інституту призначено Г. І. Ломова (1962–1966 рр.). Вагомий внесок у подальшу розбудову інституту зробили ректори М. Ф. Гетьманець (1966–1970 рр.), М. Ф. Бойко (1970–1980 рр.) [4].

12 грудня 1980 р. на посаду ректора ХДПІ імені Г. С. Сковороди було призначено І. Ф. Прокопенка. Від цього часу розпочалася нова віха в історії Харківського педагогічного.

І. Ф. Прокопенко вважав, що авторитет нації, авторитет держави неможливі без авторитету освіти, тому його життєвим і професійним кредо став вислів: «Освіта збереже Україну!». Основним напрямом діяльності закладу вищої педагогічної освіти упродовж 40 років перебування І. Ф. Прокопенка на посаді ректора стала підготовка вчителя, що в подальшому визначило його місію – формування педагога, освіченого, компетентного, висококваліфікованого фахівця, громадянина, патріота, інноватора, носія духовності і культури завдяки постійному вдосконаленню змісту освіти та сучасних технологій навчання і виховання [6].

Під керівництвом І. Ф. Прокопенка заклад досяг вагомих показників за всіма напрямками діяльності. Зокрема, 1993 року ХДПІ ім. Г. С. Сковороди було акредитовано за IV рівнем і перетворено на університет. Уже на тоді на його 14 факультетах навчалось 8406 студентів із 31 спеціальності. 2004 р. Згідно з

Указом Президента України ХДПУ імені Г. С. Сковороди було надано статус національного [2]. 1985 р. уведено в експлуатацію новий корпус університету по вул. Блюхера (нині вул. Валентинівська), відкрито нові факультети (іноземної філології, історичний, психології і соціології, економічний, юридичний, художньо-графічний, музично-педагогічний) і затребувані спеціальності, заснований перший в Україні інститут Українського козацтва, розпочав роботу сучасний навчально-спортивний комплекс імені Юрія Пояркова (2008 р.), на території університету відкрито пам'ятники Григорію Савичу Сковороді (1991 р.) та Першій учительці (2002 р.), організовано роботу Спілки студентів і молоді, створено Молодіжний центр, клуб КВК, Клуб інтернаціональної дружби, спортивний клуб, 76 творчих колективів, музей історії Університету тощо. Продуктивно працювала аспірантура (із 47 спеціальностей) і докторантура, 6 спеціалізованих учених рад із захисту докторських і кандидатських дисертацій. 2008 р. створено деканат для роботи з іноземними студентами, а в 2009 р. відкрито підготовче відділення для іноземних громадян.

І. Ф. Прокопенко наголошував, що вагомих показниках за всіма напрямками роботи університет досягнув лише завдяки сумлінній праці всієї сквородинівської родини, а його головне досягнення як ректора – це дружний і відданий справі колектив університету. Свідченням цього є той факт, що ХНПУ імені Г. С. Сковороди неодноразово відзначався державними нагородами і був переможцем освітянських конкурсів: «Сучасна освіта в Україні – 2011» у номінації «За високі творчі досягнення в удосконаленні змісту навчально-виховного процесу національної системи освіти»; «Сучасна освіта в Україні – 2012» у рамках науково-педагогічного проєкту «Інтелект України». За багаторічну інноваційну діяльність у створенні інформаційних технологій, засобів та обладнання для навчання університет став володарем срібної медалі та звання «Лідер інноваційних технологій в освіті» [4].

Завдяки невтомній діяльності Івана Федоровича Сковородинівський університет перетворився на справжній центр формування інтелектуальної

еліти Слобожанщини. Наполегливу працю І. Ф. Прокопенка, спрямовану на розбудову Університету, на зміцнення матеріально-технічної бази, на вдосконалення та європеїзацію освітнього процесу, було високо оцінено. Він повний кавалер ордена «За заслуги» І ступеня (2016 р.), ІІ ступеня (2009 р.), ІІІ ступеня (1996 р.); нагороджений орденами «Знак пошани» (1957 р.), Дружби Народів (1976 р.), Трудового Червоного Прапора (1985 р.), Святої Софії (2001 р.), нагрудним знаком «Відмінник освіти України» (1984 р.), медалями «А.С. Макаренко» (1978 р.), «Н.К. Крупська» (1983 р.), «Василь Сухомлинський» (1996 р.), «Костянтин Ушинський» (2001 р.), «Григорій Сковорода» (2011 р.), «Володимир Мономах» (2016 р.); почесним званням «Заслужений працівник народної освіти України» (1990 р.); почесними грамотами Верховної Ради України (2007 р.), Харківської міської ради (2019 р.), Харківської обласної державної адміністрації (2020 р.) [5].

Управлінець у найкращому й найвищому розумінні цього слова, І. Ф. Прокопенко вмів побачити саму суть і вибудувати стратегію дій на десятиліття. Його крилаті вислови, що стали афоризмами, якнайкраще відбивають особистісне й професійне кредо: «Життя – це справа, яку ми зобов'язані виконувати і чесно довести до кінця», «Своє серце віддаю людям і служінню рідній Україні», «Щасливий той, хто поєднав свою улюблену працю з суспільною користю, це і є справжнє життя», «Я люблю бути популярним: це щастя, але я хочу бути корисним: це обов'язок!». І в цьому І. Ф. Прокопенко вбачав своє покликання.

Сьогодні Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди позиціонує себе як освітньо-науковий, інноваційний, методичний і культурно-освітній центр, що здійснює підготовку затребуваного суспільством вчителя. Ураховуючи накопичений досвід і конкурентоспроможний потенціал, усвідомлюючи сучасні виклики і загрози, нові тенденції економіки і суспільства щодо вищої педагогічної освіти, «Стратегію розвитку ХНПУ імені Г. С. Сковороди на 2021–2025 рр.» [6] успішно реалізує чинний ректор проф. Ю. Д. Бойчук.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Харківська область / Прокопенко І. Ф., Євдокимов В. І., Микитюк О. М. та ін. К. : Знання України, 2009. С.308–327.
2. Зеленська Л. Д. Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди: віхи історії. *Педагогіка та психологія* : зб. наук. праць. Х : «Смугаста типографія», 2015. Вип. 50. С. 168–181.
3. Зеленська Л. Д., Башкір О. І. Суспільно-політичні детермінанти організації вищої педагогічної освіти в Харківському регіоні (1919–1933 рр.). *Scientific-researches*. Кишинів, 2016. №3. С. 9–15.
4. На скрижалях історії Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди / за ред. Л.Д. Зеленської, С.Т. Золотухіної. Х. : ФОП Бровін О.В., 216. С. 7–16.
5. Прокопенко Іван Федорович, доктор педагогічних наук, професор, академік Національної академії педагогічних наук України: до 85-річчя від дня народження : біобібліографія: 1968–2021 рр. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди, Наук. б-ка; [уклад. В. П. Захарченко ; наук. ред. О.Г. Коробкіна, бібліогр. ред. Т.І. Неудачина]. 2-ге вид., доп. та перероб. Харків : ХНПУ, 2021. 93 с.
6. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://hnpu.edu.ua>.

ПОКЛИКАННЯ: РЕКТОР-НАСТАВНИК

Золотухіна С.Т.

доктор педагогічних наук, професор

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

м. Харків, Україна

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915883>

Знайомство з Іваном Федоровичем Прокопенко відбулося майже в перший місяць його роботи на посаді ректора нашого навчального закладу при досить складних обставинах. Скажу тільки, якби новий ректор особисто разом з деканом факультету І.І. Солошенко не розібралися в ситуації, не знаю, як склалася моя доля.

У подальшому всі роки мені поталанило тісно спілкуватися з Іваном Федоровичем у ролі наукового керівника, консультанта аспірантів, докторантів, завідувачки кафедрою педагогіки (18 років), а також у ролі вченого секретаря спецради з педагогічних дисциплін, згодом – заступника його як голови докторської спеціалізованої ради (25 років).

Управління будь-яким колективом, як відомо, – надзвичайно складний процес. Керівник, як правило, реалізує багато функцій, зокрема організаційну, суто управлінську, господарську. Це зрозуміло, бо функціонування, забезпечення життєдіяльності, трудового колективу не може бути без організації, наведення порядку, розподілу праці, визначення місця і ролі кожного члена колективу.

У роботі ж керівника (ректора) освітнього закладу важливою є соціально-психологічна функція. Реалізація її стала візитною карткою Івана Федоровича. Він активно взявся за формування колективу, за розвиток соціально-професійної активності співробітників, викладачів, створення належного (демократичного, відповідального, гуманного) мікроклімату в педагогічному колективі.

Підкреслю, що ефективність діяльності Івана Федоровича на посаді ректора, що виявилася в чіткій результативності організації освітнього процесу,

наукової та методичної роботи, забезпечувалась наявністю сформованих ділових, організаційних, професійних, лідерських якостей, а також особистісних (щирість, повага до співробітників, відповідальність, самостійність). Не залишилась непоміченим налаштованість Івана Федоровича на роботу, позитивний настрій, активність, з якою він почав працювати. Отже, офіційно призначений ректор майже одразу виявив у роботі таку наполегливість, зацікавленість, рішучість, бажання розібратися в проблемах, яких було чимало, що засвідчило не просте бажання відповідально виконувати свої обов'язки, а здібності, нахили, покликання до праці, яка більш ніж на 40 років стала «персональним смислом життя». І саме в ній він розкрив свої потенційні ресурси як ректор, науковець, викладач, наставник. Саме покликання і дало змогу Івану Федоровичу виконувати обов'язки ректора довгі роки із задоволенням, захопленням, інтересом, з настроєм. Ми спостерігали це як на наших святах, концертах, так і безпосередньо в діловому, професійному спілкуванні.

Сьогодні модним стало проголошувати важливість для керівника уміти стратегічно управляти. Івану Федоровичу була притаманна така якість уже на початку його діяльності, як розробка детального всебічного комплексного плану, в якому передбачалась побудова нових корпусів, гуртожитків, відкриття нових спеціальностей, факультетів, організація за його сприянням спеціалізованих вчених рад із різних спеціальностей, започаткування проведення міжнародних конференцій, посилення зв'язку із школами, відкриття першого в Україні пам'ятника вчительці тощо – усе це свідчить, що до закладу прийшла унікальна, непересічна особистість – керівник із перспективним, інноваційним, стратегічним мисленням. Іван Федорович разом із проректором з наукової роботи проф. О.М. Микитюком уболівали за поліпшення кадрового складу, за зростання в колективі кількості кандидатів, докторів наук, всебічно сприяли цьому.

Багато про що можна писати, згадувати. Але хотіла б привернути увагу до Івана Федоровича не тільки як до ректора-управлінця, а як до ректора-

наставника. Усі знають, що він із задоволенням, бажанням, активно передавав свої знання і досвід, допомагав засвоювати певні компетентності. Наставництво в Івана Федоровича виявилось як у допомозі оволодівати професійними знаннями, уміннями, підвищення педагогічної майстерності, так і в організації особистісного розвитку, самоосвіти, надаючи власний приклад самозростання.

З особливою завзятістю, і це було для нас прикладом, Іван Федорович виступав перед студентами, співробітниками. У спогадах залишились зворушливі, змістовно-емоційні лекції з розвитку економічної та педагогічної освіти, внеску видатних учених Харківщини в розвиток природничо-математичних, філологічних, історичних наук, а також шкільництва на Слобожанщині тощо.

Іван Федорович заворожував, брав у полон широким світоглядом, обізнаністю в багатьох не тільки освітянських проблемах, бездоганною українською мовою, застосуванням різних риторичних прийомів, читанням віршів, доречним цитуванням першоджерел.

Моє покоління не може забути щирі, змістовні, конкретні, практичні поради, які він давав у промовах на різних зібраннях, в індивідуальних бесідах. Наприклад, науковим керівникам радив обирати теми дослідження не просто актуальні, а практично спрямовані, які відповідають запитам і самих здобувачів. З інтересом слухав захисти з методики викладання дисциплін, з історії педагогіки, приваблювали і роботи експериментального характеру. Як голова ради ретельно готувався до захистів, обов'язково виступав, оцінював особистий внесок пошукувача, підтримував усіяко й наукових керівників, й аспірантів.

Значну увагу Іван Федорович приділяв завідувачам кафедр, підкреслював їх особливий статус у системі діяльності кафедри як головного структурного підрозділу університету.

Як завідувачі кафедри, ми отримували рекомендації щодо організації педагогічного колективу, посилення індивідуальної роботи із членами кафедри, із студентами в напрямі формування інтересу до педагогічної професії,

оволодіння професійними знаннями для самостійного виконання завдань у їхній професійній діяльності, а також формування кадрового потенціалу.

Особливістю діяльності Івана Федоровича як ректора, наставника педагогічного освітнього закладу стала турбота про підготовку майбутніх учителів. Він, як Христофор Ромель, – перший директор педагогічного інституту на початку XIX ст., перш за все звернув увагу на посилення педагогічної складової в підготовці вчителя, підвищення його педагогічної майстерності. Підкреслював доцільність розвитку в майбутнього вчителя артистичних здібностей: співу, танцю, а також естетичного смаку; закликав викладати педагогічні дисципліни не тільки змістовно-інформаційно, аргументовано, а й жваво, яскраво, емоційно з елементами театральної педагогіки.

Постать Івана Федоровича, його діяльність заслуговує на всебічне дослідження й оприлюднення. Із «сковородинівською вдячністю» Івану Федоровичу за багато професійних миттєвостей у моєму житті звертаюся до колег. Вивченню у подальшому мають підлягати багато проблем, пов'язаних із біографією, діяльністю академіка НАПН України І.Ф. Прокопенка, зокрема:

- І.Ф.Прокопенко і Г.Сковорода;
- витоки світогляду і життєвої позиції І.Ф. Прокопенка;
- проблема унікальності пізнавальної активності І.Ф. Прокопенка;
- внесок І.Ф. Прокопенка в розвиток кадрового потенціалу університету;
- І.Ф. Прокопенко – голова спецради: проблеми, досвід;
- дружба – як головний стимул життєтворчості І.Ф. Прокопенка;
- поезія в житті І.Ф. Прокопенка тощо.

ІВАН ФЕДОРОВИЧ ПРОКОПЕНКО ТА РОЗВИТОК ВАЛЬДОРФСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ

Іонова О.М.

доктор педагогічних наук, професор

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: elenaionova25@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915907>

«Світло бачиться тоді, коли світло в очах є»

Крилатий вислів Григорія Сковороди як найкраще характеризує Івана Федоровича – Учителя вчителів. Його професіоналізм на науково-педагогічній ниві дав щедрий, рясний врожай для збагачення та процвітання творчих натхнень і високих досягнень в освіті – освіті, яка «збереже Україну». Іван Федорович був справжнім генератором ідей, талановитим ученим, плідним організатором освіти та педагогічної науки. Як багатогранна особистість, чудово співав, танцював, умів цінити прекрасне в усіх його проявах.

Особливе враження завжди справляли енциклопедичні знання Івана Федоровича, те, що він був неперевершеним знавцем Григорія Сковороди, а також Рудольфа Штайнера. У свій час (це був 1992 р., під час першого ознайомчого семінару з вальдорфської педагогіки, що відбувався на базі ХНПУ імені Г.С. Сковороди) він підкорив як українських, так і закордонних вальдорфських фахівців та антропософів, коли напам'ять цитував великі уривки з праць Рудольфа Штайнера.

Саме за сприяння Івана Федоровича наш університет був першим (не лише в Україні, а й на всьому пострадянському освітньому просторі) вищим навчальним закладом, де звернули серйозну увагу та виявили науковий інтерес до вальдорфської школи. На початку 1990-х рр. чимало українських педагогів були досить скептично налаштовані й не вірили в те, що вальдорфська школа «приживеться» на нашому ґрунті. Водночас Іван Федорович разом із Валентиною Іванівною Лозовою особисто переконували академіків НАПН України в тому, що цей освітньо-виховний підхід є безперечно перспективним.

До основних напрямів використання вальдорфських ідей і досвіду в освітньому процесі ХНПУ імені Г.С. Сковороди слід віднести такі: професійна підготовка майбутнього вчителя; науково-дослідницька робота; організація освітнього процесу у закладах дошкільної та загальної середньої освіти [1].

Так, у професійну підготовку майбутніх учителів на факультеті початкового навчання було впроваджено спецкурси (зараз – дисципліни за вибором): «Основи вальдорфської педагогіки» (1994 р.), орієнтований на формування уявлень про методологічно-філософські та психолого-дидактичні засади вальдорфської школи, підготовку вальдорфського вчителя та підвищення його педагогічної майстерності; «Антропософська освіта дорослих» (2016 р.), спрямований на ознайомлення з особливостями антропософськи-орієнтованого підходу до оновлення освіти дорослих – із програмою NALM (New Adult Learning Movement), за якою працюють у багатьох країнах Європи та Північної Америки.

Першими результатами науково-дослідницької роботи стали: вихід монографії «Вальдорфська педагогіка: теоретико-методологічні аспекти» (1997 р.) [2] – перше в пострадянському освітньому просторі наукове видання, що схвалене Міжнародною асоціацією вальдорфських шкіл (штаб-квартира – м. Штуттгарт, Німеччина) та розповсюджено серед вальдорфських ініціатив колишніх республік СРСР; захист першої в Україні, а також у країнах СНД докторської дисертації «Науково-педагогічні основи навчально-виховного процесу в сучасній школі за ідеями вальдорфської педагогіки» (2000 р.) [3]. Це сприяло появі наказу Міністерства освіти і науки України (наказ № 363 від 06.05.2001 р.). «Про проведення узагальнюючого науково-методичного експерименту всеукраїнського рівня «Розвиток вальдорфської педагогіки в Україні (2001–2014 рр.)» (цей експеримент було продовжено до сьогодні) (автор цієї статті є одним із керівників експерименту).

Підписання такого важливого документу, згідно з яким вальдорфська педагогіка визнавалася державою (хоча поки ще як експеримент), стало правовим підґрунтям для діяльності українських вальдорфських ініціатив і закладів,

подальших наукових розвідок у галузі вальдорфської педагогіки. Так, у нашому університеті за ініціативи Івана Федоровича у 2001 р. було створено творчу науково-дослідну лабораторію з розробки і впровадження нових педагогічних технологій (працювала до 2006 р.). Діяльність лабораторії переконливо довела життєздатність ідей вальдорфської педагогіки, ефективність і спроможність вальдорфських педагогічних технологій сприяти дійсно вільному розвитку особистості. Завдяки тривалій роботі було закладено науково-педагогічні основи подальшого розвитку вальдорфської педагогіки на вітчизняному терені. Це надало можливість усім, хто вступає на непростий шлях вальдорфського вчителя або організатора вальдорфської ініціативи, відчувати міцний ґрунт під ногами, розвиватися й рухатися не навпомацки, а мати чіткі орієнтири в контексті української державності і культури. Із 2018 р. розпочала свою діяльність науково-методична лабораторія «Інноваційних технологій початкової освіти». Одним із головних напрямів її роботи є залучення вальдорфського досвіду до розв'язання завдань Нової української школи.

До значущих результатів науково-педагогічних досліджень у межах вищезазначеного експерименту слід зарахувати також захист у спеціалізованій ученій раді Д 64.053.04 (голова ради – Іван Федорович Прокопенко) кандидатських дисертацій (А. Лукашенко, О. Лукашенко, С. Лупаренко, Я. Москальова, О. Омельченко, В. Партола та ін.), присвячених різним аспектам діяльності вальдорфської школи.

Організація освітнього процесу на вальдорфських принципах в окремих групах дитячих садків і класах загальноосвітніх навчальних закладів здійснювалася починаючи з 1995 р. У 1997 р. було засновано навчально-виховний комплекс «Школа вільного розвитку» (дитячий садок та середня загальноосвітня школа 1–3 ступенів) – перший у Харкові та на Слобожанщині заклад освіти, який здійснював свою діяльність на принципах вальдорфської педагогіки.

Важливою передумовою заснування та роботи цього навчально-виховного комплексу було створення спільними зусиллями Міжнародної асоціації вальдорфських шкіл та українських вальдорфських ініціатив закладу освіти,

закінчивши який педагоги отримують диплом міжнародного зразка із правом викладати у вальдорфських школах. Перші п'ять таких дипломів харківські педагоги, переважно випускники ХНПУ імені Г.С.Сковороди, отримали в 1997/1998 навчальному році.

Окрім того, важливим фактором упровадження ідей вальдорфської педагогіки у вітчизняному освітньому просторі була розробка власного навчально-методичного забезпечення, насамперед навчальних планів і програм (на сьогодні Типовий навчальний план, Навчальні програми для вальдорфських шкіл України (1–12 класи) і Комплексна альтернативна освітня програма для дошкільних навчальних закладів, які працюють за ідеями вальдорфської педагогіки, отримали відповідні грифи Міністерства освіти і науки України).

За ініціативи Івана Федоровича «Школа вільного розвитку» із самого початку заснування стала експериментальним педагогічним майданчиком нашого університету, де майбутні педагоги і вчителі-практики мали можливість не тільки познайомитися з ідеями і практичними напрацюваннями вальдорфської педагогіки, а й пройти стажування та збагати свій професійний багаж. Педагогічним колективом «Школи вільного розвитку» упродовж 1997–2007 рр. було проведено багато різних заходів міського, всеукраїнського й міжнародного рівнів (семінари, конференції, круглі столи, педагогічні читання й майстерні тощо).

На сьогодні в Харкові працюють вальдорфські групи в державних дитячих садках та вальдорфські класи в державних закладах загальної середньої освіти. Ця робота супроводжується науково-методичною підтримкою з боку викладачів нашого університету в межах інформальної та неформальної освіти батьків і вчителів (організація різноманітних лекторіїв, семінарів, створення спеціалізованих інтернет-ресурсів – блогів, сайтів, форумів, вебінарів тощо).

Отже, Іваном Федоровичем було зроблено вагомий внесок у розвиток вальдорфського руху в Україні, за що йому вдячні всі вітчизняні послідовники Рудольфа Штайнера.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іонова О. М. Реалізація ідей Штайнер-педагогіки в освітньому процесі Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. *Новий колегіум*, 2019, № 4. С. 80–85.
2. Ионова Е. Н. Вальдорфская педагогика: теоретико-методологические аспекты : монография. Харьков : Бизнес Информ, 1997. 300 с.
3. Іонова О. М. Науково-педагогічні основи навчально-виховного процесу в сучасній школі за ідеями вальдорфської педагогіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора педагог. наук : спец. 13.00.01 «Теорія і історія педагогіки». К., 2000. 35 с.

MASTERS' PROFESSIONAL TRAINING ON SPECIALTY
16.02 «SPECIAL EDUCATION. OLIGOFRENOPELAGOGY»
IN H.S.SKOVORODA KHARKIV NATIONAL
PEDAGOGICAL UNIVERSITY

Казачінер О.С.

доктор педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: elena.kazachiner@gmail.com

Бойчук Ю.Д.

доктор педагогічних наук, професор

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: yurij.boychuk@gmail.com

Галій А.І.

кандидат біологічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: galiialla227@gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915921>

Trends in the labor market are evidenced by the lack of special education teachers and correctional education teachers in Ukraine. In order to realize this task, the modern Ukrainian school needs specialists capable of professional activity in the field of education, upbringing and development of children with special educational needs.

The precondition for the Oligophrenopedagogy educational programme working out is the fact that in Ukraine the number of children with special educational needs is rapidly increasing, in particular with intellectual, behavioral disorders, disorders of the emotional and volitional sphere, ASD, complex disorders and others. Therefore, Oligophrenopedagogy is a response to society's challenges in training professionals to work with children with SEN.

The educational program "Oligophrenopedagogy" was created in accordance with the Laws of Ukraine "On Education", "On Higher Education" and the

regulations of the Cabinet of Ministers “On Approval of the National Framework of Qualifications”, “Approval of the National Qualifications Framework”, “On Approval of the License Terms for Educational Activities”.

Different problems of special education teachers’ professional training were studied by P.Edelen-Smith, M.Prater, T.Sileo [1], C.Forlin, K.Tait, A.Carroll, A.Jobling, [2], F.Reed, L. Monda-Amaya [3], S.Trent, E.Pernell, A.Mungai, R.Chimedza [4], R.Villa, J.Thousand, J.Chapple [5], J.G.Wishart, G.Manning [6] and others.

The content of the educational programme provides for the formation of applicants’ knowledge, skills and abilities to work with children with intellectual disabilities through the use of the latest innovative and health-preserving technologies.

The educational programme (EP) was introduced in the educational process in 2020. The volume of EP is 90 ECTS credits / 1 year 4 months. EP takes into account a comprehensive system of integrated learning, built on innovative project results, taking into account the problems of modern special education and inclusive education of children with intellectual disabilities, the most pressing problems of modern correctional psychopedagogy, pedagogy.

The results of the survey “Assessment of cooperation with employers” show that 100% of employers said they were ready to accept applicants for internships, 75% confirmed their willingness to cooperate with the university on the model of dual education, and 62.5% said they could to accept teachers for internships. 87.5% of respondents are willing to cooperate with the university in order to improve educational training programs.

Practical training of masters involves passing pedagogical practice in institutions of special education and research practice.

Improving educational and methodological and informational support of EP disciplines, more active involvement of applicants in research work, participation in conferences of various levels will help to improve training on the EP. It is planned to expand cooperation with inclusive resource centers, special schools, general

secondary education institutions with inclusive education of children with intellectual disabilities in the Kharkiv region, through consultative meetings, round tables and other joint activities.

High school teachers who provide training for students at the EP have sufficient scientific, educational and practical experience of teaching at the profile departments of H.S.Skovoroda KhNPU.

Before passing each of the internships, the masters attend the mentoring conferences, during the internship its head from the educational institution provides consultations to the applicants and directly supervises its process. Leading methods of teaching are: productive-practical, partial-search, executive ones. The final assessment of the internship is carried out according to the national system of differential credit and the system of ECTS assessments. Attestation of graduates of the educational program of specialty 016 Special education is carried out in the form of defense of qualification work.

Thus, we can make a conclusion that the EP “Oligophrenopedagogy” which is provided for masters’ professional training on specialty 016.02 «Special education. Oligofrenopedagogy» in H.S.Skovoroda Kharkiv national pedagogical university makes their fundamental training for future teaching in the system of special and inclusive education.

References

1. Edelen-Smith, P., Prater, M., & Sileo, T. (1993). The impact of current issues in teacher education on the preparation of special educators. *Issues in Special Education & Rehabilitation*, 8(1), 7-15.
2. Forlin, C., Tait, K., Carroll, A., & Jobling, A. (1999). Teacher Education for Diversity. *Queensland Journal of Educational Research*, 15, (2), 207-226.
3. Reed, F., & Monda-Amaya, L. (1995). Preparing preservice general educators for inclusion: A survey of teacher preparation programs in Illinois. *Teacher Education and Special Education*, 18(4), 262-274.
4. Trent, S., Pernell, E., Mungai, A., & Chimedza, R. (1998). Using

concept maps to measure conceptual change in preservice teachers enrolled in a multicultural education/special education course. *Remedial and Special Education*, 19(1), 16-31.

5. Villa, R., Thousand, J., & Chapple, J. (1996). Preparing teachers to support inclusion: Preservice and inservice programs. *Theory into Practice*, 3t (1), 42-50.

6. Wishart, J. G., & Manning, G. (1996). Trainee teachers' attitudes to inclusive education for children with Down's Syndrome. *Journal of Intellectual Disability Research*, 40, 56-65

**ПОНЯТТЯ «ВИКОНАВСЬКА КОНЦЕПЦІЯ»
У ПРОБЛЕМНОМУ ПОЛІ
МУЗИКОЛОГІЧНОГО СЕМАНТИЧНОГО ЗНАННЯ**

Калашник М.П.

доктор мистецтвознавства, професор,
заслужений діяч мистецтв України

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: asd_x@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915938>

Актуалізація семантичного виміру виконавського мистецтва багаторазово інтенсифікує потребу в осмисленні специфіки функціонування семантем як компонента музичного мислення, мови та мовлення. У зв'язку з цим у дослідницькому ракурсі тез та з огляду на їх практичну спрямованість доцільним є звернення до наукового доробку Р. Хаттена. Науковець обґрунтовує поняття «музичний жест» як сенсово детерміновані, процесуально розгорнені, енергетично сповнені, інтер- та мультимодальні, внутрішньо виразні, сприйняті зокрема на слуховому рівні будь-які елементи музичного тексту, які є відтвореними у виконавському акті «перцептуально синтетичними гештальтами, що мають певний сенс, а не є просто ритмічними формами» [8, с. 93–94].

У сучасному музикологічному дискурсі накопичений доволі значний масив дефініцій поняття виконавської концепції (проекційоване дослідниками в різні сфери виконавського мистецтва та пов'язане із питаннями виконавської інтерпретації). Відповідно до специфіки різних дослідницьких контекстів поняття виконавської концепції набуває певних нюансів тлумачення.

Певним чином дотичними до поняття «виконавська концепція» є впроваджене Л. Повзун поняття тону-ідея, яким у сфері концертмейстерської діяльності дослідниця охоплює «клавірну тембрально-артикуляційну якість звуковимови, що гармонізує усі складові фактурного ансамблевого цілого» [4, с. 7], та застосоване Д. Вечером поняття «емоційно-образної програми», яким

дослідник позначає необхідний компонент виконавської діяльності, що «...“вбудовується” у контекст твору на основі озвучування у реальному виконанні композиторського тексту» [2, с. 4].

Л. Касьяненко визначає виконавську концепцію як другий етап існування музичного твору (поряд із першим – нотним текстом), ініційований творчим імпульсом на основі нотного тексту, який реалізується у принципово одиничному варіанті виконавства на основі відбору засобів виразності та фіксує спосіб музичного мислення музиканта [3, с. 5–6].

К. Тимофєєва характеризує виконавську концепцію як «втілення композиторської концепції крізь призму особистості інтерпретатора» [5, с. 7], «творче переосмислення» [5, с. 13] та водночас як необхідний у творчій діяльності виконавця компонент системи виконавської драматургії – когнітивно маркований «індивідуальний план вираження композиторської концепції, що складає цілісну систему художніх образів, на підставі чого увиразнюються творчі принципи виконавської інтерпретації» [5, с. 7]. Зазначимо, що водночас виконавська концепція розглядається дослідницею і як вищий – порівняно з виконавської драматургією – рівень вивчення музичного твору. Звертаючись до дотичного поняття «виконавська рефлексія», К. Тимофєєва зазначає, що «виконавська рефлексія передбачає чотири стадії вивчення музичного твору – від композиторського тексту до виконавської драматургії» [5, с. 7].

У методично-педагогічному ракурсі поняття «художньо-виконавська концепція» О. Щолокова трактує як необхідну складову музично-виконавської діяльності водночас із художнім пізнанням музичного твору та його об'єктивацією у виконавському процесі [7, с. 205].

Акмеологічний, педагогічний ракурс осмислення виконавської концепції обґрунтовує О. Андрейко. Визначаючи виконавську концепцію як основу «Я-концепції» – компонента професійної самосвідомості, дослідниця водночас акцентує її значущість у процесі формування творчої особистості [1, с. 13].

Багаторівневе осмислення виконавської концепції пропонує Чжан Цзяохуа. Дослідник, з одного боку, характеризує виконавську концепцію як

систему, «яка включає в себе генеральну інтонаційну ідею, систему принципів її розгортання та організації виконавського процесу» [6, с. 8], з іншого боку, як фінальну стадію творчого процесу. Позиціонуючи цей процес як «перетворення нотного тексту в осмислений звуко-акустичний феномен» [6, с. 8], дослідник виокремлює його стадії: «занурення в стильовий макрокосмос композитора, в художню ауру створення музичного твору, врахування національної школи; об'єднання в єдине ціле засобів художньої виразності та виконавських прийомів, що відповідають фактурно-стилістичним особливостям твору; осягнення твору як єдиної системи інтонаційних зв'язків і відношень, розкриття художньої логіки» [6, с. 8].

Узагальнення накопичених музикологічним знанням дефініційних характеристик поняття «виконавська концепція» уможлиблює його уточнення у зв'язку з дослідницьким ракурсом та емпіричною основою наших тез: виконавська концепція – перманентно дуалістичний феномен виконавської діяльності, у якому віддзеркалюються:

- на когнітивно-інтелектуальному рівні – специфіка, глибина й повнота осмислення та творчої інтеріоризації виконавцем семантичного поля твору;
- на технічно-операціональному рівні – специфіка (звуковидобувальна, динамічна, темпова, артикуляційна, фактурна тощо) конкретного звукового втілення твору, детермінована опорою на усталений спектр технічних прийомів і засобів виразності, створений виконавцем на основі розкодування його семантичного поля.

Виконавське осмислення музичного твору на основі досягнень музикологічної семіології слугує формуванню виконавської семантично обґрунтованої концепції. Її основу забезпечують сформовані в музикології уявлення щодо специфіки: музичного тексту, який має дуальну сутність (власне текст і сукупність його виконавських утілень), відбиває риси культури, є процесуальним, полісемантичним, внутрішньо ієрархічним феноменом – багатовимірною знаковою системою, розкодування якої є варіативним, детермінованим виконавською концепцією; музичного знаку як

поліфункціонального, поліваріантного, полісемантичного багаторівневого феномена, осмислення якого забезпечує змістовну навантаженість виконавського акту; виконавської концепції як модусу вирішення музикантом суто виконавських – технологічно-операціональних питань, відбиття творчо-персонально-процесуального виміру виконавства, утілення концепції митця крізь призму виконавця, компонента професійної самосвідомості музиканта, атрибутивний спосіб творчої діяльності, стабільно-мобільна системна єдність її предметного – результативного та стадіального діяльнісного вимірів.

Формування семантично обґрунтованої концепції виконавської версії музичного твору є завданням, проблематичність якого обумовлюється низкою чинників: іманентною специфікою твору; особливостями сучасної парадигми світобачення та специфікою параметрів естетики постмодернізму; сучасними тенденціями розвитку виконавського мистецтва тощо.

Стилістично адекватна виконавська концепція, заснована на інтеріоризації системи сенсів, закладених у композиторському тексті, слугуватиме забезпеченню багаторівневого семантичного осягнення музичного твору як знакової системи та створенню багаторівневої системи трансляції інформації, створенню резонансу тезаурусу твору із тезаурусом виконавця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрейко О. І. Акмепедагогічний процес становлення виконавської культури скрипаля. *Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія: Педагогічні та історичні науки*: зб. наук. пр. Київ, 2014. Вип. 118. С. 14–19.

2. Вечер Д. В. Виконавський аналіз музичного твору: теоретичний і практико-методичний аспекти (на прикладі діяльності піаніста-інтерпретатора) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец.17.00.03 «Муз. мистецтво». Київ, 2007. 20 с.

3. Касьяненко Л. О. Робота піаніста над фактурою. Одеса: ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2019. 217 с.

4. Повзун Л. І. Наукові і художні аспекти мистецької діяльності піаніста-концертмейтера : автореф. дис. канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03

«Муз. мистецтво». Київ, 2005. 16 с.

5. Тимофєєва К. В. Порівняльний аналіз як метод інтерпретології (на прикладі фортепіанного виконавства) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 «Муз. мистецтво». Харків, 2009. 18 с.

6. Чжан Цзяохуа. Інтонування як чинник змістоутворення в фортепіанному виконавстві: дис. ...канд. мистецтвознавства (д-ра філософії) : спец. 025 «Муз. мистецтво». Суми, 2021. 201с.

7. Щолокова О. П. Основні тенденції фортепіанної підготовки педагога-музиканта у вищих мистецьких закладах освіти. *Topical issues of education : collective monograph*. Lisbon, Portugal: Pegasus Publishing, 2018. С. 205–219.

8. Hatten R. S. *Interpreting Musical Gesture, Topics, and Tropes: Mozart, Beethoven, Schubert*. Bloomington : Indiana University Press, 2004. 360 p.

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПЕДАГОГІЧНОГО ПЕРСОНАЛУ ЗАКЛАДІВ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Калюжна Т. Г.

кандидат філософських наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу андрагогіки
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна
НАПН України, м. Київ, Україна, e-mail: tt-dd-kk@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6916302>

З переходом вітчизняної системи освіти на компетентнісну модель оцінювання результату підготовки фахівців дедалі частіше вживається термін «професійна компетентність» [3], яка є досить складною інтегральною характеристикою особистості викладача закладу післядипломної педагогічної освіти. Професійну компетентність педагогічного персоналу, на думку дослідників, розглядаємо як універсальні компетенції якими є соціально-особистісні й загальнокультурні компетенції та загальнонаукові й інструментальні компетенції.

На думку дослідниці Н. Глебової, соціально-особистісна компетентність розглядається як ефективний процес соціальної взаємодії, відповідність властивостей особистості вимогам соціуму, розвиток і формування цієї компетентності є важливим напрямом у професійній освіті [1]. Науковець О. Субіна дає кілька визначень соціальної компетентності: у загальному, широкому і вузькому розумінні. За науковцем, соціальна компетентність у широкому розумінні – та, що дає змогу людині ефективно реалізувати соціальні функції в межах соціальних норм. У вузькому розумінні – це здатність людини до ефективної взаємодії з іншими людьми, щоб вирішувати професійні й особисті питання [6, с. 73–74].

Нам імпонує думка дослідниці Д. Губаревої, яка пов'язує соціальну компетентність з групою «м'яких навичок» («softskills»), що є основою для здобуття «hardskills», тобто професійних навичок, і зазначає, що саме ця

компетентність, зумовлюючи гнучкість свідомості, є основою для формування особистості [2].

Отже, поняття «соціально-особистісна компетентність» педагогічного персоналу закладу післядипломної педагогічної освіти трактуємо як здатність встановлювати певну соціальну взаємодію з урахуванням позицій інших особистостей, що спрямована на співпрацю, роботу в команді, прояв комунікативних навичок, вміння приймати рішення, усвідомлювати власні потреби і цілі, визначати особистісні ролі в суспільстві.

Викладач закладу післядипломної освіти зі сформованими соціально-особистісними й загальнокультурними компетенціями: розуміє високу соціальну значимість і відповідальність своєї професії як представника інтелектуальної еліти суспільства, має високу мотивацію до виконання професійної діяльності; володіє культурою мислення, здатний до узагальнення, аналізу, сприйняття інформації, постановки мети та вибору шляхів її досягнення, вміє логічно правильно, аргументовано і ясно будувати усну і письмову мову; має сформовану гуманістичну позицію щодо довкілля; транслює у процесі життєдіяльності навички гуманітарної культури; готовий до соціальної взаємодії зі слухачами, колегами та іншими людьми на основі прийнятих у суспільстві моральних і правових норм, виявляє повагу до людей, толерантність до іншої культури; знає свої права й обов'язки як громадянина своєї країни; вміє використовувати правові документи у своїй професійній діяльності; здатний постійно вдосконалювати і розвивати свій інтелектуальний та загальнокультурний рівень, готовий до підвищення своєї кваліфікації і майстерності; здатний до самостійного вивчення нових методів дослідження, до організації дослідницької діяльності, спрямованої на вдосконалення післядипломної освіти; готовий до активного спілкування і професійної взаємодії з колегами в науково-педагогічних сферах діяльності; здатний використовувати на практиці навички та вміння управління колективом слухачів, формувати сприятливий соціально-психологічний клімат у навчальній групі слухачів; готовий до вирішення конфліктних ситуацій у групах слухачів,

у взаємодії з окремими слухачами; здатний надавати особистим прикладом позитивний вплив на молодь, транслуючи навички морально-психологічного здоров'я; здатний брати на себе всю повноту відповідальності за здоров'я слухачів під час занять, практик та інших видів навчальної роботи [6].

На думку дослідниці А. Левківської, загальнонаукові та інструментальні компетентності забезпечують професійну мобільність викладача, який сьогодні повинен швидко переорієнтуватися на новий, нетрадиційний шлях надання освітніх послуг і спроможний прийняти виклик – дистанційне навчання. Інструментальні компетентності викладача містить у собі особливості, що вирізняють їх серед інших компетентностей:

- багатofункціональність (відображають якості і здібності особистості, які є цінними в будь-якій професійній діяльності та в повсякденному житті і забезпечують нормальну життєдіяльність людини в соціумі);

- фундаментальність (є основою для спеціальних компетентностей, зокрема, стратегічної – формування здібностей і навичок, необхідних для успішного освоєння спеціальними, професійними компетентностями);

- метапредметність та міждисциплінарність (не належать до певної дисципліни / фаху та дозволяють вирішувати цілу низку завдань у різних ситуаціях, не тільки в навчальному закладі, на роботі, але і в побуті, у різних сферах суспільного життя.

Інструментальні компетентності можна назвати «ключами-помічниками» у знаходженні розумного виходу із проблемної ситуації:

- багатовимірність (містити в собі низку розумових процесів, комунікативних, творчих, аналітичних і соціальних умінь);

- інтегрований характер та єдність складових її компонентів.

Наявність вищевказаних компетентностей у викладача робить його конкурентоспроможним у складних реаліях розвитку нашої країни, навіть в умовах карантинних заходів [5].

Отже, розвиток професійних компетентностей педагогічного персоналу закладу післядипломної педагогічної освіти є постійним взаємообумовленим і

взаємодоповнюваним процесом, для реалізації якого необхідна педагогічна технологія, зорієнтована на самоосвіту, саморозвиток, самореалізацію особистості викладача закладу післядипломної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глебова Н. І. Специфіка соціальної компетентності фахівців водного транспорту в умовах учасного ринку праці: дис. ... д-ра соц. наук: спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології» / Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2019. 473 с.

2. Губарева Д. В. Соціальна компетентність в умовах сучасної початкової школи України. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2020. С. 27–34.

3. Лебедик Л. В. Компетентнісний підхід до проектування системи підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури. *Дидаскал : часопис. Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка, каф. заг. педагогіки та андрагогіки*. Полтава, 2017. С. 154–158.

4. Левківська А. Л. Забезпечення мобільності викладача шляхом інструментальних та загальнонаукових компетентностей в умовах дистанційного навчання. 2020. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua>

5. Стрельников В. Складники особистісно-професійної компетентності викладача закладу післядипломної освіти. 2020. URL: https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/1400/1/6_PDF_%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA%20%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%BE%D1%97%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8.pdf

Субіна О. О. Формування соціальної компетентності майбутніх викладачів гуманітарних спеціальностей в умовах магістратури: дис. ... канд. пед. наук. / Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2015. 248 с.

МЕНТАЛЬНІ РИСИ ХАРАКТЕРУ ЯК БАЗИС СТІЙКОСТІ ОСВІТЯН **Кін О.М.**

доктор педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: kin_f@ukr.net

Жванія Т.В.

кандидат психологічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: taras.zhvaniia@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6916326>

Трансформація усіх сфер життєдіяльності суспільства відбувається на основі глибокого осмислення історії, культури, національної ідентичності кожного народу. У сучасних умовах форс-мажору і невизначеності, у час військової агресії на території України як ніколи освітяни стали тим потужним базисом збереження стійкості не лише здобувачів різних рівнів освіти, але й дають ресурс такої стійкості в суспільстві, згуртовуючи батьків, колег, однодумців і навіть опонентів.

Зазначимо тут, що традиційно основою стійкості і консолідації суспільства виступає держава з аксіологією історичного поступу, церква, яка є осередком духовності, й освіта – як гарант культуротворення в конкретно історичний час буття народу.

У національних формах ментальності закладено потужні інструменти збереження і відновлення стійкості національної, духовно-моральної, навіть фізичної витривалості людини.

Зокрема, послуговуючись висновками Дорошенка В., Кульчицького О., Фурмана А. [1; 2; 3], розкриємо потенціал ментальних рис особистості українця для вироблення стійкості в практиці організації освітнього процесу.

Так, риса ментальності – анімізм (олюднення всього суцього, ставлення до природи і речей як до одухотворених) – дає підставу для мудрого ставлення до рефлексивної поведінки і діяльності індивідів. Учитель усвідомлює, що людиною

(здобувачем, колегою, будь-яким учасником освітнього процесу) керує універсум архетипу «аніма», «персона», «тінь», «самість». Тому варто дати можливість проявити анімізм, що дозволить відновити необхідні ресурси емоційно-вольової сфери людини.

Ще одна своєрідна ментальна характеристика українського народу – наближеність до землі, осмислення кордонів власності. Праісторичні практики наповнення життєдайною силою: прогулянки полем, милування красою цвітіння рослин, споглядання течії у водоймі, праця на землі.

Сердечність, почуттєві пріоритети у проживанні світу – як ознака ментального характеру українців – так само має потужні ресурси стійкості. Учитель сучасного закладу освіти опікується формуванням у здобувача емоційного інтелекту. Системна рефлексія навчальної взаємодії, щирість і відкритість у спілкуванні педагога і дитини, розуміння сили прояву почуттів дитиною і, відповідно, прогнозування наслідків у досягненні результатів навчання, формування досвіду аудіалізації відчуттів – важливі моменти, які посилюються в умовах дистанційних навчальних взаємодій.

Автохтонність, усамітненість як риса ментальної приналежності українців дає змогу учителеві використати потенціал асинхронного навчального процесу. Ми зараз більше зорієнтовані на розроблення і реалізацію здобувачем освіти індивідуальної освітньої траєкторії з урахуванням об'єктивних зовнішніх і внутрішніх чинників. Учитель може спрямувати прогрес дитини, спираючись на ментально закарбоване прагнення дитини самості, значення самоідентифікації, самовизначення і самореалізації

Естетизація довкілля як унікальна ментальна характеристика українців: уміння бачити красу в усьому, незважаючи на біль, втому, втрати. Ця ментальна риса свідчить про потенціал духовного зростання кожної людини. Уміння бачити, творити красу в різних життєвих обставинах свідчить про стабільність у нашому цивілізаційному поступі. У цьому певним чином увиразнюється соціальний і громадянський альтруїзм, толерування цінностей.

Підсумовуючи, варто зазначити: з-поміж виразно позитивних ментальних

рис є такі, що негативно відображаються на виробленні стійкості емоційного, інтелектуального, фізичного та інших станів людини (залежність від зовнішніх оцінок, надмірна чуттєвість у поведінці, відкритість, песимістичність сприйняття незворотних соціальних процесів, суміжність відчуття громадянськості тощо). Однак ми, освітяни, маємо спрямовувати увагу і сили здобувачів на підтримку і розвиток виразно позитивних рис. Негативні риси мають стати основою системної роботи над собою в кожного з нас.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дорошенко В. Українська душа. К.: МП «Фенікс». 1992. С. 113–119.
2. Кульчицький О. Риси характерології українського народу. *Енциклопедія українознавства. Загальна частина. Перевидання в Україні.* К., 1995. Т. 2. С. 713–714.
3. Історія української культури. Основні риси української ментальності.
URL: <https://uahistory.co/book/ukraine-culture-history-textbook-palm-2013/4.php>
4. Фурман А. Психокультура української ментальності: 3-є наукове видання. Тернопіль: НДІ МЕВО, 2014. 168 с.

УДОСКОНАЛЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Комісова Т.Є.

кандидат біологічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail:tatyanakomisova@gmail.com

Коваленко Л.П.

старший викладач

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6916336>

У сучасних умовах розвитку української системи освіти визначна роль у вихованні учнівської та студентської молоді належить використанню музеїв – історичних, краєзнавчих, природничих, літературних, етнографічних. Так звана музейна педагогіка стає перспективним напрямком сучасної педагогіки. Використання музейних експозицій посилює залучення здобувачів освіти до науково-дослідної діяльності [1].

Особливе місце музеїв як джерела знань у деяких галузях посідають музеї анатомії, котрі дуже часто функціонують як додатковий освітній простір. Саме використання музейних експонатів морфологічного музею дозволяє студентам і учням отримати більш повне уявлення про будову тіла людини, про зміни в організмі, що відбуваються через різні впливи факторів навколишнього середовища [2, 3]. Слід зазначити, що анатомічні музеї, саме педагогічних вузів, переслідують мету здійснювати не лише навчальні та дослідницькі функції щодо здобувачів освіти, але й проводити навчальну, виховну та просвітницьку діяльність серед широкого кола учнів та абітурієнтів. Не менш перспективним способом діяльності музею анатомії є робота з дітьми, які здійснюють наукові дослідження для конкурсів Малої академії наук, беруть участь у біологічних турнірах, олімпіадах тощо. Одним із пріоритетних завдань

викладачів є розвиток у здобувачів освіти професійних умінь пошуку та аналізу наукової інформації. Саме використання морфологічного музею сприяє утворенню навичок розробляти і проводити тематичні біологічні екскурсії, публічно виступати з залученням музейних експонатів [4].

Завдання музеїв, які створюються на базі закладів освіти, – підвищувати освіченість та пізнавальні інтереси молоді через здобуття нових знань, що з'являються на тлі конкретних вражень, спостережливості, предметного бачення. Оволодіння професією вчителя, особливо природничої, здоров'язбережувальної спрямованості, неможливе без інтеграції викладання курсів із вивченням музейних колекцій як бази пізнання нового й науково-методичної складової навчально-виховного процесу педагогічного університету. У Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди є музеї навчального профілю: музей історії університету, музей історії науки, музей іграшки, зоологічний, ботанічний та анатомічний музеї.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди пишається анатомічним (морфологічним) музеєм кафедри анатомії і фізіології людини імені проф. Я.Р. Синельникова, бо це унікальне зібрання анатомічних препаратів, аналогів якого немає серед українських педагогічних університетів. Унікальність колекції музею полягає в тому, що її основою є препарати, виготовлені особисто видатним анатомом, доктором медичних наук, професором Я.Р. Синельниковим – автором всесвітньо відомого «Атласу анатомії людини». Експозиції музею цілком відповідають вимогам до вивчення анатомії, фізіології та інших біологічних дисциплін і дисциплін здоров'язбережувального напрямку. Протягом навчального року студенти, що навчаються за різними освітніми програмами при вивченні анатомії та морфології людини, вікової анатомії закріплюють пройдений матеріал на музейних експонатах. До кожної теми в музеї підготовлено колекції експонатів, також співробітниками кафедри розроблені тематичні екскурсії. За сприяння д. с.-госп. наук, професора І.А. Іонова та старшого викладача Коваленко Л.П. розроблена віртуальна екскурсія анатомічним музеєм, завдяки чому навіть при

дистанційній формі навчання можна відвідати музей у режимі онлайн.

У традиційному розумінні анатомічний практикум у викладанні анатомії людини – це проведена після пояснення викладача планова робота студентів із препаратами з метою формування анатомічних основ біологічних компетенцій.

Таким чином, навчання відповідає латинському прислів'ю «*mortui vivos docent*»), або «мертві навчають живих»), яке відображає вивчення анатомії на трупах та анатомічних препаратах. При цьому до викладачів та студентів, які працюють із трупним матеріалом, ставляться високі вимоги, що ґрунтуються на моральних принципах гуманності, співчуття, доброзичливості, самовладання, безкорисливості, працьовитості, чемності. На лабораторних заняттях під час анатомічного практикуму студенти вчаться знаходити, називати й показувати органи, їхні частини та анатомічні утворення на трупному матеріалі, показувати елементи топографічної анатомії частин тіла, топографо-анатомічні взаємовідносини органів. Істотну допомогу надають анатомічні атласи, таблиці, муляжі.

Експонати анатомічного музею використовуються для повноцінного забезпечення науково-дослідної діяльності здобувачів освіти:

- під час практичних занять з анатомії та поточного контролю знань;
- під час самостійної роботи студентів на тему заняття (самопідготовка в позаурочний час);
- при проведенні модульного контролю;
- під час приготування сухих та вологих препаратів (музейних та демонстраційних);
- для виконання студентських науково-дослідних робіт (курсівих та кваліфікаційних);
- для дослідницької навчально-методичної роботи на кафедрі.

На постійній основі викладачі кафедри анатомії і фізіології людини імені проф. Я.Р. Синельникова здійснюють взаємодію з освітніми установами м. Харкова та Харківської області з метою проведення консультацій для вчителів з біологічних дисциплін, тематичних занять з обдарованими дітьми

при підготовці їх до теоретичного та практичного турів біологічних олімпіад та виконання проєктної діяльності учнів. На базі анатомічного музею учні мають можливість отримати наочне й точне уявлення про анатомічний об'єкт, що вивчається, його морфологію, топографію та функції. Багаторічній досвідпросвітницької роботи співробітників кафедри пов'язаний з пропагандою здорового способу життя серед молоді. Екскурсії, що проводяться для учнів та студентів, завжди спрямовані на інформування про можливі негативні наслідки впливу шкідливих звичок на морфофункціональний стан органів людини, на формування позитивних мотивацій до збереження та зміцнення свого здоров'я, на профілактику захворювань у дітей та дорослих.

Значний внесок у розвиток музею зробили в різні роки тодішні завідувачі кафедри (Синельников Я.Р. – засновник музею, Микитюк О.М. – оновлення експозиційного приміщення), співробітники (Без'язичний В.І., Страхова Є.П., Поляков В.П. та інші) та студенти наукового гуртка. З великою вдячністю згадуємо колишнього ректора Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди та почесного громадянина Харкова Івана Федоровича Прокопенка. Саме за його сприяння збільшилася експозиційна площа музею та проводилася його реконструкція. Усі нові починання здійснювалися з його беззаперечною згодою, Іван Федорович із розумінням історичної, наукової, просвітницької значимості експозиційних матеріалів сприяв їх збереженню.

На сьогодні актуальними завданнями для співробітників кафедри анатомії і фізіології людини імені проф. Я.Р. Синельникова є реставрація препаратів та розширення анатомічного музею, а також оптимізація використання сухих та вологих препаратів для анатомічного практикуму з відповідних тем. Головною залишається виховна робота, формування відповідального ставлення до педагогічної професії через предмети анатомія, фізіологія людини, основи медичних знань.

Музей анатомії людини кафедри анатомії і фізіології людини імені проф. Я. Р. Синельникова ХНПУ імені Г.С. Сковороди є невід'ємною частиною

навчально-виховного процесу, а представлені в експозиції препарати для студентів та учнів можуть бути джерелом нових емпіричних знань, предметом наукових досліджень у рамках проєктної діяльності. Вибір основних напрямів діяльності анатомічного музею визначається сучасними вимогами, які ставляться учасникам освітнього процесу, та характеризується створенням умов для формування професійних компетентностей у здобувачів освіти та розвитку пізнавальних інтересів в учнів, а також здійснення просвітницької та виховної роботи з широким колом молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Федонюк Л. Я., Ярема О. М., Ястремська С. О. Музейна педагогіка та її роль у навчальному процесі медичних закладів вищої освіти. *Медсестринство*. 2022. №1. С.22–28.

2. Прожога В. М. Музейна педагогіка: залучення молоді до вивчення та збереження історичної спадщини. *Педагогічна майстерня*. 2018. № 2. С. 23–27.

3. Федонюк Л. Я., Подобівський С. С., Ярема О. М. Навчально-біологічний музей кафедри медичної біології – цінний скарб і гордість університету. *Медична освіта*. 2018. № 1 (77). С. 141–145.

4. Філіпчук Н. О. Музейна педагогіка в оптимізації культурно-освітнього процесу. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2017. Вип. 2. С. 256–265.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИКЛАДАННЯ ПОНЯТТЯ «ЛАНДШАФТНЕ РІЗНОМАНІТТЯ» НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Коптєва Т.С.

PhD Природничі науки спеціальність 103 Науки про Землю
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: koptevatania36@hnpu.edu.ua

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6916360>

На тлі, сучасних викликів методика викладання географії потребує змін і введень нових понять у шкільну освіту. У шкільній освіті запровадження терміна «ландшафтне різноманіття» трапляється нечасто, в освітніх установах і в їхніх освітянських програмах нещодавно почав функціонувати термін «ландшафт», поглибленого вивчення як такого немає. Але на сьогодні виникає велика кількість різних видозмінених (антропогенних) ландшафтів, які виникають із розвитком сучасного світу. Тому виникає потреба у вивченні різноманітності ландшафтів у шкільній освіті.

Те, що вивчалось 50 років тому, стрімко змінено, натуральні ландшафти поступово змінюються на антропогенні. Тому і в календарно-тематичному плануванні потрібно детальніше вивчати про ландшафт і його структуру. Поверхнево у 8 класі учні вивчають узагальнений ландшафт, тема 7 «Ландшафти України» розрахована на 10 годин, у цій темі розглянуто «Ландшафт як просторово-цілісна система». «Районування природних ландшафтів, їх відображення на картах». «Антропогенні ландшафти». «Карта «Ландшафти». Дослідження К. Геренчука». «Лісостепова зона України». «Зона степів України». «Використання та охорона рівнинних ландшафтів». «Гірські ландшафти України, особливості їх зміни з висотою». «Українські Карпати». «Гірські ландшафти Карпат». «Охорона ландшафтів гірських областей». «Кримські гори, використання та охорона ландшафтів». «Чорне море». «Азовське море». Але на вивчення антропогенних ландшафтів виділено лише 1 годину.

В 11 класі в темі 2 «Географічна оболонка Землі» вивчається антропосфера, але ландшафтне різноманіття не згадується.

Ландшафтне різноманіття – це вся реально існуюча на земній поверхні множинність ландшафтних комплексів [1]. Визначення різноманітності ландшафтних комплексів у загальних рисах схоже з визначенням біологічної різноманітності, тобто в її основу покладено визначення кількості класів, родин, родів, видів ландшафтів на певній території [3].

Спостерігаючи за учнями, розуміємо, що все, що стосується ландшафтів, учням на уроках складно засвоїти, тому саме під час вивчення цих тем пропонуємо інтегровані технології, які використовуються у вигляді інтерактивних вправ на різних етапах уроку: «Коло ідей», «Мозковий штурм», «Мікрофон» – на етапі актуалізації опорних знань і на етапі підбиття підсумку уроку; «Ажурна пилка», «Робота в групах», «Навчаючи, учуся», «Ти мені – я тобі» – на етапі засвоєння нового матеріалу (головне, щоб він був посильний для самостійного опрацювання); «Акваріум», «Коло ідей», «Займи позицію», «Дебати» – на етапі рефлексії. І також технологія графіки, що яскраво виражає сутність, будову ландшафту, чим сприятиме зрозумілішому висвітленню теми про ландшафтне різноманіття [2]

У сучасних умовах освіти вивчення ландшафтного різноманіття варто здійснювати передусім за допомогою інтерактивного навчання, а саме інноваційної платформи «*Mozaik 3D моделювання*». Ця платформа, досить влучно, цікаво та ілюстративно відтворює ландшафти, за допомогою певних пристроїв платформи можна спостерігати, як впливає людська діяльність на натуральні ландшафти, внаслідок чого утворюються антропогенні. Як приклад, на рис 1. і рис. 2 відображена платформа «*Mozaik 3D моделювання*», яка детально демонструє антропогенні (карстовий та дорожній) ландшафти.

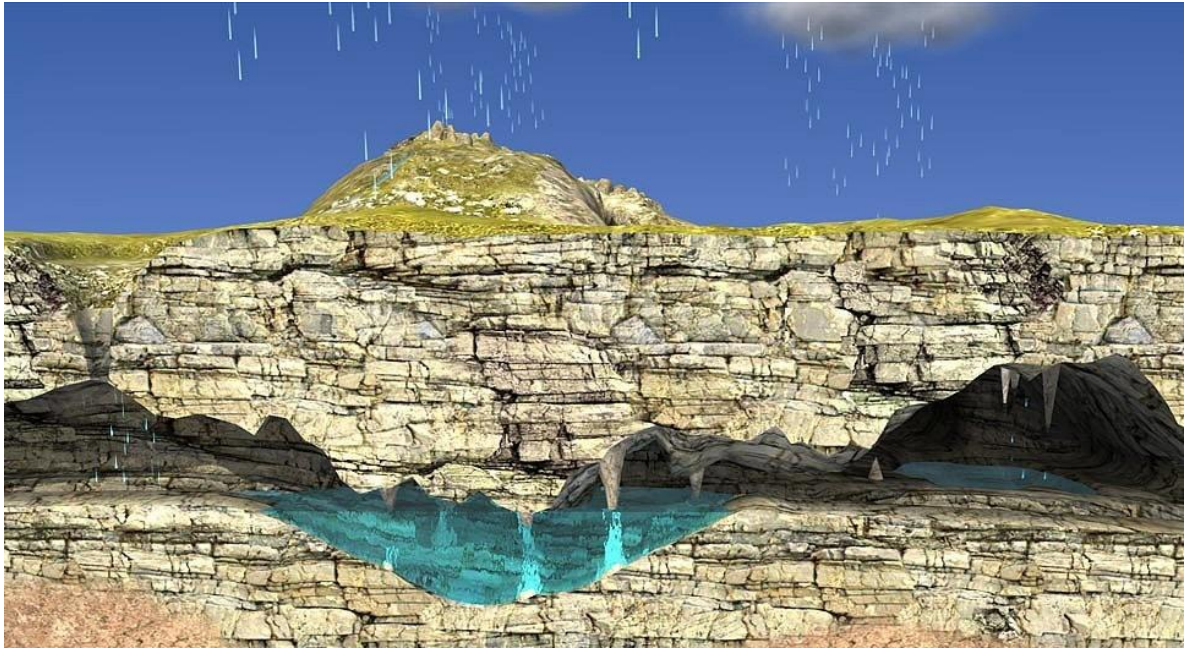

Рис. 1. Карстовий ландшафт.

Рис. 2. Дорожній ландшафт.

Отже, на сьогодні різноманітність антропогенних ландшафтів досить велика і потребує набагато більшої уваги в шкільній програмі з географії, тому потрібно запровадити на регіональному рівні вивчення ландшафтів своєї місцевості і їх різноманіття. Було б доцільно включити й виокремити тему в календарно-тематичному плануванні як «Ландшафтне різноманіття своєї

місцевості», проводити вивчення теми в різних інноваційних технологіях, наприклад: технологія особистісного зорієнтованого навчання, ігрові технології навчання, технологія розвивального навчання, технологія проблемного навчання, технологія розвитку критичного мислення, дослідницькі технології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриневецький В. Т. До обґрунтування основних понять і методології досліджень ландшафтного різноманіття України. *Український географічний журнал*. 2000. № 2. С. 8–13.

2. Денисик Г. І., Коптева Т. С. Поняття «ландшафтне різноманіття» і сучасні проблеми його дослідження у гірничопромислових ландшафтів Криворіжжя та у процесі викладання географії в школі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2018. Вип. 51. С. 37–43.

3. Коптева Т. С. The concept of «landscape diversity» and contemporary problems of its research in the mining landscape of Kryvyi Rih region. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія: Географія*. 2019. Вип. 31 (3–4). С. 37–44.

Features mentality and methods of education

*Suzanna Mykolaivna Kots – Candidate of Science, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Human Anatomy and Physiology
named after Y.R. Synelnikova,*

*Vitaliy Pavlovich Kots – Candidate of Science, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Human Anatomy and Physiology
named after Y.R. Synelnikova,*

*Kharkiv National Pedagogical University named after H.S. Skovoroda , Kharkiv,
Ukraine*

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6916381>

Abstract. The article compares the Eastern and Western styles of education. The main features of these styles of education, the positions of Eastern and Western education and the behavior of the subjects of the educational process in various situations in the thesis version are determined. It is pointed out the contrast between the approaches of Eastern and Western methods of education and the need to take into account age characteristics and educational tasks that are characteristic of each age period, certainage.

Keywords: education, anxiety, development abilities, motivation.

A child's mental development depends on a large number of factors [7]. Among them are the behavioral reactions of the surrounding people and environmental factors. The child is open to new knowledge. A whole range of sensations immediately fallson a new born baby: it feels the warmth of its mother, tastes the taste of milk, is greeted by the light of day, sees the bright spots of toys, hears a huge number of unfamiliar sounds, smells. On the question of availability intelligence

in newborns scientists until answer ambiguously, mainly pointing to the reflexive

nature of children's reactions. But still, they are richer feeling child, that hers will be higher intelligence.

You can teach something to a person who is physically and mentally ready to learn at that moment. The child has the ability of the nervous system to form conditioned reflexes and memory.

In children's education, as in the future, the task, first of all, of relatives, as well as educators, teachers is to create optimal conditions for learning and development of the child's abilities, so as not to harm his mental and physical health.

When raising and developing a child from birth, it is important to take into account the peculiarities and tasks of each specific age. If you work with the baby, relying only on the personal ambitions and expectations of the parents, on their desire for the child to be first and successful in everything, it can lead to neuroses and more serious problems.

Of course, mom and dad will be happy if their child learns English, swims in the pool, learns music, and plays an instrument, but for the child himself, this carousel of activities can be very stressful. Researchers have repeatedly noted the negative impact of stress in scientific publications [1, 5, 6, 8, 9, 16, 17].

In each period of development, a child has a certain level of functional capabilities of the body, the level of functional reserves, vital energy. Naturally, under the action of excessive factors, energy resources are mobilized, but the body is already working with tension. With further growth of the action or increase in the action of excessive factors, there is a violation of adaptation, which precedes the disease. The level of adaptation capabilities is an individual value at different ages for different children. Therefore, it is easy to cross the individual limit, beyond which the adaptation capabilities will begin to strain. In the circle of various activities planned for the child, more energy is often spent than is permissible. And even at the same time, the forces are not spent in the direction in which it is necessary and due to the age-specific features of mental, physical and psychomotor development. It is

definitely negative when the physiological needs of the body, characteristic of each age period, are not met. A 5-year-old child has certain high needs for movement, motor activity, she must run, jump, play mobile games, sculpt balls in the sandbox to ensure a physiological level of motor activity. If, instead, the child is put on a chair for a long time and given a book, and then piano lessons, where you have to sit again, this is not good. There is a very high risk, or even a 100% probability, that we will receive a well-read musical child with unsatisfactory adaptation capabilities, great hidden stress, reduced functional capabilities of the cardiorespiratory system [10-15] and possibly problems with the digestive system and musculo skeletal system. Stress is especially dangerous in critical periods.

Critical periods are the stages of the most abrupt jump-like anatomical and physiological transformations, fish-like moments of development of the whole organism, its individual organs and tissues, critical stages of development, when the organism moves from one qualitative state to another. A lot of energy and strength goes into these transformations. And it is wrong to redistribute them in the direction of early intellectual development, because such a contradiction to the physiological laws that have been developed by evolution is inevitably accompanied by a low level of health and even the occurrence of a pathological reaction. At a certain point in the body, there is the weakest link, which will react when overloaded. And supporters of psychosomatics point to the problem of the growing number of allergies in children, especially in the form of such a form as bronchial asthma. They explain it so that asthma is nothing but a manifestation of the child's inability to resist the will of the parents, to say "no" to them, I don't want to do this. This is a difficult exhalation, because the pronunciation "no" is pronounced sharply on the exhale. "No" seems to be "stuck" in the respiratory tract. So, paralyzed will, difficult breathing, bronchial asthma - psychosomatics.

In today's world, China is currently experiencing an economic and intellectual rise and claims the title of a superpower. And this is thanks to the potential of its residents (high work capacity, patience, ability to learn). There is an opinion that the reason lies in the system of raising children in this eastern state, unlike in the West.

When comparing Eastern and Western methods of education, we will determine the following main points. According to the position on raising a child in the West, each child is talented in its own way. It is only necessary to help her develop, but in no case do not pressure, do not point out and do not punish for bad grades. The classic position of Chinese educators (mothers and fathers as well) is that 95% of people are lazy. Only 5% are able to organize themselves and achieve something without prompting. Others need "wonderful pendulums". Especially for children who do not yet understand that hard work and perseverance are the basis of success. Chinese parents may require their children to get only excellent grades. Moreover, in all subjects - I excel in mathematics, as well as in literature and drawing. If a Chinese child gets a good, not an excellent grade (and that never happens) - first there will be an explosion, with screams and noise. Then the unhappy Chinese mother will find a dozen or better a hundred test tasks on this subject and will do them with her child until she feels that he will definitely get an A.

Western parents can only ask their children to study better. And, if the request turns out to be unsuccessful, to shrug their shoulders, they say, he is talented in something else... And later, the same parents try to convince themselves that they are not disappointed by what successes their children have achieved

From the standpoint of the West, a child is a person from birth. He is the best, even in spite of his failures. It is necessary to nurture and respect his sense of self-worth in any situation.

The position of the East: a child is not a person until he proves his right to concessions and decisions. Adherents of Eastern education believe that Western parents are too concerned about their children's sense of self-worth. Western parents try to convince their child that they are better, regardless of grades or poor concert performances. Eastern parents believe that in this case, one of the worst things that parents can do for their child's self-esteem is to allow the child to relax and give up under the pretext: "Well, this is who I am...". Chinese parents value strength, not weakness . And they teach their children the same.

From the West's point of view: the child should decide for himself what to do. A child owes nothing to his parents. The main thing is for her to be happy. In the East, it is believed that a child is raw clay, from which a "work of art" - an adult successful person - can be molded only through painstaking training and strict upbringing. Therefore, in the East, only parents decide what children will learn and what they will learn. The child's sense of happiness is not taken into account.

It's hard to enjoy what you're not good at. Therefore, children do not like to play scales; do not like to do painful stretching during training; do not like to learn the multiplication table and solve complex problems. They don't succeed (as it always happens with beginners) - that's why the first reaction is: "I don't get pleasure, I'm not happy, I don't want to do it!". Parents need the strength of spirit to force a child to engage in an activity that is painful for him. A child is a favorite child! - can cry and resist, so Western parents who do not have the strength to withstand the tears and pleas of their child, as a rule, give up immediately. Chinese parents do not give up. And the Chinese strategy works: the tears of a child offended by extra work are then returned to them with his tears of gratitude.

It seems that in the case of Western education, a happy but uncompetitive child is raised. And, allegedly, in the case of Eastern upbringing - strong, successful, but unhappy. As always, in theory, the best option is somewhere in the middle, as a mix between Western and Eastern education. After all, the psychological development of a child depends on a large number of factors [7]. Among them are the behavioral reactions of the surrounding people and environmental factors.

At the same time, one should always remember the negative impact of stress, what researchers repeatedly note in scientific publications [1 - 9,16,17], which leads to a decrease functionally opportunity cardiorespiratory system [10-14] and possible problems of the digestive system and musculoskeletal system. And also, One should not forget about age characteristics and educational tasks that are characteristic for each age group period, certain age. There are some tasks for an infant, others for a 2-3 year-old child, and starting from 4 years old, the tasks change again. And in

accordance with these tasks, it is necessary to select the types of activities and classes, their forms. At the same time, maintaining psychological balance, using methods of increasing stress resistance, preventing high levels of anxiety, and the use of health-preserving technologies and the development of emotional intelligence contribute to this [1-6, 16, 17].

References:

1. KotsSM, Kots VP, Luhanska VO. Doslidzhennia rivnia osobystisno i tryvozhnosti u suchasnoi molodi. The World During a Pandemic: New Challenges for Science, the 18th International scientific and practical conference “” (19 – 20 April, 2021) PegasPublishing, Canada, Ottawa. 2021. s. 63-68.
2. KotsSM, Kots VP. Osoblyvosti psykhoфизиологичної емоційної компоненти та стресостійкості у студентів-спортменів. Стратегічне управління розвитком фізичної культури та спорту: збірник доповідей VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. 17-19 травня 2018 року. Харків, KhDAFK. Україна. S. 174-178.
3. KotsSM, Kots VP. Особливості комунікативної компетентності та стресостійкості. Педагогіка здоров'я: збірник доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції. 18-19 травня 2018 року. Харків, Україна. S. 188-191.
4. Kots VP, Kots SM. Вплив психофизиологичних показників дитячої високої тривожності на програму відпочинку ПЗОВ. Тенденції розвитку психології та педагогіки: збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції. 4-5 листопада 2016 року. Київ, Україна. S. 44-49
5. Kots SM, Kots VP. Реалізація вирішення проблеми високої тривожності дитячої та підліткової педагогічним колективом у дитячому оздоровчому поїзді. Психологія та педагогіка сучасності: проблеми та стан розвитку науки і практики в Україні: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції. 21-22 серпня

- 2015 roku. Lviv, Ukraina. S. 57-61.
6. Kots VP, Kots SM. Navchalnyi protses i problema profilaktyky vysokoi tryvozhnosti u studentiv. Aktualni pytannia pedahohiky ta psykholohii: naukovy diskusii. 2015. Kharkiv, Ukraina. S. 51-55.
 7. Kots SM, Kots VP. Fiziolohiia vyshchoi nervovoi diialnosti. Navchalnyi posibnyk. Kharkiv: KhNPU imeni H. S. Skovorody, 2016. – 204 s.
 8. Kots SM, Kots VP, Yatsenko V. V. Vplyv internet- merezhi na skladovi emotsiinoho intelektu suchasnoi molodi. Science and technology. 11-12 october, 2021, Lublin, Poland. S. 17-22. https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2021/11/%D0%9B%D1%8E%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BD_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82-3.pdf
 9. Kots SM, Kots VP, Zorenko MV. Intelektualna diialnist ta psykhychnyi stan. Suchasni tendentsii ta kontseptualni shliakhy rozvytku osvity I pedahohiky [zb.nauk. pr.]: materialy VII mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii. 26 lystopada, 2021, Kyiv. S.23-29. https://openscilab.org/wp-content/uploads/2021/12/suchasni-tendencii-ta-kontseptualni-shljahi-rozvitku-osviti-i-pedagogiki_2021_11_26.pdf
 10. Kots SM, Kots VP, Udovych TH. Adaptatsiiny I potentsial suchasnykh ditei vikom 10-11 rokiv. Formation of innovative potential of world science: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the I International Scientific and Theoretical Conference (Vol. 2), May 7, 2021. Tel Aviv, State of Israel. S. 97-100.
 11. Kots SM, Kots VP, Kondratenko AO, Kryvtsun KV. Kharakterystyka funktsionalnoho stanu sertsevo-sudynnoi systemy ditei. Development of science and technology in a pandemic. 2021. Lviv, Ukraina. S. 67-71.
 12. Kots SM, Kots VP. Doslidzhennia funktsionalnoho stanu sertsevo- sudynnoi systemy ditei shkilnoho viku. Almanakh nauky. 2019. № 11/1 (32). S.4-8. 13. Kots SM, Kots VP, Kovalenko PH. Kharakterystyka funktsionalnoho stanu sertsevo-sudynnoi systemy ditei shkilnoho viku. Bioriznomanittia, ekolohiia ta eksperymentnab iolohiia. 2021; Tom 23(№1): 68-76.

14. Kots SM, Kots VP, Kondratenko AO. Doslidzhennia rivnia funktsionalnykh pokaznykiv dykhalnoi systemy ditei shkilnoho viku. Hraal nauky. 2021 zhovt.; (№ 9). S.160-164.
15. Kots SM, Kots VP, Kovalenko PH. Funktsionalnyi stan sertsevo- sudynnoi systemy ditei shkilnoho viku. Hraal nauky. №12-13. 2022. S. 220-226. <https://ojs.ukrlgos.in.ua/index.php/grail-of-science/issue/view/29.04.2022/737>
16. Kots SM, Ponomarenko OS, Kots VP. Vyvchennia stresostiikosti u suchasnykh umovakh ta sposoby yii pidvyshchennia. Aktualni problemy suchasnoi nauky, KhLII Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia (Ch.7), 6 kvitnia 2020 roku. m. Vinnytsia, Ukraina. S. 53-56.
17. Kots SM, Kots VP, KratYeS. Profilaktyka ta borotba z naslidkamy stresu. Litni naukovi dyskusii, LXVIII Mizhnarodna naukovo praktychna konferentsiia. 10 chervnia 2021 roku. m. Chernivtsi, Ukraina. S. 66-70. https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2021/06/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%96%D0%B2%D1%86%D1%96_2021_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.pdf

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Коченгіна М.В.

кандидат педагогічних наук

Комунальний вищий навчальний заклад

«Харківська академія неперервної освіти»

м. Харків, Україна, e-mail: kochenginamv@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6916397>

Прогресивні педагогічні ідеї, які виявляються дійсно інноваційними для системи освіти і не втрачають, а навпаки, набувають своєї актуальності через роки, прагнення і готовність вчитися впродовж протязом життя, не виникають вмить, відразу, згідно з появою нормативних документів, що регламентують реформування системи освіти, а з'являються завдяки професіоналізму педагогів-новаторів, учителів, фундаторів освітніх реформ та інноваційному освітньому середовищу, яке створюють вони навколо себе.

Закінчивши в 1989 році Харківський педагогічний інститут імені Г.С. Сковороди, зазначаю, що вже тоді для нас, майбутніх педагогів, створювали всі умови для формування життєво важливих умінь і навичок, які сьогодні визначено в Концепції «Нова українська школа» як ключові компетентності та вміння, спільні для всіх ключових компетентностей.

Саме вміння «вчитися впродовж життя», яке активно розвивали в нас, студентів, компетентні й творчі викладачі, та тема моєї дипломної роботи, присвяченої формуванню творчих літературних здібностей учнів початкових класів, присутні в моїй професійній діяльності вже багато років, починаючи від першого року роботи в школі вчителем початкових класів. І сьогодні я намагаюсь створювати нове методичне забезпечення для реалізації завдань (мовно-літературна освітня галузь), визначених у Державному стандарті початкової освіти, чинних типових освітніх програмах для початкової школи. У методичних матеріалах для вчителів і навчальних посібниках для здобувачів початкової освіти я застосовую знання, ідеї та практичні вміння, яких я набула

в стінах Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

У Державному стандарті початкової освіти (мовно-літературна освітня галузь), чинних типових освітніх програмах для початкової школи визначено обов'язкові результати навчання, які є інноваційними для системи початкової освіти в нашій країні. Це формування в здобувачів освіти вмінь передавати сприйняту на слух інформацію графічно (через створення малюнків, асоціативних схем, таблиць); виокремлювати необхідну інформацію з різних усних джерел, зокрема з медіатекстів, для створення власних висловлень з конкретною метою; ініціювати дискусію та брати в ній участь; аналізувати й оцінювати інформацію (висловлювати своє ставлення до почутого/прочитаного тексту, побаченого медіатексту, обґрунтовувати думки, спираючись на власний досвід; висловлювати й захищати власні погляди, регулювати свій емоційний стан; аналізувати, інтерпретувати й оцінювати тексти; створювати тексти різних типів і жанрів (казка, розповідь, опис, міркування), короткі дописи для захищених ресурсів та прості мовні ігри тощо [1], [3], [4], [5].

Окрім того, до чинних Типових освітніх програм включено змістову лінію «Досліджуємо медіа», згідно з якою молодших школярів треба навчити сприймати прості медіатексти й визначати їхню мету; виявляти в них очевидні ідеї та приховану інформацію; встановлювати правдоподібність описаних подій і тверджень, виходячи з власного досвіду; критично сприймати доступні медіапродукти; виявляти вплив медіапродуктів на власні думки й погляди; створювати прості медіапродукти (книжечки, стіннівки, рекламу тощо).

Інформаційне суспільство, у якому живуть наші діти, впливає на мовленнєвий та літературний розвиток сучасних дівчаток і хлопчиків. Не завжди цей вплив є позитивним. Результати вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень щодо особливостей психічного, мовленнєвого та когнітивного розвитку сучасних дітей 6–11 років свідчать про стійкі негативні тенденції в становленні особистості дітей молодшого шкільного віку [2]. Усі ці чинники пов'язані між собою, впливають одне на одного: порушення мовленнєвого

розвитку гальмують формування навички читання та читацької компетентності в цілому й навпаки.

Інші діти, нові вимоги Державного стандарту початкової освіти та чинних освітніх програм потребують оновлених і нових форм, методів і прийомів навчання здобувачів початкової освіти.

Працюючи в Харківській академії неперервної освіти, ми систематично проводимо комплексні дослідження стану мовленнєвого розвитку та сформованості читацької компетентності учнів та учениць початкових класів. На підставі аналізу отриманих результатів створюємо необхідне методичне та навчальне забезпечення для уроків розвитку зв'язного мовлення й літературного читання, апробуючи його через діяльність творчих тимчасових колективів учителів початкових класів.

Науково-методичні посібники з питань мовленнєвого розвитку молодших школярів неодноразово посідали призові місця в професійних конкурсах на кращу науково-методичну розробку в галузі післядипломної педагогічної освіти. Зокрема видання «Розвиток творчих мовленнєвих здібностей молодших школярів» – I місце в 2014 році; посібник «Удосконалення професійної компетентності вчителів початкових класів щодо формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти відповідно до Державного стандарту початкової освіти» – III місце в 2019 році.

Під час роботи в Харківській академії неперервної освіти було розроблено освітні технології мовленнєвого розвитку сучасних учнів початкових класів, які представлено в серії зошитів з розвитку зв'язного усного та писемного мовлення «Майстерня слова», що мають відповідний ГРИФ МОН України.

Зокрема, для учнів других класів це такі теми, як «Учуся сприймати й використовувати інформацію. Учуся ставити запитання до усного повідомлення», «Учуся обговорювати цікаву інформацію з іншими особами. Учуся висловлювати своє ставлення до інформації в тексті, розповідати про власні почуття, які викликав текст; пояснювати, чому щось у тексті

подобається, а щось – ні», «Учуся розповідати про свої емоції, пояснювати їх»; «Учуся створювати sms-повідомлення» та ін.

Для учнів 3-х класів це теми «Учуся перетворювати усну інформацію в різні форми повідомлень: на основі почутого створюю схематичні малюнки, роблю нотатки, стисло і вибірково передавати зміст почутого або прочитаного», «Учуся перетворювати усну інформацію в різні форми повідомлень: на основі почутого та прочитаного створювати асоціативні схеми, стисло й вибірково передаю зміст почутого або прочитаного», «Учуся аналізувати та пояснювати: формулюю висновки на основі інформації, виявленої в тексті», «Учуся створювати письмові висловлювання: записую власну думку та інформацію з різних джерел», «Учуся знаходити в тексті ключові слова», «Учуся оцінювати текст: висловлюю власне ставлення до творів, літературних персонажів, наводжу прості аргументи щодо власних думок», «Учуся оцінювати текст: описую враження від змісту і форми медіатексту», «Учуся оцінювати текст: висловлюю власне ставлення до навколишнього світу, наводжу прості аргументи щодо власних думок» та ін.

Для четвертокласників теми «Учуся брати участь у дискусії: висловлюю власне ставлення до усного повідомлення, доброзичливо ставлячись до думок співрозмовника; обґрунтовую своє ставлення до почутого, спираючись на набуті знання та власний досвід; визначаю позицію мовців, погоджуюся з ними або заперечую», «Створюю-текст-опис. Для створення тексту-опису застосовую різні джерела інформації» тощо.

Наскрізними напрямками в робочих зошитах для всіх трьох класів є навчання та вдосконалення в учнів та учениць умінь створювати тексти-розповіді, описи та міркування.

Стисло схарактеризуємо деякі методологічні засади освітніх технологій мовленнєвого розвитку молодших школярів.

1. Навчальні матеріали з формування та розвитку вмінь будувати зв'язні висловлення являють собою певну педагогічну систему, метою якої є не лише допомогти учням початкових класів навчитися будувати усні й письмові

висловлення, а й сприяти інтелектуальному розвитку молодших школярів, формуванню в здобувачів освіти читацької компетентності.

2. Вибір переліку тем з формування певних мовленнєвих умінь, визначення тематики текстового матеріалу, добір обсягу текстів, що застосовуються для проведення мовленнєвих спостережень, видів завдань здійснювався з урахуванням освітніх орієнтирів для учнів початкових класів, інноваційних тенденцій у мовно-літературній освіті, стану сформованості мовленнєвої, комунікативної та читацької компетентностей у сучасних здобувачів початкової освіти, складності «академічного» навчального матеріалу для учнів, у яких недостатньо сформована навичка читання, провідних ідей наукових теорій Д. Б. Ельконіна, Л. С. Виготського.

3. Застосування текстів великого обсягу слів. Функція цих текстів – використання їх для мовленнєвих спостережень, слухання та читання, слідкування за читанням учителя або учнів класу, у яких уже добре сформована навичка читання. Усе це має сприяти насиченню довгочасної пам'яті, збагаченню життєвого досвіду.

4. Для формування конкретного мовленнєвого вміння в межах однієї теми застосовуються, як правило (коли це доцільно), такий «ланцюжок» навчальних завдань: завдання або вправа репродуктивного характеру – завдання або вправа конструктивного характеру – творче та/або комунікативне завдання.

5. Увесь освітній процес має будуватися на підставі загальновідомих принципів навчання (загальнодидактичних, лінгводидактичних, мовленнєвих) та специфічних принципах розвитку мовленнєво-творчого потенціалу особистості.

6. Актуальними і важливими для реалізації компетентнісного підходу в навчанні мови є специфічні принципи мовленнєво-творчого розвитку потенціалу особистості, «принципи-механізми», які забезпечують роботу системи розвитку творчої мовленнєвої діяльності. Особливістю цих принципів є те, що кожен із них має комплексний характер: у кожному з них представлена й загальнодидактична складова, і мовленнєва, і гуманістична. Це такі

принципи: комунікативної спрямованості, принцип розвитку в дітей інтересу один до одного, поваги до почуттів і думок своїх однолітків, однокласників, інших людей; принцип формування в кожної дитини уявлення про те, що вона (як і інші діти в класі) – унікальна, по-своєму неповторна особистість; принцип діалогічної взаємодії учасників освітнього процесу; принцип установлення емоційної довіри, підтримка позитивної атмосфери спілкування учнів та вчителя; принцип взаємопов'язаного розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання та письма) на кожному уроці рідної мови або розвитку зв'язного мовлення; принцип активного застосування читання в процесі мовленнєвого розвитку; принцип активного застосування в освітньому процесі вправ і завдань, які забезпечують розвиток творчих здібностей, допитливості, спостережливості тощо.

7. Використання імітаційного, конструктивного, творчого та комунікативного методів.

На курсах підвищення кваліфікації вчителів початкових класів відбувається навчання педагогів методів та прийомів формування в молодших школярів умінь будувати різноманітні усні й письмові висловлення. Для цього викладачами кафедри методики дошкільної та початкової освіти розроблено освітню програму курсів підвищення кваліфікації за темою «Шляхи реалізації мовно-літературної освітньої галузі в початкових класах» і освітню програму тематичного спецкурсу «Освітні технології та методики розвитку зв'язного мовлення здобувачів початкової освіти на засадах діяльнісного підходу»

Отже, уміння та бажання вчитися впродовж життя, натхнення до творчості, знання й вміння, необхідні для професійної діяльності, якими з нами ділилися талановиті викладачі Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, забезпечили можливість якісно навчати дітей у школі. Набуті професійні знання та вміння, власний ефективний педагогічний досвід тепер поширюємо й ми серед вчителів початкових класів, працюючи в Харківській академії неперервної освіти, гаслами освітньої діяльності є «якість», «безперервність», «відповідальність», «професіоналізм»,

«творчість та ініціативність», «любов до дітей».

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової освіти (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
2. Максименко С. Д., Кондратенко Л. О. Навчальні та поведінкові проблеми учнів початкової школи : короткий психологічний довідник-порадник педагога: Видавництво «Ранок», 2020. 48 с.
3. Типові освітні програми для 1–2 класів НУШ. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
4. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3–4 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Savchenko.pdf>
5. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 3–4 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Shiyana.pdf>

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ-ПАТРІОТА В КОНТЕКСТІ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Купіна І.О.

кандидат філологічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: irinaregbyf@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6916413>

Мовне питання в Україні завжди було предметом гострих полемік та певних політичних маніпулювань. Між тим у країні давно напрацьовано серйозну законодавчу базу щодо мовної політики [1].

Дослідженню проблематики мовної політики приділено увагу в наукових розвідках Т. Ковальової, І. Лопушинського, Ю. Макарець, Н. Щур та інших. Науковці зазначають, що створено всі необхідні умови для засвоєння української мови як державної, її розвитку й поширення. Водночас підтримки заслуговують мови всіх національних меншин, що проживають на теренах України. На цьому тлі дивними видаються положення Закону [3] 2019 року про надання певних преференцій англійській мові. На нашу думку, тільки одна державна мова є запорукою єдності нації.

Реалії сьогодення доводять, що зусилля педагогічної спільноти мають бути спрямовані на формування українських світоглядних позицій кожного учасника освітнього процесу. Тривалий час мова навчання закладів освіти всіх рівнів визначалася не відповідно до основних засад мовної політики України, а на підставі політичних рішень, регіональних особливостей, бюрократичних приписів від влади. За радянської доби школа з українською мовою навчання у великих містах, особливо на сході нашої країни, була швидше винятком, ніж нормою. Унаслідок чого багато громадян не володіли державною мовою й позиціонували себе як «радянські люди», що призвело до трагічних подій.

У контексті зазначеного вище важливого значення набуває саме патріотичний складник професійної підготовки майбутнього вчителя, про що акцентовано й у місії нашого університету. Цього року було затверджено

заходи щодо національно-патріотичного виховання дітей та молоді, де визначено основні напрями [2]. Патріотичне виховання має стати основою освітнього процесу в педагогічних закладах, оскільки розвиватиметься на якісно нових рівнях у подальшій роботі. У процесі навчання майбутні вчителі мають залучатися до проведення всіх державних свят, які ототожнюються з ідеями державності – День Конституції, День Незалежності України, День Соборності України, День захисників і захисниць України.

Мовний компонент має стати провідним у процесі національно-патріотичного виховання, особливо сьогодні, коли студенти мало комунікують, мають обмежену практику усного монологу, знижену критичність до власних помилок у мовленні, а відтак і в мовленні своїх учнів. Варто посилити риторичний аспект професійної підготовки, обов'язково внести мовленнєвий складник до всіх педагогічних практик. Належна увага має приділятися вивченню календарної обрядовості, оскільки такий «неписаний» народний календар є основою для вивчення традицій і звичаїв, вірувань і релігійних свят нашого народу. Важливо, щоб учитель, який прийде працювати до школи, розумівся на особливостях національної символіки, народного вбрання, приписах щодо того, що й коли буде доречним. Чудово, коли вчителі стають засновниками художніх самодіяльних колективів і знаються на тематиці й періодах виконання колядок, щедрівок, веснянок, купальських і жнивварських пісень. Фактично кожна школа здатна організувати музей чи музейну експозицію, присвячену історії рідного краю, його ремеслам. Шкільна спільнота має змогу організувати потужну краєзнавчу роботу за різними напрямками: вивчення топоніміки, збирання фольклору, укладання місцевих мап із зазначенням ґрунтів, природних копалин, водоймищ, збереження історичних пам'яток.

Патріотичне виховання майбутнього вчителя не обмежується вивченням і збереженням нашої культурної самобутності. Ідеї останнього в контексті мовної політики значно глибші: ми маємо усвідомлювати відповідальність за репрезентацію національних позицій у світі на основах

гуманізму, толерантності, ціннісних засад розвитку людства, що підтвердить прагнення нашого суспільства доєднатися до європейської та світової культури й розвиватися як її повноправний представник.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мовне законодавство і мовна політика: Україна, Європа, світ : зб. наук.пр. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 688 с.

2. Про внесення зміни до наказу Міністерства освіти і науки України від 06 червня 2022 року № 527 : наказ Міністерства освіти і науки України 23.06.2022 р. від № 586. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-vnesennya-zmini-do-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-06-cheravnja-2022-roku-527>

(дата звернення: 29.06.2022).

3. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України 05.04.2019 р. № 2704-VIII. Дата оновлення: 07.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 29.06.2022).

**ФІЛОСОФСЬКІ КОНЦЕПТИ
ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ У
СВІТОГЛЯДНІЙ СИСТЕМІ
ІВАНА ПРОКОПЕНКА**

Левченко Н. М.

доктор філологічних наук, професор

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: NatLevchenko@meta.ua

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6916421>

Доктор педагогічних наук, професор, академік Національної академії педагогічних наук України, заслужений працівник народної освіти України Іван Федорович Прокопенко усе своє життя присвятив педагогічній діяльності. Невтомна праця на освітній ниві була метою його життя, що засвідчується часто повторюваним гаслом: «Освіта збереже Україну!», – і тисячами випускників університету, для яких це гасло стало способом життя.

Наукові зацікавлення Івана Прокопенка окреслювалися площинами економічної теорії та історії економічної думки в Україні, економічної освіти, філософії освіти, педагогічних технологій навчання та виховання, сакральним обрамленням яких була творчість філософа й просвітителя Г.С. Сковороди. На перший погляд таке поєднання різновекторних наукових зацікавлень викликає, принаймні, запитання, відповіді на які містяться в біографії Івана Прокопенка, який народився в селі Васильки Лохвицького району Полтавської області, що знаходиться неподалік сотенного містечка Чорнухи Лубенського полку, що нині на Полтавщині, місця народження українського гуманіста XVIII століття Григорія Сковороди. Поза сумнівом, життєстверджувальні ідеї видатного земляка з раннього дитинства мали вплив, хай і позасвідомий, на формування світоглядної системи Івана Прокопенка. До того ж з 1980 року по 2020 рік він був ректором Харківського національного педагогічного університету, який носить ім'я

Григорія Савича Сковороди. Протягом сорока років невтомної праці на освітній і керівній ниві від першого до останнього дня І. Прокопенко уже свідомо вивчав творчість Григорія Сковороди, плідно працював сам і спонукав працювати очолюваний ним науково-педагогічний та студентський колективи на вшанування пам'яті українського філософа й популяризації його творчості.

В одній зі своїх останніх статей І. Прокопенко писав: «Філософська і педагогічна творча спадщина Г. С. Сковородина належить Україні і світові, а сам він збагатив кожного із нас і продовжує ділитись і розумом, і серцем, ведучи невидиму бесіду про вічне, сенс життя, світ, людину, навчання і виховання.

Еманация сквородинівської думки із самого початку і до тепер супроводжувалася потужним випромінюванням, і не дивно, що Слобожанщина і прилеглі до неї регіони самі стали носіями, охоронцями і генераторами пасіонарної енергії, від якої започаткувалася сквородинівська інтелектуальна традиція» [3, с. 81].

Сквородинівські ідеї І. Прокопенко втілював у більшості своїх науково-педагогічних праць, у доповідях на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях, у виступах на різноманітних освітніх і виховних заходах для студентів.

У світоглядній системі Івана Прокопенка, у його публічних виступах проявлялися майже всі філософські концепти Григорія Сковороди: три світи світобудови, зокрема макрокосм – Всесвіт, мікркосм – людина, Біблія – світ символів, самопізнання, щастя, дві натури, «сродна» праця та ін.

Вивчення форм і способів проявлення філософських концептів у світоглядній системі І. Прокопенка має перспективу створення наукової праці великого формату, а, можливо, і не однієї. У статті спробую окреслити лише найбільш поширені ідеї Г. Сковороди у науковій і публічній парадигмах І. Прокопенка.

Комунікативні практики світоглядного, національно-патріотичного,

гуманістичного та ін. спрямувань в Харківському національному педагогічному університеті ім. Г. С. Сковороди, завдяки яким активізується історична пам'ять соціумів, відіграють важливу роль у вихованні майбутніх вчителів.

Одним із таких активаторів є жива етика великого українського літературного філософа Григорія Савича Сковороди. Його ідеї стали підґрунтям створення унікальної атмосфери, сприятливої для розгортання різних форм освітньої та виховної діяльності в гуманістичній площині. Для І. Прокопенка феномен Г. Сковороди був потужним джерелом життєвого і педагогічного натхнення. На його думку, «почесне звання сквородинівця має екзистенційний смисл, адже жити за Сковородою означає обирати непростий шлях відповідальної незалежності та служіння не тільки абстрактному людству, а конкретним людям. Сковородинівець вже за своїм визначенням має бути просвітителем, Вчителем у високому значенні цього слова. Освітні заклади, особливо педагогічні університети виконують місію продовження і розвою сквородинівської традиції» [2, с. 5].

Основним надбанням у творчій спадщині Г. Сковороди І. Прокопенко вважав філософію людини, без знання якої не можливо виховати справжнього педагога.

Особливе місце у власній екзегетичній практиці Г. Сковорода дійсно відводив інтерпретації образу людини як мікрокосму, другого світу, створеного Богом, у який Він вклав часточку Себе. На думку автора, третій, символічний світ, а саме Біблія, зібрав фігури, символи, типи, образи небесних, земних і пекельних фактів як пам'ятки, що ведуть до розуміння вічної природи, всі прояви якої загадково представлені в природі смертної людини. Наполягання Сковороди на еманатії Бога в людині виявлялося у твердженнях про отождошення істини, людини і Бога.

Отож, Сковорода поціновує людину як універсальний символ життя, як посередника поміж небом і землею, як персоніфікацію божественної енергії. Запозичивши з античної традиції концепцію мікрокосму, згідно з якою тіло й

душа людини вважається замкнутою і цілісною системою, що в ній відображається макрокосм, Сковорода розглядає людину як виразника основних космічних принципів і вибудовує ідею тожсамості мікро- і макрокосму. Екзегет розглядає людину, як космічний прототип світотворення, як мікрокосм, як маленький всесвіт.

Майже на кожному заході з патріотичного виховання студентів, що проводяться мною регулярно у лютому-жовтні кожного року і присвячуються героям Майдану і сучасної російсько-української війни, у своєму вступному слові І. Прокопенко, говорячи про полеглих героїв-захисників, наголошував, що із загибеллю кожного героя зникає не просто людина, а заходить за обрій цілий світ, а, можливо, навіть маленький всесвіт.

І. Прокопенко завжди підтримував ініціативи викладачів щодо проведення наукових сквородинівських конференцій, читань, круглих столів, заходів художньо-мистецького спрямування, заохочував студентів до участі в них, до публікації наукових статей, до краснавчої, культурно-просвітницької роботи, до участі у волонтерському проекті «SkovorodaFest», таборі студентського активу «Сквородинівська родина лідерів». Таку діяльність науково-педагогічних працівників і майбутніх вчителів тодішній ректор вважав різноманітним форм екзистенційної зустрічі зі Сковородою, що набувала ознак трансісторичного філософсько-освітнього діалогу.

Г. Сковорода в людини вбачав дві натури: брехливу плоть та істинну душу: «Есть тѣло земляное и есть тѣло духовное, тайное, сокровенное, вѣчное» [4, с. 175]. Життєвий шлях людини – це шлях її удосконалення, наближення до образу Христа. Однак, «не преобразишся ты из земнаго в небеснаго потоль, поколь не увидиши Христа, потоль, поколь не узнаеш, что есть истинный человек?» [4, с. 137]. Г. Сковорода називав справжньою людиною ту людину, яка усвідомила, що «истинною не бывала плоть никогда: плоть и лож – все одно, и любящий сего идола сам таков же; а как ложь и пустош, то и не человек» [4, с. 137]. Людині часто важко звільнитися від ваги земного матеріального буття, Г. Сковорода дорікає їй за

це: «Видишь одно скотское в тебѣтѣло. Не видишьтѣладуховнаго. Не имѣешь жезла и духа к двойномураздѣленію» [4, с. 170].

Саме духовний потенціал людини, зокрема вчителя, на думку І. Прокопенка, є запорукою виховання української нації. «Сучасна генераціяукраїнців, народжених під знаком Г. С. Сковороди, навчена його послідовниками, незабаром, – наголошував він, – визначатиме долю нації і спрямовуватиме своїзусилля на оновлення українського суспільства. Вони є багатством нашої Батьківщини, її людським капіталомі безцінним скарбом, який потребує любові і постійного піклування» [3, с.82].

Високо цінував людину Г. Сковорода, на його думку, знайти в собі істинну людину можна лише шляхом пізнання самого себе: «Познать себе самага, и сыскать себе самага, и найти человек – все сіе одно значит» [4, с. 159]. Ба більше, пізнати свою власну природу – всеодно, що знайти в собі Бога. «Сей-то естистинный человек, предвѣчному своему отцу существом и силою равен, един во всѣх нас и во всякомцѣльый, его же царствію нѣстьконца» [4, с. 191].

Лише пізнавши власну природу, можна приступати до досягнення інших галузок істини, серед яких чільне місце посідає теорія«сродної праці», згідно з якою праця людини має відповідати її здібностям. Здібності людини засвідчують її унікальність, несхожість з іншими особами, надають їй право на власний моральний шлях і особисту свободу в дочасному житті, окреслюють основу її індивідуальної ідентичності.

Людина здобуває духовну свободу, коли займається не лише тим, що їй подобається, а й до чого має здібності. Гармонія людини зі справою, якою вона займається, є запорукою її особистої свободи. Таким простим рецептом унікальної формули щастя й свободи, спираючись на геніальність ідей Григорія Сковороди, ділився зі студентами й колегами І. Прокопенко.

Григорій Сковорода своім життєвим прикладом мудреця, що подорожує, зумів показати важливість духовного і нікчемність матеріального і тим самим вказав шлях до свободи, що засвідчує найавторитетніший

сковородинознавець професор нашого університету Л. Ушкалов: «Ідеться не лише про його науку – ідеться про його спосіб існування, бо навіть славетна автоепітафія нашого філософа “Світ ловив мене, та не спіймав” – то не що інше, як радикальний маніфест свободи» [5, с. 24]. М. Попович розглядав ідею свободи в творчості відомого гуманіста в тандемі з гідністю «як основною засадою життя» [1, с. 250] з огляду на те, що гідність людини найповніше виявляється в її вільному самовираженні.

Роздуми І. Прокопенка про глибокий вплив концепту свободи Г. Сковороди на особистість і націю сьогодні, коли Україна протягом кількох місяців переживає гарячу фазу російсько-української війни, що точиться уже дев'ятий рік, війни загарбницької з боку Росії, яка цілеспрямовано знищує міста, руйнує будівлі, музеї, серед яких і Національний літературно- меморіальний музей Г. Сковороди, вбиває і гвалтує людей, ба більше, дітей, посягає на незалежність нашої держави і позбавляє права на свободу кожного громадянина, набувають особливої ваги. Зокрема він зазначав: «Феномен Сковороди, під знаком якого зростає і зміцнюється дух свободи, знаходить своє втілення у розбудові незалежної України. Г. С. Сковорода, так само, як колись Сократ у древній Греції, навчав молодь не тільки виборювати свободу, а й жити у її просторі, будуючи гідне майбутнє для своїх нащадків. У його творчому доробку було тільки одне знаряддя – гуманістичне виховання. Одночасно він був неперевершеним майстром непрямого повідомлення про безмежні можливості, які відкриває перед людиною позитивна свобода.

Настанови Г. С. Сковороди своїм сучасникам і нащадкам – це шлях від серця до серця, що надає таким комунікаціям відтінку, але не за закритими дверима, а в горизонтах громадянського суспільства, відкритого для всіх. Кожен, хто бодай один раз побував учасником такої комунікації, відчув близькість духу і буття, серце великого філософа і педагога, знайшов свого Сковороду, встановив свої з ним стосунки і веде з ним дружню «сродну» бесіду про справжнє, гідне і щасливе людське життя» [3, с. 81].

Отже, спостерігається світоглядна кореляція обох мислителів щодо ідеї свободи. У Сковороди – це ідея «сродної праці» як можливість самопізнання, отримання права відчувати насолоду від діяльності відповідно до власних здібностей і йти шляхом свободи. У І. Прокопенка – це ідея позитивної свободи, гуманістичної комунікації від серця до серця в межах «сродної» бесіди з Г. Сковородою, побудови вільної, незалежної України, де будуть жити звідчуттям свободи наші нащадки.

Література

1. Попович М. Григорій Сковорода: філософія свободи. Київ: Майстерня Білецьких, 2008. 256 с.
2. Прокопенко І. Г. С. Сковорода і сквородинівці. *«Освіта і доля нації»: І. Кант та Г. Сковорода: уявний діалог у сучасних соціокультурних контекстах : Мат. XV міжнар. наук.-практ. конф. (26–27 вересня 2014 р.)* / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків : ХНПУ, 2014. С. 4–6.
3. Прокопенко І. Філософсько-освітні імплікації Г. С. Сковороди у науковій спадщині академіка Зязюна І. А. *Наукова школа академіка Івана Зязюна у працях його соратників та учнів : матеріали 6-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 28–29 травня 2020 р.* / заг. ред. О. Г. Романовський ; Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». Харків : НТУ «ХП», 2020. С.81-84.
4. Сковорода Г. Повне зібрання творів: У 2 т. Київ : Наукова думка, 1973. Т. 1. 576 с.
5. Ушкалов Л. Сковорода, Шевченко, фемінізм... : статті 2010–2013 років. Харків : Майдан, 2014. 312 с.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ

Лугова М.С.

магістр психологічних наук, аспірантка кафедри філософії
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: sofine.manager1@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6916452>

Іван Федорович Прокопенко – славетна постать української педагогіки. Людина з великої літери, яку сьогодні вшановують усі, хто був знайомий із ним, хто досліджував його діяльність та результати його роботи. Людина, яка була не тільки майстром своєї педагогічної справи, а й справжнім патріотом України.

Події, що сьогодні відбуваються в нашій країні, є чорною сторінкою в національній історії, тож та велика кількість безвинних жертв, яка постраждала від рук російських загарбників, ніколи не буде забутою.

Україна є незалежною, суверенною державою, яка має довгу історію розвитку та формування. Вона має співочу мову, цікаві традиції, багату культуру, яскраві символи та родючу землю. Українці у всьому світі знамениті своєю гостинністю, смачною кухнею, гарними жінками та вольовим характером. Саме воля та прагнення до свободи обурило «східного сусіда», який прийняв рішення розв'язати криваву війну.

На тлі військового протистояння особливої уваги потребує патріотичне виховання дітей та молоді. Доросла частина населення чітко усвідомлює причинно-наслідкові зв'язки подій, що відбуваються, мають свою точку зору та володіють інформаційним ресурсом. Натомість у дітей та молоді виникає низка запитань, на які необхідно давати чіткі та однозначні відповіді із прикладами та метафорами в контексті «добре» та «погане». Сучасне становище на фронті викликає почуття патріотизму, адже воїнами, які ціною свого життя боронять рідну землю, неможливо не пишатись, це справжні сини козацького роду. Відданість і любов до своєї

Вітчизни, до свого народу та готовність до жертв і подвигів в ім'я інтересів своєї Батьківщини – саме зараз демонструють українські воїни, які з плином часу будуть героями українських книжок.

Патріотичне виховання є комплексним поняттям. «Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, освітніх закладів, громадських організацій, сім'ї та інших соціальних інститутів щодо формування в молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського й конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації», – таке визначення дає Міністерство освіти та науки України [2]. Саме це визначення охоплює всі аспекти поняття патріотизм, який є необхідним компонентом виховання сучасного громадянина, адже саме патріотизм закріплює у свідомості кожного громадянина не тільки гордість за свою країну і готовність її захищати, а й повагу до законів, норм, правил держави, до її громадян, до майна, до свобод співвітчизників, а отже, формує морально та духовно здорову людину.

Частиною патріотичного виховання є культура міжетнічних відносин. Важливо дослідити цей аспект у розрізі історичної ретроспективи, на прикладі подій Другої світової війни. Фашистська Німеччина на чолі з Адольфом Гітлером розпочала переслідування єврейського народу та прагнула «очистити землю» від цієї нації, вважаючи представників цього народу гіршими за себе. Близько 6 мільйонів осіб було закатовано та вбито нацистами та їхніми підсобниками. Однак були і люди, які попри загрозу власній безпеці допомагали євреям, переховуючи

їх, рятуючи єврейський дітей від жорстокої смерті. У 1953 році в Єрусалимі за рішенням Кнесету (парламенту) молодій державі Ізраїль було відкрито центр наукових досліджень та пам'ятник жертвам Катастрофи єврейського народу – меморіал «Яд Вашем» (дослівно – «пам'ять та ім'я»). Особливий статус був визначений законом для представників інших народів, які з благородних спонукань та з ризиком для власного життя рятували або сприяли порятунку євреїв у роки Голокосту. За давньою єврейською традицією, таких людей називають «хасідей умот ха-олам», що в перекладі з івриту означає «праведники серед народів світу». Зазвичай кажуть коротше: праведники світу. Звання «Праведник світу» має міжнародний статус. Тому, хто отримав статус Праведника світу, вручають диплом і медаль, на яких двома мовами, івритом і французькою, вибито напис: «В подяку від єврейського народу. Хторятує одне життя, рятує весь світ». Наразі звання «Праведник світу» отримали понад 24 тисячі осіб. Більшість цих людей жила в європейських країнах, окупованих нацистами. Найбільше Праведників у Польщі – понад шість тисяч [4].

Сьогодні від геноциду страждають українці, щодо яких небувало жорстокість виявляє Російська Федерація, для якої девіз «Ніколи знову» перетворився на «Можемо повторити». Саме фашистські звірства та кровожерливість Росія повторює сьогодні, вбиваючи мирних громадян незалежної держави. Тоді як Польща повторює досвід порятунку тих, кому допомога потрібна найбільше. Із початку воєнних дій в Україні до Польщі евакуювалось майже 4 мільйони українців, де їх було гостинно прийнято, де їм було надано все необхідне для комфортного перебування. Саме цей жест від поляків можна назвати яскравим прикладом культури міжетнічних відносин.

Іван Федорович – людина, яка підтримувала патріотичне виховання, була його ініціатором. Про це свідчать як біографічні дані, так і його учні. Іван Прокопенко – польовий гетьман Українського козацтва в Харківській,

Сумській та Полтавській областях, генерал-отаман Українського Козацтва, генерал-отаман Окремого науково-освітнього центру Українського козацтва імені Г.С. Сковороди, з 2002 року — директор Інституту Українського козацтва при ХНПУ імені Г.С. Сковороди [1]. Студенти згадують щорічну посвяту першокурсників у козаки та берегині козацького роду та народу. Ця яскрава подія кожного року справляла незабутнє враження на молодь, на їхніх батьків та була прикладом патріотичного виховання.

Тож найважливішою частиною навчального процесу в сучасних українських навчальних закладах та родинх є формування патріотизму та культури міжетнічних відносин, що є дуже важливим аспектом у соціальному та духовному розвитку дітей та молоді. На основі почуття патріотизму в дитині з плином часу виникає почуття відповідальності за державу і її незалежність, з'являється усвідомлення важливості збереження матеріальних і духовних цінностей суспільства, гідності людей, особистої відповідальності перед державою. К. Д. Ушинський вважає, що патріотизм є не лише важливим завданням виховання, а й потужним педагогічним інструментом для боротьби з зовнішніми ворогами [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Академік, професор, ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди Прокопенко Іван Федорович: бібліогр. покажч. Сер.: *Професори ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Вип. 1. Харків. нац. пед. ун-т імені Г.С. Сковороди*, наук. б-ка; уклад. Л.Г. Айдарова., відп.ред. О.Г. Коробкіна. Харків. ХНПУ, 2019. 53с.
2. Міністерство освіти та науки України. Офіційний сайт. Національно-патріотичне виховання. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua> (дата звернення: 30.05.2022).
3. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні. Вибрані педагогічні твори: у 2 т. К. 1983. Т.1: Теоретичні проблеми

педагогіки. 103 с.

4. Харківський музей голокосту. Офіційний сайт. Режим доступу:
<http://holocaustmuseum.kharkov.ua/> (дата звернення: 30.05.2022).

МУЗИЧНА ОСВІТА В УКРАЇНІ ТА КИТАЇ: НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Лі Хайцзюань

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності

011 Освітні, педагогічні науки

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: 544066867@qq.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6916438>

Як зазначають дослідники, музика – це універсальна динамічна модель життя і загальнолюдського духовного досвіду, а музичне мистецтво є одним із найважливіших інструментів визначення художньо-творчої і духовно-ціннісної спрямованості особистості [1]. Тому музична освіта покликана через свою мистецьку сутність сприяти формуванню духовного потенціалу та світогляду особистості. Історія музичної освіти переконливо доводить, що історичний досвід формування національних культур є фактором становлення музичної освіти в країнах світу.

Витоки побудови системи музичної освіти в Україні були закладені в 30-х роках ХХ століття, коли, відповідно до радянської освітньої ідеології, вона була значною мірою централізована та уніфікована (як складова загальнодержавної системи навчально-виховної роботи з молоддю) та мала єдині стандарти та критерії якості [2]. Протягом ХХ століття тут був накопичений значний організаційний, науково-методичний досвід у музичній освіті та, зокрема, у підготовці музично-педагогічних працівників, який у подальшому був активно використаний вже в незалежній Україні. Зауважимо, що в середині ХХ століття в Україні було створено низку музично-педагогічних факультетів у закладах вищої педагогічної освіти, що стало суттєвим фактором формування кваліфікованих кадрів для сфери музичної освіти. Від 90-х років ХХ століття після певного періоду стагнації в Україні була розгорнута оновлена система як аматорської, так і професійної музичної освіти. Відзначається, що цей період характеризується поверненням в усіх ланках музичної освіти до національних музичних традицій разом із

поширенням активного міжнародного співробітництва [3]. Аматорська музична освіта забезпечується через заклади дошкільної, шкільної та позашкільної освіти, де, окрім навчання музичного мистецтва як предмету, здійснюється робота самодіяльних музичних гуртків, клубів, студій, центрів тощо. Професійна музична освіти має трирівневу структуру: музична школа – музичне училище – мистецькі заклади вищої освіти. Специфікою всіх видів музичної освіти є виняткова роль педагога, який не тільки відіграє значущу роль у забезпеченні її якості, а й має особливий вплив на формування особистості своїх учнів. Суспільна практика попри об'єктивні складнощі демонструє затребуваність та життєздатність аматорської та професійної музичної освіти в Україні, її динамічність та відкритість до потреб сьогодення.

У китайській духовній традиції музика завжди займала значне місце і була найважливішою складовою виховання і розвитку особистості [5]. Однак саме ХХ століття найбільш суттєво вплинуло на розвиток музичної освіти в Китаї, де відбулися масштабні зміни. Після порівняно сталого традиційного періоду початку ХХ століття у 40-х роках музична освіта в Китаї розпочала активно запозичувати радянський досвід побудови освітньої системи. У той період було закладено основи створення розвинутої мережі музичних освітніх закладів. Вважається, що саме вища музична школа стала далі підґрунтям розвитку музичної освіти в Китаї [4]. Багатовікові національні традиції пройшли випробування низкою реформ. Так, культурна революція у 60-70-х роках ХХ століття стала періодом суттєвих обмежень та заборон у музичній освіті – окрім змістових змін у музичній освіті було закрито чимало як аматорських, так і професійних закладів музичної освіти. У подальшому, з кінця 70-ї років, соціалістична модернізація країни сприяла відродженню музичної освіти. У 80-х роках музика стала обов'язковим предметом у школах, повільно розгорталася масова музична освіта. У подальшому була створена розгорнута мережа закладів музичної освіти для аматорів, було відновлено та відкрито консерваторії, мистецькі факультети в педагогічних

інститутах і університетах, державні та приватні музичні школи тощо [5]. Саме в цей період відбулося визнання особливої ролі вчителя в музичній освіті. Від початку XXI століття Китай цілеспрямовано дотримується новаторських та інноваційних підходів як в освіті в цілому, так і в музичній освіті зокрема, намагається запозичити найкращий світовий досвід. За Новим стандартом музичних дисциплін обов'язкової освіти передбачається поєднання музичної підготовки з іншими мистецтвами та науками, збагачується зміст музичного навчання [4]. При цьому на державному рівні визнано, що на практиці ефективність музичної освіти залежить передусім від кваліфікації та особистості педагога.

Таким чином, досвід як України, так і Китаю засвідчує необхідність належної підготовки музично-педагогічних працівників як одного з напрямів забезпечення якості музичної освіти, дослідження засад такої підготовки уявляється перспективним напрямом науково-педагогічних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сучасна музична освіта. URL: <http://www.akolada.org/index.php?dep=&page=bibl/statti/suchmuzosv> (дата звернення: 25.05.2022).

2. Сідлецька Т. І. Музична освіта в Україні: стан, проблеми, перспективи. Сідлецька Т. І. Музична освіта в Україні: стан, проблеми, перспективи. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури* : зб. наук.праць. Київ : Міленіум, 2012. Вип. XXIX. С. 462–467.

3. Коваленко А. С. Періодизація становлення вітчизняної музичної освіти XX століття. URL: <https://mpf.udpu.edu.ua/kovalenko-a-s-periodyzatsiya-stanovlennya-vitchyznyanoji-muzychnoji-osvity-hh-stolittya/> (дата звернення: 25.05.2022).

4. Ван Цзін І, Тань Сяо. Становлення та розвиток музичної освіти в КНР у другій половині XX століття. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/144709181.pdf> (дата звернення: 25.05.2022).

5. Ма Сіньюань. Активізація творчої діяльності піаністів з Китаю в контексті світової виконавської культури. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. Вип. 27. 2019.С. 161–167.

САМООСВІТА ЯК ЗАПОРУКА ЖИТТЄВОГО УСПІХУ

Майстрюк І.С.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: irinka192702@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6916466>

Життєвий успіх – складний концепт, який може бути розглянутий у різних аспектах. У психологічних дослідженнях О.П. Сергеєнкова тлумачить життєвий успіх як досягнення, перемоги та індивідуальні інтерпретації, а його компонентами виділяє гармонію та баланс, життєві досягнення, самореалізацію [6]. Ю.М. Ільїна розглядає життєвий успіх крізь призму побудови та функціонування ментальної моделі, яка забезпечує досягнення успіху в житті та включає фінансовий, комунікативний, досвідний, сімейний, віковий складники, складник здоров'я, емоційний та професійний складники [1]. Попри різні підходи до аналізу феномену життєвого успіху, дослідники сходяться в поглядах на вагому роль самоосвіти в досягненні його компонентів-складників.

Самоосвіта – необхідний і постійний складник життя культурної, освіченої людини, заняття, що супроводжує її протягом усього життя [4]. Як зазначає О.В. Бурлука, самоосвіта в сучасному тлумаченні – це один із засобів безперервної освіти особистості, що ініціює саморозвиток особистості й запобігає її саморуйнації, надає можливість дійсно вільного вибору і зміни професії відповідно до індивідуальних схильностей і здібностей людей, а також з урахуванням громадських потреб сприяє формуванню життєвих планів і їх здійсненню [3]. Самоосвіта в психолого-педагогічних дослідженнях розглядається як цілеспрямована та самостійна пізнавальна діяльність для задоволення інтересів, потреб людини в пізнаванні навколишнього світу. У самоосвіті людина сама ставить перед собою пізнавальні цілі й завдання, визначає шляхи їх досягнення, контролює хід самостійної роботи щодо набуття знань, оцінює її результати [7].

Самоосвіта потребує самоаналізу, вивчення власних якостей, усвідомлення своїх переваги та недоліків, поступового формування в собі внутрішнього духовного стрижня. Так, зокрема, у професійній самореалізації самоосвіта допомагає особистості затверджувати в собі покликання до улюбленої справи, створювати та відшукувати нові способи діяльності, а не тільки використовувати завчені знання і старі прийоми. Тому в процесі самоосвіти відчуття задоволення від отримуваних знань, зробленої речі є певною ознакою його результативності [5].

Виокремлюють професійний та особистісний напрямки самоосвіти особистості. Щодо професійної самоосвіти, то вона спрямовується на підвищення предметної професійної компетентності та формування гнучких професійних навичок. Деякі дослідники здатність до професійної самоосвіти розглядають як невід'ємну складову професійної компетентності. Проблематика професійної самоосвіти охоплює широкий спектр питань, проте в умовах сучасного динамічного, нестійкого, цифровізованого суспільства знань із невизначеними факторами майбутнього постають актуальними дослідження із створення нової педагогічної технології формування самоосвітньої компетентності фахівця. Так, технологія має відповідати новим соціальним, освітнім, культурно-просвітницьким тенденціям, сприяти підвищенню рівня професіоналізму й компетентності, соціальної відповідальності, укріпленню загальнолюдських ціннісних орієнтацій фахівців [4]. Особистісно-спрямована самоосвіта передбачає саморозвиток людини відповідно до її інтересів та уподобань. Самоосвіта особистості в цьому розрізі створює передумови щодо формування й реалізації стратегії успішного життя, досягнення життєвої мети, дає поштовх соціальної мобільності людини, відкриває їй доступ до інтелектуальних та культурних цінностей людства, розширює світогляд, збільшує потенціал людини і дозволяє їй знайти своє місце в житті, досягти соціального визнання та матеріального добробуту [2]. Зауважимо, що в цифровому світі за усіма викладеними вище напрямками дедалі більшого поширення набувають такі

форми та методи самоосвіти, які ґрунтуються на використанні різноманітних засобів інформаційно-комунікаційних технологій.

Таким чином, сформованість самоосвітньої компетентності людини постає запорукою її життєвого успіху в сучасному суспільстві як у професійному, так і в особистісному контексті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боровинська І. Є. До психологічного розуміння понять «успіх», «успішність», «життєвий успіх», «життєва успішність». URL: <https://journals.Indexscopernicus.com/api/file/viewByFileId/507394.pdf> (дата звернення: 26.05.2022).

2. Бурлука О. В. Самоосвіта особистості як спосіб формування стратегії життя. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/philosophy/article/view/1593> (дата звернення: 26.05.2022).

3. Бурлука О. В. Самоосвіта як запорука конкурентоспроможності особистості. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7882/1/-Burluka_269_276.pdf (дата звернення: 01.05.2022).

4. Дубінка М. М. Самоосвіта особистості майбутнього фахівця як вища форма його самовираження. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2019/62/part_2/15.pdf (дата звернення: 26.05.2022).

5. Майстрюк І. С. Самоосвіта як філософська категорія. Морально-етичні імперативи сквородинівської традиції : матер. VII міжнар. наук.-практ. конф. (3–4 грудня 2021 року). Харків : ХНПУ, 2022. С. 85–87

6. Сергеєнкова О. П. Життєвий успіх як когнітивна категорія студентів. URL: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/psihol-visnik-17-2017-30.pdf> (дата звернення: 26.05.2022).

7. Формування самоосвітньої компетентності учнів –
Один з найважливіших факторів успішного навчання.

URL: <https://vseosvita.ua/library/formuvanna-samoosvitnoi-kompetentnosti-ucniv-odin-z-najvazlivosih-faktoriv-uspisnogo-navcanna-33320.html> (дата звернення: 02.05.2022).

ІНТЕГРОВАНЕ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В НУШ: СВІТОГЛЯДНИЙ І МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТИ

Маленко О.О.

доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства і
лінгводидактики

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: malenalingva@gmail.com

Муслієнко О.В.

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури та
журналістики імені професора Леоніда Ушкалова

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: malenalingva@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6916558>

Сьогодні українська освіта в її шкільній ланці перебуває в пошукові оптимальних стратегій і тактик, здатних забезпечити формування сучасних учнів – інтелектуально розвинених, обізнаних щодо культурних надбань нації й людства, здатних аналітично й критично мислити, адаптуватися до викликів і ризиків часу, бути конкурентноспроможними в здобутті подальшої освіти (вищої, фахової передвищої). Ці завдання окреслюють універсальну площину шкільної освіти; при цьому її важливим складником є національний компонент, завдання якого – виховати національно свідомого громадянина своєї країни, з визнанням пріоритетності її державних і культурних цінностей.

Дисципліни, які задіяні у формуванні такої ціннісної парадигми, належать до гуманітарної сфери: мова, література, історія. Традиційно в українській шкільній освіті ці дисципліни викладають окремо, і кожна з них має свій обсяг предметних компетентностей, які поєднують знання, уміння та навички як галузевого характеру (мовні знання та мовленнєві навички; обізнаність з літературним процесом (українським і світовим),

презентованим у програмових творах; знання національної та світової історії), так й аксіологічного, спрямованого на ціннісний потенціал дисципліни.

Сьогодні українська освіта крокує за західними (американськими, канадськими, європейськими) моделями шкільного навчання, для яких органічною є інтеграція дисциплін (освітніх компонент) – споріднених і віддалених, уналежнених до різних предметних галузей знань. У цих національних освітніх програмах інтегроване навчання передбачає комплексний підхід, спрямований на формування в учнів загальної картини світу, яка сприймається цілісно й не ділиться на окремі знаннєві парадигми.

Важливим при цьому є встановлення іманентних зв'язків між дисциплінами й моделювання у свідомості учнів конструкта світовлаштування як організованої системи, де кожен сегмент логічно й природно взаємопов'язаний з іншим.

У науковій рецепції самого поняття інтеграція основний акцент поставлено на такому: процес взаємодії декількох систем з метою створення нової, з новими властивостями; поєднання частин таким чином, щоб нова система перевершувала значення кожної з частин до взаємодії (Дж. Гіббоне); процес «взаємопроникнення, ущільнення, уніфікації знання, який проявляється через єдність з протилежним йому процесом розчленування, розмежування, диференціації» (Н. Антонов); взаємодія «елементів із заданими властивостями, що супроводжується встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між цими елементами на основі достатньої підстави, у результаті якої формується інтегрований об'єкт (цілісна система) з якісно новими властивостями, у структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів» (Н. Костюк); «процес і результат створення нерозривно зв'язаного, єдиного» (І. Козловська) [Інтегроване навчання].

Екстраполюючи ці положення в освітній контекст, інтегроване навчання розуміємо як таке, що синтезує знання з різних предметних галузей чи дисциплін, сприяючи таким чином сприйманню й засвоєнню інформації

про об'єкти вивчення цілісно, різнобічно, системно. Світоглядний модус інтегрованого навчання реалізовано в таких його виявах: а) будь-яке явище розглядається в системі як її органічний складник, тобто осмислюється з різних поглядів і в різних проєкціях, що забезпечує розуміння цілісності як знання, так і світу речей; б) поєднання близьких і віддалених властивостей об'єктів вивчення; в) поліаспектність, багатовимірність як онтологічний (буттєвий) статус об'єктів вивчення. Наявні (апробовані в різних національних освітах) концепції інтегрованого навчання філологічних дисциплін розглядають мову й літературу сукупно як цілісну мовно-мисленнєву мистецьку діяльність. Мова як знакова система є інструментом творення літературного тексту, як лінгвокультурний знак – механізмом формування національного (художнього) світогляду. Література є формою існування національної мови. Перекладна література уможливує існування світового літературного континууму й удоступнює тексти, написані різними мовами, для широкого кола читачів. Тож ця література сприяє створенню широкої культурно-мистецької картини світу з відповідними цінностями загальнолюдського характеру. Інтеграція мови (національної та іноземної) й літератури (національної та світової) в навчальному процесі засадничо орієнтована на формування загальних філологічних компетентностей учнів, складниками чого є а) правописна, лексична, граматична, стилістична, комунікативна компетентності; б) формування читацьких компетентностей (замотивований читач, здатний декодувати закладену в художньому тексті інформацію); в) формування національного та загальнокультурного світогляду й естетичної свідомості.

Реформування системи шкільної освіти в Україні, зокрема реалізація концепції НУШ, є реакцією на освітні потреби нашого суспільства, яке поступово інтегрується в європейський простір. У стратегіях НУШ для 5-6 класів виокремлена освітня галузь «Мова і література», складниками якої є українська мова; українська література; зарубіжна література; мови національних меншин та корінних народів; іноземна мова; інтегровані курси

(українська мова, українська й зарубіжна літератури; українська й зарубіжна літератури; мови і літератури національних меншин; література національних меншин і зарубіжна література) [Мовно-літературна освітня галузь : Інтегровані курси].

У 2021 – 2022 навчальному році в Україні були запропоновані для експериментального впровадження в навчальний процес модельні програми освітньої галузі «Мова і література», з-поміж яких є дві програми з інтегрованого навчання:

1. «Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжна літератури). 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти («Моволіття») (автори: Старагіна І. П., Новосьолова В. І., Терещенко В. М., Романенко Ю. О., Блажко М. Б., Ткач П. Б., Панченков А. О., Волошенюк О. В.).

2. «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти» (автори: Яценко Т. О., Тригуб І. А.).

Зупинімося детальніше на першій програмі. Які виклики й ризики можуть бути в упровадженні цієї програми в освітній простір? Для цього прокоментуємо ті змістові складники, які мають бути засвоєні учнями в процесі такого інтегрованого навчання: лінгвістична теорія + мовленнєва практика; теорія літератури, біографії письменників та основне – художні тексти (читання, розуміння, інтерпретація). До того ж у процесі навчання за цією програмою в учнів має бути сформовані правописні навички (орфографія + пунктуація), граматична й стилістична вправність упорядкування своїх текстів (висловлень); уміння здійснити аналіз художнього (поетичного, прозового, драматургічного) тексту. До того ж у межах комунікативного підходу до вивчення мови й літератури надважливим є формування в учнів комунікативних компетентностей, тобто здатності здійснювати продуктивне (навчальне, (предметне, ділове, міжперсональне) спілкування в його різних формах і жанрах.

Які проблеми постають перед учителем та учнями в процесі навчання

за цією програмою? Насамперед, методичні. Для реалізації низки освітніх завдань на інтегрованому уроці вчителеві важливо володіти методиками комплексного (інтегрованого) навчання мови й літератури з опорою на текстоцентричний підхід. Цей підхід уже задіяний у шкільній освіті, проте не вирішеною є проблема узагальненої й систематизованої теоретичної бази інтегрованого мовно-літературного навчання, представленої як український досвід поліаспектної роботи з текстовим матеріалом на інтегрованих уроках (відповідні монографії, статті, посібники для вчителя). Адже в кожній національній системі освіти є свої нюанси, свої особливості здійснення навчального процесу у в його методичній організації та дидактичному забезпеченні. Сучасна дидактика помітно рухається в напрямі новітніх освітніх технологій, які можуть бути задіяні в інтегрованому навчанні: це технології формування аналітичного й критичного мислення; інтерактивні методи й прийоми навчання, творчі методи, STREAM-технології. Проте базовими для формування стійких умінь та навичок є традиційні методи, адаптовані до вимог мовно-літературної інтеграції в шкільній освіті.

З огляду на цю ситуацію нагальною суспільною потребою є формування відповідних учительських кадрів у закладах вищої педагогічної освіти. Для цих потреб на українському мовно-літературному факультеті Харківського національного педагогічного факультету імені Г. С. Сковороди створено освітньо-професійну програму для I (бакалаврського) та II (магістерського) рівнів освіти – 014 СО (Українська мова і література в закладах освіти). До змісту ОПП для магістрів вступу 2022 року включено нову дисципліну (освітню компоненту) «Методика інтегрованого вивчення мови і літератури», мета якої — ознайомити здобувачів освіти зі стратегіями інтегрованого навчання в мовно-літературній освітній галузі; забезпечити усвідомлення студентами основ методики інтегрованого навчання мови й вивчення літератури. Тематичними блоками дисципліни є такі:

1. Традиційні методи в навчанні мови.
2. Традиційні методи у вивченні літератури.

3.Текстоцентричний підхід в інтегрованому курсі мови і літератури.

4. Новітні освітні технології в інтегрованому курсі мови і літератури. STREAM- технології.

Сподіваємося, що ця дисципліна сприятиме виробленню в здобувачів освіти відповідних фахових компетентностей, здатних забезпечити продуктивний освітній процес в опануванні шкільного інтегрованого курсу мови і літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи [Електронний ресурс]. URL: <https://nus.org.ua/articles/integrované-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-1/>

2. Мовно-літературна освітня галузь : Інтегровані курси [Електронний ресурс]. URL: <https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/movno-literaturna-osvitnia-haluz/intehrovani-kursy/>

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ: НОВІ ПРІОРИТЕТИ ВУМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Малихіна О.Є.

кандидат психологічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: malykhinaelena17@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6916577>

Сучасне суспільство стикається із безліччю нових проблем, що пов'язані із глобалізацією – процесом світової економічної, політичної та культурної інтеграції, а також із фінансовою й економічною кризою і мають глобальний характер: тероризм, релігійні та військові конфлікти, криза культури й моральних цінностей, міграція населення, погіршення екології, масове безробіття, демографічні проблеми тощо. У зв'язку з потребою їх вирішення актуальності набуває питання зміни пріоритетів у вихованні молоді, що підростає. Одним з них, за думкою багатьох дослідників, є миротворче виховання, що засноване на ідеях педагогіки миру.

Педагогіка миру як парадигма ХХІ століття, що виступає у формі педагогічної стратегії, інноваційної педагогіки задля виживання соціуму, розроблялася у працях В. Андрущенко, І. Прокопенка та інших.

Педагогіка миру розглядається дослідниками як сукупність ідей, що відбивають філософську, педагогічну та психологічну характеристику миротворчого виховання. Вона спрямована як на усвідомлення всіма верствами населення глобальних проблем людства, так і на підготовку до їх розв'язання. Практична реалізація ідей педагогіки миру сприяє сприйманню людиною світу в його діалектичному історичному та культурному розвитку, допомагає осмисленню нею свого місця і ролі у єдиному й різноманітному світі шляхом вироблення свідомості та поведінки особистості, що відповідають мирним способам взаємодії.

Загалом ідеї педагогіки миру зорієнтовані на всі соціальні та вікові

групи, але більшою мірою мають бути спрямовані на дітей і молодь. Успішна реалізація ідей миротворчого виховання в представників молодих поколінь залежить від рівня сформованості їх у вчителів, тому що саме вони є основною ланкою освітнього процесу. Тому миротворче виховання, на наш погляд, є одним з основних завдань підготовки сучасних майбутніх учителів.

Виховання майбутніх учителів, засноване на ідеях педагогіки миру, може виступати як процес опанування ними принципами глобального мислення, котрі були запропоновані американським педагогом і філософом Р. Хенві:

1) формування в молоді широти бачення світу («світоглядної перспективи»), визнання рівноправними та рівноцінними різних точок зору на світ, будь-яких «образів» і картин світу;

2) увага до проблем та подій глобального масштабу, осмислення молоддю їхніх причин, характеру та наслідків;

3) виховання інтересу та поваги до культур народів усього світу;

4) формування системного мислення та навичок системного підходу до вивчення світових соціальних і природних процесів, знань про світову політичну систему;

5) виховання почуття міри та ступеня своєї участі у вирішенні локальних і глобальних проблем, уміння будувати тактику та стратегію участі у справах, що мають місцевий, загальнонаціональний чи загальносвітовий характер.

Основними завданнями виховання в межах педагогіки миру є такі: розвиток толерантності, миролюбства, демократичності, соціальної відповідальності, поважного ставлення до інших національностей, волі та почуття гідності кожної особистості, прав людини, виховання цілісної особистості, людини-миротворця, з почуттям відповідальності не лише за власну долю, але і за долю планети, за мир для всіх.

Результатом реалізації цих виховних завдань має стати такий рівень миротворчої вихованості студентської молоді, що складається з таких

компонентів:

- когнітивний – глибина, усвідомленість знань, самостійність та стійкість суджень, наявність твердих переконань;
- емоційний – сила емоційних переживань, оцінні судження;
- поведінковий – уміння керуватися знаннями в поведінці, стійкість поведінки в конкретних ситуаціях.

Вирішення цього завдання потребує активізації виховної роботи в таких напрямках, як:

1) пошук, розробка та поширення педагогічних засобів, через які виховання та освіта можуть стати носіями педагогіки миру, каналом, завдяки якому ці ідеї входять у повсякденне життя;

2) формування в молоді готовності до усвідомленої та дієвої участі в житті суспільства з високим ступенем відповідальності за його долю;

3) роз'яснення сутності та переваг полікультурного світу та плюралістичного суспільства, в якому думка кожного має право на існування;

4) формування переконань і необхідності ненасильницького врегулювання конфліктів, а також умінь і навичок здійснення такого врегулювання;

5) створення під час виховної роботи поважних і взаємодоброзичливих стосунків між усіма учасниками навчально-виховного процесу, стосунків, що спонукають до взаємодії та творчості;

б) навчання умінням та навичкам критичного мислення.

Таким чином, основним пріоритетом у підготовці майбутніх педагогів в умовах сьогодення має стати миротворче виховання, формування в студентів миротворчого, глобального мислення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адрущенко В. Педагогіка миру: актуальність теорії та практики. *Вища освіта України*. 2014. №2. С. 5-12.

2. Прокопенко І. Ф. Національно-патріотичне виховання і педагогіка миру. *Філософсько-світоглядні та культурологічні контексти неперервної*

освіти : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., Дніпро, 29 квіт. 2020 р. /

Комун. закл. вищої освіти «Дніпровська акад. неперервної освіти». Дніпро : Охотнік, 2020. С. 127–128.

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗАКЛАДІ ФАХОВОЇ ОСВІТИ

Малярова А.А.

викладач іноземної мови

Харківський механіко-технологічний фаховий коледж імені О.О. Морозова

м. Харків, Україна, email: alina.maliarova@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6916591>

Навчання іноземної мови через зміст фахових дисциплін стає дедалі більш цікавим для викладачів у фахових навчальних закладах, оскільки тепер організація заняття залежить не тільки від викладача, а і від побажань та інтересів студентів. Заняття базуються на вивченні іноземної мови через зміст фахових дисциплін.

Вивчення іноземної мови для студентів безпосередньо пов'язано з їхньою спеціальністю та майбутньою професією. Таким чином підвищується мотивація студента, оскільки він уже ознайомлений із цією темою, з професійного боку. Студент може відчувати себе більш впевнено на заняттях, а іноді може навіть знати щось краще за викладача-філолога. Результативність у навчанні студент поліпшує завдяки підвищеній зацікавленості та мотивації у вивченні іноземної мови.

Програма іноземної мови тісно пов'язана з певними немовними дисциплінами й базується на них. Таким чином, через вивчення іноземної мови у фокусі уваги викладача та студентів безпосередньо є засвоєння інформації певної немовної дисципліни. Тож розвиток мовленнєвих умінь та навичок здійснюється попутно. «В будь-якому закладі освіти і навчальному середовищі студент і викладач знаходяться у постійній взаємодії. Повага, довіра, допомога, співпраця і сприятлива атмосфера на занятті допомагають студенту не тільки краще усвідомлювати важливість процесу навчання, а й повірити у власні сили, ставити цілі і завдання, досягати їх, знаходити нові і нестандартні шляхи вирішення проблем і розвивати власні здібності, вміння і навички» [1]. Отже, таке навчання у фахових навчальних закладах усуває

панівний розрив між вивченням спеціальних дисциплін та вивченням мови, заради того щоб спілкуватись у сфері, яка вивчається.

Таке навчання скоріш опирається на опанування мовою, а не на примусовому процесі навчання; слухачі можуть бути мотивовані, якщо акцент робиться на аутентичній мові і на цікавому контенті, який пов'язаний зі змістом їхнього навчання, а не саме конкретно на мові (граматиці, функціях, структурі); слухачі навчаються в процесі вживання мови та використовують її як засіб навчання, а не вивчають, як використовувати мову чи готуватись до складання іспиту [2]. Студенти намагаються висловити свої думки та, розмовляючи одночасно, занурюються глибше у зміст комунікацій.

Тож, беручи до уваги вищесказане, можемо зазначити, що основні принципи вивчення іноземної мови через зміст спеціальних дисциплін у фахових навчальних закладах є такі:

- мова з'єднується в загальній програмі фахової освіти;
- іноземна мова застосовується як для навчання, так і для комунікації, де визначаються мовні аспекти, якими потрібно оволодіти;
- продуктивність навчання студента покращується завдяки підвищеній мотивації до оволодіння мови, яка вивчається, оскільки студент використовує мову в контексті реального життя та сфери його майбутньої професійної діяльності, що дає змогу йому почувати себе більш упевненим та самостійним.

Відбір матеріалу для занять у фахових навчальних закладах здійснюється згідно із загальноприйнятими вимогами, які добираються згідно з урахуванням специфіки навчального закладу. Дібраний зміст повинен бути достатнім для майбутніх спеціалістів в англomовному професійному спілкуванні. Матеріал повинен відповідати комунікативним потребам, інтересам та інтелектуальному рівню майбутніх фахівців в іншомовному спілкуванні. Є тренувальні вправи та певні типи завдань, за допомогою яких студенти можуть подолати труднощі, які можуть виникнути в процесі вивчення іноземної мови через зміст спеціальних дисциплін.

Одним з таких запропонованих типів завдань можуть бути завдання на покращення поглинання змісту концепцій, одночасно розвиваючи комунікативні стратегії. За допомогою таких вправ студенти повторюють уже вивчений матеріал. Тож у вивченні іноземної мови через зміст фахових дисциплін дуже важливо приділяти значну увагу тренувальним вправам, які розвивають навички читання та опрацювання інформації, бо тексти є лінгвістично насиченими. Також можна використовувати супровідне читання, яке допомагає студентам зрозуміти загальний зміст. Таким чином, на занятті миповинні мати певні риси: намагатись для читання використовувати першоджерельні тексти, а також відео- та аудіоматеріали; інтегрувати мову; більше вивчати лексичний матеріал, аніж граматичні конструкції. Отже, вибір змісту навчання краще проводити, враховуючи тематики, ситуацій, сферу і роль спілкування. Це все добре реалізувати в таких вправах, як мозковий штурм, аналіз, рольові ігри, дискусії, пошук професійної інформації, презентації, проекти тощо. Тож вивчення іноземної мови через призму фахової спеціалізації формує в студентів позитивне ставлення до вивчення іноземних мов і готує до подальшої професійної діяльності, оскільки студенти мають можливість самостійно використовувати власні знання, навички та вміння. Причому ці знання, навички та вміння відразу формуються так, щоб обслуговувати саме професійне спілкування іноземною мовою. Отже, у студентів покращується та розширюється кругозір для такого спілкування, допомагає мати інформаційну основу й бути готовими до комунікації в інтернаціональному оточенні.

Таким чином, можна зробити висновок, що вивчення іноземної мови у закладах вищої освіти через зміст фахових дисциплін є ствердним трендом у методиці викладання іноземних мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чехратова О. А. Управління навчальним процесом: роль викладача у навчальній автономії. *Адаптивне управління: теорія і практика.*

Серія

«Педагогіка»: електронне наукове фахове видання. 2018, № 5 (9). URL:
<https://amtp.org.ua/index.php/journal/issue/view/3>

2. Mackenzie I. Content and Language Integrated Learning, Professional English, and the Future of ELT [Електронний ресурс].

URL: http://peo.cambridge.org/index.php?option=com_content&view=article&id=50:content-and-language-integrated-learning-professional-english-and-the-future-of-elt-&catid=2:general-articles&Itemid=8

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ПРИРОДНИЧОГО ЦИКЛУ

Мамотенко А.В.

кандидат біологічних наук

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: allamamotenko@gmail.com

Комісова Т.Є.

кандидат біологічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: tatyanakomisova@gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.6916615>

Актуальність дослідження. Пошук шляхів інтеграції навчальних предметів природничо-наукового циклу є чинником реалізації компетентнісно-діяльнісно-результатного підходу сучасної освітньої парадигми. У свою чергу формування компетентностей майбутніх викладачів природничих наук потребує використання адекватного методологічного інструментарію [1]. З одного боку, потрібно враховувати механізми формування основних компетентнісних характеристик особистості, таких як здатності самостійно здобувати знання та творчо мислити, з другого – враховувати в організаційно-процесуальних аспектах багатоплановість змісту навчання природничих дисциплін та забезпечити готовність здобувачів до опанування способами пізнавальної діяльності [2]. Слід зазначити, що вміння приймати нестандартні рішення та прогнозувати наслідки власних дій є найбільш цінним у підготовці майбутніх учителів дисциплін природничого циклу, оскільки саме ці компетентності в подальшому будуть потрібні здобувачам у всіх галузях, у яких вони б не працювали [3]. Тобто на сьогодні найважливішою складовою сучасного освітнього процесу є методологічна підготовка майбутніх фахівців дисциплін циклу природничих наук у світлі посилення темпів інтеграції.

Мета публікації – обґрунтування методологічних особливостей підготовки майбутніх учителів до викладання дисциплін циклу природничих наук у сучасній українській школі з урахуванням міжнародних тенденцій у галузі освіти молодого покоління.

Виклад основного матеріалу. Найголовніша методологічна особливість викладання дисциплін природничого циклу у закладах освіти – це формування універсальної компетентності в майбутніх учителів природничих наук на основі інтеграції значного обсягу емпіричних і теоретичних знань складових та їх методик. У зв'язку з цим при підготовці студентів у межах єдиного навчально-виховного процесу виникає низка дидактичних проблем, серед яких насамперед є впровадження нових прогресивних технологій навчання, що передбачають застосування інноваційних та комплексних методів досліджень у навчально-виховному процесі.

Слід зазначити, що інтеграція природничо-наукової освіти припускає застосування загальнонаукових принципів і технологій навчання, що ґрунтуються на використанні сучасних методичних прийомів, засобів і форм організації пізнавальної діяльності здобувачів та сприяють усвідомленню практичного застосування досягнень природничих наук і визначають природничу освіту як елемент культури кожної людини. Серед характерних методів природничих наук найбільш поширеним є метод моделювання процесів і явищ природи, що зумовлює саму інтеграцію та пов'язаний із комплексністю і складністю предметної галузі. Так, у процесі моделювання об'єктів, які мають різну природу, відбувається об'єднання різних галузей знань дисциплін природничого циклу шляхом виділення спільних понять, законів та методів дослідження. Не менш важливими є і методики моніторингу, математичної та статистичної обробки експериментальних даних й інтерпретації результатів досліджень, інформаційні та комунікаційні технології, методи емпіричного дослідження, які забезпечують поглиблений інтегрований розгляд процесів та явищ природи. Загалом використання

проблемно-розвивальних, інтерактивних, інформаційно-комунікативних, проектних освітніх технологій паралельно в дисциплінах циклу природничих наук сприяє більш глибокому усвідомленню цілісності картини світу та полегшує вивчення одних наук на основі інших, зокрема біології й географії на основі елементарних знань із фізики й хімії. Сучасний педагог у своїй діяльності повинен також вільно володіти такими методами, як синектика, брейнстормінг, метод вільних асоціацій, матриці, різноманітні дидактичні ігри тощо. Вони допоможуть встановити щільні міжпредметні та інтеграційні зв'язки різних дисциплін природничого циклу. Як наслідок, це забезпечить наступність і неперервність навчання та знизить ймовірність розрізненості умінь, знань і навичок в умовах багатопредметності. Також уміння якісно застосовувати вище зазначені методи навчання підвищить рівень мобільності знань, виключить дублювання матеріалу та посилить професійну спрямованість навчання.

Розвитку активної пошукової діяльності сприяє і вміле використання методики проведення екскурсій, адже саме під час них можна врахувати індивідуальні пізнавальні можливості, забезпечити оптимальний рівень самостійності та викликати зацікавленість щодо предмету. За рахунок моніторингу, участі в проєктах можна подолати перевантаження на тлі суттєвого скорочення обсягу фактичної інформації.

Загалом сучасна методика викладання природничих дисциплін має еволюційний характер, адже така інтегрована, предметно-орієнтована та компетентнісна підготовка висококваліфікованих фахівців, здатних критично осмислювати нестандартні завдання інноваційного та дослідницького характеру з дисциплін природничого циклу з урахуванням їх міжпредметної взаємодії, стимулює та розвиває пам'ять, увагу, мотивацію до навчання, підвищує рівень самостійності у здобутті нових знань, активізує творчий пошук та вдосконалює практичну підготовку.

Висновки. Ефективним засобом підвищення якості навчально-виховного процесу є широке впровадження інтеграції у вивчення дисциплін

природничого циклу. Це сприятиме підготовці фахівців із якісним рівнем професійної компетентності, здатних вирішувати актуальні проблеми педагогічної діяльності з урахуванням сучасних тенденцій розвитку природничої освіти і науки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лаврентьєва О. О. Розвиток методологічної культури майбутніх учителів природничих дисциплін у процесі професійної підготовки: теоретико- методичний аспект : монографія / О. О. Лаврентьєва; за ред. проф. Л. О. Хомич. Київ : КНТ, 2014. 456 с.

2. Ткаченко І. А., Краснобокий Ю. М. Інтеграція знань з циклу природничо-наукових дисциплін у процесі підготовки майбутніх учителів фізики (теоретичний аспект). *Фізико-математическое образование*. 2017, 3(13): 155–159.

3. Подопрігора Н. В., Клоц Є. О. Інтеграційний підхід до навчання студентів природничих дисциплін. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія: *Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. 2017, 12(2): 31–37.

МАГІСТЕРСЬКА ПІДГОТОВКА МЕНЕДЖЕРА ЯК ЗАСІБФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕЛІТИ

Мармаза О. І.

кандидат педагогічних наук, професор

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: marmaza.ipo@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6916630>

У статті актуалізовано проблему професійної підготовки менеджерів освіти; здійснено аналіз особливостей управлінської діяльності керівника закладу освіти на сучасному етапі розвитку суспільства і освіти; визначено головні вимоги до професіоналізму керівника закладу освіти.

Ключові слова: *управління, керівник закладу освіти, менеджер освіти, професійна підготовка.*

The article actualizes the problem of professional training of managers of education; the analysis of features of administrative activity of the head of educational institution at the present stage of development of a society and education is carried out; the main requirements to the professionalism of the head of educational institution.

Key words: *management, head of educational institution, manager of education, professional training.*

Постановка проблеми. На початку ХХІ ст. уже стало аксіомою, що результати закладу освіти щільно пов'язані із ефективним управлінням. Вимоги до керівника змінюються відповідно до новацій в освіті, трансформацій закладів. З огляду на це пріоритетним напрямом модернізації системи загальної середньої освіти в Україні є досягнення якісно нового рівня в підготовці керівників шкіл до управлінської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічні та теоретичні

основи управління закладами освіти розроблено В. Бондарем, Л. Калініною, Л. Карамушкою, В. Масловим, В. Олійником, В. Пікельною, Є. Хриковим та ін.

Змістові роботи з проблеми професійної підготовки менеджерів освіти представили Л. Даниленко, Г. Єльнікова, С. Королюк, Н. Островерхова, З. Рябова, Т. Сорочан та ін.

Мета статті: актуалізувати проблему формування управлінської еліти на засадах магістерської підготовки з огляду на вимоги до сучасного керівника, особливості та пріоритети управлінської діяльності на даному етапі розвитку суспільства і освіти.

Виклад основного матеріалу. Професійна підготовка керівного складу освіти зумовлюється такими факторами, як концептуальний підхід на рівні держави до формування компетентної спільноти менеджерів освіти, її еліти, які були б здатні втілювати ідеї реформування; ситуація конкуренції на ринку освітніх послуг; розвиток теорії менеджменту та практики ефективного управління організаціями різних типів та педагогічними організаціями зокрема.

Традиційно підхід до управління закладами освіти – школознавство – ґрунтувався на особливостях навчально-виховного процесу. Управління було покликане сприяти його результативності. У наш час діяльність керівника школи вийшла далеко за ці межі. Сучасний керівник школи повинен уміти ефективно управляти ресурсами і кадрами, стратегією розвитку закладу, якістю освітніх послуг, інноваційною діяльністю; формувати організаційну культуру та сприятливий соціально-психологічний клімат у колективі; здійснювати аудит; діяти як коуч та фасилітатор; уміло використовувати тайм-менеджмент та паблікрілейшнз; вирішувати проблеми іміджування, маркетингу, фандрайзингу тощо. Відповідно він повинен знати, як це робити ефективно. Зараз спостерігаємо активне проникнення наукового менеджменту в управління закладами освіти, а керівник школи стає повноправним членом менеджерської спільноти на міжнародному рівні. Отже, постає потреба в переосмисленні змісту діяльності сучасного керівника закладу освіти та формуванні нових компетентностей, необхідних для ефективно професійної діяльності.

Підґрунтям продуктивної діяльності та успішності менеджера освіти є його підготовка до професії. Професія – це вид праці людини, яка володіє спеціальним комплексом теоретичних знань, практичних умінь, моральних якостей, яких вона набула у результаті спеціальної підготовки та досвіду роботи. Від професійних дій керівника залежить конкурентоздатність закладу освіти та життєдіяльність інших співробітників.

На жаль, здебільше новопризначені керівники закладів освіти не мають відповідної професійної підготовки до управління. Як правило, вони є висококваліфікованими фахівцями із різних педагогічних спеціальностей. Зазначимо, що управління – це принципово інша від педагогічної діяльність за специфікою цілей, задач, об'єктів, методів роботи та результатів.

Відтак підґрунтя проблеми невідповідності реального рівня компетентності керівників закладів освіти необхідному для ефективного управління криється саме у відсутності менеджерської освіти.

Великого значення для професіоналізації директорського корпусу мало запровадження спеціальності 8.000009 «Управління навчальним закладом» (тепер 073 «Менеджмент») та у 2002 році розпочата підготовка магістрів за вказаною спеціальністю у багатьох педагогічних вишах України. Цього ж року в ХНПУ імені Г. С. Сковороди було ліцензовано цю спеціальність. Велика заслуга в цьому Івана Федоровича Прокопенка, який завжди сам відповідав вимогам часу та виводив у лідери наш університет. Саме ми, сковородинівці, очолили рух за формування управлінської еліти в освіті в Україні.

У 2005 р. було затверджено спеціальність 13.00.06 «Теорія і методика управління освітою», за якою відбувається захист дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань. Це, безперечно, зумовило появу наукових шкіл; видання монографій, наукових часописів, науково-методичних посібників та підручників; проведення наукових конференцій різного рівня з актуальних проблем управління, підготовки менеджерів освіти та підвищення їх компетентності.

Сучасний керівник – це головний трансформатор оновленого змісту освіти. За такого підходу, набувають важливості психолого-акмеологічні особливості його особистості, рівень управлінської компетентності та утвердження управлінських стратегій, орієнтованих на творчу співпрацю суб'єктів діяльності.

Системоутворювальними якостями майбутнього менеджера освіти є:

а) *духовність та моральність* – це вміння співпереживати, чути голос совісті, відповідальність, чесність, справедливість, вимогливість до себе та інших, витримка, тактовність, доброзичливість, повага до людей, сила волі, почуття гумору, демократичність;

б) *інтелект* – розвинені мислення, пам'ять, уявлення. Культурна освіченість керівника полягає у постійній потребі дізнаватись про досягнення, творчість людства. Антропологічні знання – це система гуманітарних, природничих, політекономічних, психологічних, художніх та інших знань, які сприяють пізнанню людини. Вони є основою для евристичної діяльності керівника, формування його ділової поведінки, зумовлюють морально-психологічний стан [2].

У наш час стало очевидним, що покоління вчителів, які виростили в умовах цінностей та можливостей пострадянського періоду, уже не хоче підкорятися стереотипам авторитарного керівництва. Це покоління прагне здобути якісну освіту, знайти високооплачувану роботу, отримувати задоволення від неї та вести збалансований спосіб життя. Молоді педагоги не дуже тримаються за робоче місце в конкретному закладі. Їх не задовольняє механічне виконання немотивованих наказів та розпоряджень. Вони хочуть, щоб керівник був передусім наставником; він повинен допомагати, підтримувати і просувати їхню кар'єру.

Щоб управляти такими кадрами та за їх допомогою забезпечувати виконання складних завдань, які стоять перед закладом освіти, керівникові належить самому відповідати духові часу. Йдеться насамперед про наявність у сучасного керівника таких навичок, як вміння мотивувати колектив,

створювати умови для розвитку персоналу, здатність упевнено вести його до успіху. З огляду на це, актуальності набувають гуманістичні підходи до управління. Керівник повинен навчитись реалізовувати ідеї партисипації, співуправління, лідерства, коучингу.

Вважаємо, що Концепція «Нова українська школа» [1] може бути реалізована тільки за наявності потужного директорського корпусу, що складається із професіоналів із сформованими управлінськими, лідерськими якостями, розвинутим інтелектом, моральними чеснотами. У центрі уваги сучасного керівника повинні бути проблеми свідомого професійного зростання, превентивної підготовки до управлінської діяльності, відповідального ставлення до власної кар'єри.

Зазначене передбачає професійну підготовку компетентних менеджерів системи освіти [3], формування управлінців нової генерації, здатних мислити і діяти системно, зокрема в кризових ситуаціях, приймати управлінські рішення в будь-яких сферах діяльності, ефективно використовувати наявні ресурси.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, попри наявний науковий доробок учених та практичний досвід вишів із підготовки менеджерів освіти, проблема підвищення управлінської компетентності керівника школи, як домінантної складової модернізації загальної середньої освіти, залишається актуальною та важливою для подальших наукових розвідок, суспільних дискусій та переконливих прикладів ефективної діяльності професійних керівників. Оскільки ключовою фігурою в реформуванні освіти є керівник, то пріоритетними стають подальші науково-емпіричні дослідження його особистості з позицій формування управлінської еліти в освіті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 07.06.2022).
2. Мармаза О. І. Менеджмент освітніх організацій. Харків, 2017. 126 с.

3. Стандарт вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент». Київ, 2019.
URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita> (дата звернення: 07.06.2022).

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Масюк О. М.,

кандидат педагогічних наук, доцент
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: lnamsk61@gmail.com

Титаренко Л. І.,

кандидат педагогічних наук, доцент
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: ludmilazory@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6916665>

В освітній політиці України інклюзія стала пріоритетним напрямом, що дозволяє врахувати всі особливості організації освітнього процесу учнів з особливими освітніми потребами. Широке коло нових завдань інклюзивної освіти вимагає перебудови і зміни всієї системи підготовки майбутніх вчителів. Незважаючи на те, що в Україні розроблена нормативно-правова база для здобуття освіти дітьми з особливими освітніми потребами, механізми реалізації цього процесу відсутні, що негативно позначається на розбудові інклюзивної освіти [1].

У контексті нашого дослідження вагоме значення мають праці вчених, в яких розглядається проблема підготовки майбутніх вчителів початкової школи до професійної діяльності (Н. Бібік, В. Бондаря, А. Коломійця, С. Литвиненко, С. Мартиненко, Н. Ничкало, О. Савченко, О. Хижної, Л. Хомич, М. Фіцули, І. Шапошнікової та ін.) та проблема підготовки вчителів початкової школи дороботи в умовах інклюзивної освіти (Ю. Бойчук, В. Бондарь, Л. Гречко, Т. Джаман, О. Іонова, А. Колупаєва, М. Матвєєва, С. Миронова, Н. Назарова, В. Синьов, Л. Шипіцина та ін.).

Аналіз зазначених досліджень дозволяє виділити такі основні напрями роботи педагогічної наукової спільноти, обумовлені об'єктивними суперечностями між:

-актуальністю інклюзії у сучасному суспільстві, у системі загальної освіти України та недостатнім урахуванням цього факту в процесі професійної

підготовки майбутніх учителів початкової школи;

- необхідністю створення системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти та недостатньою розробленістю теоретико-методичних засад, що її забезпечують;

- сучасними вимогами до майбутнього вчителя початкової школи та недостатнім рівнем його підготовки до роботи в інклюзивному класі;

- законодавчо закріпленими вимогами запровадження інклюзивного навчання у початкову школу та їх невиконанням через нестачу фахівців;

- нагальною потребою початкової школи в учителях, здатних професійно якісно навчати школярів з особливими освітніми потребами та неготовністю випускників педагогічних ЗВО до цієї роботи;

- потребою у системному підході до оцінювання ефективності підготовки майбутніх вчителів початкової школи до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти та відсутністю відповідної системи оцінювання [3].

Отже, виявлені суперечності свідчать про те, що сучасна система підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивної освіти потребує переосмислення її мети, змісту і завдань, приведення її у відповідність з міжнародними стандартами якості вищої освіти.

Однією із складових професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи є формування в них інклюзивної компетентності.

Під інклюзивною компетентністю як інтегральної характеристики сучасного учителя розуміємо рівень знань та вмінь, необхідних для виконання професійних функцій в умовах інклюзивного навчання.

Сутність поняття «інклюзивна компетентність» обґрунтована в працях С. Максимюк, Н. Мойсеюк, Т. П'ятакової, І. Хафізулліної, М. Чайковського.

Інклюзивна компетентність може бути сформована у здобувачів вищої педагогічної освіти тільки в процесі інклюзивної діяльності, яка має

пронизувати весь освітній процес у закладі вищої освіти. Тому очевидна необхідність зміни змісту професійної підготовки, а також формування інклюзивної компетентності майбутніх вчителів усіх спеціальностей[1].

З метою формування інклюзивної компетентності здобувачів вищої педагогічної освіти у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди запроваджено:

а) навчальний комплекс підготовки до роботи в умовах інклюзивного класу “Основи інклюзивної освіти”, який включає три складники: вивчення курсу “Основи інклюзивної освіти”; розробка програми практичних занять з використанням елементів соціально-психологічного тренінгу; 3) педагогічна практика в освітніх закладах різного типу. Особлива увага приділяється практичним аспектам роботи з дітьми з розлади спектра аутизму [2];

б) вивчення обов’язкових дисциплін майбутніми вчителями початкової школи: «Методика навчання освітньої галузі «Я досліджую світ» зі спеціальними методиками викладання», «Методика навчання освітньої галузі «Математика» зі спеціальними методиками викладання», «Дизайн і технології з методикою навчання та спеціальними методиками», що входять до циклу професійної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (освітня програма «Початкова освіта зі спеціальними методиками викладання»). Важливо зазначити, що формування інклюзивної компетентності передбачає навчання майбутніх вчителів початкової школи адаптувати освітній простір під потреби дитини з особливими освітніми потребами: диференціювати навчальний процес, розробляти для кожної дитини індивідуальний навчальний план, підбирати відповідне навчально-дидактичне забезпечення, застосовувати найбільш ефективні традиційні та новітні технології навчання. Методична підготовка майбутніх вчителів початкової школи здійснюється у поєднанні з формуванням в них інклюзивної компетентності, поряд з оволодінням педагогічними технологіями здійснюється опанування й корекційно-розвивальними технологіями.

в) вивчення вибіркового дисциплін на факультеті початкового навчання таких, як «Творчі техніки навчання для дітей із порушенням мовленнєвого розвитку», «Організація та керівництво логопедичною роботою. Логопедична допомога дітям із сенсорними та інтелектуальними порушеннями»; «Методика логопедичної роботи з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення» надають можливість майбутнім вчителям початкової школи набуті інклюзивної компетентності у роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями. Вчитель має вміти враховувати потреби й особливості кожного учня класу, не лише попереджати посилення порушень здоров'я учнів з особливими освітніми потребами, але й забезпечувати подальший розвиток дитини, зробити навчально-виховний процес якомога успішнішим та ефективнішим [1].

Отже, сучасний учитель початкової школи повинен мати високий рівень фахової, методичної й психологічної готовності виконувати розширений спектр професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти. Тому проблема формування у майбутніх вчителів початкової школи інклюзивної компетентності, їх підготовка до роботи в умовах інклюзивної освіти є комплексною проблемою і потребує подальшого аналізу та пошуку шляхів її вирішення.

Література

1. Бойчук Ю. Д., Бородіна О. С., Микитюк О. М. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я: монографія. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2015. 117 с.
2. Бойчук Ю. Д., Іонова О. М., Потамошнієва О. М. та ін. Підготовка студентів до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання дітей із розладами спектра аутизму. *Педагогіка здоров'я: зб. наук. пр. VI Всеукр. наук.-практ. конф.* Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2016. С.612-615.
3. Джаман Т. В. Проблема підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивної освіти. *Теорія і методика професійної освіти: зб. наук. праць. Вип. 11. Т. 1, 2019. С. 117-121.*

СПЕЦИФІКА ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ДО РОЗРОБКИ ДИСТАНЦІЙНИХ КУРСІВ

Москаленко В.В.

кандидат фізико-математичних наук,

доцент кафедри інформаційних технологій ХНПУ імені Г. С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: voloimir.moskalenko@hnpu.edu.ua

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6927893>

В умовах цифрової революції в промисловості суспільство, як і його частина – освіта, не може залишатися незмінною [1]. Однією з таких змін є впровадження дистанційної освіти або окремих її форм. З боку професорсько- викладацького складу ця інноваційна зміна реалізується, зокрема у розробці та створенні дистанційних курсів у середовищі систем дистанційної освіти: MOODLE, Microsoft Team тощо. Такі курси фактично можуть використовуватися і під час дистанційного навчання, і під час змішаного навчання, і під час звичайного очного навчання для самостійної роботи студентів та як джерело навчальної інформації. Тобто електронні курси стають у нагоді викладачеві, беручи на себе частину рутинної роботи і звільняючи навчальний час для творчих, змістовно поглиблених форм навчального процесу[2].

Зрозуміло, що професорсько-викладацький склад, з одного боку, має досвід традиційного освітнього процесу та чудово володіє педагогічними засобами в умовах звичайного очного навчання, але, з другого боку, дистанційний курс вносить додаткові організаційні та дидактичні можливості до освітнього процесу та вимагає наявності у професорсько-викладацького складу достатніх ІКТ-компетентностей.

Таким чином, у зміст підготовки викладачів до розробки дистанційних курсів повинен враховувати попередній викладацький досвід традиційного освітнього процесу, технічні та організаційні вимоги до електронних навчальних курсів у корпоративній системі дистанційної освіти, різнорівневу ІКТ-компетентність професорсько-викладацького складу, а також строкату

потребу в інструментарії викликану різними освітніми галузями, в яких працюють викладачі.

Відповідно до вищесказаного, до змісту підготовки викладачів повинні входити:

- підвищення ІКТ-компетентності в рамках роботи з мережевою системою дистанційної освіти;

- методи виконання технічних та організаційних вимог до дистанційних курсів та роботи з ними;

- універсальний набір інструментів системи дистанційної освіти для реалізації загальних для усіх освітніх галузей освітніх дій: надання теоретичних відомостей по курсу, опрацювання практичних навичок, перевірка знань, умінь, навичок, поточне та підсумкове оцінювання;

- вузькопрофесійний інструментарій системи дистанційної освіти для реалізації специфічних вимог конкретних освітніх галузей: вправи в рамках фізичного виховання, в рамках музичного мистецтва, каліграфії, ораторського мистецтва, права тощо.

Для впровадження в роботу дистанційних курсів, що відповідають технічним та організаційним вимогам, було прийнято Положення про сертифікацію електронних навчальних курсів з повним описом вимог до дистанційних курсів та алгоритму контролю якості курсів – сертифікації.

Для підвищення ІКТ-компетентності професорсько-викладацького складу через самоосвіту в рамках індивідуальної роботи з корпоративною системою дистанційної освіти MOODLE видано дві частини [2, 3], готується до видання третя і створюється четверта посібника «Технології дистанційного навчання».

Для підвищення ІКТ-компетентності професорсько-викладацького складу та опанування універсальним набором інструментів системи дистанційної освіти для реалізації загальних для усіх освітніх галузей освітніх дій був створений курс підвищення кваліфікації викладачів загальним об'ємом 30 годин наступного змісту:

- Створення персонального освітнього середовища викладача (Налаштування персонального кабінету. Реєстрація студентів та викладачів. Групи, глобальні групи).
- Синхронне спілкування. Конференції, вебіари (Проектування спілкування засобами MOODLE. Проектування спілкування зовнішніми засобами Zoom).
- Алгоритм переведення очного курсу в дистанційний (Лекційний матеріал: Створення об'єкту «Урок/Лекція» або відеолекції та Youtube-каналу. Практика: Підсистеми завдань. Навчальне завдання. Розробка та налаштування завдань. Розміщення посилань на зовнішні (об'ємні) графічні та аудіоматеріали).
- Оцінювання (Об'єкти Moodle для оцінювання (Завдання, Тест...). Журнал. Проведення іспитів).

Групи викладачів для проходження курсу формувалися з урахуванням галузей знань дисциплін, що читаються викладачами та рівня ІКТ-компетентностей викладача. Для оптимізації процесу навчання були створені робочі зошити слухача курсів. Наприкінці курсу особам, чий курс відповідав усім вимогам, видавався відповідний сертифікат підвищення кваліфікації.

Таким чином, закладом освіти була досягнута мета по активному вільному застосуванню ресурсів корпоративної системи дистанційної освіти MOODLE і, відповідно, більш ефективного впровадженню форм дистанційного навчання у освітній процес, що дозволить, в свою чергу, запровадити дистанційну форму освіти у ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

ЛІТЕРАТУРА

1. Москаленко В. В., Толяренко Н. І. Діджиталізація освіти в сучасних умовах. *Вища освіта за новими стандартами: виклики у контексті діджиталізації та інтеграції в міжнародний освітній простір* : матеріали наук.-метод. інтернет-конф., м. Харків, 25 бер. 2021 р. ХНАДУ. Харків, 2021.

2. Технології дистанційного навчання: методологія створення та супроводу навчальних курсів : навч. посіб. / А.І. Прокопенко та ін.; Харків. нац.пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків : Мітра, 2019. 81 с.

3. Технології дистанційного навчання: діяльності та ресурси MOODLE : навч. посіб. / А.І. Прокопенко та ін.; Харківський нац. пед. ун-т ім.Г. С. Сковороди. Харків : Новий курс, 2021. 49 с.

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ

Мірошніченко В. І.

доктор педагогічних наук, професор,

Національна академія Державної прикордонної служби України

імені Богдана Хмельницького,

м. Хмельницький, Україна, e-mail:mvi_2016@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6927852>

Людині властива творчість, яка в різні історичні епохи по-різному реалізується. Творчість є вищою формою людської діяльності. Для її розуміння важливим є з'ясування умов та причин виникнення та особливостей вияву на різних рівнях: особистісному й суспільному, а також взаємодії цих рівнів. Творчість на особистісному рівні можна розкрити за допомогою поняття «творчий потенціал». Одним із важливих завдань науки є вивчення закономірностей формування й розвитку цього феномену.

Феномен творчості є основою творчого потенціалу людини. Творити – означає створювати щось нове, відкривати об'єктивні суспільно важливі цінності. Створення об'єктивної цінності з її характерними властивостями керує творчою думкою, визначає специфіку творчого процесу. Творчість належить розглядати не як специфічне самостійне утворення, а як внутрішню істотну властивість діяльності загалом, яка використовує конкретні форми для свого вияву.

Місією суспільства є створення об'єктивних умов для формування й реалізації творчого потенціалу особистості, визначення його. Але саме особистість являє собою ту структурну одиницю суспільства, котра сприяє реалізації його завдань, функцій та цілей. Формування реальних людських можливостей відбувається на особистісному рівні. Це і є можливості суспільні. Здійснення переходу від суспільства до особистості, розглядаючи творчий потенціал, може здійснювати передбачення різного роду можливих виявів та взаємних зв'язків між ними.

З одного боку, наявність інтелектуального потенціалу свідчить про духовні можливості суспільства щодо перетворення, а творчий потенціал реально відображає прогресивні досягнення духовного та матеріального характеру. З другого – «особистість, яка реалізує свою родову, соціальну сутність у конкретній діяльнісно-поведінковій формі, розкриває свої можливості в певних якісних виявах особистісних потенціалів: трудовому, інтелектуально-пізнавальному, морально-естетичному тощо, які інтегруються в поняття «творчий потенціал особистості» [1].

Близькими за значенням поняттями є «духовний потенціал», «професійний потенціал» та «трудоий потенціал» особистості. Початковим і основоположним у процесі формування особистості є духовний потенціал.

Творчий потенціал особистості не зводиться лише до сукупності знань, умінь і навичок. Обов'язковою його частиною є ставлення до праці. Творчість у процесі праці не викликає, а передбачає раціональний підхід у різних сферах життєдіяльності людини.

Поняття «творчий потенціал» трактується як сукупність можливостей реалізації нових напрямків діяльності суб'єкта творчості. Структурно до творчого потенціалу належать можливості суб'єкта перед їхнім розвитком у творчі здібності, творчі здібності, внутрішні можливості, які активізують реалізацію творчих здібностей, характер впливу суб'єкта на предмет творчості. Стосовно конкретної людини можна дати визначення творчого потенціалу як інтегруючої властивості особистості, яка слугує характеристикою міри її потенціалу щодо постановки та вирішення нових завдань у сфері власної діяльності, котра за значенням є суспільною.

Найголовнішими умовами розвитку творчої діяльності особистості щодо формування творчого потенціалу та самореалізації, є самопізнання й самооцінка особистості. Вони є обов'язковою передумовою кожного акту цілепокладання, яке разом з подальшим здійсненням окреслених цілей

життя стають вільними, коли особистість реалізує розбудову моделі бажаного майбутнього та усвідомлено докладає максимум зусиль для втілення цієї моделі в життя.

Отже, творчий потенціал особистості створюють об'єктивним потенціалом, що сприяє формуванню творчих здібностей та внутрішньоособистісних можливостей, які мають вияв у різному ставленні до творчості. Взаємодіючи з якісними характеристиками в соціально-часовому аспекті ці можливості мають змогу щодо відтворення різних станів творчого потенціалу особистості. Поняття «творчий потенціал» є ключовим в усвідомленні особистості як певної цілісності. Воно є виразом взаємозв'язку та взаємообумовленості такої цілісності. Ступінь розвиненості творчого потенціалу значною мірою визначається залученням особистості до конкретної діяльності. Що ж до інтенсивності розвитку творчого потенціалу, то вона є прямо пропорційною пошуковому випереджувальному характеру діяльності та ступенем її творчого змісту. Особистість з розвиненим творчим потенціалом характеризується високим рівнем внутрішньої потреби в самореалізації та саморозвитку навіть за відсутністю зовнішніх причин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Доній В. Психологія і педагогіка життєтворчості. Київ, 1996. 792 с.

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ УМІНЬ ШКОЛЯРІВ

Носова В.В.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: viktorija332006@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6927926>

Сучасні тенденції стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, а також наявні зміни в системі освіти, пов'язані із запровадженням і реалізацією проєктної діяльності, стимулюють пошук шляхів формування технологічних умінь школярів. Окремі питання формування зазначених умінь знаходяться в центрі уваги як закордонних науковців, так і вітчизняних. Зокрема в дослідженнях К.Я. Вазіної, Н.В. Булдакової, І.А. Жаринова, М.М. Левіної, А.В. Сінявіної та інших приділяється увага питанню класифікації технологічних умінь, визначення їхнього змісту. Технологічні вміння в наукових публікаціях розглядаються з різних точок зору і згадуються в ракурсі формування інформаційно-технологічних умінь (Г.С. Луньова), організаційно-технологічних (Н.В. Анан'єва, Н.В. Литвинова, Ю.З. Гільбух), технологічно-проєктувальних (К.І. Степанюк, Л. Коваль), конструкторсько-технологічних умінь (Т.В. Горбунова та В.А. Терешков). Зокрема, як вказує В. Симоненко, технологічні вміння – це засвоєні способи перетворювальної діяльності на основі набутих технологічних знань [1]. У наукових публікаціях О. Олійник, Т. Носаченко, В. Тимченко, А. Усової та інших серед технологічних умінь виокремлено такі: загальнотехнологічні (планування, організація, самоконтроль і регулювання), загальновиробничі (читання і складання креслень, виконання технічних розрахунків, вимірювання, налаштування і налагодження технічного пристосування тощо), спеціальні (професійні), що забезпечують високий рівень виконання технологічних дій у тій чи іншій професії [2].

Зважаючи на те, що технологією є послідовний і поетапний процес конкретних дій, операцій, комунікацій (вміння знайти потрібну інформацію,

спілкування, діалог), що вибудовується відповідно до цільових установок на конкретний очікуваний результат [3], технологічні уміння передбачають уміння чітко дотримуватися процесу вирішення завдання або створення виробу, послідовно реалізовувати окремі запрограмовані етапи, порівнювати отриманий результат із задумом.

У нашому дослідженні розглядаємо технологічні уміння в чотирьох аспектах: здатність дотримуватися технологічного процесу розв'язання поставленого завдання (уміння реалізовувати окремі, відносно незалежні етапи, кожний з яких спрямований на отримання певного результату); здатність до використання технічних пристроїв для виконання завдання – роботів, 3D-принтера, електронних планшетів, ксерокса, фото й відеокамери, виробничих станків тощо; здатність до застосування інформаційно-комунікаційних технологій для реалізації поставлених завдань – уміння здійснювати пошук необхідної інформації, визначати її релевантність, опановувати нові інформаційно-комунікаційні сервіси та програмні засоби для реалізації задуму; здатність до конструювання та моделювання [4].

Виокремлено такі компоненти технологічних умінь:

- когнітивний, що включає розуміння школярем необхідності дотримання певного порядку дій для отримання результату;
- мотиваційний, що включає налаштованість школяра на діяльність щодо перетворення дійсності та пов'язана з використанням технологій; наявність мотивації до створення нового продукту, до оволодіння новими технологіями, використання технологій;
- операційний – уміння виконувати дії з матеріалами, з інформаційно-комунікаційними технологіями,
- рефлексивний – усвідомлення необхідності поглиблення отриманих знань й умінь.

На наш погляд, основною специфічною рисою технологічних умінь є те, що їх формування й розвиток здійснюється в процесі діяльності щодо створення або перетворення певного продукту. У цьому ракурсі залучення

школярів до виконання STEM-проектів, які передбачають створення певного матеріального або ідеального практично й особисто значимого продукту, сприятиме формуванню й розвитку технологічних умінь школярів. На важливу роль проектної діяльності для формування технологічних умінь наголошують А. Журавльова, Б. Трегубенко, О. Узоров та інші науковці.

Формування технологічних умінь значною мірою залежить від спеціально організованої навчальної ситуації, від вибору та постановки навчальних завдань, що пропонуються школярам для розв'язання. Завдання повинно описувати певну проблему, ситуацію, спонукати школярів до вияву ініціативи й водночас надавати свободу у виборі технологій та засобів для розв'язання. Важливо, щоб запропоноване завдання було значимим для школярів, відповідало його особистим потребам або потребам родини, громади.

Для формування технологічних умінь важливим є спеціальна організованість, планомірність, поетапність та систематичність процесу виконання завдань. Передусім слід урахувати особливості психологічного розвитку школярів, їхню підготовленість до опанування нових технологій, поступове розгортання спектру технологій у процесі перетворювальної діяльності.

Таким чином, визначено такі компоненти технологічних умінь: когнітивний, мотиваційний, операційний, рефлексивний. Специфіку формування технологічних умінь вбачаємо таке: формування й розвиток зазначених умінь здійснюється в процесі діяльності; залежить від спеціально організованої навчальної ситуації, від вибору та постановки навчальних завдань, вимагає спеціальної організованості, планомірності, поетапності та систематичності процесу виконання завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Симоненко В. Д. Основы технологической культуры. М. : Изд-во

БГПУ, 1998. 268 с.

2. Атутов П. Р. Роль технологического обучения в политехническом образовании школьников. Москва : Пресс, 2016. 128 с.

3. Ткачук С. І. Генезис поняття технологічна культура. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. № 1. 2011. URL: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.1.2011.188880>

4. Носова В. В., Олефіренко Н. В. Технологічні уміння як необхідна складова підготовки сучасного учнівства. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 05. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Випуск 72 (т.2). URL: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.72-2.15>

ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ

Олефіренко Н. В.

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри інформатики
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: olefirenkonn@gmail.com

Андрієвська В. М.

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри інформатики
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: andvera80@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6927975>

Цифровізація освітнього простору, орієнтація на здобуття учнівською молоддю освіти за інституційною формою, пріоритетність формування у підростаючого покоління інформаційно-цифрової компетентності безумовно позначається на підготовці майбутніх вчителів інформатики. На часі стає підготовка фахівців нової якості – здатних швидко орієнтуватися в сучасному інформатизованому просторі, приймати нестандартні рішення, вчитися і розвиватися відповідно викликам сьогодення. Актуальним стає перегляд наявної педагогічної парадигми, яка спирається на наративний характер передачі знань й упровадження в підготовку майбутнього вчителя інформатики інноваційних педагогічних технологій, зокрема, технології перевернутого навчання.

Перевернуте навчання (від. англ. *Flipped learning*) – технологія, за якою передбачається, що здобувачі вищої освіти самостійно опановують теоретичний матеріал, планують власний режим щодо ознайомлення з літературою, час і темп навчання відповідно до особистих уподобань. Проте під час аудиторної роботи здійснюється практичне застосування отриманих знань.

Останнім часом технологія перевернутого навчання отримує розповсюдження у закладах освіти, в тому числі закладах загальної середньої освіти через низку причин: вимушене онлайн-навчання з одночасною

необхідністю дотримання вимог до безпечного використання комп'ютера на занятті; значне збільшення інформації, яку потрібно опанувати для якісного навчання; доступність різноманітних дидактичних засобів – відео ресурсів, інструкцій тощо, що можуть бути застосовані для навчання і потребують певного часу для їх опрацювання, якого не вистачає на занятті; необхідність переорієнтації освітнього процесу на економне і цілеспрямоване використання очного часу особистого спілкування викладача і студента/учня; вимога сучасних студентів та учнів поважати їх вільний час. Зазначені причини потребують дослідження і пошук ефективних підходів до реалізації технології перевернутого навчання.

У педагогічних працях [2; 3] виокремлено кілька підходів до реалізації «перевернутого навчання» в освітньому процесі, зокрема, традиційний підхід. Такий підхід передбачає забезпечення доступу здобувачів освіти до теоретичних матеріалів, викладених на певній освітній платформі. Викладач також може пропонувати перелік додаткових джерел – електронних підручників, відеоматеріалів. При такому підході здобувачі самостійно ознайомлюються з теорією, а в процесі аудиторної роботи здійснюється обговорення вивченого матеріалу, розв'язання практичних завдань, роз'яснення складних моментів тощо.

Другий підхід, названий «продуктивним», передбачає самостійний пошук і відбір навчального матеріалу студентом/учнем відповідно до плану заняття. Здобувачі освіти здійснюють пошук інформації на задану раніше тематику, а також самостійну підготовку дидактичних матеріалів до теми – опорних конспектів, інфографіки, презентацій, відеоматеріалів тощо. Такий підхід є зручним у підготовці майбутніх учителів інформатики, оскільки збільшення кількості інформації та її систематичне оновлення потребує кропіткої роботи студента над інформацією, що відповідає поточному моменту розвитку інформаційних технологій. Створення подібних дидактичних матеріалів сприятиме також накопиченню їх для майбутньої професійної педагогічної діяльності і формуванню власного портфоліо.

В процесі «продуктивного перевернутого навчання» важливою також є аудиторна робота з викладачем, де стає можливим організація дискусії, круглих столів, отримання практичних порад, консультаційної допомоги, уточнення незрозумілих моментів.

Слід зазначити, що реалізація технології перевернутого навчання на даний час не є звичною для майбутніх учителів інформатики і супроводжується певними труднощами. Зокрема, зазначена технологія потребує високої самоорганізації студентів, їх умотивованості до отримання найкращого результату, готовності до самостійного опрацювання нового матеріалу, сформованості низки інформаційно-цифрових умінь, а також «м'яких» навичок – підтримувати дискусію, висловлювати й аргументувати точку зору, критично оцінювати знайдену інформацію, оцінювати джерело інформації тощо.

Отже, у сучасному освітньому процесі підготовки майбутніх учителів інформатики представляється доцільними застосування обох підходів до технології перевернутого навчання – як традиційного, так і продуктивного, що залежить від умотивованості майбутніх учителів, сформованості інформаційно-цифрових умінь, м'яких навичок та готовності до самостійної активної освітньої діяльності.

Література:

1. Кухаренко В. Інфографіка. Перевернуте навчання. URL: <https://pl.pinterest.com/pin/14003448816949898/>
2. Рябуха Т., Гостіщева Н., Куликова А., Харченко І. «Перевернуте навчання» як інноваційна технологія викладання іноземних мов у вищій школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020 р., № 72, Т. 2., С.100-106.
3. Ковтун О., Крикун В. Методологія застосування технології перевернутого

навчання (Flipped Learning) у процесі підготовки майбутніх учителів іноземної мови. *Open Educational E-Environment of Modern University*. 2019. Special Edition. С. 153–160

СУЧАСНІ МУЗЕЇ І ОСВІТА: МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Олефіренко Н.В.

доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри інформатики
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: olefirenkonn@gmail.com

Пономарьова В.К.

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

спеціальності 014 Середня освіта (Інформатика)

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: vladaponomarova@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6928002>

У сучасному світі за різними оцінками створено та працюють понад сорок тисяч різноманітних музеїв, які виконують багато різних функцій: зберігають культурно-історичні і природничо-наукові цінності, накопичують та поширюють знання через вивчення і демонстрацію унікальних пам'яток культури [1]. Усвідомлення освітнього потенціалу музеїв стало свого часу основою формування музейної педагогіки, а зараз існуюча музейна база може стати важливим засобом реалізації нової освітньої парадигми, мета якої формування нового покоління освічених, всебічно розвинених, здатних до творчості та інновацій особистостей [2].

Разом із тим, для того, щоб музеї якнайповніше могли розкрити та реалізувати свій освітній потенціал, вони також потребують оновлення всіх напрямів роботи: пошукової (збір матеріалів відповідно до профілю музею на основі вивчення джерел); фондової (організація збиральницьких експедицій, комплектація фондів); експозиційної (виготовлення матеріалів допоміжного фонду (фото, схем тощо); вивчення зібраного матеріалу, забезпечення фіксації наукової інформації про матеріал, облік; створення пересувних виставок, стаціонарних експозицій); екскурсійної (організація екскурсій, проведення освітніх заходів в музеї; висвітлення та популяризація роботи музею, підготовка екскурсів, лекторів) [1].

З точки зору музейної педагогіки сучасні музеї мають ураховувати:

- нові вимоги до проєктування та оформлення музейного простору.

Сучасний музей потребує сучасного дизайну та таких рішень, які інтегрують знання, враження, образи, емоції тощо. Так, у Національному музеї в місті Кракові (Польща) експозиції мають особливе освітлення, розташовані на однотонному тлі, що дає змогу акцентувати увагу на об'єкті. Дуже багато показників, текстів із приємним для ока шрифтом, з двома мовами, що дає змогу дійсно розуміти задум та ідею. Що не менш важливо, представлені роботи виконані також сучасними майстрами (див. рис. 1).

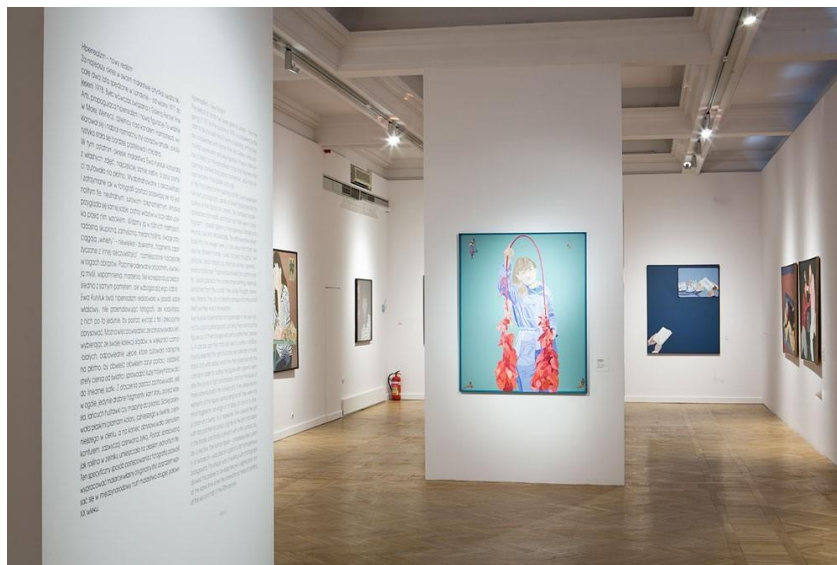

Рис.1. Оформлення залу Національного музею у м. Кракові (Польща).

- наявність відкритих просторів (Open Space) для діяльності відвідувачів. Так, наприклад, у Ландау-центрі (Центрі інтерактивної науки при Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна, Україна) усім відвідувачам напряму доступний великий перелік експонатів та надається можливість вільної взаємодії з ними (див. рис. 2).

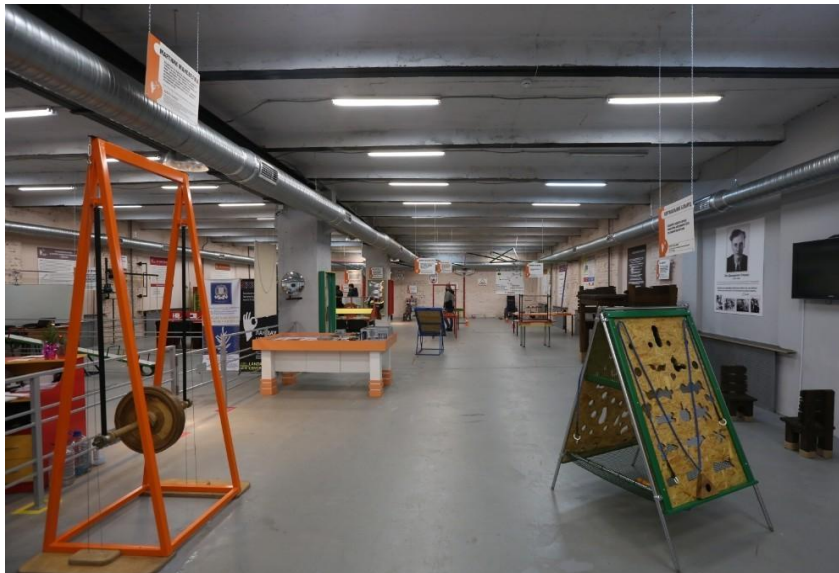

Рис.2. Зал Ландау-центру (м. Харків, Україна).

- необхідність розвитку інфраструктури – вільного доступу до інтернету, обладнаних приміщень для індивідуальної і групової роботи, музейних кафе, тематичних крамниць тощо.

- потреби та особливості різних вікових категорій відвідувачів. Гнучкість у побудові експозиційної діяльності, в екскурсійній роботі з огляду на потреби відвідувачів є запорукою як популярності музею, так і результативності його діяльності. Наприклад, у Харківському художньому музеї (Україна) відвідувачам пропонуються різноманітні програми екскурсій, спектр яких дозволяє задовольнити різні вікові потреби та інтереси гостей (див. рис. 3).

ХАРКІВСЬКИЙ
ХУДОЖНІЙ
МУЗЕЙ

Харків, вул. Жан-Міранського 11
Пн - П'ят: 10:00 до 17:40 Вт - вихідний

Музей пропонує наступні екскурсії:

Оглядова екскурсія:
Вітчизняне мистецтво XVI - поч. XX ст. (Знайомство з експозицією та історією колекції музею)

Західноєвропейське мистецтво XV - XIX століть
Фарфор XVII - поч. XX ст. Німеччини, Австрії, Франції, Росії, Англії, Данії

Народне мистецтво Слобожанщини

Тематичні екскурсії:

- Види та жанри образотворчого мистецтва
- Іконопис у збірні музею
- Мистецтво XVIII століття
- Мистецтво українського часу
- Твори художників-портретистів у колекції музею
- Твори І.Рєпіна в колекції музею
- Майстри українського павзаку
- Мистецтво кін. XIX – поч. XX століть
- Твори з колекції П.І.Харитоненка у збірні музею
- Портрет у колекції музею
- Тарас Шевченко – художник
- Харківська художня школа

А також екскурсій по діючим тимчасовим виставкам.

Рис. 3. Пропозиції Харківського художнього музею (м. Харків, Україна).

- використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій

у всіх видах діяльності. Наприклад, у Музеї Тадеуша Костюшка (м. Краков, Польща) допомогою сучасних технологій дуже багато видів взаємодії з експонатами: від інтерактивних карт до візуальних, звукових та тактильних ефектів (див. рис. 4).

Рис. 4. Експозиція Тадеуша Костюшка (м. Краков, Польща).

- віртуалізацію музейної діяльності. Як свідчить музейний досвід, презентація музеїв в інтернеті не знижує, а навпаки, посилює інтерес до їх відвідування. Наприклад, всесвітньо відомий музей Лувр має власний інтернет- сайт [3], через який можна відвідати його онлайн через 3D-екскурсію, купити квитки, подивитися, як доїхати, спланувати маршрут, адже є і карта музею (див.рис. 5).

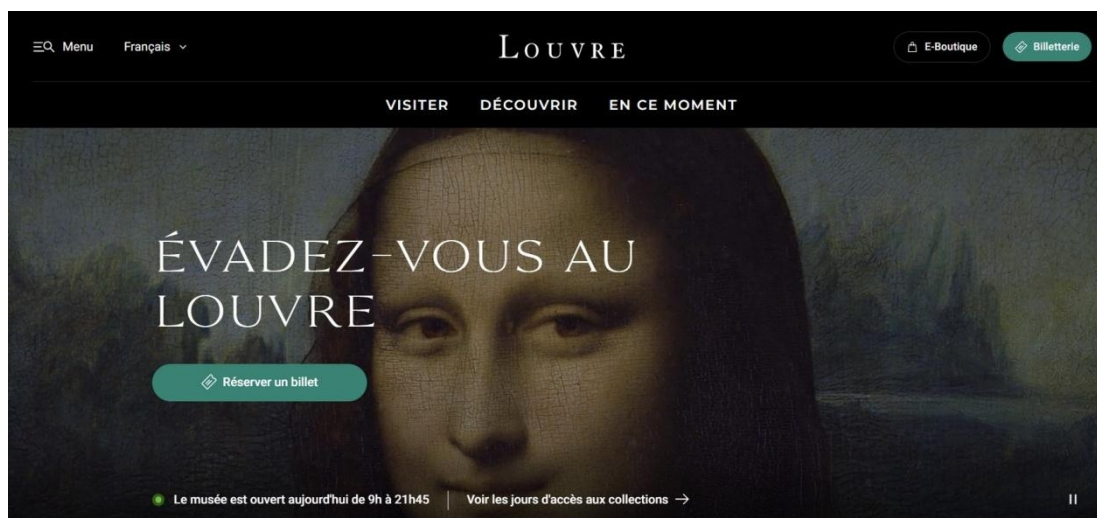

Рис. 5. Головна сторінка сайту Лувру (м. Париж, Франція).

Таким чином, майбутнє музеїв збігається із загальносвітовою тенденцією розвитку освіти, яка базується на інноваційному середовищі – сучасному, відкритому, безпечному та зручному, творчому, цифровізованому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пономарьова Н. О., Гуліч О. О. Можливості музейної педагогіки у підготовці майбутніх учителів фізики, математики, інформатики. *«Інформаційні технології в освітньому процесі»* : матер. наук.-практ. інт.-конф. Чернігів : ЧОШПО імені К.Д. Ушинського, 2020. С. 72–75.

2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.05.2022 р.).

3. Louvre. URL: <https://www.louvre.fr/> (дата звернення: 10.05.2022 р.).

ОСНОВНІ СТРАТЕГІЇ ДОСЯГНЕННЯ ЯКОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Олійник О.М.

кандидат юридичних наук, доцент

Харківській національній педагогічній університету імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: oleynik.oleks@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6928035>

Покращення системи освіти завжди було й залишається однією з тих проблем, вирішення якої є запорукою й умовою цивілізованого, сталого розвитку суспільства. Саме тут забезпечуються соціальні, культурні, ціннісні, професійні тощо складові його життєдіяльності. Таким чином, освіта в сучасному світі стає все більш важливим стратегічним ресурсом, фактором суспільної безпеки. Особливо це можна побачити під час вагомих соціальних трансформацій, коли поруч із формуванням сучасного залишається старе. Саме це ми бачимо в сучасній Україні.

Якість освіти – це синтетична категорія, що відображає всі компоненти й аспекти розвитку освіти як системи. Зокрема якість набутих учнями в школі знань прямо пропорційно пов'язана з їхнім успішним навчанням у вищому навчальному закладі, а якість знань випускників ЗВО безпосередньо пов'язана з умінням і навичками орієнтуватися в складних питаннях професійного й громадського життя [1, с. 23].

Це також стосується юридичної освіти, яка, з одного боку, відіграє важливу роль у підготовці сучасного фахівця, формуванні його правової та громадянської культури, а з іншого – не має достатнього правового регулювання. Отже, не відповідає новітнім вимогам як за змістом, так і за формою, методологією викладання, обсягами використання наукових інноваційта сучасних інформаційних технологій.

Дійсно, викладання права (значно рідше – правових дисциплін) для студентів неюридичних спеціальностей і фахова юридична освіта за організацією навчального процесу значно відрізняється. Однак це так званий «географічний» погляд на проблему. Він, на нашу думку, не

спростовує інших поглядів. Зокрема точку зору, що відмінність між спеціальною і непрофесійною юридичними освітами є менш істотною, ніж те, що їх поєднує. Відповідно більше уваги приділяється проблемі культури та «якості освіти».

Можна дослідити, що питання «якості» в цілому обговорюється освітянами. Але дискусія сконцентрувалась на причинах зниження «якості освіти» та вини установ, які зобов'язані забезпечувати належну «якість освіти». Відповідно на питаннях керування освітою. Ця точка зору є обмеженою. Так, останніми роками було створено Державну службу якості освіти України [2], Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти [3]. Вагома робота проведена в галузі середньої та початкової освіти. Прийняті достатньо нові Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту».

Водночас поза межами дослідницького інтересу частково залишаються проблеми дефініції «якості вищої освіти» та її критеріїв, а без відповіді на ці питання не можна розробляти стратегії її реформування. Саме для цього потрібно збільшити кількість і якість досліджень щодо «оцінки якості освіти», яких явно не вистачає. Наприклад, у дослідженні «Система моніторингу та оцінка якості освіти» (серпень 2001 р.) автори проаналізували поняття «якість освіти», зорієнтували головні особливості та характеристики навчального процесу, які впливають на його якість. Відповідно до цього дослідження «якість освіти» – це «сукупність властивостей та характеристик освітнього процесу, які надають йому здібність формувати такий рівень професійної компетенції, який задовольняє потреби, які є або будуть, громадян, підприємств і організацій, суспільства і держави» [5].

Можна також зауважити, що відповідно до основних властивостей складові «якості освіти» є достатньо універсальними. Проте, з нашої точки зору, правильно й те, що той чи той конкретний напрям освіти (технічна, природнична, соціогуманітарна) долучає власні, властиві тільки йому риси.

Щодо юридичної освіти, то такими складовими, що мають

забезпечувати її якість, є, на нашу думку, такі:

1. Професійна підготовка викладачів, якість їхньої особистості (добросесність, відповідальність, принциповість, терпимість тощо).
2. Методика та її забезпечення процесу навчання (підручники, навчальні посібники, методичні розробки тощо).
3. Система контролю та оцінювання якості викладання, рівня знань студентів, що відповідає сучасним вимогам.
4. Використання новітніх освітніх технологій.
5. Участь педагогів та здобувачів вищої освіти в науково-дослідницькій діяльності.
6. Відповідність навчальних та робочих програм із правових дисциплін сучасним вимогам.
7. Контакти з провідними закордонними правниками.
8. Матеріально-технічне забезпечення процесу навчання.
9. Наявність наукової літератури з правових дисциплін, які відповідають сучасним вимогам.
10. Спрямованість викладання на формування громадських якостей сучасного фахівця.
11. Стимулювання самостійної роботи студентів.

Сучасна юридична освіта повинна ґрунтуватися на нових освітніх технологіях. Насамперед це її інтерактивність, застосування інформаційних технік, проте й ще поліпарадигмальність, терпимість, демократизм тощо. Потребує свого посилення увага до позааудиторної, дистанційної, самостійної роботи як одного з головних елементів здобуття знань, умінь і навичок студентами. Також важливим у цьому плані є використання нових практик оцінки рівня знань студентів. Одним з основних елементів навчального процесу зобов'язані бути результати наукових розвідок (передусім новітніх) та аналіз реальної практики.

Деякою мірою ці проблеми може вирішити проєкт «Концепції розвитку

юридичної освіти» [4], але він регулює саме фахову юридичну освіту й не вирішує питання нефахової правової освіти і спрямованості навчального процесу на формування громадянської та правової культури майбутнього фахівця.

Це без перебільшення, напевно, «найтонша» складова і напрям реформування правової нефахової освіти. Вона, як нам здається, потребує за умови намагання досягти зрушень високого професіоналізму викладача та його авторитету спроможності створити сприятливу соціально-психологічну і творчу атмосферу в аудиторії тощо. Мабуть, правильним є і те, що цій складовій якості освіти не щастить, вона ще не знайшла належного місця.

Поширеною є думка, що взагалі це не є тим напрямком, на якому треба зосередити зусилля. А отже, цьому виміру правової освіти в реальній практиці майже не приділяється уваги. Хоча саме право має ефективні інструменти формування громадянських якостей, правової культури, необхідних фахівцеві в XXI столітті. Це важливо й тому, що право не тільки надає студенту знання про фундаментальні закони життєдіяльності суспільства, але й допомагає зрозуміти, що соціальна й громадянська культура участі в суспільному житті є сьогодні (і буде в майбутньому) вже не особистою справою кожного, а запорукою ефективного становлення громадянина, упевненості фахівця в професійному житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кільова Г. О. Якість освіти як ключова категорія менеджменту освіти. *Освіта та педагогічна наука*. №5–6 (154–155), 2012. С. 22–26.
2. Постанова КМУ від 14 березня 2018 р. №168. «Деякі питання Державної служби якості освіти України». *Урядовий кур'єр* від 22.03.2018. № 55.
3. Постанова КМУ від 15 квітня 2015 р. №244. «Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти». *Урядовий кур'єр* від 18.06.2015. № 108.

4. Проект «Концепції розвитку юридичної освіти» URL:
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika> (дата звернення: 07.06.2022).

5. Система моніторингу та оцінка якості освіти. Аналітичне дослідження у реформуванні національної освітньої політики. URL: <http://www.ues.org.ua:8102/index.php> (дата звернення: 09.06.2022).

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЕКОНОМІКИ

Олійник Ю.О.

кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: julia.alexandra.m@gmail.com

Мельникова О.В.

кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: olavladmel@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6928063>

Освіта як одна з найважливіших складових суспільства залежить від процесів, що відбуваються в ньому, й одночасно впливає на всі сторони життя, тому повинна швидко реагувати та відповідати стану науково-технічного прогресу. У наш час особливо гостро постає питання покращення якості підготовки фахівців у педагогічних навчальних закладах. Пріоритетною характеристикою спеціаліста високого профілю є його компетентність як здатність орієнтуватись у швидкоплинних умовах професійної діяльності. Україні потрібні спеціалісти, які самостійні та конструктивно вміють приймати рішення. Тому завданням сучасної системи освіти є формування та розвиток у студентів відповідно до фаху професійних компетентностей під час навчальної діяльності.

У процесі оволодіння спеціальністю майбутні викладачі економіки здобувають глибокі знання, які формують економічне мислення, що дозволяє аналізувати реальні економічні процеси та приймати обґрунтовані управлінські рішення, генерувати нові економічні ідеї. Одночасно з цим студенти опановують педагогічну майстерність викладання економічних дисциплін, здобувають основи володіння сучасними інформаційними технологіями та вміння застосувати їх у професійній діяльності.

Здійснення підготовки здобувачів вищої освіти передбачає отримання комплексу знань, умінь та навичок з економіки, що дозволяє набути інтегральних, загальних та фахових компетентностей. Програма, за якою навчаються студенти педагогічного університету, дозволяє їм здобути фундаментальні знання та навички за допомогою різноманітних форм і методів викладання.

Усі форми й методи навчання з часом застарівають, а тому й потребують оновлення. У сучасних умовах уже неможливо озброїти спеціалістів знаннями, умінням й навичками здійснення професійної діяльності на все життя, а отже, одним із завдань вищої школи є підготовка майбутніх викладачів економіки, що будуть зацікавлені в з'ясуванні суті педагогічних, економічних та соціальних процесів, осмисленні ідей та концепцій і лише на основі цього здійсненні пошуку потрібної інформації, її трактуванні та застосуванні в конкретних умовах, прояві творчості, ініціативності, наполегливості та самостійності в процесі здійснення професійної діяльності.

Сутністю змістового аспекту викладання економічних дисциплін в університеті є використання таких форм та методів навчання, які відтворюють не лише економічні аспекти сучасного життя, а й показують їхній зв'язок із соціальним та політичним життям країни. Це дає можливість підготувати студентів до комплексного вивчення економічних проблем, а також уміння компетентно передавати набуті знання за допомогою педагогічної практики.

До основних організаційних форм, при застосуванні яких реалізуються методи репродуктивного навчання під час підготовки майбутніх викладачів економіки, належать такі: лекція інформаційного повідомлення, лекція-пояснення, ознайомче практичне заняття, самостійна робота, класичний семінар.

Окрім цього, у практиці навчання майбутніх економістів застосовується інтерактивне навчання, яке реалізується в таких формах:

ділові ігри, аналіз конкретної проблемної ситуації, мозковий штурм, круглий стіл, дискусії, тренінги. Такі форми навчання розвивають аналітичні здібності студентів, уміння застосовувати теоретичні знання для вирішення проблемних ситуацій, дають можливість виробити своє ставлення до тих або тих проблем чи подій.

Метою використання ігор є залучення студентів до роботи у відтвореній моделі із справжнього життя. Наприклад, використання макроекономічних моделей навчає студентів використовувати економічні стратегії для досягнення цілей. Ігри можуть проводитись у вигляді змагання, де студентів заохочують перевершити своїх одногрупників або досягти найвищого рівня, встановленого критеріями гри. Окрім того, використання навчальних ігор забезпечує те, що всі студенти різною мірою випробують свої теоретичні знання на практиці, що залучить їх до попереднього вивчення матеріалу [4, с. 162].

Метод «мозкового штурму» використовувався для збирання якомога більшої кількості ідей у результаті звільнення учасників обговорення від інерції мислення й стереотипів. Для більш інтенсивної генерації ідей під час штурму можна застосовувати певні прийоми, наприклад, «інверсію» (зроби навпаки), «аналогію» (зроби так, як було зроблено для іншого рішення), «фантазію» (зроби дещо фантастичне). Прийом «якби ...» пропонувався студентам з метою опису того, що відбудеться, якщо у світі (державі, навчальному закладі) щось зміниться, наприклад, в Україні відбудеться збільшення надходжень з бюджету, що йдуть на розвиток освіти. Майбутні викладачі економіки повинні продумати можливі зміни, які відбудуться у зв'язку з цим на кожному рівні освіти (дошкільній, початковій, середній та вищій). Виконання подібних завдань не тільки допомогло студентам закріпити новий матеріал, але й сприяло розвитку їхньої здатності уявляти та краще розуміти певні явища та реалії [2, с. 80].

За рахунок переваги інтерактивних методів навчання в процесі активізації освітньої діяльності майбутні викладачі економіки набувають

досвіду культури ведення дискусії; виробляють уміння приймати спільні рішення; удосконалюють комунікативні навички, уміння спілкуватися, доповідати; підвищують рівень володіння головними логічними операціями – аналізом, синтезом, узагальненням, абстрагуванням.

Для створення креативного середовища в процесі розвитку освітньої компетентності майбутніх викладачів економіки застосовується такі методи та прийоми навчання, як кейс-метод. Відмінною рисою цього методу є створення певної проблемної ситуації на основі фактів з реального життя. Кейс-метод ілюструє реальне життя, що дозволяє цьому методу знаходити дедалі більш широке застосування. З педагогічного погляду, кейс-метод є ефективним завдяки наявності таких рис: застосування в навчальному процесі елементів проблемного навчання; формування навичок з вирішення проблемних ситуацій та завдань; здійснення імітації застосування прийнятих рішень у життєвих ситуаціях; формування навичок роботи в команді під час обговорення навчальної проблеми та проведення презентацій, прес-конференцій тощо [1, с. 15].

Виконання проєктів є одним з найбільш ефективних методів, оскільки дає можливість не тільки виявити й оцінити рівень навчальних досягнень студентів, а й сприяє формуванню професійної компетенції студентів, активізації їхньої пізнавальної діяльності, інтелектуальному розвитку, забезпечує можливість творчої діяльності студентів, тобто забезпечує реалізацію таких функцій навчального процесу, як виховна, розвивальна і самовдосконалення. Основна ідея використання методу проєктів у навчанні полягає в тому, щоб перенести акцент з усякого роду вправ на активну розумову діяльність студентів, що вимагає для свого оформлення володіння певними категоріями, законами, теоріями з економіки. Слід зазначити, що в процесі проєктної діяльності підвищується рівень зацікавленості студентів конкретним предметом, посилюється інтерес студентів до навчання. Робота над проєктом забезпечує використання набутих знань у ситуаціях реального спілкування в різних інформаційно-пізнавальних, навчально-професійних,

соціально-культурних цілях [5, с. 144].

Ключовим моментом навчання в сучасних реаліях є також використання інноваційних технологій навчання, інтернету. В освітній процес впроваджуються нові засоби інформаційно-комунікаційних технологій, які можна класифікувати за двома широкими категоріями: доступ до інформації та її використання засобами ІКТ, вирішення економічних завдань засобами ІКТ Упровадження ІКТ в процес професійної підготовки майбутніх викладачів економіки з метою активізації їхньої самоосвітньої діяльності пов'язаний із застосуванням таких засобів навчання: збереження й перевірка знань, до яких належать електронні підручники й мультимедіа; електронні бібліотеки й архіви, глобальні та локальні освітні мережі; інформаційно-пошукові та інформаційно-довідкові системи інтелектуального навчання тощо [3, с. 20].

Ознаками успішності навчання за допомогою таких форм та методів є формування програмних компетенцій, а саме: здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері економіки та в процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів економічної науки; здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність до креативного та критичного мислення; здатність приймати обґрунтовані рішення; здатність описувати економічні та соціальні процеси і явища на основі теоретичних та прикладних моделей, аналізувати й змістовно інтерпретувати отримані результати та ін.

По закінченню вивчення програми навчання випускники (майбутні викладачі економіки) будуть здатні: розуміти соціально-економічні процеси та володіти знаннями в галузі економіки; отримувати, опрацьовувати й відтворювати інформацію з предметної галузі; демонструвати навички роботи із сучасними комп'ютерними програмами фахової спрямованості; розуміти та інтерпретувати вивчене, пояснювати факти, правила, принципи вивченого матеріалу; розуміти й критично осмислювати нові педагогічні ідеї,

застосовувати інноваційні технології та методики в освітньому процесі; володіти знаннями щодо психологічних особливостей засвоєння учнями/студентами навчальної інформації з метою діагностики, прогнозу ефективності та корекції освітнього процесу в закладах освіти; розрізняти, критично осмислювати, використовувати традиційні та інноваційні підходи; володіти дидактичним інструментарієм організації навчальних занять, проектувати й проводити на належному рівні навчальні заняття тощо.

Побудова моделі підготовки викладача економіки в педагогічному університеті спирається на систему загальних принципів педагогічної освіти із урахуванням специфічних аспектів економічної освіти, що сприяє теоретико- методологічному та практичному її наповненню.

Досвід викладання дисциплін майбутнім викладачам економіки дозволяє зробити висновок, що в практиці навчання існує багато активних форм, методів, засобів навчання. Це дозволяє розвивати в студентів уміння міркувати, аналізувати, робити висновки, узагальнювати, застосовувати знання до різних ситуацій, наводити приклади, докази, тобто показувати високій компетентний рівень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова О. Є. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. *Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі* : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2012. С. 14–41.
2. Інноваційні педагогічні технології навчання професії : монографія / Нікуліна А. С. та ін. ; за ред. А. С. Нікуліної. Донецьк : Донецький інститут післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників, 2005. 385 с.
3. Кучеренко Д. Г., Мартинюк О. В. Стратегії розвитку освітніх систем країн світу : монографія. К. : ІПК ДСЗУ, 2011. 312 с.
4. Петренко С. В. Активні форми навчання у вищій школі: актуалізація інноваційного досвіду США. *Інноватика у вихованні*. 2017. Вип.

5. С. 161–171. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inuv_2017_5_19

5. Тадеуш О. М. Метод проектів як форма продуктивного навчання студентів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. 2017. Вип. 29. С. 142–146.

МЕТОДИЧНА РОБОТА ЯК СКЛАДОВА ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Остапенко А.С.

кандидат педагогічних наук

Комунальний вищий навчальний заклад

«Харківська академія неперервної освіти»

м. Харків, Україна, e-mail: alla0102@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6928190>

Соціально-економічні зміни в нашій державі та процеси реформування в освіті висунули високі вимоги до рівня професіоналізму педагогічних працівників, отже, і освіти в цілому. Державна політика у сфері освіти в Україні спрямована на впровадження кращого світового досвіду, демократизацію системи освіти, академічну свободу вчителя. У Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року зазначається, що, «за експертними оцінками, найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіють іншими вміннями» [5].

Реалізувати такі завдання спроможний лише педагог, який сам постійно вдосконалюється в умовах інтенсивного розвитку науки, техніки, інформаційного простору, який прагне працювати з використанням інноваційних підходів до розвитку та навчання особистості, творчо підходити до вирішення щоденних педагогічних ситуацій. Сучасній системі освіти України потрібен педагог, здатний оперативно реагувати на суспільні зміни, аналізувати й коригувати діяльність відповідно до соціальних вимог і потреб.

Як зазначено в Концепції розвитку педагогічної освіти, успішна професійна діяльність педагогічного працівника вимагає безперервного навчання в умовах динамічних змін і здатності адаптуватися до них. Професійний розвиток спрямований на реалізацію педагогічними

працівниками себе як особистості. Прагнення до самовдосконалення та самоосвіта є важливими чинниками професійного зростання педагога, що забезпечують розширення професійних можливостей, пізнавальних інтересів і формування творчої індивідуальності. Ця діяльність, яка має бути постійною та систематичною, нерозривно пов'язана з професійним зростанням і підвищенням рівня педагогічної майстерності, а також характеризується поетапним досягненням мети [1]. Забезпечити ці потреби педагогічних працівників має сьогодні система післядипломної освіти.

У нашій державі за останні роки проведено значну роботу щодо реформування вищої та післядипломної освіти. Право кожної людини на освіту закріплено в статті 53 Конституції України. Статтею 6 Закону України «Про освіту» серед основних принципів освіти проголошено також і забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками [3]. А стаття 18 Закону України «Про освіту» розкриває поняття «освіта дорослих», зокрема в ній зазначено: «освіта дорослих, що є складовою освіти впродовж життя, спрямована на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки» [3]. Законом передбачено, що особа має право на вільний вибір закладу освіти, установи, організації, іншого суб'єкта освітньої діяльності, видів, форм, темпу здобуття освіти та освітньої програми в межах здобуття освіти дорослих. Також визначено, що післядипломна освіта передбачає набуття нових і вдосконалення раніше набутих компетентностей на основі здобутої вищої, професійної (професійно-технічної) або фахової передвищої освіти та практичного досвіду.

Актуальною на сьогодні залишається проблема якісного оновлення післядипломної освіти та її найвагомішої складової – системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників. У сучасних умовах модернізації освіти підвищення кваліфікації вчителів перетворюється на гнучку підсистему неперервної освіти, що швидко реагує на вимоги і запити

суспільства, постійно забезпечує зростання фахової компетентності педагогів. Науковці Г. Кравченко та Л. Покроєва наголошують, що для організаційно-методичного супроводу системи підвищення кваліфікації важливою є наявність у вчителів внутрішньої мотивації до професійного зростання. Отже, найважливіше завдання системи підвищення кваліфікації – розвивати творчу самостійність слухачів, скеровувати їх зусилля на постійну самоосвіту. Саме тому вважаємо, що діяльність інститутів післядипломної освіти необхідно переорієнтовувати на створення неперервної системи підвищення фахової компетентності та організацію самоосвіти педагогів. «Під терміном «підвищення кваліфікації» уже недостатньо вважати лише оновлення знань за базовим фахом. Будь-який обсяг додаткових знань може залишитися мертвим вантажем, а то й просто застаріти, якщо не навчити педагога користуватися цими знаннями і самому їх постійно оновлювати. Показником найвищих досягнень у фаховій діяльності є прагнення і здатність педагога до інноваційної діяльності, поява потреби в неперервній освіті» [4].

Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 800 (*із змінами, внесеними згідно з постановою КМ № 1133 від 27.12.2019*), визначає, що педагогічні та науково-педагогічні працівники самостійно обирають конкретні форми, види, напрями та суб'єктів надання освітніх послуг із підвищення кваліфікації. Формами підвищення кваліфікації є інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева), дуальна, на робочому місці, на виробництві тощо. Форми підвищення кваліфікації можуть поєднуватись. Основними видами підвищення кваліфікації є навчання за програмою підвищення кваліфікації, у тому числі участь у семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо. Отже, участь у різних формах методичної роботи є невід'ємною складовою процесу підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Зміст методичних заходів дає можливість педагогам постійно вдосконалювати професійну компетентність відповідно до своїх потреб і власної траєкторії

професійного зростання. У сучасній педагогічній науці система методичної роботи розглядається як сукупність заходів, дій і засобів, спрямованих на підвищення рівня методичної компетентності педагога, задоволення його природної потреби в саморозвитку та самореалізації, з метою підвищення якості освітньої діяльності відповідно до сучасних вимог розвитку суспільства. На часі актуальним є вдосконалення методичної компетентності педагога, який має постійно професійно вдосконалюватися в умовах інтенсивного розвитку науки, техніки, інформаційного простору, прагне працювати з використанням інноваційних підходів до розвитку та навчання особистості, творчо підходити до вирішення щоденних педагогічних ситуацій. В умовах ринкової економіки якість навчання та виховання, рівень підготовки учнів до життя в інформаційному суспільстві потребують постійної уваги й до підвищення рівня методичної компетентності сучасного вчителя, розвиток якої забезпечується саме в системі післядипломної освіти. Методичну компетентність учителя ми розглядаємо як складову його професійної компетентності, інтегральну професійно значущу характеристику особистості та діяльності вчителя, що передбачає знання методологічних і теоретичних засад методики навчання конкретного предмета, включає здатність розпізнавати й вирішувати методичні завдання, що виникають у ході педагогічної діяльності, наявність комплексу особистісних якостей та професійних умінь, сформовану потребу в безперервній освіті [2].

Важливою умовою розвитку методичної компетентності вчителя під час підвищення кваліфікації є включення педагогічних працівників до постійної професійної рефлексії, а також порівняння результатів їх діяльності з вимогами сучасної педагогічної науки, викликами суспільства. Тому моделювання системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників передбачає створення такого освітнього середовища, яке розраховане не на середньостатистичного слухача, а орієнтоване на індивідуальні особливості особистості педагога, його запити, рівень фахової освіти, спеціалізації, рівень мотивації до вдосконалення професійної майстерності.

Одним із головних пріоритетних векторів освітніх реформ розвинених країн є компетентнісний підхід в освіті, зокрема й у підготовці вчителів і підвищенні їх кваліфікації. Вітчизняні науковці, які концептуально обґрунтували модернізацію вищої та післядипломної освіти в нашій країні (Н. Бібік, В. Кремень, А. Кузьмінський, Н. Лісова, В. Лунячек, Н. Ничкало, О. Савченко), наголошують на тому, що методологічною основою компетентнісного підходу в освіті є не обсяг засвоєних знань, а вміння їх використовувати й ціннісне ставлення до них. В умовах активної підготовки вчителів до реалізації компетентнісного та діяльнісного підходу в освітньому процесі важливого значення набувають оновлення й модернізація методичної роботи, здатність оперативно реагувати на запити педагогів, закріплення та багачення в міжкурсовий період набутих на курсах підвищення кваліфікації знань і вмінь, формування компетентностей, особливо щодо використання в практичній діяльності інноваційних освітніх технологій, ефективного педагогічного досвіду, що стимулює розвиток методичної компетентності та професійної майстерності вчителів.

У скрутний час як для всього українського народу, так і для освітян післядипломна освіта спрямовує свої зусилля не лише на підвищення кваліфікації педагогічних працівників, а й на підтримку педагогів, надання їм адресної методичної допомоги. Так, в умовах воєнного стану фахівці КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» підготували й провели різні форми методичної роботи в асинхронному режимі: науково-методичні семінари, засідання шкіл педагогічної майстерності та мобільних творчих колективів, івентів тощо. Заходи передбачали адресну методичну допомогу різним категоріям педагогічних працівників закладів загальної середньої, дошкільної та позашкільної освіти. Тематика заходів передбачала розгляд актуальних питань управління закладами освіти й організації освітнього процесу в умовах воєнного стану, надання психологічної допомоги учасникам освітнього процесу. Особливу увагу в травні було приділено

підготовці до національного мультипредметного тесту. Особливості його проведення висвітлювалися в матеріалах вебсемінарів, через вебконсультації, індивідуальне консультування та спілкування з учасниками інтернет-спільнот. Учасникам пролонгованих форм методичної роботи пропонувалися кейси матеріалів для опрацювання, а також тестові або практичні завдання. Відповідальні за проведення пролонгованих форм методичної роботи відстежують виконання домашніх завдань педагогічними працівниками. Здійснюється індивідуальна робота з тими педагогами, які з різних причин не змогли опрацювати матеріали, чи надіслати домашнє завдання. Це необхідно для повноцінного засвоєння змісту пропонованих матеріалів і зарахування відповідної кількості годин, а також можливості отримати сертифікати.

Плануючи роботу на II півріччя 2022 року, методичні структурні підрозділи Харківської академії неперервної освіти акцентують увагу на посилення аналітичної роботи за кожним напрямом, індивідуальну роботу з фахівцями територіальних громад, де з урахуванням воєнного стану відносно спокійна ситуація, але активність педагогів є низькою. Визначено такі актуальні теми для розгляду в межах науково-методичних заходів:

«Завдання щодо ефективної реалізації змісту нового Державного стандарту. Аналіз модельних програм, нових підручників, складання навчальних програм на основі модельних і календарно-тематичних планів»; «Модернізація викладання навчальних предметів, у тому числі «Захист України», «Фізична культура»; «Організація якісного освітнього процесу в дистанційній формі в умовах воєнного стану»; «Розвиток медіакомпетентності та медіаграмотності учасників освітнього процесу, що є запорукою успішної протидії пропаганді в умовах воєнної агресії»; «Особливості надання корекційно-розвиткових послуг дітям з ООП в умовах воєнного стану».

Особливу увагу маємо приділити питанням виховання дітей та учнівської молоді, запланувати їх розгляд із різними категоріями

педагогічних працівників: «Інтеграція завдань національно-патріотичного виховання у зміст навчальних предметів»; «Активізація зусиль педагогів із підвищення духовного рівня учнівської молоді, формування в неї стійкої системи глибоких морально-духовних цінностей»; «Розвиток національної ідентичності та виховання національної свідомості на основі здобутків національної культури українського народу».

Підсумовуючи, можемо зробити висновок, що розвиток методичної компетентності педагогічних працівників у системі післядипломної освіти передбачає: участь педагогів у комплексі заходів із підвищення кваліфікації та методичній роботі відповідно до запитів, а також індивідуальних професійних можливостей; самоосвіту, що забезпечує формування мотивації до неперервного професійного вдосконалення. Освітній процес здійснюється на засадах особистісно орієнтованого підходу, принципу індивідуалізації та диференціації.

Потреба в удосконаленні системи роботи з підвищення кваліфікації вчителів зумовлює актуальність питання вдосконалення змісту й форм методичної роботи з різними категоріями педагогічних працівників в умовах особистісно зорієнтованої та компетентнісної парадигми сучасної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція розвитку педагогічної освіти. Наказ МОН України від 16.07.2018 №776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>
2. Остапенко А. С. Розвиток методичної компетентності вчителів технологій в системі післядипломної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Українська інженерно-педагогічна академія, Харків, 2021.
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017. URL: <http://osvita.ua/legislation/law/223>
4. Покроєва Л. Д. Інноваційні підходи в організації навчання дорослих в системі післядипломної педагогічної освіти. *Вісник післядипломної освіти*. Харків, 2012. С. 174–181.

5. Розпорядження КМУ № 988-р від 14.12.16 року «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

ФОРМУВАННЯ МЕДІАОСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Остапенко Л.П.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: ostlud@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6928224>

Реалії сьогодення, особливо на тлі пандемії та повномасштабної війни, демонструють низку факторів, які впливають на якість життєво важливих рішень та участь у різних галузях діяльності суспільства. Серед цих факторів, безумовно, важливе місце посідає доступ громадян до надійної, перевіреної інформації, що заснована на фактах. Цифровізація сучасного життя безпосередньо змінило процес спілкування, взаємодії та отримання інформації. Кожного дня у всьому світі дивляться один мільярд годин контенту [1], більше двох мільярдів користувачів користуються Facebook [2], у вісім разів зросла кількість українських користувачів Telegram-каналів.

Завдяки технічним досягненням сучасний медіапростір надає вражаючі можливості для навчання, обговорення та самовираження особистості, хоча й вимагає нового розуміння того, що таке інформація, як вона з'являється і як розповсюджується. Насамперед, повинні бути переосмислені проблеми як розуміння медіа, так і етики та конфіденційності даних, впливів алгоритмів та штучного інтелекту. Пошук рішення цих проблем реалізується в рамках формування медіакомпетентності, зокрема медіакомпетентності майбутнього вчителя.

Аналіз сучасного стану підготовки молоді до функціонування в цифровому інформаційному суспільстві дає підстави для виявлення певних суперечностей:

- між розширенням меж сучасного медіапростору школяра та несформованості вміння виявляти неправдиву та некоректну інформацію, мову ворожнечі, порушення права людини на приватне життя тощо;

- між прагненням учителя брати участь у конструюванні медіапростору для учнів та неготовністю вчителів до формування в учнів медіаграмотності;

- між зростанням кількості медіаресурсів, які використовують учні та вчителі для навчання та вирішення повсякденних задач та прийняття рішень, та недостатнім володінням інструментами конструювання власних медіаресурсів, у тому числі освітнього призначення.

Тому проблема формування медіакомпетентності майбутнього вчителя є актуальною. Проблеми формування медіакомпетентності педагогів розкриті в працях О. Баришполець, О. Волошенюк, В. Іванова, Л. Найдьонової, І. Доніна, Г. Онкович, І. Фатєєвої та інших.

Під медіакомпетентністю вітчизняні науковці (Л. Найдьонова, О. Баришполець, О. Волошенюк, Г. Онкович) розглядають розуміння видів медіа та їхній вплив на людину і суспільство; а під медіакомпетенцією – уміння користуватися різними медіатехнологіями, вести пошук необхідної інформації, робити правильний її вибір та створювати медіапродукти [3].

За визначенням дослідниці В. Шарко, структура медіакомпетентності вчителя складається з таких складових: загальнокористувацька, загальнопедагогічна та предметна медіакомпетентності [5].

Погоджуючись із дослідницею, будемо вважати під загальнокористувацькою компетентністю здатність отримати, використовувати, аналізувати, розуміти, створювати медіатексти та медіапродукти; уміння користуватися різними технічними медіазасобами та здатність спілкуватися за допомогою медіа, з урахуванням як технічного та технологічного, так і етичного аспекту [5]. Під загальнопедагогічною складовою будемо розуміти наявність знань про закономірності освітнього процесу в умовах інформатизації та цифровізації, наявність розуміння потенціалу медіа для створення освітнього контенту, уміння застосовувати різноманітні додатки освітнього призначення та медіазасоби в професійній діяльності [5]. Під

предметною компетентністю будемо розуміти вміння добирати медіаконтент відповідно до цілей навчання предметної галузі, уміння створювати освітній контент з використанням медіаресурсів відповідно до цільового призначення та наявність практичного доступу впровадження медіаосвітніх ідей в освітній процес [5].

На розглянутій структурі медіакомпетентності базується побудова та змістове наповнення модуля «Основи медіаосвіти» курсу «Інформаційно-педагогічні студії» для здобувачів другого (магістерського) рівня, у рамках освітніх програм яких відбувалася підготовка майбутніх учителів у 2021-2022 навчальному році. У рамках вивчення модуля передбачено 4 години лекції, 6 годин практичних занять та 10 годин самостійної роботи. У рамках модуля здобувачам пропонуються дві теми: «Медіаосвіта як складова підготовки майбутнього вчителя» та «Медіатехнології створення освітнього контенту». У межах першої теми здобувачі опановують зміст загальнокористувацької та загальнопедагогічної складових, а в межах другої – зміст предметної складової. Самостійна робота підсилена формами неформальної освіти, а саме онлайн-курсами, у рамках яких здобувачі мають змогу вдосконалити сформованість медіакомпетентності в межах кожної зі складових [4].

Таким чином, модуль «Основи медіаосвіти» є важливою складовою підготовки майбутнього вчителя. Варіативність матеріалів модуля дозволяє інтегрувати в систему підготовки майбутнього вчителя різних спеціальностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. YouTube User Statistics 2022.
URL: <https://www.globalmediainsight.com/blog/youtube-users-statistics/>
2. Facebook – Statistics & Facts. Statista, 2022. URL: <https://www.statista.com/topics/751/facebook/#dossierKeyfigures>
3. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід : навч.-

метод. посіб. / О. Т. Баришполець та ін.; за ред. Л. А. Найдьонові, О. Т. Баришполець. Київ : Міленіум, 2009. 440 с.

4. Остапенко Л., Соловйова О. Massive open online courses in the system of training of future teachers including practice of Media education. *New Computer Technology*, 17. 2019. Р. 71–75. URL: <https://doi.org/10.55056/nocote.v17i0.947>.

5. Шарко В. Д. Медіакомпетентність як складова методичної підготовки вчителя та її діагностування. *Інформаційні технології в освіті*. Херсон, 2018. С. 84–90. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/1014>.

ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІЇ ВИЩОЇ ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ У ЗВО КНР

Пей Чжиюн

аспірант кафедри освітології

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-meil: partolav@gmail.com

Цінь Шен

аспірант кафедри освітології

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-meil: partolav@gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.6928268>

У зв'язку із тотальним реформуванням системи загальної культури Китаю, будівництва системи суспільних культурних послуг та культурної індустрії соціальна цінність вищої художньої освіти зростає з кожним днем, а разом із цим попит на спеціалістів художньої галузі. Проте, враховуючи специфічний характер художньої галузі знань, важко забезпечити стандартизований, строгий і чіткий шлях швидкого розвитку вищої художньої освіти. Модернізація вищої художньої освіти веде до посилення її функцій. Тож в умовах інноваційного розвитку вищої освіти трансформуються також і її функції.

Функція вищої художньої освіти – атрибут, здатний задовольнити потреби вищої художньої освіти. Логічною відправною точкою попиту є люди. Саме через людські духовні та культурні потреби створюється мистецтво і формується соціальна функція мистецтва. Таким чином, мета вищої художньої освіти також полягає у задоволенні духовних потреб людей.

Так, з погляду соціального розвитку китайські вчені поділяють функції вищої освіти на дві категорії: освітні функції та соціальні функції. Освітня функція належить до розвитку людини та сприяння її загальному розвитку; соціальна функція належить до ролі вищої освіти в соціальній політиці, економіці, культурі та інших сферах. Наприклад, Пань Ююань зазначив, що вищу освіту має цінності та функції як для людей, так і для суспільства. Вона має функції просування по службі, кар'єрного зростання та особистісного розвитку окремих осіб, а також має політичні, економічні та культурні функції для суспільства.

Інші дискусії з погляду соціального розвитку включають теорію п'яти функцій Хе Кана (для людини, для суспільства, для економіки, для політики, для культури), а також багато функціональних визначень, а саме: екологічна функція, життєва функція, виробнича функція, критична функція, функція безперервної освіти, функція соціальної адаптації, функція знань та освіти, інноваційна функція, функція життєзабезпечення, функція щасливого життя, політична функція регулювання, наукова функція розвитку, провідна економічна функція, провідна культурна функція тощо. З погляду розвитку знань китайські вчені також припустили, що основною функцією вищої освіти є культурна функція. Наприклад, Пань Хуньюань та Чжу Гуорен вважають, що основними функціями вищої освіти є культурний відбір, передача, поширення, збереження, критика та творення, які є культурними функціями [2]. Чжан Інцян вважає, що функція культури полягає в тому, щоб сприяти розвитку культури та людей, усвідомлюючи двосторонню побудову культури та людей [3]. Гао Яомін вважає, що основна функція вищої освіти, тобто культурна функція, – це вибір, передача та створення передових знань [4].

Тож з погляду соціального розвитку вища художня освіта виконує культурні, економічні та політичні функції. Вона створює соціальне та культурне середовище, зміцнює гармонійні стосунки між людьми; сприяє розвитку мистецтва та культурної індустрії, забезпечує елементи художньої творчості; спрямовує соціальну та політичну сфери та визначає політичну орієнтацію суспільства.

З погляду розвитку художніх дисциплін, вища художня освіта має функцію сприяння розвитку художніх знань та художніх академічних умінь та навичок. Вища художня освіта реалізує свою функцію шляхом розвитку та передачі професійних мистецьких знань та умінь.

З погляду особистого розвитку студентів, вища художня освіта покликана сприяти їхньому соціальному та особистому розвитку. Соціальний розвиток дозволяє здобувачам встановлювати правильні політичні ідеали,

формувати стандартизовану моральну свідомість та отримувати систематичну професійну підготовку. Індивідуалізований розвиток сприяє професійності здобувачів, які володіють гарними навичками, глибокою культурною спадщиною, елегантним стилем, ґрунтовними мистецькими ідеями та постійними пошуками нововведень у сфері мистецтва

ЛІТЕРАТУРА

1. 张震.我国高等艺术教育功能的研究.大连理工大学 版.大连市.2016年. 118 頁.
2. 潘宏元，朱國仁.高等教育的主要功能：文化選擇與創造力《高等教育研究》，1995 年，否 1, 1-9 頁.
3. 文化視角下的張英強高等教育.南京師範大學 出版社，1999 年, 66 頁.
4. 高耀明.高等教育的功能和高等教育機構的功能.《高等師範教育研究》，1996 年，否 4, 10-14 頁.

«СРОДНА ПРАЦЯ» ТА СЕНС ЖИТТЯ ІВАНА ПРОКОПЕНКА

Плахтєєва В.І.

кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: vipvita@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6928344>

Україна завжди була багата на талановитих особистостей. Одним із найвідоміших і справжніх синів є Іван Федорович Прокопенко – видатний український учений, високопрофесійний і мудрий педагог, який надав путівку в життя не одному поколінню студентів. Серед його учнів можна побачити Героїв України, політиків, педагогів із світовим ім'ям, академіків, професорів, громадських діячів, видатних юристів, економістів, спортсменів, діячів культури тощо.

І.Ф. Прокопенко прожив 85 років, чимало за цей час пережив, завжди мав свій погляд на кожну річ, але за порадою дуже часто подумки звертався до Григорія Сковороди, до його «філософії серця». Для нього було близьким його визначення щастя, яке є у «сродній праці», яка «потрібне робить неважким, а важке – непотрібним». На письмовому столі Івана Федоровича завжди лежала книга Григорія Савича Сковороди, в якій він завжди знаходив, за його словами, «знайомі, споріднені думки».

Своє щастя, свою «сродну працю» Іван Федорович почав шукати з рідної Полтавщини (с. Васильки), козацького краю, де народилися всі відомі йому родичі до сьомого коліна включно. Тяжке воєнне та післявоєнне дитинство, виживання в умовах голодомору, тяжка сільська праця в полі, на фермі, на будівництві – саме з цього почався життєвий шлях майбутнього

академіка.

Найприємнішими спогадами з цього періоду життя були спогади про школу та першу вчительку Уляну Митрофанівну, яку Іван Федорович завжди називав «Учитель від Бога». Вона без азбук та букварів навчила писати й читати, прищепила любов до рідної української мови. Думаю, що саме тоді в серці маленького Івана зародилося насіння, яке проросло набагато пізніше, коли він для себе зрозумів, що освіта – це головне в його житті.

Після закінчення школи Прокопенко І.Ф. залишився працювати на рідній Полтавщині у колгоспі імені Т.Г. Шевченка. Але в нього була й інша мрія – отримати професію агронома. Він навіть закінчив три курси Уманського сільськогосподарського інституту, але зрозумів, що його покликання не тільки в цьому.

Пізніше Іван Федорович отримав професії прохідника та забійника на шахті «Полтавська – Комсомольська № 2» у м. Єнакієво, за що в двадцятиоднорічному віці був удостоєний державних нагород.

У цей же період (1957 р.) він зустрів своє кохання й невдовзі одружився. За роки сімейного життя подружжя Прокопенків мало двох дітей, п'ятеро онуків і двох правнуків. Анна Єгорівна (дружина Івана Федоровича) – відомий в Україні вчитель початкових класів, яку пам'ятають і люблять численні учні. Мабуть, для Івана Федоровича це була доля: усе найкраще в його житті завжди було пов'язане з учителями.

У 1960 році Івана Федоровича зустрів Харків – освітній, науковий, культурний, промисловий центр. Харків – це те місто, прибувши в яке одного разу, закохуєшся на все життя. Іван Федорович був із тих, хто, як і його відомий земляк Г.С. Сковорода, закохався в Харків з першого погляду та залишився в ньому назавжди.

Наступним етапом у пошуку «сродної праці» став для Івана Федоровича Харківський юридичний інститут, який він закінчив з відзнакою і в якому почався його професійний шлях викладача й науковця. У 1973 році він захистив кандидатську дисертацію за темою «Економічні закономірності

управління суспільним виробництвом» і продовжив працювати спочатку викладачем, а далі – завідувачем кафедри політичної економії.

У 1980 році Прокопенко І.Ф. очолив Харківський державний педагогічний інститут імені Г.С. Сковороди (нині Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди) і пропрацював у ньому 40 років свого життя, за його словами, «40 найкращих років». Він чудово читав лекції, проводив наукову діяльність, яка завжди була важливою складовою його професійної діяльності. Досвід педагогічної діяльності Іван Федорович виклав усвоїй докторській дисертації на тему «Теоретичні і методичні основи економічної освіти в загальноосвітніх і професійних навчальних закладах».

За час ректорства Івана Федоровича у закладі відбулися такі зміни: педагогічний інститут у 1992 році отримав статус – університет; у 2004 університет став національним; побудовано новий навчальний комплекс та спортивний комплекс імені Юрія Пояркова; на території навчального комплексу споруджено два пам'ятники – Григорію Сковороді та першій учительці; тисячі студентів щорічно здобували якісну педагогічну освіту, сотні здобувачів освіти брали участь в Олімпійських іграх, чемпіонатах України, Європи, світу тощо, де часто ставали переможцями.

Сковородинівський університет завжди був для Івана Федоровича не тільки його роботою, його «сродною працею», а й родиною і сенсом його життя.

Ще хотілось би наголосити на тому, що прокопенківський дух у сквородинівському університеті й сьогодні об'єднує всіх: від студентів-першокурсників до видатних професорів, які працюють і навчаються за його гаслами: «Освіта збереже Україну!» та «Мій університет – моя гордість!». А цитата Г.С. Сковороди, яку Іван Федорович обрав для того, щоб її бачив кожний, хто заходить у наш педагогічний, «Ми сотворим світ лучший, созиждем день веселейший» буде ще багато років зустрічати нових студентів – майбутніх учителів, які на прикладі життя таких видатних українців, педагогів із великої літери будуть виховувати ще багато поколінь поспіль.

ПЛАТФОРМА ГУГЛ КЛАС ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Погорєлова Т.Ю.

доктор філософії зі спеціальності 011 Науки про освіту

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

м. Харків, Україна, e-mail: tatipogorelova@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6928382>

Складна безпекова ситуація в Україні кидає виклик багатьом сферам суспільного життя, зокрема освітній. Дистанційна освіта, набувши розвитку в період глобальної пандемії COVID-19, стає наразі чи не єдиним засобом здійснення освітнього процесу. Це актуалізує питання її постійного вдосконалення в Україні для забезпечення подолання негативного впливу військового конфлікту на рівень освіти здобувачів та на їх конкурентоздатність на сучасному ринку праці [1].

Дистанційна освіта змінює підходи до освітнього процесу й переносить акцент на особистість майбутнього фахівця та його професійні якості як ключові чинники забезпечення сталого розвитку економіки та суспільства в Україні. Однією з найважливіших якостей майбутнього фахівця в сучасних політичних та економічних умовах стає людська відповідальність. Це актуалізує проблему підготовки висококваліфікованих фахівців, зокрема педагогів, які ставитимуться до виконання професійних обов'язків відповідально та сумлінно, усвідомлюватимуть свій громадянсько-професійний обов'язок перед державою й суспільством, орієнтуватимуться в швидкоплинній економічній, політичній та соціальній ситуаціях, прогнозуватимуть і оцінюватимуть потенціальні результати та наслідки своїх дій [3].

Багато вчених, відповідаючи на ці виклики, пропонують шляхи розвитку дистанційної педагогічної освіти в Україні, які вдосконалюватимуть розвиток індивідуальної відповідальності майбутнього педагога, зокрема ефективний моніторинг успішності здобувачів у процесі дистанційного навчання через електронну дистанційну систему та кваліфікований

інформаційний супровід шляхом створення єдиного онлайн-ресурсу, який охоплюватиме всі заклади дистанційної освіти [5]. Це актуалізує питання пошуку або створення такої освітньої системи або ресурсу, яка б надала поштовх у розвитку індивідуальної відповідальності майбутнього педагога.

Багато дослідників, зокрема А. Мерглер, Л. Орбан Лембрик, В. Пономарьов, вивчаючи природу індивідуальної відповідальності особистості, наголошують на тому, що будь-які людські взаємовідносини є суб'єкт-суб'єктними. Відповідно, крім суб'єкта відповідальності, має існувати ще інший суб'єкт, перед яким треба нести відповідальність – так звана інстанція відповідальності. Л. Орбан Лембрик говорить про існування певних інстанцій відповідальності, перед якими особистість звітує про свою діяльність, вчинки та поведінку. Дослідниця характеризує інстанцію відповідальності як орган, що оцінює й контролює діяльність суб'єкта відповідальності та за потреби застосовує необхідні санкції. Функціями інстанції відповідальності є наглядання, контроль, коригування, санкціонування поведінки суб'єкта відповідальності, стимулювання до несення відповідальності [4].

На нашу думку, наявність таких інстанцій відповідальності в процесі підготовки майбутніх педагогів суттєво підвищить рівень їх індивідуальної відповідальності. Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) може забезпечити реалізацію функцій, перерахованих вище, оскільки засоби ІКТ можуть слугувати інстанціями відповідальності.

Серед широкого спектру хмарних сервісів, наявних на сучасному ринку ІКТ, багато педагогів-дослідників, зокрема В. Хрипун, підкреслюють значущість сервісів корпорації Google: безкоштовність; можливість самореєстрації; наявність універсального облікового запису, що спрощує доступ до всіх сервісів; можливість роботи на різних платформах; наявність зручного та простого функціоналу; доступність з будь-якого цифрового пристрою, підключеного до мережі Інтернет тощо [5].

Платформа Гугл Клас (Google Classroom) є безкоштовним хмарним

сервісом Google для навчальних закладів. Ця платформа, на нашу думку, володіє необхідним функціональним потенціалом, щоб слугувати інстанцією відповідальності.

Цей сервіс дозволяє викладачу структурувати навчальний курс за розділами, визначати їхню тематику, створювати календарний план, зазначати терміни вивчення відповідного матеріалу, а також терміни виконання навчальних завдань. Важливою перевагою сервісу є продуктивна та швидка комунікація між суб'єктами освітнього процесу, яка є запорукою продуктивного зворотного зв'язку. У спеціально створеному класі викладачі мають змогу оприлюднювати навчальні завдання для конкретних академічних груп, розсилати оголошення й ініціювати обговорення. У системі Google Classroom педагоги мають можливість легко та швидко створювати, перевіряти завдання здобувачів освіти в електронній формі. Завдання та роботи здобувачів при цьому автоматично систематизуються в структуру папок і документів на Google Диск [2].

Здобувачі освіти зі свого боку створюють власний обліковий запис, за допомогою якого мають можливість виконувати освітні завдання, обмінюватися навчальними матеріалами, проектувати індивідуальну освітню траєкторію, здійснювати моніторинг власного навчального прогресу та прогресу академічної групи, додавати коментарі.

На індивідуальній сторінці завдань здобувачу видно, яке завдання потребує невідкладного виконання. Варто наголосити, що відомості про виконані роботи постійно оновлюється в режимі реального часу. Також цей сервіс надає можливість додавати коментарі педагогу до перевіреної роботи.

Слід зауважити, що платформа Google Classroom надає можливість обмежувати виконання завдань у часі.

Вищезазначений функціонал Google Classroom актуалізує важливу складову зовнішньої структури відповідальності особистості – її часову перспективу. На думку науковців, вона представлена двома аспектами: ретроспективним (відповідальність за зроблені дії) та перспективним

(відповідальність за майбутні дії). Перехід особистості від ретроспективної до перспективної відповідальності є прогресивним розвитком особистості, і в цьому полягає сформованість відповідальності як особистісної якості фахівця.

Додатковим вектором розвитку часової відповідальності майбутнього педагога є залучення сервісу Google Calendar (Гугл Календар) при оприлюдненні завдань на платформі Google Classroom. Цей сервіс є важливим засобом оприлюднення термінів звітування щодо виконання здобувачами самостійної роботи та засобом формування важливої професійної компетенції майбутнього педагога – тайм-менеджменту.

Використання сервісу Google Календар дозволяє планувати й установлювати терміни виконання навчальних завдань; налаштовувати нагадування; створювати «тематичні календарі»; складати список завдань тощо. Функція сумісного використання календаря надає можливості для спільного планування роботи педагога і здобувачів [5].

Отже, хмарний сервіс Google Classroom є оптимальною цифровою платформою, яка є зручною у використанні як педагогом, так і здобувачами освіти. Її функціональний потенціал надає вектори для підвищення індивідуальної відповідальності майбутнього педагога шляхом актуалізації процесів саморефлексії, самоосвіти, самокорекції та самовдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Boiarska-Khomenko A. V. Remote education of adults as one of the ways to solve the negative consequences of military conflict. *Revistă Științifică Progresivă*. 2018. № 1. С. 5–8.
2. Borova T., Chekhratova O., Marchuk, A. Pohorielova T., Zakharova A. Fostering Students' Responsibility and Learner Autonomy by Using Google Educational Tools. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2021. 13(3), 73–94. URL: <https://doi.org/10.18662/rrem/13.3/441>
3. Chekhratova O., Kovalenko O., Petrenko V., Pohorielova T., Ved T.

Developing students' autonomy and responsibility via promoting digital and media

literacy in an English-language classroom. Amazonia Investiga. 2022. 11(52), 15–23.

URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.52.04.2>

4. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія особистості і спілкування : підруч. для студ. вищ. навч. закл. : кн. 1. Київ : Либідь, 2004. 576 с.

5. Хрипун В. О. Хмарні сервіси google як засіб управління освітньою діяльністю закладу дошкільної освіти : дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.10. Київ, 2019. 349 с.

URL:

<http://lib.iitta.gov.ua/716975/1/%D0%94%D0%98%D0%A1.%20%D0%A5%D1%80%D0%B8%D0%BF%D1%83%D0%BD%20%D0%92.%D0%9E.%20-%20eLibrary.pdf>.

БІОЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ БІОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Пінський О.О.

кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: al_pin@ukr.net

Глуховецька В.В.

заступник директора з науково-методичної роботи, керівник гуртка

Комунальний заклад «Центр позашкільної освіти «Джерело»

Височанської селищної ради Харківського району Харківської області»

м. Харків, Україна, e-mail: viktorij_vv@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6928300>

Громадяни України останні роки стикаються з наслідками жорстоких кризових явищ у природі та соціумі. Багато людей стають безпорадними на тлі пандемій, що перманентно виникають, тривалих воєнних дій, поступового, проте безупинного погіршення економічного й екологічного стану навколишнього середовища.

Одним із важливих шляхів формування ефективно мислячої і діючої людини, здатної розпочати вирішення накопичених людством проблем, є нова біологічна освіта, заснована на етичних підходах та принципах, де мораль має стояти попереду знань і ставати міцною основою їх набуття. Ще в кінці ХХ століття як абсолютно новий демократичний підхід, як приклад справжнього етичного за своїм змістом біологічного навчання та виховання почали експлуатувати приклади життя та діяльності Альберта Швейцера, який вважав, що духовні цінності та ідеали є керівництвом до дії людини. Цим ученим була розроблена етика благоговіння перед життям, сутність якої може бути висловлена так: «Там, де я завдаю шкоди будь-якому життю, я маю ясно усвідомлювати, наскільки це необхідно. Я не повинен робити нічого, крім неминучого. Селянин, що скопив на лузі тисячу квіток для корму своєї корови, не повинен заради розваги зім'яти квітку, що росте на узбіччі дороги, тому що в цьому випадку він

вчинить злочин проти життя, не виправданий жодною необхідністю» (*переклад наш* – О.П.) [1].

Для великого загалу учнів обґрунтовану біоетичну основу зараз необхідно міцніше поєднувати з практичним здобуттям умінь проведення самостійних спостережень, наукових робіт та досліджень у навчальних аудиторіях, лабораторіях та природному середовищі. Розвиток на цій основі якостей людської біофілії полегшує процеси формування біоетично мислячих і діючих людських особистостей, професійно підготовлених, мінімально схильних до девіантної поведінки в природі й соціумі. Одним з осередків реалізації індивідуальних потреб навчання біології зростаючих особистостей на сучасному надскладному етапі має стати позашкільний навчальний заклад. Прикладом такого закладу є Покотилівська станція юних натуралістів (зараз Комунальний заклад «Центр позашкільної освіти «Джерело»).

Починаючи з 2012 року, на базі Покотилівської СЮН для бакалаврів-біологів IV курсу факультету природничої, спеціальної та здоров'язбережувальної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди щорічно проводилися практичні заняття, семінари за темами «Організація гурткової роботи в закладі позашкільної освіти», «Виховання в умовах сучасного закладу позашкільної освіти», «Ведення звітної документації. Норми і правила техніки безпеки під час роботи в живому куточку», «Альтернативні методи навчання біології. Бібліотека альтернатив». Подібна співпраця викладачів кафедри ботаніки та педагогів Покотилівської СЮН дозволяє ефективно, навіть у режимі он-лайн, знайомити бакалаврів з особливостями планування, організації освітньої і виховної гурткової роботи, веденням основного блоку документації керівників гуртків, дійсно готуючи студентів до подальшої діяльності в системі біологічної освіти. Уже багато років подібна робота забезпечує поглиблення знань з навчальної дисципліни «Технології та методика навчання біології й природознавства», сприяє формуванню низки спеціальних професійних умінь і навичок у природознавців-здобувачів вищої педагогічної освіти, зокрема з питань організації та проведення

індивідуальної та групової натуралістичної діяльності учнів різного віку, проведення різноманітних масових заходів екологічного й біоетичного змісту.

Співпраця педагогів усіх рівнів системи біологічної освіти надає можливість поєднувати їхні знання, уміння, навички та досвід для ефективного розв'язання нагальних проблем екологічного краєзнавства, питань впровадження елементів біоетичного та екоетичного навчання та виховання, забезпечує підвищення рівня професіоналізму молодих педагогів, керівників гуртків системи закладів додаткової біологічної освіти.

Наявний досвід учительства, поєднаний із роботою керівника гуртка, засвідчує те, що на сьогодні дедалі актуальнішим для процесу викладання біології стає розширення спектру форм еколого-біоетичної освіти і виховання.

По-новому цікавими можуть стати теоретичні й практичні заняття з використанням альтернативних методів навчання з фондів бібліотеки «Альтернатив» Еколого-біоетичного центру ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Динамічні моделі та манекени дозволяють знайомити гуртківців не лише з будовою тварин, але й надають повніші уявлення про фізіологію лабораторної тварини, дають можливість відпрацьовувати навички безболісного поводження з нею, що сприяє розвитку їхніх біофілічних якостей і, безумовно, сприятиме подальшому осмисленому їх профорієнтуванню.

Чітко орієнтованими на біоетичне виховання є такі форми роботи, як виступи учнів-гуртківців на Всесвітній день біоетики; проведення заходів, присвячених пам'яті засновників сучасної біологічної етики й медичної деонтології, знайомство з культурологічною спадщиною представників світової та американської школи екоетиків 60-80-х років ХХ століття, позитивними прикладами діяльності сучасних міжнародних організацій InterNICHE, «Лікарі проти експериментів на тваринах» (Німеччина), WISPA (Велика Британія).

Проведена нещодавно низка опитувань у середовищі вчителів, методистів, керівників гуртків, магістрантів, учнів загальноосвітніх шкіл, гуртківців, показала необхідність посилення неформальної роботи з біоетичного просвітництва та виховання під час уроків біології в загальноосвітніх школах, у позаурочний,

позакласний час, під час проведення занять з учнями-гуртківцями. Аналіз відповідей респондентів дозволяє зробити досить оптимістичний висновок про те, що здебільшого вихованці позашкільних закладів освіти мають більш високий рівень теоретичних знань і практичних умінь, у тому числі внаслідок самоорганізації поведінки на засадах екобіоетики в навколишньому середовищі, хоча майже всі учні досить критично визначають усе ще не достатній рівень себе як біоетично діючих осіб.

Можна також стверджувати, що система практичної підготовки сучасної молоді до життя особливо потребує подальших дієвих змін. Процес підготовки учнів, упевнених у правильності своїх думок і дій, грамотних в оволодінні первинними навичками майбутньої професії, пов'язаної з біологією (передусім майбутніх медиків, ветеринарних лікарів, учителів природознавчих дисциплін, дослідників природи, науковців-експериментаторів), у галузі біології та екології має ґрунтуватися на цілісній екобіоетичній платформі з проведенням обов'язкового подальшого аналізу дослідницької діяльності, вирішенням тренінгових біоекоетичних ситуацій, організацією круглих столів-обговорень, навчальних екскурсій, біоетичних дебатів, вечорів-діалогів, дискусій із біоетичної проблематики. Особливо цікавою формою проведення для гуртківців є нині популярна динамічна форма екобіоквестів, географія і методика проведення яких невпинно поширюється. Співробітники Еколого-біоетичного центру (магістранти 5 курсу природничого факультету Анастасія Мельник та Катерина Пономарьова під керівництвом доцента О.О. Пінського та заступника директора з науково-методичної роботи Комунального закладу «Центр позашкільної освіти «Джерело» В.В. Глуховецької) змогли творчо розробити сценарій, організувати та провести квест «Чарівний світ живої природи» (місце дислокації і проведення – екопарк Фельдмана). Змагання було проведене між двома командами: «Ведмеді» (збірна класів Покотилівського ліцею «Промінь») та «Юннати» (гуртківці Покотилівської СЮН). За мету було поставлено розширити і закріпити знання про Червону книгу, її практичне значення – врятувати зникаючі й відновити рідкісні види; розкрити деякі екологічні проблеми; показати

важливість і напрямки співпраці в галузі охорони та збереження навколишнього середовища; розвивати пізнавальні здібності, формувати увагу, пам'ять, комунікативні вміння учнів, уміння швидко знаходити правильні відповіді; виховувати любов до природи й біоетичне ставлення до неї.

Робота в умовах природного середовища й мінлива погода не завадили учням і гуртківцям максимально виявити свої природничі знання на семи станціях: «Історична», «Мистецька», «Ареал», «Мова тварин», «Упізнай мене», «Вікторина», «Червона Книга». Найцікавішими станціями, на думку учасників, були «Вікторина» та «Мова тварин», а найскладнішими – «Ареал» (треба було правильно зазначити місце існування виду на карті) та «Конкурс капітанів». За підсумками роботи журі, перемогу здобули «Юннати», проте переможених на святі екобіоетики не було. Результатом проведення квесту є неформально отримані еколого-біоетичні знання, позитивний творчий настрій, бажання брати участь у подібних заходах.

Пошук нових форм організації екологічної та біоетичної освіти та виховання учнів, таких як екоетичні за своїм змістом уроки, семінарські заняття й тренінги, квести, на наш погляд, є запорукою формування поступових позитивних перетворень у навколишньому світі, виходу з духовної кризи й, відповідно, загального покращення процесу комплексного навчання біології, екології та біоетики, чого вимагає нинішня реформа Нової української школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Schweitzer A. Kultur und Ethik. C.H.Beck; 1st edition (21 Mar. 1996) / 372 p.

ВЗАЄМОДІЯ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ І СІМ'Ї ЯК ЗАПОРУКА ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Пономарьова Г.Ф.

доктор педагогічних наук, професор, ректор Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
м. Харків, Україна, e-mail: rector-hgpa@kharkov.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.6928414>

У всі віки сім'я виступала основою життя суспільства як головна загальнолюдська цінність, важлива сфера самореалізації людини. Сучасне покоління студентської молоді живе в умовах швидкої зміни суспільного життя, динамічних перетворень і суперечливих тенденцій у розвитку суспільства, політичних і соціально-гуманітарних потрясінь та, як не прикро констатувати, навіть війни. У зв'язку з цим підготовка молоді до сімейного життя, ролі соціально і морально відповідальних батьків є надзвичайно важливою. І тут ми можемо впевнено наголошувати на зростанні ролі взаємодії закладів освіти і сімей не лише для виконання певних батьківських обов'язків, а й для виконання соціальних ролей, пов'язаних як з батьківством, так і з професійною, громадською, політичною, культурною діяльністю.

Ми шляхом посилання на узагальнення положень відповідних нормативних документів і традицій сімейного виховання виходимо з того, що виховання молоді, піклування про їхнє здоров'я, благополуччя і розвиток є першочерговим обов'язком сім'ї, але не лише як допомога закладу освіти, а як умова й засіб підтримки процесу соціологізації, особистісного і професійного становлення особистості.

У зв'язку з цим перший стереотип, який потребує переосмислення – не батьки для закладу освіти, а заклад освіти (заклад дошкільної освіти, заклад загальної середньої освіти, заклад вищої освіти, заклад позашкільної освіти) для батьків як партнер, помічник, консультант тощо у вихованні молоді.

Наступний стереотип пов'язаний з тією ж авторитарною позицією і пояснює, чому батьки не приходять до закладу освіти, не відповідають на

«тривожні сигнали» педагогів, адміністрації. Опитування батьків студентів 1-х курсів академії та структурних підрозділів, Харківського, Красноградського і Балаклійського педагогічних фахових коледжів, дозволило виявити типові причини такої ситуації, що пов'язана ще з досвідом взаємодії батьків і вчителів закладів загальної середньої освіти: страх щодо агресивності педагогів, негативних оцінок їхніх дітей; побоювання неприємної ситуації приниження на батьківських зборах, коли при всіх обговорюють їхніх дітей; переконаність у тому, що діти самі здатні відповідати за свої вчинки і батьки тут ні до чого.

Очевидним для нас є висновок про те, що подолання даних стереотипів викликає необхідність перебудови характеру і змісту взаємовідносин між суб'єктами освітнього процесу, зокрема між педагогами і батьками. Природно, що на кожному окремому віковому етапі будуть свої специфічні зміст і форми взаємодії педагогів, дітей і їхніх батьків, але при цьому можемо визначити єдину мету цієї взаємодії – сприяти позитивній соціалізації особистості як патріота, громадянина, майбутнього фахівця, сім'янина тощо.

У роботах багатьох сучасних психологів, соціологів, педагогів стан сім'ї розцінюється як критичний (О. Кравцова, Л. Кузнецова, О. Невмержицький, Л. Назаренко, І. Хоменко, Ю. Щербань та інші). У наш час включеність у сім'ю перестає бути необхідним чинником духовного і фізичного виживання. Особистість стає все більш незалежною від сім'ї, змінюється характер виховання, сімейних стосунків.

Зміни у сфері шлюбу тягнуть за собою трансформацію взаємовідносин старшого і молодшого поколінь і сім'ї. За нашими даними, багато молодих людей вважають, що в сім'ї, як і в житті, не може бути шаблону, за яким найкраще будувати взаємини в сім'ї і, на жаль, сприймають буквально поглядна сім'ю як якусь «несвободу» від життя.

На наше переконання, проблему «несвободи» слід розглядати, але тільки як її особливість, сутність якої визначається регулюванням поведінки членів сім'ї певними правилами, закріпленими юридично, а також

суспільною мораллю або традиціями. Крім того, несвобода, на думку сімейних психологів, має свої переваги оскільки вона забезпечує членам сім'ї можливість оптимально задовольняти свої природні та культурні потреби.

У нинішніх умовах не можна зрозуміти й правильно оцінити стан та перспективи сучасної сім'ї, ігноруючи кардинальні зміни, що відбуваються з нею впродовж особливо останніх 20-25 років (зміна соціального становища жінок, зростання особистої свободи кожного члена сім'ї, зниження народжуваності, загострення проблеми дитячої злочинності, наркоманії, алкоголізму тощо). При цьому, як можна помітити, вирішуються одні проблеми створюються інші.

Усі ці проблеми послідовно і незмінно виявляються в:

- зменшенні кількості шлюбів;
- падінні народжуваності і її «старінні»;
- переважанні малодітних сімей;
- збільшенні числа позашлюбних дітей;
- поширенні добровільної бездітності.

Зазначимо, що коли мова йде про взаємодію з сім'єю педагогів, зокрема системи вищої освіти, можна говорити про заповнення ними дефіциту сімейного тепла, уваги тощо.

Крім того, досвід переконує, що відштовхнуті, ізольовані діти завжди шукають сферу виявлення себе, а ми стикаємося з новою проблемою – залученням учня чи студента до неформального співтовариства, нерідко асоціального спрямування.

Фахівці, педагоги-практики проблеми сімейного виховання пов'язують, зокрема з недостатнім рівнем педагогічної культури батьків, формування якої ми розглядаємо як одну із функцій закладу освіти, незалежно від профілю, рівня тощо.

Аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників (Т. Алексеєнко, О. Вишневський, М. Володкевич, І. Гребенніков, З. Зайцева, В. Кравець, Р. Овчарова, Л. Пovalій, В. Постовий та

інші) переконує, що можна розглядати формування педагогічної культури батьків як систематичну та змістовну програму, метою якої є поширення інформації, знань і досвіду в різних аспектах діяльності батьків або як формальну спробу підвищити свідомість батьків стосовно виховання своїх дітей і озброїти їх певними виховними вміннями.

На жаль, батьки сьогодні все ще не повністю затребуваний педагогічний ресурс. Разом з тим, батьки – найбільш зацікавлені особи в освіті, її індивідуалізації щодо своєї дитини. І саме ця зацікавленість змушує батьків «вникати» в усі процеси, пов'язані з проєктуванням освітнього маршруту дитини.

Зміни в змісті освіти, формах атестації, введення багаторівневого і багатопрофільного навчання зачіпає сім'ю і економічно, і психологічно, і соціально. Деякі батьки зараз не просто «приділяють увагу» освіті дитини – вони починають вибудовувати своє життя в контексті освіти дитини: змінюють сферу професійної діяльності, режим роботи і навіть місце проживання, уважно оцінюють навколишні можливості, порівнюють заклади освіти та обсяги своїх «інвестицій».

Констатуємо, що система освіти, зокрема й професійної, почала відчувати економічну й психологічну залежність від батьків, і тому без взаємодії з батьками їй буде складно вирішувати основні освітні завдання.

На наше переконання, будь-який заклад освіти має бути зацікавлений у союзі з батьками, і не тільки в матеріальному плані. Нині особливо гостро стоїть проблема навчальної мотивації, і третина проблем тих, хто навчається, – це проблеми батьків: психологічні, матеріальні, дидактичні.

Бесіди з батьками студентів засвідчують, що серед батьків багато тих, хто підміняє цілі дитини своїми власними. Скажімо, у сім'ї педагогів живе переконання, що діти мають іти за прикладом батьків або що вони мають бути такими ж здібними до наук. Численні «освітні трагедії» часто пов'язані

саме з неправильною діагностикою того, що потрібно самій дитині.

Багаторічний досвід роботи науково-педагогічних і педагогічних академії переконує, що в нинішніх умовах слід дуже серйозно займатися саме підготовкою сім'ї до виконання своїх партнерських обов'язків у навчанні саме власних дітей. Особливо це стосується майбутніх педагогів.

Досвід практичного втілення ідеї взаємозв'язку закладів освіти України з іншими інститутами соціалізації засвідчує, що він відбувається в різних моделях.

Яка модель актуальна для сьогодення? Ми переконані, що між сім'єю і закладом освіти мають розвиватися саме партнерські відносини з метою досягнення справжнього взаєморозуміння, без якого неможливо розраховувати на повноцінне забезпечення соціального становлення молоді взагалі й майбутніх педагогів, носіїв високої моральності і культури, зокрема. На наш погляд, такими умовами мають бути: дотримання єдності і послідовності вимог, ціннісних орієнтирів в сім'ї та закладу освіти у вихованні особистості; створення «ситуацій успіху»; адаптивність освітнього середовища до природних можливостей і потреб особистості; зворотний зв'язок між закладом освіти та сім'єю; відкритість стосунків і добровільне партнерство.

Досвід гуманітарно-педагогічної академії дозволив побудувати цілісну систему взаємодії з сім'ями студентів, яка включає цільовий організаційний, змістовний, психологічний, мотиваційний та управлінський компоненти (Рис.1).

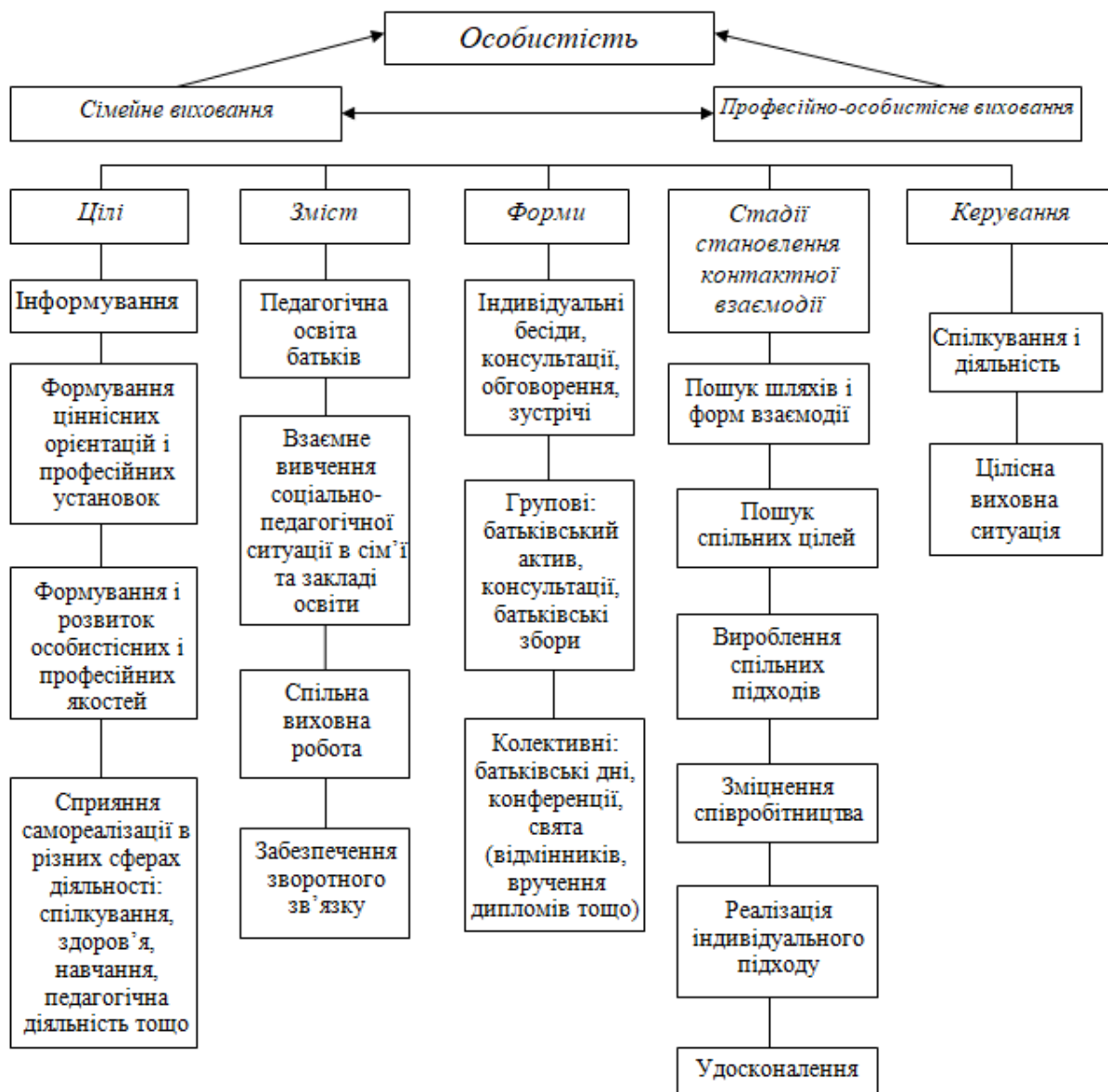

Рис.1 Взаємодія КЗ «ХГПА» ХОР та сімей студентів у процесі формування особистості майбутнього педагога.

Власний досвід і дослідницька робота окремих науково-педагогічних працівників академії, вивчення та аналіз науково-педагогічної літератури (О. Сухомлинська, О. Богданова, Н. Фіцула, А. Мудрик, Л. Назаренко, Г. Сорока та інші), присвячених питанням принципів взаємодії соціальних інститутів, чинників та умов виховання, управління освітнім процесом, дали можливість визначити кілька форм партнерства сім'ї та закладу вищої освіти:

- активне партнерство, що визначається добровільною участю родини в життєдіяльності закладу освіти, позитивною реакцією на педагогічні зауваження й поради фахівців, усвідомленням батьками необхідності участі в освітньому процесі, діловими толерантними взаємовідносинами на рівні «студент-батьки-викладачі»;

- конструктивне партнерство, яке засвідчує, що сім'я, яка тільки з потреби і на вимогу бере участь у діяльності закладу освіти, не завжди адекватно реагує на зауваження й поради педагогів, хоча й бере їх до уваги;

- пасивне партнерство, що характеризується відсутністю інтересу в батьків до навчання дитини, справами в закладі освіти, відсутністю позитивного зворотного зв'язку між сім'єю та ЗВО;

- деструктивне партнерство, що має ознаки відчуження батьків від закладу освіти [1].

Очевидно, що встановлення і розвиток активного партнерства сім'ї та закладу освіти вимагає оновлення форм і методів виховної роботи з батьками на основі взаємних потреб й інтересу до спільної справи. Традиційна для академії робота: дискусії, свята, зустрічі, групові консультації, листування, проведення тестування батьків та студентів на одну і ту ж тему, наприклад, «Педагогічний заклад освіти майбутнього», «Що означає бути справжнім педагогом?», презентації кращого сімейного досвіду, дає можливість як задовольняти потреби у спілкуванні, так і стимулювати сторони до спільної роботи.

Вивчення педагогічної періодики в останні роки засвідчує актуалізацію проблеми необхідності спеціально організованої роботи щодо формування педагогічної культури.

За сучасних умов, коли інформаційний простір для більшості батьків обмежений теле- і радіоновинами, бойовиками і трилерами, відсутністю книг і журналів для батьків чи з їх непомірною вартістю, центр роботи з формування педагогічної культури батьків, про що зазначалося вище, має знаходитися в закладі освіти, а головним провідним педагогічних знань –

педагог. Саме інформаційний підхід, здійснюваний педагогом щодо батьків, стає домінуючим у процесі формування педагогічної культури сім'ї. Такий підхід доступний як педагогу, так і батькам, які самі вирішують, що із запропонованої інформації вони беруть на озброєння у своїй повсякденній практиці. Крім того, інформаційний підхід дає можливість уникнути елементів авторитарності й примусовості у справі формування педагогічної культури батьків, нав'язування їм готових рецептів виховання своїх дітей.

В організації роботи з батьками найбільш доцільними вважаємо позааудиторні форми, серед яких перевагу віддаємо індивідуальній роботі з групами батьків, педагогічному спілкуванню з конкретними членами родин, відходячи при цьому від традиційного монологу педагога (дискусії, «мозкові штурми», бесіди тощо), широкому використанню психолого-педагогічного консультування членів родини з питань освіти і виховання дітей, тестуванню батьків і студентів, практикумам тощо, спрямованим на встановлення міцних морально-етичних зв'язків між дорослими і дітьми, атмосфера взаєморозуміння, співпраці з закладом освіти.

Аналіз науково-методичних праць та узагальнення масового досвіду доводить, що на часі створення інноваційного комплексу програм загальнопедагогічного навчання, психолого-педагогічного консультування і тренінгу різних груп батьків. Цій роботі має передувати розробка методики вивчення сімей здобувачів освіти, психолого-педагогічного діагностування з сімейних проблем, ефективності взаємодії в системі «заклад освіти – сім'я».

Встановлено, що вивчення сімей студентів як відіграє важливу роль у формуванні педагогічної культури батьків, так і допомагає формуванню уявлення про кожну конкретну людину родини, її виховні можливості, рівень педагогічної компетентності, засоби впливу на дитину тощо. Розпочинати роботу доцільно з можливого відвідування (офлайн чи онлайн) сім'ї, яке бажано здійснити вже на початку навчальних занять студентів у ЗВО. Це дає можливість познайомитись із членами родини студента, із ним самим у домашній, звичайній обстановці.

У цілому роботу педагогічного колективу Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради з батьками здобувачів освіти можна представити як відносно самостійну систему (Рис. 2).

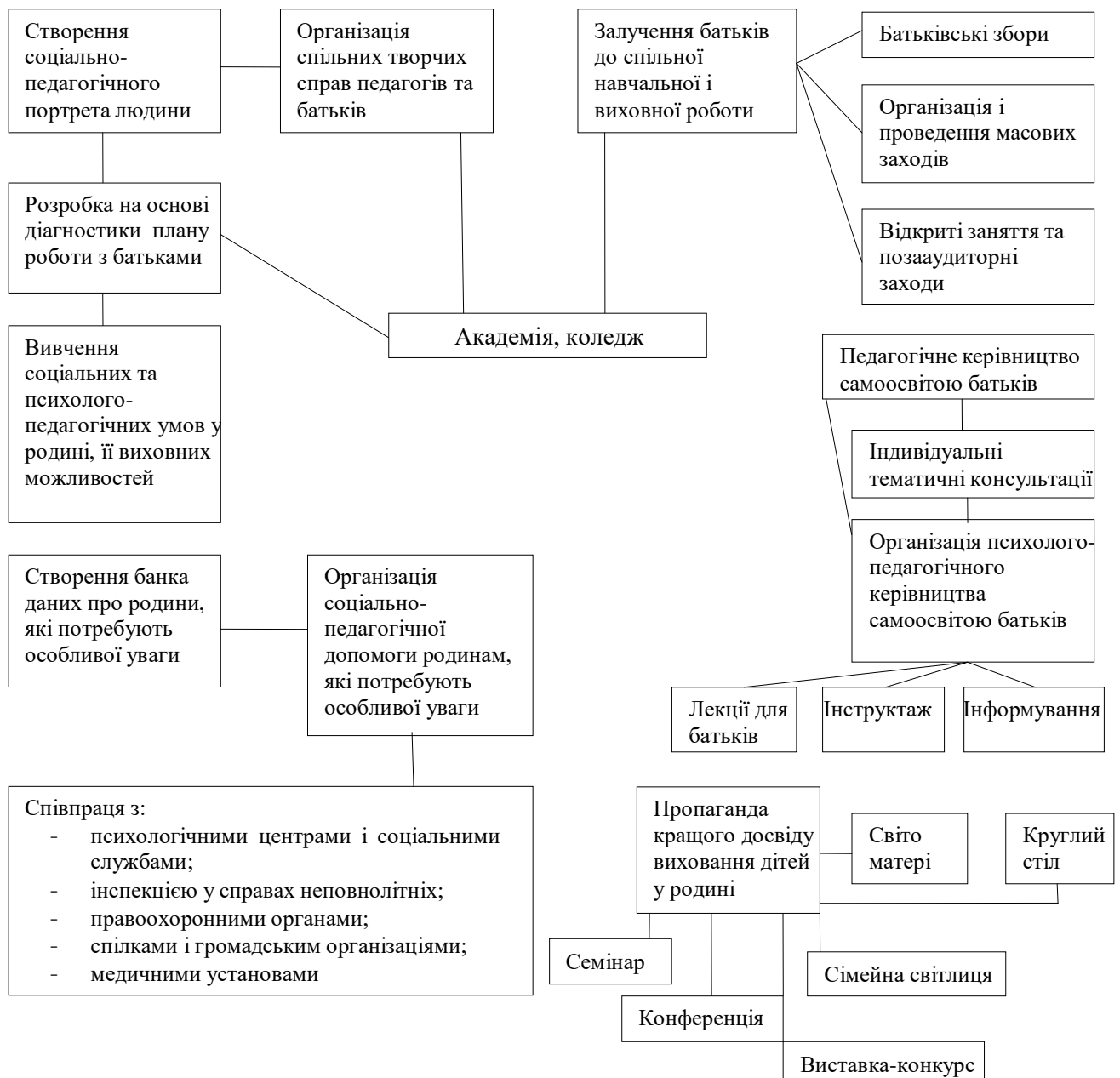

Рис.2 Система роботи КЗ«ХГПА» ХОР

У формування взаємодії з сім'ями здобувачів освіти важливо вивчати і використовувати досвід інших закладів вищої педагогічної освіти, серед яких і Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Широковідомі на Харківщині і в Україні різні форми роботи студентського

клубу університету, а особливо Окремого науково-освітнього центру Українського козацтва ім. Г.С. Сковороди, засновником і отаманом якого багато років був Іван Федорович Прокопенко. Освітнянському загалу відомі праці Івана Федоровича, присвячені зокрема родинному вихованню, такі як «Практика родинного виховання у суспільстві ризику: філософсько-освітній аспект», «Філософія виховання» та інші.

Тож продовжуємо справу наших педагогів-класиків, удосконалюємо освітній простір України, невід'ємними складниками якого є сім'ї і заклади вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Назаренко Л. Шляхи розвитку взаємодії сім'ї та школи. Шлях освіти. 2005. С. 35–37.

ВИБІР ПРОФЕСІЇ: УРОКИ ІВАНА ФЕДОРОВИЧА ПРОКОПЕНКА

Пономарьова Н.О.

доктор педагогічних наук, професор,

декан фізико-математичного факультету

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: ponomna@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6928469>

Завжди щиро пишалася тим, що доля нерозривно пов'язала мене з Харківським національним педагогічним університетом імені Г.С. Сковороди. При цьому всі роки студентства, навчання в аспірантурі, докторантурі, роботи на посаді доцента, професора, заступника декана, декана були наповнені відчуттям впевненості та захищеності. Чому? Тому що в нас був «наш Ректор», наш Іван Федорович Прокопенко.

За коротким записом у бібліографічному довіднику, присвяченому І.Ф. Прокопенку «Трудова діяльність: 1980-1920 – ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди» стоять буремні сорок років зламу епох, здобуття та розбудови незалежності, вир реформ та суперечливих новацій [1].

Рис. 1. Сторінки трудової книжки І.Ф. Прокопенка

Ту кропітку працю та особисту енергію, які були докладені Іваном Федоровичем Прокопенком до того, щоб попри всі неймовірні складнощі чотирьох десятиліть ХНПУ імені Г.С. Сковороди не тільки вистояв та зберіг свої найкращі традиції, а й відродився та зміцнів, важко переоцінити.

Авторитет Івана Федоровича Прокопенка як керівника, науковця, педагога не тільки в Харкові, а й в усій Україні був беззаперечний, а його

далекоглядність і мудрість вражали. На одній із міжнародних конференцій, у якій довелося взяти участь, представники провідного вітчизняного закладу вищої педагогічної

Рис.2. Засідання спеціалізованої вченої ради із захисту докторської дисертації. 2018 р. освіти дізнавшись, який університет презентує наша делегація, із захопленням вигукнули: «О! Як вам добре! У вас є сам Прокопенко!».

Щодня не пізніше 8:00 Іван Федорович Прокопенко розпочинав прийом відвідувачів у себе в кабінеті. Завжди спокійний, доброзичливий, усміхнений, він відразу розумів, чим потрібно допомогти, що порадити, куди спрямувати. Як вдавалося Івану Федоровичу встигати проводити нескінченні робочі наради, конференції, заняття, зустрічі, працювати над іміджем університету, ініціювати та впроваджувати нові освітні та наукові проекти – відповідь на це відома тільки йому. Жодна подія в університеті не залишалася поза увагою ректора – від методичного семінару кафедри до свята випуску бакалаврів чи магістрів.

Рис. 3. Дні науки у ХНПУ імені Г.С. Сковороди. 2020 р.

Іван Федорович при цьому бездоганно знав усе про університет та свій колектив, йому було достеменно відомо про всі наші проблеми та складнощі, і не тільки робочі. До ректора його співробітники зверталися з усім – з радістю та горем, і в усьому одержували розраду та підтримку. Саме ці ранкові зустрічі з Іваном Федоровичем у корпусі по вулиці Алчевських – найщасливіші та найдорогоцінніші моменти й для мене. Іван Федорович виказав мені велику довіру, ставши науковим консультантом докторської дисертації і благословивши на професійне зростання, а головне – він став на все життя не просто керівником, а й навчителем та наставником. Вистачало короткої бесіди, декількох його виважених слів для того, щоб у найскладніших життєвих обставинах відновлювалися сили, знаходилася віра, поверталася надія.

Особливу увагу Іван Федорович Прокopenко приділяв особистому спілкуванню зі студентством. Традицією університету було проведення регулярних зустрічей ректора зі студентами – по факультетах, по курсах, по групах. На таких заходах обговорювалися найрізноманітніші суспільні проблеми, життєві та професійні питання – навчальні, наукові, а інколи й особисті. Кожна така зустріч залишалася у пам'яті студентів як момент щирості та відвертості, сповнений по-справжньому батьківської турботи.

Рис. 4. Зустріч зі студентами фізико-математичного факультету. 2013 р.

Усім своїм життям Іван Федорович Прокопенко дав нам найважливіший урок – відданість професії, людям та Батьківщині. Іван Федорович Прокопенко – той самий Учитель від Бога, а ми (як і всі інші) – від Учителя!

ЛІТЕРАТУРА

1. Прокопенко Іван Федорович: до 85-річчя від дня народження :біобібліографія: 1968–2021 рр. ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. 93 с.

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕЛІТИ ЗА КОРДОНОМ ВУМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Постригач Н.О.

доктор педагогічних наук, старший дослідник

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна

НАПН України

м. Київ, Україна, e-mail: unadya1@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6928500>

Педагогічний і науково-педагогічний персонал, відповідно педагогічна та науково-педагогічна освіта за своєю місією закономірно посідають центральне місце в освітній сфері, оскільки покликані фахово забезпечувати саму освіту. Тому з огляду на перспективи розвитку освітньої системи, а відтак і суспільства в цілому, кожного громадянина окремо, потрібно забезпечити стійкий фокус державотворення на педагогічній і науково-педагогічній освіті та освітній кадровій політиці, їх дійсному стані, ключових проблемах, концептуальних засадах реформування. Слід також урахувати, що серцевинне становище в освіті зумовлює іманентну форсайтну сутність педагогічної і науково- педагогічної освіти та педагогічної і науково- педагогічної діяльності, випереджаючий (з передбаченням контурів майбутнього) характер їх модернізації, аби ця фахова освіта і ці освітні фахівці насправді могли виступати прискорювачем, а не гальмом людського прогресу [2, с. 120].

Держава має право очікувати високоосвічених, креативних, талановитих і відповідальних спеціалістів, гордих за себе і професію, за заклад освіти, де здобув знання й життєву мудрість, за Батьківщину, де зможе реалізувати себе як фахівець і патріот. Реформування системи освіти та наукової діяльності має сприяти забезпеченню національної безпеки і оборони держави, зростанню науково-технічного потенціалу країни і відбуватися з урахуванням потреб економіки та ринку праці, стимулювати розвиток основних напрямів науки і техніки, інноваційний розвиток індустрії

[3, с. 384].

У зв'язку з цим академік Іван Зязюн неодноразово наголошував, що «нам треба хотіти змінити у суспільстві політичний контекст педагогічної професії. Рівень вихованості людської культури. Та й учителя – еліти суспільства треба виховати, щоб він був культурним, інтелігентним, фаховим, систему компетентностей опанував. Треба щоб суспільство і керівництво держави завжди пам'ятали, що без учителя немає суспільства. Генканцлер Німеччини Отто фон Бісмарк казав так: «Дайте мені дві тисячі талановитих учителів, і ви побачите Німеччину, незбагненну для світу своєю технікою, культурою, технологіями!» Також нам потрібна довіра до фахівців. У Європі й Америці виші самостійні – туди президент не має права втручатися. Не має бути й фальші у підготовці професорів, докторів. З чим ми зіткнулися нині? З клубком проблем: політичних, ідеологічних, культурологічних та й педагогічних. А педагогіка – галузь, яка має бути в душі кожної людини» [2].

Зазначимо, що в більшості частин світу існують чітко визначені механізми елітної освіти. Найбільш очевидним у багатьох західних країнах є існування сектору високо вибіркового установа. У Сполучених Штатах і Великобританії більшість престижних шкіл та університетів є приватними і стягують високу плату за навчання, тоді як у Франції відповідні *grands lycées* і *grandes écoles* найчастіше є державними і претендують на відбір студентів переважно на основі меритократичних принципів. Спільним для цих типів інституцій є те, що вони володіють сильною концентрацією різних видів капіталу, будь то науковий, економічний, культурний чи соціальний. Іншим помітним механізмом є поділ на паралельні підсистеми, які починають розділяти учнів у ранньому віці на соціально диференційовані шляхи, наприклад, традиційні німецькі *Bildungswege*. Ще одним легко упізнаваним пристроєм в системах елітної освіти є спеціальні процеси відбору – наприклад, шляхом співбесіди або французьких *concours*, які враховують не тільки колишні шкільні досягнення, але й бажані риси особистості, мовні

навички та інші здібності, які переважно зустрічаються серед учнів у володінні значними обсягами успадкованих культурних і соціальних цінностей [6, с. 115–146].

У період воєнної агресії РФ в Україні багато закладів вищої освіти (ЗВО) було понівечено або повністю зруйновано, їхня матеріально-технічна база та становище науково-педагогічних працівників помітно погіршились. Якнаслідок, значна частка ЗВО, загальноосвітніх шкіл та закладів ПТО були змушені переїхати і відновити освітній процес у тилкових регіонах країни [5, с. 171]. Багато українських педагогів, котрі, рятуючи свої родини та дітей, виїхали за кордон, віддали своїх дітей навчатися до місцевих дитячих садочків та шкіл та активно долучаються до освітнього процесу.

В умовах воєнного стану галузь підготовки вчителя зазнає певних трансформацій. Перед сучасним учителем постало багато нових питань та проблем, які потребують вирішення і до яких вчителі не були готові. Адже тема життя в країні, на території якої триває війна, ніколи не була частиною змісту навчання. Цих тем немає в підручниках, вони фактично відсутні в авторських розробках учителів. Нині ж діти вимушено стали очевидцями подібних подій. Замовчувати, ігнорувати чи абстрагуватися від них неможливо і не потрібно. Також нині особливості організації навчання зазнають деяких трансформацій. Так, воно здебільшого здійснюється в дистанційному форматі. Окрім того, через значну кількість тимчасово переміщених осіб учитель нерідко змушений працювати у зведених класах, а відтак традиційну роботу з підручником та пояснення нового матеріалу доведеться адаптувати до нових викликів. Тому під час війни викладач не може минати таких аспектів:

- особиста історія – війна по-різному вплинула на життя окремих українців: комусь довелося тимчасово змінити місце проживання, хтось працює волонтером, чиїсь батьки взяли зброю до рук, хтось емігрував за кордон.

- робота волонтерів – намагаючись допомогти країні вистояти в

боротьбі з агресором, багато українців та іноземців долучилися до вирішення гуманітарних завдань. Що саме вони роблять та як допомагають, може стати предметом обговорення на уроці.

- питання особистої безпеки – війна збільшила кількість загроз здоров'ю і життю людини. Поряд зі звичними учням правилами особистої гігієни чи

дорожнього руху з'явилися потреба захисту населення під час ведення бойових дій, авіанальотів, пересування в місті та за його межами.

- майбутнє України – дітям важливо орієнтуватися на позитивне майбутнє. Усі війни закінчуються, однак тривалий час нам доведеться усувати наслідки війни, відбудовувати зруйновані міста, створювати робочі місця. Орієнтуючи учнів моделювати власне бачення майбутнього нашої країни, учитель сприяє формуванню в них позитивного бачення подальших перспектив. Тому завдання освітян – адаптуватися до нових умов та належним чином організувати навчально-виховний процес [4].

Як зазначає професор Л. Касумагіч-Кафеджич, у Сарасво створено Хаб освіти для миру, діяльність якого спрямована на те, щоб допомогти університету стати ресурсом педагогіки миру в програмах підготовки вчителів у різних дисциплінах і сферах навчання. Дуже важливо визнати складність природи конфліктів і складність світу, в якому ми живемо, а також багатшаровість людських реакцій на різні проблеми та занепокоєння сучасного світу, включаючи політичні, соціальні, екологічні, психологічні та філософські проблеми. Власне через освіту і, зокрема, педагогічну освіту багатоз цих проблем і викликів слід критично оцінити і використовувати як невеликі осередки змін і трансформацій, які починаються в освітніх налаштуваннях [7].

Для того щоб задіяти принципи трансформативної педагогіки для побудови миру, має бути перевизначена роль учителя. Зокрема, учителі повинні володіти навичками та знаннями, необхідними для залучення учнів до критичного і творчого мислення та практик. Учителі також повинні стати

етнічними, релігійними, гендерними та соціально-класовими перетиначами кордону, які розуміють вплив власної етнічної ідентичності та вплив учнів на їхню практику та взаємодію в класі [8, с. 33].

З огляду на вище означене, вітчизняним педагогам найближчим часом доведеться вивчити досвід підготовки вчителів тих країн, які також зазнають агресивних дій з боку своїх сусідів, однак попри це утримують високий рівень життя та економічного розвитку (наприклад, Ізраїль) [4].

Таким чином, основними проблемами при підготовці педагогічної елітиза кордоном в умовах воєнного стану є такі: зміни у структурі етнічної та професійної ідентичності вчителів, у тому числі переорієнтації цінностей, цілей, завдань, нових викликів, полікультурності освіти, самоврядування та демократії; розвиток медіаграмотності; формування соціально-емоційної стійкості, критичного та творчого мислення, здатності до рефлексії; дотримання принципів академічної доброчесності; акцентування уваги суспільства і громади на зрушеннях у національних пріоритетах держави, освітньому законодавстві на різних етапах управління вищою освітою тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зязюн І. Не скажи, а покажи, як треба бути творчим! *Урядовий кур'єр*. 2 березня 2013 р. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/ivan-zyazyun-ne-skazhi-pokazhi-yak-treba-buti-tvor/>

2. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2016. 448 с.

URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nrk/Analitychni-materialy/7-natsionalna-dopovid-pro-stan-i-rozvitok-osviti-v-ukraini.pdf>

3. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Н. В. Хамітов та ін. Київ, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України,

2022. 552 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/nats_dopovyd.pdf

4. Пасічник О. С. *Деякі аспекти організації процесу навчання іноземних мов у закладах середньої освіти в умовах військового стану.* 2022. URL: <https://undip.org.ua/news/deiaki-aspekty-orhanizatsii-protseesu-navchannia-inozemnykh-mov-u-zakladakh-serednoi-osvity-v-umovakh-viyskovoho-stanu/>

5. Постригач Н. О. Провідні детермінанти розвитку системи освіти України в післявоєнний період. *Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. у трьох томах, м. Київ, ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, 15-28 квітня 2022 р.; уклад. Т. О. Мельник. Т. 2. Київ: ДЗВО «УМО» НАПН України, 2022. С. 170–172.

6. Börjesson M., Broady D. Elite Strategies In a Unified System Of Higher Education. The Case Of Sweden. *L'Année sociologique*, 6 (1). 2016. P. 115–146. URL: <https://www.cairn.info/revue-l-annee-sociologique-2016-1-page-115.htm>

7. The Peace Education Hub in Sarajevo. The European Wergeland Centre. URL: <https://theewc.org/the-peace-education-hub-in-sarajevo/>

8. Transformative pedagogy for peace-building: a guide for teachers. 2017. 69 p. UNESCO Digital Library. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000261349>

ІННОВАЦІЙНІ ПОЗИЦІЇ І.Ф. ПРОКОПЕНКА В ДОСЛІДЖЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ ТА В ПРАКТИЧНІЙ РОБОТІ ВИДАТНОГО КЕРІВНИКА

Радченко Л.П.

кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри економічної теорії,
фінансів і обліку,

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: lpradchenko1952@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6928525>

У надзвичайно складний час, коли Україна відстоює свою незалежність та територіальну цілісність в агресивній війні, яку розв'язала Російська Федерація, важливе значення має визнання внеску видатних українських діячів науки, освіти, культури, спорту, представників підприємницьких структур, політичних лідерів у цивілізаційний розвиток нашої країни і світу. У цьому контексті проведення I Всеукраїнських прокопенківських читань «Освіта збереже Україну», присвячених ушануванню пам'яті Івана Федоровича Прокопенка (10.06.1937 – 29.06.2021), доктора педагогічних наук, професора, академіка Національної академії педагогічних наук України, заслуженого працівника народної освіти України, Почесного громадянина міста Харкова, видатного педагога та діяча освітньої сфери, набуває особливої актуальності.

Рівно рік тому, вітаючи Івана Федоровича з ювілеєм, ми з колегами відзначали, що нам пощастило працювати під безпосереднім його керівництвом на кафедрі економічної теорії в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди, який він сорок років очолював як ректор університету. У ці роки університет досяг свого розквіту, зробив дійсний прорив у науковій, навчально-методичній і виховній роботі та став одним із видатних педагогічних університетів України. Іван Федорович проявив себе як талановитий керівник, відомий науковець, педагог. Усе це підтверджено підготовкою великої кількості вчителів, які

працюють на благо розвитку системи освіти, захистом дисертацій, активною участю в діяльності НАПН України, успішним керівництвом колективом університету, державними нагородами, почесними званнями, особистими досягненнями в професійній і громадській діяльності.

Вивчаючи наукові роботи та стикаючись із практичною діяльністю Івана Федоровича як керівника, перш за все привертає увагу його чутливе ставлення до всього нового й прогресивного в житті світової спільноти, розуміння важливості застосування інноваційної моделі розвитку для української економіки та суспільства, підвищення рівня підготовки здобувачів вищої освіти, забезпечення новітніх технологій в системі освіти, удосконалення умов та методів підготовки вчителя відповідно до сучасних вимог розвитку загальноосвітньої школи.

Усе життя Іван Федорович захоплювався величчю постаті Григорія Сковороди, підкреслював його значний вплив на формування свідомості українського народу, добре знав його твори, цитував їх у своїх лекціях, наукових дослідженнях, численних виступах перед громадськістю. Дороговказом у його науковій діяльності та в діяльності як керівника університету був відомий афоризм Г.С. Сковороди «Хто думає про науку, той любить її, а хто її любить, той ніколи не перестане вчитися...» [1]. Іван Федорович, маючи вищу освіту після закінчення Харківського державного юридичного інституту (нині Харківський національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого) за спеціальністю «Право», маючи науковий ступінь кандидата економічних наук після закінчення аспірантури та захисту кандидатської дисертації з економіки в Харківському державному університеті (нині Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна), отримавши високий науковий ступінь доктора педагогічних наук після захисту докторської дисертації з педагогіки та маючи звання професора й академіка, дійсного члена НАПН України, вчився все життя, активно займався науковими дослідженнями, своїм особистим прикладом показував, як учитель, працівник освіти, викладач університету і

науковий працівник повинен ставитись до питань саморозвитку, підвищення кваліфікації, забезпечення високого рівня навчального процесу та науково-дослідницької роботи. Це знаходило вияв у багатьох напрямках його діяльності.

По-перше, у дослідженнях соціально-економічних процесів Іван Федорович аргументовано вказував на те, що, як показує світовий досвід, у сучасному глобалізованому світі успішний розвиток і зростання національних економік можливі тільки на інноваційній основі. В Україні результати трансформаційних процесів і сучасні темпи економічного зростання не можуть забезпечити ефективний розвиток і підвищення конкурентоспроможності її економіки без застосування інноваційної моделі розвитку й активної реалізації інноваційної політики держави. Дослідженню шляхів переходу на інноваційну модель, подолання кризових явищ і виходу на траєкторію стабілізації та сталого розвитку в Україні присвячена значна кількість наукових робіт Івана Федоровича, зокрема монографії, які за його участю та редакцією підготовлені колективом кафедри економічної теорії, фінансів і обліку в останні роки:

«Соціально-економічні умови інноваційного розвитку національної економіки України» (2019); «Пріоритетні напрями розвитку національної економіки України в контексті глобалізаційних викликів» (2018); «Аналітична економіка та макроекономічна політика» (2020) [2, с.19] та інші.

По-друге, мала місце всебічна підтримка наукової діяльності студентів, жодна студентська наукова конференція, конкурси студентських наукових робіт, Дні науки в університеті та на факультетах не проходили без підтримки, участі та виступу І.Ф. Прокопенка.

По-третє, завдяки особливій увазі І.Ф. Прокопенка до постійного пізнання нового, до досліджень актуальних наукових проблем, до підтримки людей, схильних до наукових досліджень, найбільш талановита молодь після закінчення університету з великим інтересом ставилась до можливості продовжити підвищення світнього рівня підготовки фахівця за обраною

спеціальністю через навчання в аспірантурі, а з часом – у докторантурі. Створення в університеті атмосфери поваги до молодих науковців, стимулювання участі викладачів у розробці наукових проєктів сприяли тому, що за роки перебування на посаді ректора І.Ф. Прокопенка в університеті кардинально змінився якісний склад професорсько-викладацької частини колективу: кількість кандидатів наук та докторів наук зросла в десятки разів, в університеті здійснюють підготовку здобувачів вищої освіти різного рівня 100 докторів наук та професорів. За цією доброю традицією працює колектив університету і в наш час на чолі з ректором профессором Ю.Д. Бойчуком та командою проректорів.

По-четверте, інноваційний підхід І.Ф. Прокопенка проявився і в тому, що, спираючись на системний аналіз трансформаційних подій на шляху розвитку українського суспільства з часів отримання Україною незалежності, він мав не тільки інтуїтивне відчуття, а впевненість у майбутньому членстві нашої країни в Європейському Союзі та в тому, що з часом вона буде посідати провідне місце в глобалізованому світі. На це І.Ф. Прокопенко акцентував увагу у своїй практичній діяльності як ректор університету, відкриваючи нові спеціальності підготовки здобувачів вищої освіти. Це стосувалось відкриття нових спеціальностей, зокрема «Економіка», «Право» та багатьох інших. На сьогодні університет здійснює підготовку здобувачів вищої освіти з 54 спеціальностей та освітніх програм.

По-п'яте, задля розширення горизонтів науково-дослідно діяльності колективу університету, підвищення рівня підготовки здобувачів вищої освіти з урахуванням досвіду університетів різних країн світу ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди І.Ф. Прокопенко завжди займав лідерські позиції та ініціював розвиток міжнародних відносин з університетами багатьох країн світу. Так, у наш час університет підтримує партнерські відносини з 52 університетами таких країн, як Польща, Китай, Туреччина, Греція, Німеччина, Норвегія та інші. По-шосте, приділяючи увагу розвитку новітніх технологій освіти, І.Ф. Прокопенко розумів значення технічного

оснащення навчального процесу. Незважаючи на об'єктивну обмеженість у фінансових ресурсах, він завждивизначав пріоритети на користь відкриття на факультетах комп'ютерних класів, оснащення аудиторій мультимедійними проекторами, забезпечення кафедр, аудиторій, лабораторій, наукової бібліотеки сучасними технічними засобами та інтернетом. Особлива увага приділялась доступності технічних засобів та інтернету для студентів.

По-сьоме, І.Ф. Прокопенко з особливою увагою ставився до вивчення досвіду передових університетів світу щодо організації навчального процесу, активізації наукової діяльності, аналізу процесів розвитку системи освіти, зокрема педагогічної освіти, економічної освіти в різних країнах. Найбільш цінні надбання, особливо це стосувалось новітніх технологій, педагогічних методик, він пропонував імплементувати в навчально-виховний процес ХНПУ імені Г.С. Сковороди, а своїми досягненнями ділитись з педагогічною спільнотою.

Особистість І.Ф. Прокопенка була надзвичайно багатогранною, наповненою любов'ю до життя, до людей, молоді, турботою про долю України, про розвиток української системи освіти, про всебічний розвиток головного дітища – рідного ХНПУ імені Г.С. Сковороди, якому він присвятив найкращі плідні роки свого життя. В усіх напрямках активної діяльності Івана Федоровича – у навчально-виховній, науково-дослідницькій, управлінській роботі – яскраво проявлялось лідерство, особиста турбота про отримання ефективного результату, націленого на подальший прогресивний розвиток. У цьому також проявляється те, що І.Ф. Прокопенко не тільки схилився перед величчю Г.С. Сковороди, а й жив за його заповіддю «Ні про що не турбуватись, ні за чим не турбуватись – значить, не жити, а бути мертвим, адже турбота – рух душі, а життя – се рух»[1]. І.Ф. Прокопенко залишив не лише добру пам'ять про себе як про видатну особистість, він залишив нинішнім і прийдешнім поколінням студентів, викладачів, науковців, учителів високорозвинений педагогічний університет, значну наукову й педагогічну спадщину та свій заповіт щодо розвитку освіти:

«Освіта збереже Україну». Цей заповіт має стати дороговказом для майбутньої діяльності всієї освітянської спільноти України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афоризми. Григорій Сковорода. Бібліотека української літератури.
URL: <https://ukrclassic.com.ua>
2. Прокопенко Іван Федорович, доктор педагогічних наук, професор, академік Національної академії педагогічних наук України: до 85-річчя від дня народження. Харків : ХНПУ, 2021. 93 с. URL: <http://hnpu.edu.ua.biblioteka>

ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД У ОСВІТЯНСЬКИХ ВИМІРАХ: АНАЛІЗ ДОСВІДУ ІНІЦІАТИВНИХ ПЕДАГОГІВ

Рибалко Л.С.

кандидат педагогічних наук, професорка

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: akme15@ukr.net

Овсюк Д.Р.

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: darakharkov@hnpu.edu.ua

Карась А.Г.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: andreykaras1987@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6928545>

Україна невпинно рухається до європейської інтеграції в освіті, одним з головних завдань якої є створення рівних умов навчання для чоловіків та жінок з подальшим обранням професії. Головним напрямом реалізації цієї стратегії є «забезпечення гендерної рівності та рівних можливостей для чоловіків та жінок у сфері зайнятості, освіти та навчання,…» [1, ст. 420 п. 1]. Незважаючи на декларування подібної тези, як свідчать дослідження [2], у педагогічних колективах існує гендерний дисбаланс, що ускладнює досягнення гендерної рівності в освітянській практиці. Це шкодить самореалізації учасників освітнього процесу. Реалізація гендерного підходу в освітніх процесах дозволяє подолати гендерні стереотипи, створити простір рівних можливостей для хлопців та дівчат в навчанні та вихованні, розширити уявлення про шляхи самореалізації, які не обмежені традиційними гендерними установками.

Мета – проаналізувати досвід ініціативних педагогів, які реалізують гендерний підхід в освітньому процесі для того, щоб сформувати уявлення

про гендер як соціостать. До цього висновку доходить В. Кравець, розглядаючи теорії гендеру. Учений визначає, що поняття «гендер» – це так звана соціальна стать, тобто система взаємин між чоловіками і жінками, створена через соціальні зв'язки (на відміну від природних взаємин) [3, с.12].

Суть гендерного підходу – розуміння, що більшість уявлень про чоловічі та жіночі ролі зумовлені не природними відмінностями, а соціальним конструюванням [4]. Саме соціум визначає та регулює стереотипи поведінки, діяльності, міжстатевих відносин, навіть змістове наповнення понять «чоловік» та «жінка». Основним положенням гендерного підходу, яким керуються освітяни, є відмова від біологічно обумовленої гендерної сегрегації; створення такого освітнього простору, в якому психологічні відмінності хлопців та дівчат будуть ураховані так, щоб стати не бар'єрами, а передумовою успішної самореалізації молоді [4]. Реалізація гендерного підходу в освіті полягає в подоланні негативних проявів гендерних установок, розширенні можливостей самореалізації здобувачів освіти, розвитку гендерної рівності в соціумі, самовираженні особистості з позиції соціостаті.

Важливим завданням, що постає перед педагогічними працівниками ЗЗСО, є допомога в пошуку таких шляхів самореалізації здобувачів, які б повною мірою відповідали їхнім інтересам, талантам і здібностям. Подолання існуючого стереотипу про «типово чоловічі» та «типово жіночі» професії та розширення зон потенційної самореалізації дівчат та жінок обумовило створення філії жіночої спільноти «Дівчата STEM» у Харківській спеціалізованій школі I-III ступенів №87 Харківської міської ради Харківської області. STEM-галузь – це наука (science), технології (technology), інженерія (engineering) та математика (mathematics), традиційно «чоловічі» професії. Галузь швидко розвивається та є перспективною для майбутньої професійної діяльності. Як зазначено на сайті спільноти, ініціатива «Дівчата STEM» спрямована на подолання гендерних стереотипів при виборі професії та на підвищення віри дівчат у власні здібності й

можливість побудувати STEM кар'єру в Україні [5].

Учителі, адміністрація закладу долучилися до проєкту на початку 2021/2022 н.р. та провели чимало заходів для популяризації STEM-освіти серед дівчаток. У листопаді 2021 р. учениці школи взяли участь у всеукраїнському #STEMGirlschallenge. Учасниці записували короткі ролики про свої побутові лайфгаки та давали їм наукове пояснення. Дівчатка та вчительки отримали приз за активну участь – 3d-ручки та робота. У грудні 2021 р. було проведено дискусію про жіноче лідерство. Учасниці переглядали відео та дискутували про жіноче лідерство в Україні, шляхи та перспективи самореалізації сучасної української жінки в бізнесі та науці. Також протягом грудня дівчата та вчительки закладу взяли участь у проєкті «Очі – дзеркало душі», в якому дослідили людські очі в різних наукових сферах. Результати дослідження (зорова гімнастика, міні-буклет з рекомендаціями щодо збереження здоров'я очей, онлайн-діагностика зору, лайфгаки з профілактики зниження зору) було презентовано іншим учням і вчителям закладу. Напередодні початку війни до Міжнародного жіночого дня було проведено онлайн-зустріч із науковицями у форматі конференції. А. Косогор, д-р фізико-математичних наук, ін-ту магнетизму НАН України; А. Островерх, д-р технічних наук, ін-т проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАН України та К. Тереміленко, к. хім. наук, доц. КНУ ім. Т. Шевченка розповіли про власний шлях до визнання, актуальні напрями наукових досліджень та власний науковий пошук, а також про те, як поєднують науку та повсякденне життя. Також у лютому 2022 р. в школі відбулося заняття з основи робототехніки та програмування.

Початок війни не зупинив юних дослідниць. У травні 2022 р. відбувалася онлайн-зустріч учасниць, присвячена Міжнародному дню жінок в інженерії. На зустрічі було презентовано розробку філії – telegram-чатбот для визначення схильності до певного напрямку у STEM. Слід додати, що заклад та учасниці ініціативи розповсюджують передовий власний досвід серед молоді на таких популярних соціальних платформах, як Instagram та

Tiktok.

У межах дослідження пропонуємо в процесі підготовки майбутніх психологів якомога ширше використовувати ідеї гендерного підходу. Це зумовлено завданнями, які постають перед психологом, а саме: психологічний супровід розвитку особистості; психологічна підтримка та допомога людині під час долаття кризових станів. Підготовка майбутніх психологів на ідеях гендерного підходу допоможе у вирішенні внутрішніх конфліктів клієнтів, пов'язаних із гендерною позицією, гендерними стереотипами; підтримці гармонійного розвитку та самореалізації особистості; формуванні гендерної рівності у колективах; розвитку гендерної культури українського суспільства.

Однією з форм роботи, яка залучає майбутніх психологів до ідей гендерного підходу, є науково-дослідна діяльність. Здобувачі вищої освіти зі спеціальності «Психологія» Національного аерокосмічного університету імені М.Є. Жуковського «ХАІ» активно ведуть науковий пошук у студентському науковому товаристві за такими напрямками: розбудова гендерної рівності, розвиток гендерної культури в суспільстві, гендерна соціалізація дітей та підлітків, долаття гендерних установок у сімейних стосунках, побудова міжстатевих стосунків на засадах гендерної рівності. Наукові нароби майбутніх психологів представляються у щорічному Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт у галузі «Гендерні дослідження». До Міжнародного дня жінок та дівчат у науці університетом проводиться міжвузівський семінар «Актуальні питання сучасного соціогуманітарного знання». На семінарі висвітлюються гендерні питання, як-от: роль жінки у науці, психологічні особливості жінок-дослідників. За результатами заходу видається збірник наукових праць.

Участь майбутніх психологів у науково-дослідницькій роботі розвиває їхню гендерну компетентність, підвищує професіоналізм майбутніх фахівців, надає широкі можливості для професійної самореалізації. Окрім того, широке використання ідей гендерного підходу фахівцями буде формувати рівне,

гармонійне та толерантне суспільство.

Таким чином, гендерний підхід в освітянських вимірах – це розвиток особистості, який не обмежено уявленнями про традиційно «жіночі» або «чоловічі» ролі. Реалізацією гендерного підходу в освіті ускладнено через низьку обізнаність педагогічних працівників щодо його положень та існуючий гендерний дисбаланс кадрів. Вивчення досвіду ініціативних педагогів розширить можливості педагогічних працівників підтримувати вільну від гендерних стереотипів самореалізацію здобувачів освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 01.07.2022).
2. Гендерні відмінності у сфері зайнятості, освіти та навчання в Україні в контексті угоди про асоціацію. URL: http://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/Doslid_01_2021_WEB_NEW_2.pdf (дата звернення: 01.07.2022).
3. Гендерні дослідження : прикладні аспекти : моногр. / В. П.Кравець та ін.; за заг.ред. В. П. Кравця. Тернопіль : Навчальна книга, 2013. 448 с
4. Шлєіна Л. І., Адамович А. Є Інтеграція гендерного в навчально-виховний процес ЗВОЮ. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*. 2022. № 4(9). С. 379–388.
5. Дівчата STEM. URL: <https://divchata-stem.org> (дата звернення: 01.07.2022).

ІННОВАЦІЇ ПРИ ВИКЛАДАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Рядинська І.А.

кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: irinaryad81@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6928594>

Одним із головних напрямків вищої економічної освіти України є бажання та спрямованість на приєднання до загальноєвропейського та світового освітнього простору. Особливо важливим чинником для цього є використання інновацій та сучасних технологій в навчанні майбутніх фахівців з економіки. Освітній процес у закладах вищої освіти України має здійснюватися з урахуванням сучасних інформаційних технологій та має бути спрямований на виховання освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного самовдосконалення, яка має бути ініціативною, мати творчий підхід до розв'язання економічних проблем та бути готовою до дії в різних умовах та вміти гнучко реагувати на них.

Завдання педагогічного університету у справі підготовки майбутніх фахівців з економіки: учителів економіки для загальноосвітньої школи, наукових працівників, фахівців-економістів для різних видів підприємств і установ – полягає в тому, щоб озброїти їх знаннями сучасної економічної науки, навчити добувати і творчо використовувати ці знання на практиці, а також сформувати навички самостійного проведення дослідницької та викладацької діяльності. Особливе значення для здійснення цих завдань у навчальному процесі має оволодіння сучасними методами наукових досліджень та викладання економічних дисциплін.

На сучасному етапі важливим є використання інноваційних методик викладання економічних дисциплін у закладах вищої освіти, серед яких є активні та інтерактивні, тому що для сучасного майбутнього фахівця з економіки важлива активна участь у навчальному процесі та творчо-

пошуковий підхід. У процесі такого навчання між усіма учасниками навчального процесу виникає діалог, співпраця, виконуються творчі завдання, шукаються рішення проблемних ситуацій, студенти вчаться аналітичному та критичному мисленню.

Орієнтовний перелік чинників інноваційного потенціалу педагога наведено в навчальному посібнику:

- творча здатність генерувати нові ідеї;
- високий культурно-естетичний рівень, освіченість, інтелектуальна глибина й різнобічність інтересів;
- відкритість особистості педагога новому й сприйняття різних ідей, думок, поглядів, концепцій, що базується на толерантності особистості, гнучкості та широті мислення [3, с. 247].

В інноваційних методиках викладання здійснюється перетворення типу стосунків між студентами та викладачем з примусових, домінуючих на більш дружні, які сприяють співтворчості, взаємодії, взаємодопомоги та допомагають розв'язувати різні економічні завдання більш ефективно.

Отже, удосконалення системи освіти сучасних майбутніх фахівців з економіки у закладах вищої освіти є дуже важливим елементом у підготовці якісних кадрів та має бути модернізоване завдяки оновленню форм викладання, поєднанню класичних методів з сучасними (інноваційними) та використанні вітчизняного та зарубіжного освітньо-виховного досвіду.

У закладах вищої освіти для підготовки майбутніх фахівців з економіки використовуються такі форми, методи та прийоми навчання та викладання: аудіовізуальний метод навчання; аналіз помилок, колізій, казусів; дискусія із запрошенням фахівців; брейнстормінг («мозковий штурм»); «дерево рішень»; ділова (рольова) гра (студенти перебувають у ролі викладача з економіки, бухгалтера, аудитора, брокера, менеджера тощо); «займи позицію»; діалог Сократа (Сократів діалог); метод інтерв'ю (інтерв'ювання); публічний виступ; коментування, оцінка (або самооцінка) дій учасників; навчальний «полігон»; метод аналізу і діагностики ситуації; метод кооперативного

навчання; проблемні методи; частково-пошукові методи; дослідницькі методи; метод проєктів; моделювання; тренінги; програмно-рольовий метод генерування ідей; робота в малих групах; метод проєктів; гра «компетентність»; імітаційні ігри тощо.

Цікавим є використання в початковому процесі такого прийому, як дебати між студентами, адже це дозволяє студентів висловити свою думку та вимагає аргументовано фахово вести дискусію з опонентом, розвиваючи аналітичні здібності, які необхідні майбутньому економісту [4].

Також ефективним методом навчання студентів можна назвати метод кейс-стаді, або метод навчальних конкретних ситуацій (НКС).

Кейс-метод (case study) (від англ. case – випадок) – техніка навчання, що використовує опис реальних ситуацій, їх аналіз, виявлення суті проблеми, вироблення можливих рішень і обрання найкращих з них. При такому методі навчання студенти вчаться самостійно приймати рішення й обґрунтовувати його. Принципово заперечується наявність єдиного правильного рішення.

Метод НКС почали застосовувати ще на початку ХХ ст. в галузі права та медицини. Провідна роль у поширенні цього прийому навчання належить Гарвардській школі. Саме там були розроблені перші кейсові ситуації для навчання студентів із бізнес-дисциплін. В Україні він став популярним із розвитком системи бізнес-освіти [2, с. 64].

«Case Studies», або метод конкретних ситуацій (ситуаційне навчання), передбачає аналіз конкретних бізнес-ситуацій за певним сценарієм, який включає і самостійну роботу студентів, і «мозковий штурм» у межах малої групи, і публічний виступ із презентацією та захистом висунутого рішення.

Кейс-метод ставить за мету максимально активізувати кожного студента й залучити його до процесу аналізу ситуації і прийняття рішень. Тому група поділяється на мікрогрупи із 3-5 чоловік. Кожна команда обирає спікера – на ньому лежить відповідальність за організацію роботи мікрогрупи, розподіл питань між учасниками і за прийняття рішень. Після завершення роботи спікер робить доповідь у межах 10 хвилин про результати

роботи своєї групи.

Безпосередню роботу з кейсами можна організувати двома способами: кожна мікрогрупа працює над однією темою з розділу або над різними.

Цей метод розвиває в студента ініціативність, творчий підхід до розв'язання економічних проблем, готовність до дії в різних умовах та вміння гнучко реагувати на них [1, с. 40].

На думку О. М. Гай та Є. Ю. Захарової, «інтерактивне навчання формує в студентів компетентність, розширює їх пізнавальні можливості в здобутті, аналізі та застосуванні інформації, а також є базою формування умінь та навичок у майбутній професійній діяльності. Студенти навчаються ухвалювати важливі рішення, мають можливість спілкуватися та розвивати професійні вміння та навички. У них з'являється глибока внутрішня мотивація» [1, с. 38].

Для того щоб якість освіти була кращою, доцільно організовувати навчальний процес у поєднанні класичних методик навчання з інноваційними, якісно комбінувати методи залежно від мети та специфіки для кожної дисципліни та виду занять, на високому професійному рівні розробляти кожне заняття для студентів вищих навчальних закладів. Також ефективним буде якісне поєднання аудиторної та позааудиторної роботи.

Висновок. Вирішення питань щодо вдосконалення якості вищої освіти є дуже важливим у науково-освітньому просторі та має вирішуватись за допомогою вітчизняного та зарубіжного досвіду з урахуванням сучасних вимог суспільства. Для створення якісного інноваційного викладання економічних дисциплін необхідно оновлення змісту і форм навчання з урахуванням синтезу навчальної та науково-дослідної роботи, традиційних методів викладання з інноваційними, якісна підготовка викладачів, які мають бути універсальними, гнучкими та ефективно використовувати начальний час.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гай О. М. Інтерактивні методи викладання економічних дисциплін у вищих навчальних закладах в контексті забезпечення якості підготовки вітчизняних фахівців / О. М. Гай, Є. Ю. Захарова. *Наукові праці Кіровоградського національного університету. Економічні науки*. 2015. Вип. 27.С. 36–42.

2. Інноваційні методи викладання економічних дисциплін та їх використання в процесі підготовки бакалаврів і магістрів з економіки : Навчально-методичний посібник для студентів галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 051 «Економіка» (Економічна теорія). Х.: Видавництво Іванченка І. С., 2019. 162 с.

3. Інноваційні технології та методи навчання [Електронний ресурс]. URL: https://pidruchniki.com/10470406/pedagogika/innovatsiyni_tehnologiyi_metodi_navchannya

4. Застосування інтерактивних методів та технологій при викладанні економічних дисциплін – досвід університетів-партнерів проєкту TOPAS. URL: <https://nubip.edu.ua/node/71474>

**ПАРТНЕРСТВО – КОНСТАНТА ЖИТТЄТВОРЧОСТІ ІВАНА
ПРОКОПЕНКА І ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ**

Се Кежань

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

спеціальність 011 – Освітні, педагогічні науки

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: 13811342890@163.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6928642>

Організація освіти в Україні і світі характеризується глобальними трансформаційними процесами. В умовах змін особливого значення набуває позитивний досвід і корисні успішні практики організації партнерської співпраці учасників освітнього процесу. Для Китайської Народної Республіки цікавим і цінним є вивчення досвіду і здійснення педагогічної аналогії в дослідженні багатофакторного явища партнерства. У цьому напрямі спробуємо визначити ключові позиції розуміння партнерства в освіті як константних характеристик життєтворчості визначних постатей – просвітника Григорія Сковороди й академіка Івана Прокопенка. Незважаючи на те, що життя і діяльність цих двох персон відбувалася в різні часи, можна провести змістові педагогічні аналогії.

Зазначимо тут, що в розумінні партнерства в освіті апріорно важлива орієнтація на соціально значимі результати і наслідки. Партнерство як соціально-педагогічний феномен орієнтується на демократичні цінності співпраці за принципом паритетності людей, об'єднаних спільними цілями, зацікавленими рівноправними учасниками, відповідальними за результат [1].

У партнерській взаємодії важлива ідея суті демократії «рівний рівному», коли приймається різниця життєвого досвіду, рівня освіченості, але визнається безумовна рівність у праві висловити свою позицію, повага іншої точки зору, довіра і доброзичливість у комунікуванні та взаємодії. Також визнається цінність неявних знань і досвіду, взаємної вимогливості.

Григорій Сковорода залишив у спадщину визначний літературний, філософсько-педагогічний доробок, дав взіреть соціально значимого партнерства і людяності в освіті. Бувши викладачем у Харківському колегіумі, приватним учителем, народним наставником і другом своїм вихованцям, він продемонстрував педагогічну мудрість і далекоглядність партнерства в освіті.

Основні позиції педагогічного партнерства як константи життєтворчості Григорія Сковороди можемо виділити такі [2; 3; 5]: особистісний діалог – домінанта у формах навчальної взаємодії; дружня розмова, листування у позанавчальний час як спонука самопізнання, самозаглиблення, самоаналізу; моделювання життєвих ситуацій, ситуацій вибору з проєкцією на успіх. Для Григорія Сковороди принципово важливим було сердечне, кордоцентричне проживання партнерської співтворчості вихованця і наставника.

Повага, доброзичливість, довіра, діалог і розподілене лідерство – ті ціннісні орієнтири, які об'єднують успіх партнерства просвітника Григорія Сковороди і академіка Івана Прокопенка. Іван Федорович отримав визнання генія, будучи понад 40 років незмінним ректором-лідером Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Працюючи в постійно змінюваних умовах, йому вдалося утвердити партнерство у всіх формах навчальної, виховної, професійної і науково-дослідної роботи в університеті. Демонструючи відданість ціннісним імперативам філософії серця, гуманної педагогіки славетного просвітника Григорія Сковороди, у своїй діяльності Іван Прокопенко послуговувався принципами довіри і відкритості в професійних комунікаціях, поваги і визнання самоцінності кожної особистості. Він успішно застосовував практику розподіленого лідерства, коли проактивність, право вибору і відповідальність за нього, добровільність прийняття зобов'язань і рівність сторін, дотримання домовленостей прослідковувалася в усіх горизонтах зв'язків і діяльності університету.

Велич і успіх Івана Прокопенка полягає, так само як і Григорія Сковороди, в уважному ставленні до здобувача, учня, розуміння самоцінності людини, кордоцентричного сприйняття всіх процесів, що відбуваються в освіті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ворожбіт-Горбатюк В. Компетентність педагогічного партнерства як базис якості вищої педагогічної освіти. *Молодь і ринок*. №10/196. 2021. С. 63–68. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.248528>

2. Ворожбіт-Горбатюк В. В. Борисенко Н. О. Формування педагогічного оптимізму студентів ресурсами матеріалів творчої спадщини Григорія Сковороди. *Новий Колегіум*. 2019. № 4 (98). С. 39–43. DOI: <http://newcollegium.nure.ua/article/view/197787>

3. Култаєва М. Д. Філософсько-освітні імплікації Григорія Сковороди: у витоків сквородинівської інтелектуальної традиції : *монографія* / М. Д. Култаєва, І. Ф. Прокопенко, Н. В. Радіонова ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; за наук. ред. М. Д. Култаєвої. Харків : ФОП Мезіна В. В., 2017. 244с.

4. Прокопенко І. Ф. Вчитель і освіта у полікультурних контекстах сучасності. *Новийколегіум*. 2007. № 5. С. 6–8.

5. Прокопенко, І. Ф. Якість освіти: від Г. С. Сковороди до сучасних педагогічних реалій. *Освіта у констеляціях постсучасності : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф., Харків, 5–6 груд., 2017 р.* С. 3–4.

ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА – МІСІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Скотна Н.В.

доктор філософських наук, професор

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

м. Дрогобич, Україна, e-mail: skotna@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6929379>

Патріотичний підйом українського народу в боротьбі з рашизмом значною мірою є заслугою української школи, нашої педагогічної освіти.

Патріотизм як діяльна спрямованість свідомості людини, її волі, почуттів на любов до своєї батьківщини, відданість своєму народу, гордість за свій народ, прагнення захистити його надбання, примноження його загальнолюдських та національних цінностей – невід’ємна стрижнева частина українського виховного ідеалу, провідниками якого насамперед є сім’я та школа.

Учитель – ключова постать у вихованні громадянина-патріота, інтелектуальний авторитет, котрий засобами загальнопедагогічних методів, окремими засобами навчальних предметів, яскравими прикладами з вітчизняної історії, особистим прикладом забезпечує прогресивний рівень розвитку свідомості учня на кращих традиціях своєї Вітчизни, людства, сприяє збереженню і примноженню досягнень минулого, самотності і неповторності ознак національної самосвідомості, перетворенню їх на складову світової культури, духовного життя людства.

Збудження у школярів глибоких емоційних почуттів – одне з головних психолого-педагогічних завдань, що стоїть перед учителем у його щоденній діяльності.

Підготовка саме такого вчителя, який, володіючи академічними, дидактичними, соціально-перцептивними та іншими здібностями, стає для учня моральним авторитетом у своєму громадянському служінні рідному народу, – завдання педагогічних університетів України, їхня місія.

Наприклад, у стратегії розвитку Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка зазначається, що «місія Університету – сприяння сталому інноваційному розвитку регіону через підготовку висококваліфікованих фахівців, створення та поширення знань, формування інтелектуального, соціального та духовного капіталу суспільства, готового до викликів майбутнього» [1, с. 2].

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди так формулює свою визначальну лінію розвитку: «Місія Університету – формування освіченого українця – громадянина, патріота, професіонала, носія культури шляхом удосконалення змісту науково-методичного супроводу якості педагогічної освіти і фундаментального оволодіння мистецтвом навчати і виховувати інших» [2, с. 11].

Уособленням цієї місії став і ректор Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди Іван Федорович Прокопенко (роки ректорства – 1980–2020 рр.). «Освіта збереже Україну» – життєве гасло академіка Прокопенка, що його він реалізовував упродовж свого яскравого життя.

Патріотизм пов'язаний з усіма сферами соціального буття: політикою, економікою, правом, освітою, релігією, мораллю тощо. Цей феномен відображає взаємозв'язок людини з певними атрибутами її існування – спільнотами, соціальними інститутами; з місцем народження, проживання, певною державою. Власне існування та розвиток держави без патріотизму неможливий.

Ось чому розвиток держави та нації, їхня трансформація впродовж людської та особистої історії гостро актуалізує патріотизм як соціальний феномен. Відповідно в педагогічних університетах цілеспрямовано створюється виховне середовище, атмосфера активної взаємодії студентів та викладачів, втілюється концепція національно-громадянського виховання молоді, яка ще в 90-х роках ХХ ст. була запроваджена з ініціативи ради ректорів, і одним із перших ініціаторів був І.Ф. Прокопенко.

Івана Федорович Прокопенко – великий патріот України, який вів за собою, був переконливим Учителем, що відіграв особливу роль, виконував державницьку, університетську місію на складному етапі трансформації українського суспільства, держави Україна на шляху до незалежності.

Роки ректорства Івана Прокопенка припали на період становлення нової філософії освіти та виховання, нових моделей навчання, спрямованих на формування національної свідомості й самосвідомості, виховання національного типу особистості і, головне, нового вчителя – вчителя-патріота України.

Особливе значення у вихованні патріотизму мають традиції, національні цінності (мова, територія, культура). «Всякому городу звичай і права, всяка має свій ум голова, всякому серцю своя єсть любов». Ці слова Григорія Сковороди

– видатного українського філософа й поета, патрона Харківського національного педагогічного університету стали надійним підґрунтям у розбудові цього сучасного університету, його відновлених та нових традицій.

Пам'ятник Першій учительці, встановлений на теренах ХНПУ імені Г.С. Сковороди, став символом спадкоємності, послідовності помислів і дороговказом «від сквородинівських традицій до сучасних освітніх трендів».

Цей пам'ятник справив незабутнє враження на В. Г. Скотного, тодішнього ректора Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, який був присутній на відкритті пам'ятника. Іван Федорович Прокопенко був справжнім лідером не лише сквородинівців – колективу університету, який він очолював упродовж багатьох років, а й лідером ректорського корпусу України, прикладом професійності, порадником для ректорів педагогічних університетів, щедро ділився досвідом, бачив перспективи української педагогічної освіти і розумів, що Україна – єдина, і лише разом, у єдиному поступі можна ствердити відповідність української освіти кращим світовим зразкам сучасності.

Слово «патріот» виникло на підставі лат. patriōta “тс.”, яке походить від гр. πατριώτης “земляк, співвітчизник”, утвореного від πατριος “батьківський, успадкований від батьків”, пов’язаного з πατήρ (род. в. πατήρ) “батько”» [3, с. 317]. Іван Федорович ніс у собі глибинні батьківські риси: ясний розум, сильну волю, дієвість помислів, відданість справі, любов до людей, відкритість, щедрість, мудрість. Його вирізняли любов до рідної мови, а промови були переконливими та конструктивними.

Учитель, який розумів особливу місію вчительства і відповідно місію педагогічного університету, І.Ф. Прокопенко увійшов в історію України як людина сквородинського духу, цілковито «сродний» з освітою своєї Вітчизни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стратегія розвитку Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка на 2022–2026 роки. URL: <https://dspu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/02/strategiya-rozvytku-ddpu-2022-2026.pdf> (дата звернення: 26.05.2022).
2. Стратегія розвитку Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди на 2021–2025 рр. URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Normal_dokum/Strategiya.pdf (дата звернення: 26.05.2022).
3. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні ; редкол. О.С. Мельничук (голов. ред.) та ін. Т. 4 / уклад. Р. Болдирєв та ін.; ред. тому: В. Коломієць, В. Складенко. К. : Наук. думка, 2003. 656 с.

**ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ
ПОЧАТКОВОЇШКОЛИ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО ТА
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

Смоляннюк Н.М.

кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail:smolnat02@gmail.com

Партола В.В.

кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail:partolav@gmail.com

Кабанська О.С.

кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail:olgakabanskaya@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6929398>

Початок ХХІ століття в Україні знаменувався цілим рядом серйозних зрушень та змін на політичній арені, в економічних колах, на загальнокультурній ниві. Особливо на новий рівень країна піднялася в медичній та освітніх галузях. Усі ці роки Україна активно розвивалася та вдосконалювалася в усіх напрямках, стала достатньо конкурентоспроможною європейською державою в різних видах діяльності, а головне, у галузі освіти.

Саме освіта – це той аспект державної політики, на який поклалися та продовжують покладатися величезні сподівання, адже, як говорив І. Прокопенко, «освіта збереже Україну...». Сьогодні ці тези Івана Федоровича набули нового значення, адже на долю всіх освітян випали неабиякі випробування.

За останнє десятиліття система освіти в країні на різних освітніх ланках активно реформувалась, змінювалася, удосконалювалася з метою пошуку та створення ідеальної моделі розвитку дошкільників, навчання школярів, підготовки професіоналів різних сфер та інше. Слід відзначити й те, що

держава зробила все можливе для того, щоб забезпечити освітній процес для осіб з особливими освітніми потребами. Усі зазначені кроки підкріплювалися нормативно-правовою базою (*Концепція Нової української школи (2016 р.)*, *Закон про освіту (2017 р.)*, *Закон про вищу освіту (2014 р. (зміни 2022 р.)*) *Базовий компонент дошкільної освіти (2021 р.)*, *Державний стандарт початкової загальної освіти (2018 р.)*, *Державний стандарт базової середньої освіти (2020 р.)*, *Професійні стандарти (2018-2022 рр.)*, *Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» (2021 р.)*, *Лист Міністерства освіти і науки України «Щодо забезпечення доступності закладів освіти для осіб з особливими освітніми потребами» (2019 р.) та інші.*)

Фактично всі проекти нормативних документів попередньо виносилися на громадські обговорення. Педагоги-практики, науковці, психологи та соціологи, фахівці юридичної сфери активно до нього долучалися, вносили свої корективи та пропозиції. Авторський колектив зі свого боку намагався оперативно на них реагувати. На сьогодні можна стверджувати, що процес реформування освіти має низку позитивних зрушень, про що свідчать висновки організацій перевірки якості освіти на всіх ланках.

Окрема увага приділяється саме підготовці майбутніх педагогів, адже вони перші, хто переймає та апробує нові ініціативи, реалізує нові впровадження в системі освіти, на них покладається відповідальність за зрощення та навчання майбутніх поколінь.

Запровадженням «Концепції Нової української школи» було переглянуто соціально-професійну роль учителя і, відповідно, зміст його підготовки. Сьогодні ми говоримо про вчителя-модератора, вчителя-тьютора, вчителя- фасилітатора, вчителя-коуча, вчителя-ментора та називаємо його агентом змін. Як наслідок – у процес підготовки майбутніх педагогів введено абсолютно нові навчальні дисципліни, що увійшли до блоку

загальнообов'язкових та курсів за вибором («Діяльнісний підхід у початковій школі», «Коучингові технології в освіті», «Іміджові технології», «Педагогіка успіху», «Психологія успіху», «Фандрайзинг в освіті» та інше).

Поруч з інноваційними курсами особливого значення набули навчальні модулі, як от: «Кібербезпека», «Медіаосвіта», «Цифрова дидактика» та інші, що викликано не лише стрімким розвитком інформаційних та цифрових технологій, а й умовами, які спонукали перейти заклади вищої освіти на змішану форму навчання.

У 2020 році через пандемію ЗВО в Україні змушені були перейти на змішану форму навчання, а з 24 лютого 2022 року у зв'язку з введенням воєнного стану – на дистанційну.

Аналізуючи результати досягнень здобувачів, слід зазначити, що успішність тих, які мали стабільний зв'язок, залишилася на тому ж рівні, що й у попередньому семестрі.

Майбутні педагоги здобували нові знання в синхронному та асинхронному режимі, опрацьовували та аналізували навчальний матеріал, виконували завдання, проходили форми контролю.

Однак, на думку авторів, найбільші труднощі та недоліки спостерігалися в процесі проходження практик. За навчальним планом на факультеті початкового навчання передбачено навчально-польову практику для студентів першого року навчання першого освітнього рівня. У зв'язку з введенням воєнного стану основну форму роботи під час практики – екскурсії до біоценозів – було змінено на самостійні дослідження студентами своєї місцевості та організовано заочні екскурсії до основних біоценозів, при цьому завдання практики не змінилися. Слід відзначити, що результати проходження цієї практики виявилися досить високими, студенти старанно та дуже творчо зуміли підійти до виконання завдань, зокрема презентації біоценозів своєї місцевості.

Ще одна практика, що припала на час воєнного стану, – це педагогічна

практика в закладах загальної та спеціалізованої середньої освіти для здобувачів третього року навчання першого освітнього рівня.

Проходження цієї практики відбувалося теж дистанційно. Замість традиційного відвідування уроків у початковій школі та спостереження за роботою вчителя, студентам було надано відеозаписи уроків у різних класах (у кількості 5 уроків з кожного предмета). Надано схеми аналізу уроку з кожної дисципліни, календарне планування та інше. Завдання практики суттєво незмінилися, і здобувачі відмінно впоралися з їх виконанням.

На думку авторів, проходження практик дистанційно все ж таки має низку недоліків. Щодо навчально-польової практики:

- неможливість контролю щодо проведення здобувачами окремих спостережень;
- неможливість перевірки правильності виконання практичного завдання «підготовка гербарію»;
- обмеженість безпосереднього спостереження за основними біоценозами в умовах воєнного стану.

Щодо педагогічної практики у закладах загальної та спеціалізованої середньої освіти:

- неможливість безпосереднього спостереження за роботою вчителя, педагогічними ситуаціями, поведінкою учнів та інше;
- оцінка лише виконаних завдань, а не педагогічної майстерності здобувачів;
- зловживання правилами академічної доброчесності.

Незважаючи на складні та швидкозмінні умови змішаного, а з 2022 року дистанційного навчання, на певні труднощі та недоліки, підготовка майбутніх педагогів відбувається на високому рівні, науково-педагогічний колектив Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди докладас усіх зусиль для зрощення розумних, талановитих та творчих сквородинівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт Міністерства освіти та науки України.

URL:<https://mon.gov.ua/ua>

2. Офіційний сайт Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. URL:

<http://hnpu.edu.ua/>

**МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ У НОВУ ЕПОХУ:
ЕКСТРАПОЛЯЦІЯ ПОГЛЯДІВ ПЕДАГОГА-ГУМАНІСТА Й
ЕКОНОМІСТА ІВАНА ФЕДОРОВИЧА ПРОКОПЕНКА**

Соляр В.В.

кандидат економічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: vsolar@i.ua

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6929410>

Наукова й просвітницька спадщина Івана Федоровича Прокопенка у галузі економічної освіти – це менеджерський досвід поєднання далекоглядності, актуальних ідей та своєчасності прийнятих рішень, прогресивності й відповідальності. Заснування Прокопенком І.Ф. наукової школи економічної освіти й економічного виховання школярів, інтенсифікації навчальної діяльності здобувачів, упровадження нових педагогічних технологій та дидактичного забезпечення курсів з економіки – це прорив у становленні й розвитку економічної освіти в умовах зародження ринкових відносин в Україні. Нові суспільні відносини потребували значного підвищення економічної культури та свідомості, вимагали якісно нового підходу до підготовки фахівців- економістів із сучасним баченням світу, професійними знаннями інноваційного характеру, навичками практичного застосування у вирішенні соціально- економічних проблем на основі безперервної бази самоосвіти.

Проривом того часу стала реалізація ідеї Івана Федоровича відкрити нову економічну спеціальність та заснувати економічний факультет Харківського педагогічного. Головним завданням випускної кафедри стало підготувати фахівця з економічної теорії, який би був здатний успішно працювати як викладачем економічних дисциплін у закладах освіти, так і бути компетентним аналітиком міжнародного рівня, фахівцем чи керівником у різних секторах та галузях національної економіки. Факультет і кафедра, очолювана І.Ф. Прокопенком, пройшли прогресивний шлях

плідної цікавої роботи з талановитими студентами – успішними випускниками, запаленими любов'ю до професії, постійного вдосконалення й популяризації професії економіста.

Керманіч добре розумів, що освіта, зокрема економічна, визначає економічний розвиток, продуктивність праці, задає індикатори бідності та добробуту, торгівлі, технологій, здоров'я, доходів, їхнього розподілу тощо. Освіта створює основу для розвитку економічного та соціального добробуту, цеключ до підвищення економічної ефективності та соціальної стабільності. Збільшуючи цінність і ефективність праці вона допомагає підняти рівень життя, підвищити загальну продуктивність й інтелектуальну гнучкість робочої сили. У підсумку, це допомагає забезпечити конкурентоспроможність країни. Спираючись на завжди актуальну й своєчасну методологічну позицію Івана Федоровича щодо розвитку економічної освіти в Україні впродовж його активного наукового пошуку [1–3], спробуємо екстраполювати погляди на вирішення питання підготовки економіста у нову епоху.

Світові ринки нині характеризуються зміною технологій і методів виробництва. З динамічною цифровою трансформацією економіки багато професій стають все більш технологічними, а їх роль і популярність змінюються. Якщо говорити про професію економіста, то, на нашу думку, ринку завжди потрібен фахівець, який вірно визначить пріоритети й цілі для досягнення максимального результату. Розуміння суті майбутньої професії студентами-економістами та молоддю в цілому, яка обирає майбутній професійний шлях, дозволить їм адаптуватися в мінливому світі, бути задоволеним своїм вибором, ставши фахівцем з економічної ефективності цифрової епохи. Розуміння сутності майбутньої професії економістами та молоддю загалом, правильний вибір майбутнього кар'єрного шляху дозволить краще адаптуватися до мінливого світу та реалізуватися у професії з економічної ефективності й цифрової освіченості.

Сьогодні поняття «цифрова економіка» пов'язане з повсюдним проникненням ІКТ у всі сфери життя, знання та інформація відіграють

ключову роль, а розвиток інноваційних проектів стає джерелом соціально-економічного зростання. Уся людська діяльність трансформується, усі галузі оцифровуються: біотехнології та сільське господарство, енергетика й інформаційні технології, охорона здоров'я та освіта, фінанси і право та ін. Тому варто відповісти на питання: за якого випускника будуть боротися конкуренти-роботодавці і як його підготувати?

Аналізуючи статистичні дані, зібрані за результатами порівняльного дослідження якості профорієнтаційної роботи у школах Харківської області, звітних документів про навчально-виховну діяльність здобувачів першого курсу юридичного факультету спеціальності 051 «Економіка» ХНПУ імені Г.С. Сковороди, проведеного спеціального Google-опитування економістів-випускників, було зроблене очолив узагальнення тенденцій розвитку ринку праці економічних професій для оцінки привабливості роботи та рівня задоволеності. Під час дослідження було використано економіко-статистичні методи та системно аналітичний підхід.

Порівняльне вивчення профорієнтації дозволило з'ясувати важливість сутнісних особливостей професійного профілю економістів, які необхідно враховувати при профорієнтації в школі, підготовці учнів до того, щоб випускники вишів відповідали сучасним вимогам ринку праці з урахуванням можливих ризиків і загроз, мали можливість творчо розвиватися у професії, набуваючи гнучких загальних та професійних навичок. Дослідження дозволило, хоча і зі суттєвими припущеннями, оцінити привабливість економічної професії на найближчу перспективу.

У період зростання інформаційних технологій та їхнього проникнення у господарське середовище попит на економічний фах буде зростати. Однак це буде відбуватися на іншому новому рівні. Працювати над формуванням доброго імені досвідченого економіста необхідно вже тепер. Креативність і вміння ефективно використовувати знання при активному застосуванні високих технологій потрібні від сьогодні.

Економічні вигоди від нової системи, створеної на їхній основі,

створюють умови для появи нових джерел зростання та якості життя. Корисність товарів і послуг зростає із зростанням попиту на них, що примножується через дію мережевого ефекту. Відбувається явний зсув у трудових навичках, якими молоді випускники повинні володіти, щоб професійно зростати. Сьогодні складно передбачити, які саме трудові здібності необхідно вдосконалювати. Немає бажання витратити час і гроші на знання, які в майбутньому будуть марними.

Для того, щоб залишитися в професії, уже недостатньо вищої освіти, випускники-економісти повинні постійно змінюватися, розвиватися та здобувати нові знання та спеціальні навички. Вища економічна освіта має свою специфіку, а освіта економістів є однією з найважливіших передумов економічного розвитку. Оволодіння економічним фахом в ХНПУ імені Г.С. Сковороди вимагає знання законів економічних відносин та набуття навичок активного учасника й керівника таких відносин. Це здійснюється шляхом викладання таких обов'язкових навчальних дисциплін: економіка, бізнес, економічне мислення, поведінкова економіка, мікроекономіка, макроекономіка, менеджмент, маркетинг, міжнародна економіка, фінанси, гроші та кредит, статистика, інформаційна економіка, математика для економістів, дослідження господарських операцій та методи оптимізації, бухгалтерський облік, економічний розвиток, інтелектуальний бізнес тощо.

Університет готує економістів для конкретного ринку з набором навичок і характеристик, які відповідають сучасним вимогам. Кар'єрне зростання передбачає новий досвід, знання, необхідні для певної посади, наприклад посада консультанта з фінансових питань вимагає набір знань, що включають методи аналізу та фінансово-економічної статистики, а також фінансового менеджменту.

Не варто надто акцентувати увагу на обсязі знань, які не потрібні в подальшій професійній діяльності. Завдання полягає у формуванні базових і специфічних професійних навичок. Оскільки індивідуальний економіст вирізняється прогресивним мисленням, він повинен бути організованим і

схильним до сумлінної роботи, яка вимагає зосередженості та наполегливості. Необхідно розвивати в учнів здатність до самостійної роботи, будучи важливою ідеологічною складовою, що забезпечує загальний розвиток особистості, а отже, її ринкову вартість. Таким чином, випускник набуває здатності творчо мислити, оцінювати інноваційні проекти, готувати економічні прогнози, здійснювати фінансове планування та застосовувати світовий досвід у реальній економіці.

Таким чином, аналіз сутності професійної економічної діяльності в сучасному та майбутньому суспільстві допомагає сформулювати основні характеристики економіста, який вважає свою професію не лише джерелом багатства, а й покликанням («сродною працею»). Задоволеність економічною професією – це оціночне ставлення до того, на що сподівається абітурієнт, обираючи саме цей фах.

Навіть студенти, що вже здобувають економічний фах, не мають цілісного уявлення про спеціальність та своє професійне майбутнє. Воно формується на основі набутих знань, на основі думок та оцінок досвідчених викладачів і спеціалістів. За даними статистичного дослідження, близько 15% студентів і молодих спеціалістів повністю задоволені обраною професією, одна частина хвилюється за своє професійне майбутнє, друга – або взагалі не може визначитися, або не виказує інтересу до нього.

Насторожує той факт, що студенти-економісти вже не задоволені своєю роботою. Ці студенти з часом намагатимуться змінити професію, особливо якщо вони зможуть сподіватися на більш оплачуване місце. Значна частина молодих економістів – випускники вишів (близько чверті), незадоволених своєю роботою (майже вдвічі більше, ніж студентів). І тут виникають питання, пов'язані з рівнем здібностей, типом профорієнтації, а також можливостями, які відкриває вища освіта. Зіткнувшись із практикою, можуть виникнути розчарування, які, швидше за все, визначаються умовами роботи та організаційними умовами, зарплатою та середовищем. Деякі елементи процесу оволодіння економічною професією, зокрема його змістовне

наповнення, повинні коригувати обидві сторони – здобувачі й викладачі. Для молодих економістів логічно серйозно ставитися до якості теоретичних знань, оцінюючи їхню практичну корисність, адже інноваційна економіка потребує нового рівня спеціалістів з новими знаннями та практичними навичками.

Однак успіх у майбутній професії залежить від уміння пристосовуватися до мінливого світу з його новими тенденціями. Чарльз Дарвін справедливо зауважив, що виживають не найсильніші чи найрозумніші, а ті, хто найкраще пристосовані до змін. Якщо раніше зміни були поступовими, то зараз вони непередбачувані й швидкоплинні. Адаптивність дозволяє вижити в нових обставинах і залишатися на вершині ієрархії. Для того, щоб у сучасному бізнес-середовищі залишатися ефективним і бути в тренді, потрібно стати професіоналом, особистістю, гнучкою до будь-яких змін.

Успішна професійна реалізація залежить від навичок комунікації і спостережливості. Економіка немислима без дистанційного спілкування, це веде до нового, більш витонченого стилю управління. Уміння навчатися, керувати та працювати з віддаленими командами в цифровій економіці стає ще важливішим. Студенти-економісти, які сьогодні оволодівають роботою з віртуальними інструментами, уже озброїлися ідеєю віддаленої роботи і працюють як самозайняті професіонали в хмарі, як фрілансери, підприємці та тимчасові працівники далеко від фізичних підприємств [4].

Численні освітні проєкти та курси, спеціальні подкасти в соцмережах про кар'єру, бізнес, продуктивність, економічну обізнаність та фінансову грамотність тепер дозволяють зорієнтуватися в нинішньому вирі професій, наповнити прогалини відповідними знаннями та стати потрібним спеціалістом з економіки. Щоб краще зрозуміти економічні проблеми та розкрити потенціал економіста, можна скористатися можливостями спеціальних онлайн-курсів на найбільшій в Україні платформі Prometheus, де завжди можна знайти популярні теми. Платформа пропонує варіанти

індивідуальної та корпоративної освіти, яку організують найкращі лектори, спеціалісти провідних компаній, представники міжнародних організацій та уряду України. Для студентів-економістів пропонується використання авторських курсів професорів кафедри економічної теорії, фінансів і обліку, розроблених відповідно до навчального плану та розміщених на віддаленій платформі Moodle, а також участь в онлайн-курсах для оволодіння ними практичного досвіду, навичок роботи із сучасним програмним забезпеченням, інтерім-менеджменту. Завдяки самостійному навчанню на платформах дистанційного навчання «Дія», «Сікорський», IsPro та інших можна розширити та набути навичок економіста-практика.

Тому для сучасного економіста важливі: високий рівень відповідальності, потужний інтелектуальний потенціал, розвинена логічна пам'ять, висока здатність до концентрації уваги, вміння працювати з великими обсягами інформації, вміння викладати і доводити власну точку зору, наявність активної позиції у суспільному житті. Таким чином, випускнику-економісту це дозволить отримати перемогу на конкурентному ринку праці за робоче місце або ж створити успішну й прибуткову власну компанію. Універсальність професії дозволяє знайти роботу в будь-якій галузі соціально-економічних відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Прокопенко І. Ф., Поплавський М. В. Актуальні проблеми реформування економічної освіти. *Модернізація структури та змісту економічної освіти на засадах компетентнісного підходу* : матеріали наук.-метод. семінару викл. екон. ф-ту ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Харків: ХНПУ, 2016. С. 4–9.

2. Прокопенко І. Ф. Теоретичні та методичні основи економічної освіти в загальноосвітніх та професійних навчальних закладах : дис.... д-ра пед. наук у формі наукової доповіді /13.00. 04; 13.00. 01/ Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. Київ : Інститут педагогіки і

психології професійної освіти. 1996.

3. Прокопенко І. Ф. Інформаційне суспільство і освіта. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2003.

4. Соляр В. В. Обґрунтування предметної області освітньої програми й міждисциплінарних зв'язків освітніх компонентів. *Економіка, управління та право: освітньо-професійна траєкторія навчання* : навч.-метод. посіб. для студентів галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спец. 051 «Економіка» / за ред. І. Ф. Прокопенка. Харків : Видавництво Іванченка І.С., 2020. С. 10–43.

БАГАТОВЕКТОРНІСТЬ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЬСТВА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТИ

Ткаченко Л. П.

доктор педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: ldiyatkachenko45@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6929425>

Багатовекторність підготовки майбутніх учителів завжди була актуальною проблемою, оскільки представники цієї професії виконують чимало функцій у будь-якому суспільстві: вони є носіями унікальних знань, особистостями, що формують світогляд, розвивають соціум, упроваджують ідеї гуманізму та ціннісного ставлення до надбань людства. Педагогічна освіта сьогодні залишається запорукою й гарантом не лише надання якісних освітніх послуг, а й показником свідомого спрямування суспільного розвитку на перспективу, забезпечення конкурентоздатності молодого покоління, націлення на глобалізацію й водночас на збереження автентичності кожної нації та її культури. Педагогічні науки постійно відкриті для новацій, обміну, мобільності, освітні системи радо обмінюються досвідом і готові до запровадження найбільш ефективних технологій навчання. Саме тому професія вчителя потребує такого високого рівня освіти, як магістерський, який дозволяє здійснювати творче осмислення й перетворення ідей в якісно нові форми діяльності [2].

Дивними видаються ідеї деяких чиновників від освіти, що закликають залишити класичні університети як єдину форму вищої освіти й відмовитись від педагогічних вишів. Існує кілька аргументів на користь збереження педагогічних закладів освіти, ось деякі з них: педагогічна діяльність потребує певної «сродності», яка розвивається в умовах глибокого занурення в шкільне середовище, постійного аналізу досвіду, а на його основі напрацювання власного, чому сприяють різні види педагогічних практик, які є в педуніверситетах і відсутні в класичних; можливості постійного

підвищення методичного рівня студентів за рахунок співпраці з базовими школами; робота з типовими програмами і вивчення всіх авторських, які рекомендовані міністерством. Такий комплексний підхід до інтелектуального й професійно-методичного компонентів підготовки сьогодні ефективніше відбувається на базі педагогічних ЗВО. Досвід роботи показує, що в педагогічних закладах освіти завжди більше уваги приділялося суто практичним навичкам: роботі в класі, з батьками, уникненню конфліктів у колективі, організації дозвілля учнів. У педагогічних вишах закладається основа для розроблення іміджу вчителя, напрацювання власного бренду і стилю, формування емоційного інтелекту. Тут не просто готують студента до глибокого засвоєння предмета, тут формують гнучкі навички, трансформують їх у компетентності і компетенції.

Багатовекторність у підготовці майбутнього вчителя полягає в реалізації кількох напрямів, що здійснюються паралельно й доповнюють один одного. За останні роки значно розширилися межі наукової підготовки майбутніх учителів, бо в умовах академічної свободи школи вони стають авторами освітніх програм, траєкторій особистого розвитку дітей з особливими освітніми потребами, підручників і посібників. Збільшився арсенал методичної підготовки. Учитель уже не обмежений словесними методами навчання, які переважали на початку ХХ століття. Але й без них обійтися не можна, їх варто доповнювати сучасними реаліями, бо головна мета – пояснити, захопити, розбудити пізнавальну активність. Саме тому вчитель у постійному пошуку і навряд чи такі пошуки можна вести інтуїтивно чи покладатися лише на інтуїцію.

Зараз у школу приходять діти, що виховуються у насиченому інформаційному середовищі. Вони багато знають про свої права і свободи, менше знають про свої обов'язки перед суспільством, оскільки зникла реалія суспільного виховання, колективної моралі. А між тим адміністративно-територіальна реформа сприяла появі об'єднаних громад, кожна з яких прагне виховати мешканців-патріотів, людей що визнають єдині норми

поведінки, поваги до надбань і традицій [1]. Це важко зробити, бо сучасні діти виховані асоціалізованими, відірваними від дійсності, і саме школа стає провідником ідей національно-патріотичного виховання, формує активних громадян, розвиває кращі людські риси. Тут доречно виділити соціальну функцію вчителя, системоутворювальну й державотворчу. Доволі часто в ОТГ саме вчителі стають управлінцями, волонтерами, соціальними працівниками, вони підвищують авторитет громади, сприяють її позитивному рейтингу, що вказує на перспективи до розвитку країни в цілому.

В останнє десятиліття школа і вчителі піддавалися критиці. Але і пандемія, і нелегкі часи воєнного стану довели, що навчати дітей дуже непросто. Сьогодні суспільство зрозуміло, що вчитель – це організатор, психотерапевт, натхненник, творча людина, яка здатна змінити світ на краще. Школа і вчитель – носії непорушних істин добра, людяності й перспектив до розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про внесення зміни до наказу Міністерства освіти і науки України від 06 червня 2022 року № 527 : наказ Міністерства освіти і науки України 23.06.2022 р. від № 586. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-vnesennya-zmini-do-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-06-cheravnja-2022-roku-527>

(дата звернення: 29.06.2022).

2. Про затвердження концепції розвитку педагогічної освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 16 липня 2018 р. № 776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 29.06.2022).

ПІДХОДИ НАУКОВЦІВ УКРАЇНИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ НАВЧАННЯ»

У Юе

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: 583182217@qq.com

Пісоцька М.Е.

доктор педагогічних наук, доцент
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: m.e.pisotska@hnpu.edu.ua
<https://doi.org/10.5281/zenodo.6929444>

Необхідність переосмислення на засадах гуманістичної парадигми концептуальних підходів до підготовки майбутніх учителів в Україні (Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), Основні напрями реформування вищої освіти в Україні, Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепції «Нова українська школа», Концепція розвитку педагогічної освіти тощо) зумовила підвищену увагу вчених до проблеми диференціації навчання та актуалізувала вирішення одного з її завдань – визначення провідних понять.

Зауважимо, що в енциклопедичній літературі категорія «диференціація» (від лат. *differentia* – різниця, відмінність) тлумачиться як «поділ, розділення, розчленування чого-небудь на окремі різнорідні елементи». У педагогічних енциклопедіях надано визначення терміну «диференціація в навчанні» як «урахування індивідуальних особливостей у формі, що передбачає групування учнів на основі виділення певних особливостей, що обумовлюють специфіку процесу навчання; спосіб організації навчального процесу на основі врахування індивідуально-типологічних особливостей особистості шляхом створення груп, класів, освітніх установ, освітніх програм, у яких різняться цілі, зміст, методи, форми та результати реалізації освітніх програм». А також категорії

«диференціація в освіті» як «забезпечення різноманіття школи та права дитини на вибір освіти, на його індивідуалізацію та особистісну орієнтованість, на вибір індивідуальних освітніх траєкторій для задоволення інтересів, схильностей та здібностей особистості, що вимагає максимальної різноманітності освітніх умов та педагогічних підходів, спирається на різноманітність навчальних програм, підручників, навчальних посібників, у тому числі різнорівневих, забезпечує створення ринку освітніх товарів та послуг».

Аналізуючи підходи науковців України до розуміння сутності поняття «диференціація навчання» передусім зазначимо покладання ними в основу визначення різних понять. Так, О. Братанич трактує цю категорію як «принцип врахування індивідуально-типологічних особливостей учнів у інтересах розвитку їхніх нахилів і здібностей», М. Прокоф'єва – як «систему взаємопов'язаних програмних вимог, дій, методів, прийомів, засобів і організаційних форм навчання, які, зумовлюючись індивідуальними особливостями учнів, створюють умови для засвоєння вимог Державного стандарту». В. Володько, С. Гончаренко – як «особливий підхід учителя (викладача) до різних груп учнів (студентів) або окремих учнів (студентів) залежно від змісту, обсягу, складності, методів навчання тощо». Ю. Олексін бачить диференціацію навчання як «спосіб організації навчального процесу, в якому елементи дидактичної (методичної) системи різняться відповідно до індивідуально-типологічних особливостей окремих груп учнів», Ж. Воронцова, Т. Дейніченко – як «організацію навчальної роботи, варіативної за змістом, обсягом, складністю, методами і засобами та способом впровадження принципу індивідуального підходу» [2, с. 22–23]. Існує думка, що це поняття є «формою реалізації принципу оптимального поєднання фронтальної, групової, індивідуальної роботи з учнем на уроці» (І. Чередов) або «формою врахування індивідуальних особливостей учнів у процесі навчання, що реалізується шляхом розподілу їх на типологічні групи за відповідними показниками» (Н. Ковчин), або організаційною формою занять, у якій «навчальні класи, групи

формується за певною спільною ознакою і навчання проводиться за різними навчальними планами і програмами з максимальним урахуванням вікових та індивідуальних можливостей суб'єктів учіння» (П. Сікорський) [5, с. 119].

Крім того, на підставі аналізу наведених визначень можна зробити висновок про тлумачення науковцями Ж. Воронцовою, Т. Дейниченко, М. Прокоф'євою поняття «диференціація навчання» як тотожного поняттю «індивідуалізація навчання». Якщо ж проаналізувати визначення поняття «диференціація навчання» І. Чередовим і І. Унт, то можна побачити наділення науковцями терміна ознаками або внутрішньої («форма реалізації принципу оптимального поєднання фронтальної, групової, індивідуальної роботи з учнем на уроці, що визначає своєрідність діяльності різних типологічних груп учнів»), або зовнішньої («урахування індивідуальних особливостей учнів у тій формі, коли учні групуються на підставі будь-яких особливостей для окремого навчання по різних навчальних планах та програмах») диференціації навчання.

Підкреслимо, що вчені розмежовують поняття «диференціація навчання» та «варіативність освіти». Наприклад, І. Осмолівська вважає диференціацію навчання способом реалізації варіативності. Крім того, автор наголошує, що про диференціацію навчання правомірно вести мову, якщо зміни у змісті освіти обумовлені індивідуально-типологічними особливостями учнів. У випадку обумовленості таких змін освітньою концептуальною ідеєю, суб'єктивним досвідом викладача, його професійною компетентністю тощо мову потрібно вести вжне про диференціацію, а про варіативність.

У нашому дослідженні ми будемо трактувати поняття «диференціація навчання» як «частковий прояв процесу індивідуалізації навчання, що передбачає поділ здобувачів освіти на групи за обраними індивідуально-типологічними особливостями й різноманітний зміст і побудову процесу навчання у виокремлених групах» [4, с. 229].

Зауважимо, що в науково-педагогічній літературі виділяються названі І. Бутузовим види диференціації навчання, а саме: зовнішня та внутрішня диференціація.

У сучасній «Енциклопедії освіти» внутрішня диференціація трактується як та, що передбачає виконання учнями для засвоєння знань при навчанні в одному звичайному класі завдань різного рівня складності та різну міру допомоги школярам з боку вчителя. При визначенні зовнішньої диференціації акцентується на «організації навчання учнів у спеціально створених для цього класах на підставі виявлення інтересів, навчальних можливостей, навченості тощо, урахування регіональних особливостей (класи вимірювання, вікової норми, прискороного навчання, класи з поглибленим вивченням окремих навчальних предметів, профільні класи)». Наголошується, що навчання в таких класах «відбувається за програмами, що суттєво відрізняються від звичайних програм обсягом та складністю навчального матеріалу».

Такої ж точки зору в трактуванні названих видів дотримуються Н. Лобко-Лобановська, В. Монахов, В. Орлов, В. Фірсов. Так, Н. Лобко-Лобановська їхнім існуванням пояснює розкриття поняття диференціація з різних позицій: зовнішньої (як освітньої системи, ознаками якої є поділ навчальних планів, програм за напрямками та їхнє використання в спеціалізованих школах, класах, на факультативних заняттях) та внутрішньої (як особливої організації навчального процесу з урахуванням індивідуально-типологічних особливостей здобувачів освіти та особливої системи взаємодії «вчителя-учнів-учня») [3, с. 29–30].

Цікаво, що Н. Волкова, Р. Гроот, І. Осмолівська, М. Прокоф'єва співвідносять зовнішню та внутрішню диференціацію з рівнями педагогічної системи, на яких вирішуються питання її диференціації. Наприклад, М. Прокоф'єва називає ці рівні мікрорівнем (у межах одного класу), мезорівнем (у межах однієї школи) і макрорівнем (у межах системи загальної освіти, що досягається існуванням різних типів шкіл). Іншими словами, зовнішню диференціацію названі автори зараховують до диференціації в освіті, яку зокрема Н. Волкова визначає як «процес і результат створення відмінностей між частинами освітньої системи (підсистемами)». Вочевидь, такої ж думки дотримується П. Гусак, розглядаючи диференціацію в освіті як «структурування

освіти на основі врахування певних особливостей студентів у межах відповідних структурних освітніх підрозділів (ступенева освіта, профільне навчання в межах основної спеціальності та інше)» [1, с. 13]. Іншою є позиція П. Сікорського, згідно з якою зовнішня та внутрішня диференціація є формами диференціації в освіті [5, с. 142].

Отже, у науковців України немає єдиного підходу до визначення сутності поняття «диференціація навчання». В основу визначення вчені поміщають різні поняття, термін «диференціація навчання» трактують тотожно з терміном «індивідуалізація навчання», виходячи з позиції побудови системи освіти, змісту освіти, процесу навчання тощо. Різні види диференціації навчання співвідносять з рівнями педагогічної системи, на яких здійснюється її диференціація, вважають формами диференціації в освіті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гусак П. М. Теорія і технологія диференційованого навчання майбутніх учителів початкових класів : автореф. дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.01. Київ, 1999. 40 с.
2. Дейніченко Т. І. Диференціація навчання в процесі групової форми його організації (на прикладі предметів природничо-математичного циклу) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Харків, 2006. 262 с.
3. Лобко-Лобановская Н. А. Дифференциация обучения как способ формирования познавательной активности школьников : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Харьков, 1991. 243 с.
4. Пісоцька М. Е. Диференціація навчання : понятійно-категоріальний аналіз. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах* : зб. наук. пр. Запоріжжя : КПУ, 2015. Вип. 45 (98). С. 225–232.
5. Сікорський П. І. Теоретико-методологічні основи диференційованого навчання. Львів : Каменярь, 1998. 196с.

ДОСЛІДНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ У КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ПАРАДИГМИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕЛІТИ

Франчук Т.Й.

кандидат педагогічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Кам'янець-Подільський, Україна, e-mail: franchuk@kpnpu.edu.ua

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6929462>

Значення педагогічної еліти складно переоцінити, оскільки вона безпосередньо впливає на ефективність процесу «вирощування» нової генерації молодого покоління, а відтак і визначає перспективи соціально-економічного розвитку держави. У Концепції «Нова українська школа» зазначається, що «за експертними оцінками найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями. Але українська школа не готує до цього [3, с. 4]. Немає необхідності доводити, що саме школа закладає фундаментальні засади всіх видів професійної освіти, формуючи базові особистісні якості особистості у найбільш сенситивний період її розвитку. Отож, у ієрархії професій педагогічна має особливий статус і реалізує найбільш значущі функції, надто коли йдеться про формування національної еліти, здатної працювати на збереження, інноваційне відновлення нації, держави у найбільш складні, кризові періоди її розвитку, до яких відносяться війни.

Ці позиції не є принципово новими, маємо фундаментальні напрацювання класиків української філософської, педагогічної думки стосовно формування національної еліти та значення педагога у цьому складному процесі. В основі, як уважає Григорій Сковорода, любов як феномен, любов як філософія та професійна позиція педагога, любов як суть взаємовідносин в освітньому процесі: «... любов породжується любов'ю, і, бажаючи бути любимим, я сам першим люблю» (Г.Сковорода). Солідаризуємося з позицією О. Любара, що ці

слова «можуть бути заповітом сучасному поколінню вчителів і мають стати серцевиною педагогіки співробітництва».

Також особливим маркером реальної педагогічної еліти є її здатність до перманентної самоосвіти, саморозвитку, готовності адаптуватися до умов, які постійно змінюються. Як стверджує Г.Сковорода, «Довго сам навчайся, коли хочеш учити інших. В усіх науках та мистецтвах плодом є правильна практика» [5, с. 42]. Однак, і донині проблеми формування особистісних якостей педагога, як і його готовності до навчання впродовж життя залишаються актуальними. Вони продукують проблеми, пов'язані зі здатністю прийняти нову формулу компетентісної освіти, що базується на системі суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин учасників навчального процесу, використання інноваційних технологій підготовки фахівців з високим рівнем аналітично-рефлексивних здібностей, дослідницьких компетентностей, здатних адаптуватися до умов, які постійно змінюються. Як стверджують автори навчального посібника за редакцією І.Ф.Прокопенка, «простежуючи особливості розвитку окремих процесів в освіті, можна стверджувати, що нині педагогічна освіта України не пристала до соціально-політичних й економічних змін, вона не орієнтується на особистісно- професійний розвиток майбутніх учителів, що характеризує освіту найбільш розвинених країн світу. Освітня система має досить помітно виражений авторитарний характер, замало в ній раціоналізму й активності. Натомість у навчанні на перше місце висувається пізнання, й воно часто трактується як уміння запам'ятовувати матеріал, а не як засіб відкриття нового» [4, с.6].

Отже, йдеться про дослідницьку складову в структурі компетентісної освіти всіх рівнів, що особливо важливо для педагогів – фахівців, які забезпечують базову освіту особистості, закладаючи у неї найбільш фіксовані алгоритми всіх наступних рівнів освітньої діяльності. Крім того, ефективність особистісного чи професійного саморозвитку в умовах особистісно зорієнтованої, компетентісної парадигми визначається здатністю педагога (майбутнього педагога) до дослідницької діяльності, на її основі – формування

персоніфікованої програми самовдосконалення.

За таких умов особливої актуальності набуває проблема пошуку не лише нових освітніх форматів, а й інституцій, які можуть системно реалізовувати ці функції і слугувати свого роду осередками формування національної еліти у всіх значущих сферах соціально-економічної діяльності держави. У цьому контексті особливий інтерес представляють дослідницькі університети. «Статус дослідницького надається національному університету «з метою підвищення ролі університету як центру освіти і науки, підготовки висококваліфікованих наукових і науково-педагогічних кадрів, упровадження в практику наукових досягнень, технічних і технологічних розробок» (Положення про дослідницький університет). Отож, йдеться про модель університету, що має найвищий потенціал підготовки національної еліти. Принципова відмінність дослідницького університету від традиційного полягає у моделі та алгоритмах роботи з навчальною інформацією: класичний трактується як «місце трансляції існуючого знання», дослідницький – як «місце виробництва знання нового». Тобто дослідницький університет є освітньою установою, у якій найвищою мірою представлена дослідницька складова в структурі професійної підготовки майбутнього фахівця. Історично дослідницький університет бере свої витоки з концепції університету, розробленої Вільгельмом фон Гумбольдтом на початку XIX століття. Він теоретично обґрунтував місію Університету, у контекст якого інтегровано дослідницьку компоненту. «Поняття, які структурують гумбольдтівську концепцію університету – свобода, освіта, викладання, навчання, наука – постають на засадах лібералізму, філософськи, глибоко і критично опанованого практичним розумом реформатора та державного діяча» [1, с.69]. Отож, концепція дослідницького університету закладає принципово іншу модель роботи з інформацією: вона не стільки має стати об'єктом запам'ятовування, скільки основою дослідницької роботи, структурними елементами якої є процеси: а) аналізу інформації, виявлення причинно-наслідкових причин, що лежать в її основі; б) узагальнення, систематизації отриманого знання, визначення варіантів його об'єктивації в інших умовах,

ситуаціях, що постійно змінюються; в) аналіз актуальної ситуації за допомогою засвоєних знань та аналітичного інструментарію, визначення можливих варіантів її вирішення, вибір оптимального; г) створення авторського підходу до вирішення проблеми на основі аналізу типових, його аргументація, доведення доцільності; д) формування особистісно орієнтованих моделей діяльності, в рамках яких акцентується увага на суб'єкті діяльності з комплексом особистісних характеристик, сформованих позиціях та стилі, які вирізняють мобільність автора, унікальність його підходу.

Як здобувачі освіти, так і викладачі, що володіють здатністю до дослідницької діяльності, неодмінно будуть програмувати свою індивідуальну траєкторію розвитку, яка буде не лише оптимальною саме для них, але й забезпечить привабливість процесу через відчуття самореалізації, яке буде супроводжувати процес. Отож, безвідносно до навчальної дисципліни, ми отримуємо модель освіти, спрямованої у майбутнє (короткотривале чи довготривале), тобто закладаємо алгоритми засвоєння знань як засобу перспективного вирішення проблем, організації діяльності в ситуаціях, які постійно змінюються відповідно до об'єктивних чи суб'єктивних чинників впливу.

Філософ Сергій Курбатов, вивчаючи проблеми формування дослідницького університету як втілення інноваційної парадигми в системі вищої освіти, зазначає, що «...на темпоральному перехресті університет як інституція, визначально орієнтована на навчання, тобто трансляцію знань з минулого в сучасність, перетворюється на дослідницьку інституцію, тобто інституцію, зосереджену на виробництві нових знань, або ж трансляції знань з майбутнього в сучасність»[2]. Виробництво нових знань можна трактувати і в глобальному, об'єктивно заданому сенсі – як результат наукової діяльності, викладачів, здобувачів освіти, наукових об'єднань університету, і в суб'єктивному – як спосіб «привласнення» знань, які у контексті особистісного досвіду будуть набувати у тому числі суб'єктивних значень, персоніфікованих алгоритмів їх використання.

Апробовані методики організації освітнього процесу в рамках дослідницького університету слугують потужним чинником та резервом модернізації традиційних ЗВО у частині посилення дослідницької складової в структурі професійної підготовки фахівця. Слід зазначити, що базові характеристики сучасного університету найбільшою мірою стосуються переосмислення сутності освітнього процесу, його орієнтованості на актуальні виклики часу, які найбільшою мірою стосуються його дослідницької складової: а) перехід на систему компетентнісної освіти (особистісна зорієнтованість навчання, індивідуальна освітня траєкторія як її головні маркери), що реалізується насамперед за рахунок інтеграції навчальної та дослідницької діяльності; б) підвищення рівня наукової діяльності університету, зокрема посилення її практико орієнтованості, можливості комерціалізації отриманих результатів; в) підвищення рівня професійної компетентності викладачів за рахунок дослідницької діяльності відповідно до наукових пріоритетів.

Отже, розвиток дослідницьких університетів, їх співпрацю з іншими закладами професійної освіти, у тому числі і педагогічної, слід трактувати як провідну тенденцію інноваційного розвитку національної освіти, оскільки дослідження – це основа компетентнісної моделі освіти, без якої ефемерними залишаються намагання:

- забезпечити студоцентричний підхід в освіті через головну його умову – спроможність студента формувати свій професіоналізм за індивідуальною, оптимальною саме для нього освітньою траєкторією; реалізації моделі «Я-випускник», «Я-фахівець», що базується на особистосно орієнтованому підході до навчання і забезпечує особистісну самореалізацію студента в освітньому процесі, у перспективі – фахівця у професійній діяльності;
- забезпечення інтеграції освітнього, професійного та життєвого просторів особистості як умови формування щасливої людини (для якої робота – це не лише спосіб «заробляння на життя», а значуща складова самого життя, чинник особистісної самореалізації);
- забезпечити формат освітньої діяльності, що продукує реальний

пізнавальний інтерес, бажання пізнавати професію і себе в ній, інтегруючи життєвий та професійний смисли.

Отож, означені підходи спрямовані на формування педагогічної еліти, яку визначає педагог інноваційного типу, педагог-дослідник, спроможний формувати свою компетентність на основі «Я-концепції», що реалізується виключно на дослідницькій основі. Перспективним є формування цілісного, інноваційно зорієнтованого освітнього простору, у рамках якого будуть функціонувати, розвиватись та конструктивно взаємодіяти різні типи закладів вищої освіти, з-поміж яких системотвірним буде виступати дослідницький університет. Він не лише має найвищий потенціал формування національної еліти, а й формування адекватного інноваційного освітнього середовища.

Література

1. Кришко А. Гумбольдтівська модель університетської освіти. *Порівняльно-педагогічні студії*, 2014. № 1. С. 67-71.
2. Курбатов С. Феномен університету в контексті глобальних трансформацій.
URL:https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2019/01/Kurbatov_29.09.2015_avtoref.pdf.
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ, 2016. 40 с.
4. Педагогічні технології в підготовці вчителів : навчальний посібник / кол. авторів ; за ред. І. Ф. Прокопенка. 3-є вид., допов. і переробл. Харків : ХНПУ, 2018. 457 с.
5. Сковорода Г. Твори : У 2 т. К.: ТОВ. Видавництво «Обереги», 2005. 2-е вид., виправ. Т.5. 528 с.

**ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ: ДОСВІД
ВИКОРИСТАННЯ ФОРМ ТА МЕТОДІВ
«ВІРТУАЛЬНОЇ ОСВІТИ»**

Хіріна Г.О.

кандидат історичних наук, доцент

Національний фармацевтичний університет

м. Харків, Україна, e-mail: kilyasha@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6929483>

24 лютого 2022 року відкрило нову трагічну сторінку в житті не тільки українського народу, а й усього людства. Глобалізаційні процеси проявляються з новою силою та відкривають нові форми комунікації. Це також сприяє поступовому зникненню меж в освітньому середовищі, що зумовлює нові форми та методи навчання. На жаль, сьогодні підготовка фахівців в Україні не можлива в традиційних формах з причини значної міграції студентів та викладачів по Україні та світу, тому набутий під час пандемії досвід інноваційних технологій навчання став доречним та єдиним із можливих. Віртуальне буття сьогодні стало невід'ємною частиною буття багатьох людей, тому не дивно, що й освіта частково переміщується у віртуальний світ. Особливо це стало актуальним в умовах пандемії COVID-19 та сьогоднішньої війни в Україні, в умовах обмеженого доступу до освітнього простору, роботи на дому, нових умов особистого спілкування між людьми, необхідністю здобувати нові навички та компетентності. Тому в пригоді людству стала можливість отримати освіту віртуально.

Віртуальна освіта – це якісно нова форма навчання, яка пов'язує реальний та віртуальний освітні простори. Мета такого типу освіти полягає в розкритті в здобувача освіти творчих здібностей та формування навичок самостійної роботи, створенні комфортного та зручного навчального середовища. Сенсом віртуальної освіти є пристосування форм та методів під потреби та цілі кожної конкретної людини, яка тепер може створити свою власну модель отримання нових знань. Віртуальна освіта створює можливості зі створення

якісно нових форм навчальних закладів, що знаходяться поза географічних та просторових меж та організують індивідуальний віртуальний простір для кожного здобувача освіти. Такий віртуальний індивідуальний навчальний простір XXI століття повністю відповідає ідеям давньогрецького філософа Сократа та його формулі «Пізнай самого себе».

Розвитку віртуальної освіти значною мірою сприяють зростаючі можливості та гнучкість нових інформаційних технологій; зниження вартості; збільшення можливого обсягу знань; необхідне об'єктивно покращання якості навчання; інформаційно насичені послуги.

Але запровадження віртуальної освіти ставить перед людством багато нових питань: віртуальна освіта повинна бути приватною або державною; який повинен бути механізм контролю якості віртуальної освіти; як спілкуватися з умовними освітніми організаціями; у чому полягають переваги й недоліки співпраці з приватним сектором; як керувати зв'язком між освітою та економікою та покращувати його; як відзначається вплив можливого політичного тиску на розвиток державної віртуальної освіти та ін.

Віртуальна освіта не може існувати поза сучасних розвинених комп'ютерних мережевих технологій, вимагає спеціального програмного забезпечення навчального процесу, використання мультимедійних технологій, передбачає тести як форму контролю знань. Віртуальна освіта повинна забезпечити більшу економічну ефективність, більш раціональне використання коштів на освіту як з боку здобувача освіти, так і з боку навчального закладу, який надає освітні послуги. Перевагою віртуальної форми освіти є її гнучкість, що створює можливість учитися в комфортному місці та в зручний час, у власному темпі. Ще однією із ознак віртуальної освіти є її модульність, що дозволяє формувати власний навчальний план, обирати тільки ті навчальні дисципліни, які є необхідними для здобуття нових компетенцій. Змінюється у віртуальній освіті призначення викладача, який тепер більшою мірою є координатором та т'ютором, а не джерелом нової інформації.

При запровадженні віртуальної освіти треба враховувати ризики, що

можуть завадити її розвитку, а саме: нерозвиненість мережевого доступу та його різноманітна вартість для різних країн; негнучкість закону про авторські права в багатьох країнах; вартість комп'ютерного програмного забезпечення та розробки навчальних матеріалів; невдосконала система оцінки знань, що не здатне застосовуватись у віртуальній освіті; відсутність у викладачів бажання використовувати нові інформаційні технології, що значною мірою залежить від зростаючих психолого-педагогічних вимог до навчальних матеріалів і питань комунікації (щодо їх передачі) на відзнаку від чинних традиційних технологій навчання; відсутність досвіду самостійної освіти в студентів, а саме: визначення стратегії навчання та роботи з навчальними текстами в режимі внутрішнього діалогу.

Віртуальна освіта масово увійшла в український освітній простір під час пандемії COVID-19. Тоді українські заклади вищої та середньої освіти були вимушені застосувати методи віртуальної освіти задля збереження освітнього процесу. Щодо шкільних закладів були залучені такі засоби, як Google Classroom, платформа Zoom, GoogleMeet, месенджери Skyp, Viber, Telegram та ін., що дозволили безупинно продовжувати навчання здобувачів освіти дистанційно. Перевагою такого навчання було те, що зазвичай учні самі могли організувати свій темп навчання та оптимізувати свій розклад. Навчання під час пандемії зазвичай проходило синхронно в режимі реального часу. Звичайно, якість оцінювання можна піддати сумнівам, проте тільки так діти могли продовжувати навчання в дуже важкий період. Що стосується вищих навчальних закладів, то тут були задіяні такі платформи, як Zoom, Moodle, Microsoft Teams та ін. Під час війни у віртуальному освітньому середовищі відбулися певні зміни. Синхронне навчання в багатьох навчальних закладах перетворилося на асинхронне. Набагато більше матеріалів з усіх навчальних дисциплін викладається на електронних ресурсах вищих навчальних закладів. Завдання певним чином спрощені та пристосовані до самостійної роботи студентів.

Звичайно, ми не можемо узагальнити навчання в період карантину та

війни в усіх закладах вищої освіти, проте на прикладі Національного фармацевтичного університету можна скласти певне уявлення про це. Практичні заняття, семінари, лекції під час карантину проводились на платформі Zoom, викладачі мали контакт зі студентами та максимально намагались зробити навчання цікавими та інтерактивними. У студентів був доступ до всіх навчальних посібників та матеріалів в електронному варіанті для самостійної роботи. Якість оцінювання була на належному рівні. Звичайно, були й недоліки у вигляді технічних проблем з боку студентів та викладачів, хуліганство з боку сторонніх людей, загальнодоступність кодів та паролів до занять та «новизна» такого формату навчання, бо раніше такого в НФаУ не було. Паралельно в НФаУ протягом останніх кількох років проходив експеримент з підготовки частини студентів заочної форми навчання на платформі дистанційного навчання Pharmel. Ця платформа стала основою для навчання студентів денної та заочної форми навчання під час війни. Використання цієї платформи стало гарним та корисним досвідом. Тому в умовах війни університет повністю перейшов до формату віртуального освітнього середовища, що дає можливість студентам якісно опановувати навчальний матеріал. Але навчання поки що можливе тільки в асинхронному форматі. Нові форми та методи віртуальної освіти, які декілька років тому здавалися недосконалими та незручними, сьогодні стали прийнятними та доступними для всіх учасників освітнього процесу.

МІСЦЕ ІСТОРИКО-МОВНИХ ДИСЦИПЛІН В ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНІЙ ПРОГРАМІ ФІЛОЛОГА-УКРАЇНІСТА

Царалунга І.Б.

доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української філології

Хмельницький національний університет

м. Хмельницький, Україна, e-mail: tsaralungainna@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6929503>

Для формування професійної компетентності майбутнього філолога-україніста основоположними є дисципліни історико-мовного циклу, які сьогодні входять до складу компонент освітніх програм підготовки вчителів та викладачів української мови і літератури. У характеристиці підходів до викладання історико-лінгвістичних курсів О. Семенов наголошує, що без пізнання законів мовної еволюції, генези української мови, її зв'язків з іншими мовами складно розуміти процеси сучасного розвитку [3, с. 40].

Уже з 2-ої половини XIX ст. – поч. XX ст. дослідники системно окреслювали питання історії української мови. У доробку мовознавців того часу, зокрема у працях П. Житецького, А. Кримського, О. Шахматова, міститься опис звукової, граматичної будови української мови: Житецкий П. Очерк звуковой истории малорусского наречия. Киев, 1876; Житецкий П. И. Очерк литературной истории малорусского наречия в XVII веке. С приложением словаря книжной малорусской речи по рукописи XVII века. Киев, 1889; Крымский А. Украинская грамматика. Научно-практический курс сознательного изучения центральноукраинской речи, освещенный указаниями на важнейшие моменты из истории развития малорусского языка, начиная с XI века. М., 1907. Т. I. Вып. 1; Шахматов О. Нариси з історії української мови та хрестоматія з пам'ятників письменської староукраїнщини XI – XVIII вв. / О. Шахматов, А. Кримський. Київ, 1922.

Питання походження української мови та розвитку українського друкарства висвітлено у працях І. Огієнка, Л. Булаховського, Г. Півторака та ін.: Огієнко І. Історія українського друкарства. Львів, 1925. Перевид. Київ,

1994; Булаховський Л. А. Питання походження української мови. Київ, 1956; Півторак Г. П. Формування і діалектна диференціація давньоруської мови. Київ, 1988; Півторак Г. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. Київ, 2001.

Навчальні посібники з історичної граматики для студентів ЗВО розроблені колективами фахівців під керівництвом В. Німчука, М. Жовтобрюха: Історія української мови. Морфологія / відп. ред. В. В. Німчук. Київ, 1978; Жовтобрюх М. А. Історія української мови. Фонетика / М. А. Жовтобрюх, В. М. Русанівський, В. Г. Скляренко. Київ, 1979; Жовтобрюх М. А. Історична граматика української мови / М. А. Жовтобрюх, О. Т. Волох, С. П. Самійленко, І. І. Слинько. Київ, 1980.

Цінним для вивчення історико-лінгвістичних дисциплін буде нарис словотворчої системи української актової мови XIV – XV ст. Л. Гумецької, посібники з історичної морфології української мови С. Бевзенка, С. Самійленка: Гумецька Л. Л. Нарис словотворчої системи української актової мови XIV – XV ст. Київ, 1958; Бевзенко С.П. Історична морфологія української мови. Ужгород, 1960; Самійленко С. П. Нариси з історичної морфології української мови. Київ, 1964. Ч. 1.

Поглиблений діахронічний аналіз розвитку фонетичної системи української мови здійснено у праці Ю. Шевельова «Історична фонологія української мови» (Харків, 2002).

Процеси формування української літературної мови схарактеризовано у підручниках І. Огієнка, Н. Бабич, Віталія Русанівського (Огієнко І. Історія української літературної мови. Вінніпег, 1949. Перевид. Київ, 2004 / упоряд. М. С. Тимошик; Бабич Н. Д. Історія української літературної мови : практичний курс. Львів, 1993; Русанівський В. М. Історія української літературної мови. Київ, 2002.

Згадані різночасові надбання вітчизняної історичної лінгвістики стали фундаментом для формування сучасних навчальних дисциплін історико-мовного циклу підготовки вчителів та викладачів української мови.

У нашій науковій студії аналіз історико-мовних дисциплін проводимо на

основі розроблених і запроваджених в освітній процес викладачами кафедри української філології Хмельницького національного університету освітньо-професійних програм (далі – ОПП) першого (бакалаврського) рівня:

- «Середня освіта. Українська мова і література»;
- «Середня освіта. Українська мова і література. Англійська мова»
- «Філологія. Українська мова та література»,

а також ОПП підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня спеціальності «Філологія. Українська мова та література». Зазначені документи розміщені за посиланням: <https://www.khnu.km.ua/root/page.aspx?l=0&r=50>.

До складу їхніх обов'язкових компонент входять такі навчальні дисципліни, які охоплюють важливі питання розвитку української мови й писемності, діахронічного функціонування української мови серед інших слов'янських мов. Це, зокрема, навчальні курси: старослов'янська мова, історична граматики української мови, історія української мови, порівняльна граматики слов'янських мов.

Старослов'янська мова як перша писемна мова слов'ян є предметом вивчення студентів-першокурсників, які ознайомлюються із суспільно-історичними передумовами її виникнення й поширення, діяльністю слов'янських просвітителів Кирила і Мефодія, першими абетками слов'ян і різновидами пам'яток слов'янської писемності. Одним із завдань навчального курсу є формування системи знань із графіки, фонетики, граматики старослов'янської мови у поєднанні з практичними вміннями. Звернуто увагу на співвідношення графічної і звукової форми старослов'янської мови, особливості зредукованих, носових звуків, йотованих літер, лігатур, схарактеризовано граматичні класи слів і їхні категорії, синтаксичну структуру старослов'янської мови.

Кращому усвідомленню наукових положень про структуру мови сприятиме порівняння явищ старослов'янської мови з фактами інших слов'янських мов, комплексний аналіз текстів найдавніших слов'янських пам'яток.

Важливими є знання про поширення першої писемної мови слов'ян для актуалізації питання розвитку писемності на українських землях. Кирилична книга, яка прийшла на терени Київської Русі разом із християнством, була пов'язана з церквою і християнською літературою, тож саме із цього часу можна вести становлення релігійного стилю української літературно-писемної мови. Ілюстративним матеріалом під час вивчення курсу слугують найвідоміші пам'ятки старослов'янської мови, які збагачують словник студентів, забезпечують правильне вживання мовних одиниць. Уривки зі старослов'янських текстів проповідують ідеї добра, любові до ближнього, тож мають неабияке виховне значення.

Історія української мови, метою якої є діахронічне вивчення української мови, охоплює такі історико-мовні галузі: історична граматики української мови та історія української літературної мови. У сучасній освітній парадигмі філологів-україністів у ЗВО України вони почасти зазнають скорочення, об'єднання, а то й вилучення. Позаяк у контексті цих дисциплін потребують докладного розгляду такі знакові для майбутніх викладачів-україністів питання: походження української мови та писемності, періодизація історії української мови, типові риси української мови і місце української мови серед інших слов'янських мов, розвиток українського словникарства, українського мовознавства в діахронічному аспекті та ін.

До завдань курсу «Історичної граматики української мови» належать: показати процес виникнення та розвитку української мови, розглянути конкретні мовні зміни, відображені у пам'ятках письма чи реконструйовані, з'ясувати хронологію цих змін, а також визначити безпосередні причини, що їх викликали, розкрити загальні закономірності розвитку мовної системи; підготувати студента-філолога для свідомого засвоєння сучасної української літературної мови як системи, сприяти розумінню явищ фонетики і граматики на сучасному рівні розвитку мови; забезпечити принцип історизму при викладанні української мови і літератури в школі.

Натомість в основі навчальної дисципліни «Історія української

літературної мови» є вивчення історичного розвитку української літературної мови від найдавніших часів до сьогодні. Програма курсу охоплює важливі етапи формування українського писемного слова. Навчальна дисципліна має на меті поглибити загальну лінгвістичну підготовку студентів, з'ясувати основні періоди розвитку української літературної мови, виокремити письменників, діячів культури і науки, які зробили значний внесок у розвиток української літературної мови. Як один із завершальних етапів підготовки студента курс передбачає не лише фахове удосконалення, але й розширення світогляду спеціаліста-філолога, вчителя української мови.

Сьогодні, у складних суспільно-історичних умовах життя України акцентуємо на гострій необхідності повною мірою повернути ці курси до переліку обов'язкових дисциплін ОПІ філологів-україністів у закладах вищої освіти. Вони заповнять прогалини у знаннях з історії української усної і писемної, національної і літературної мови, допоможуть усвідомити хибність мовних теорій і концепцій, насаджуваних за часів функціонування радянської науки й тоталітарного режиму.

Важливим чинником формування професійної компетентності викладача української мови є **«Порівняльна граматики слов'янських мов»**, яку вивчають магістранти першого курсу. Мета навчальної дисципліни – поглибити знання студентів в галузі слов'янського мовознавства, зокрема про закономірності фонетичного, морфологічного і синтаксичного розвитку слов'янських мов, ознайомити з характерними ознаками лексики, фонетичної структури, граматичної будови, стилістики сучасних слов'янських мов. Важливими завданнями «Порівняльної граматики слов'янських мов» є розширення загальнолінгвістичної підготовки філологів, поглиблення знань студентів про структуру й специфіку функціонування різнорівневих одиниць слов'янських літературних мов, про спільне та відмінне у фонетиці і граматичній будові слов'янських мов, про внутрішні закони, які визначили їхній розвиток із праслов'янської мови, формування практичних навичок порівняльного аналізу різночасових мовних фактів і явищ.

Уміння аналізувати, порівнювати різні напрями та школи в лінгвістиці; характеризувати теоретичні засади та прикладні аспекти обраної філологічної спеціалізації, збирати й систематизувати мовні факти, створювати, інтерпретувати, редагувати тексти різних стилів і жанрів уможливають подальшу здатність вдосконалювати інтелектуальний та загальнокультурний рівень майбутніх висококваліфікованих працівників освіти.

Для українських філологів-магістрантів цінним є наукове розуміння долі праслов'янської мовної спадщини у сучасних слов'янських мовах. Окрім того, навчальний курс зумовить критичне осмислення теоретико-методологічних засад порівняльного вивчення слов'янських мов, мотивує до наукового пізнання, до успішної дослідницької та професійної діяльності, формує почуття людської гідності, національної самоідентичності, толерантне ставлення до представників інших етносів, повагу до свободи іншої людини, розуміння самотності кожного народу через культурні цінності та інші духовні надбання націй.

Сьогодні з'являються нові перспективні розробки істориків української мови, славістів. Зокрема, в сучасних суспільно-історичних умовах відродження релігійного стилю української мови важливими є розробки М. Скаб з церковнослов'янської мови української редакції [3; 4]. Цікавими будуть нариси життя і діяльності іноетнічних за походженням істориків української мови, які захищали мовні права українців [2]. Безперечно, актуальними вважаємо навчальні курси з історичної діалектології, до прикладу, підготовлене В. Мойсієнком перше в україністиці навчальне видання з історії північного наріччя [1]. Отже, вивчення історико-мовних дисциплін відкриває можливості не лише для фахового зростання, а й для виховання філологів-україністів, є націєтворчим чинником розвитку української держави.

Література

1. Мойсієнко В. Історична діалектологія української мови. Північне (поліське) наріччя: підручник. Київ, 2016.
2. Радевич-Винницький Я. Історія української мови: іноетнічні персоналії.

Львів, 2020.

3. Семенов О. М. Методика викладання української мови у вищих навчальних закладах: навчальний посібник / О. М. Семенов, Н. П. Дейниченко. Суми, 2014.

4. Скаб М. В. Церковнослов'янська мова української редакції: історія виникнення та функціонування, графіка, орфографія, фонетика, лексика. Чернівці, 2013.

5. Скаб М. В. Церковнослов'янська мова української редакції: посібник. Чернівці, 2020.

**ІВАН НЕКЛЮДОВ ТА ІВАН ПРОКОПЕНКО:ВЕЛЕТНІ НАУКИ ТА
ДЕРЖАВИ**

Черняк К.С.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності

014 Середня освіта (Математика)

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: cherniakekaterina03@gmail.com

Пономарьова Н.О.

доктор педагогічних наук, професор,

декан фізико-математичного факультету

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: ponomna@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6929525>

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди пишається багатьма педагогами, вченими, дослідниками, які вплинули не тільки на середовище, у якому вони працювали, а й визначили подальший вектор його розвитку на багато років уперед. Серед них особливо вирізняються постаті Івана Неклюдова та Івана Прокопенка.

Іван Матвійович Неклюдов (1935 р.н.) – доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАН України, заслужений діяч науки і техніки України, генеральний директор Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» (2004–2015 рр.), академік-секретар Відділення ядерної фізики і енергетики Національної академії наук України, член Президії Національної академії наук України (2004–2015 рр.), почесний громадянин м. Харкова. І. М. Неклюдов – один із найвидатніших та визнаних усім світом вітчизняних фізиків, наукові дослідження якого стосуються фізики міцності, фізичного та радіаційного матеріалознавства [1]. Іван Федорович Прокопенко (1936–2021 рр.) – доктор педагогічних наук, професор, Національної академії педагогічних наук України, заслужений працівник народної освіти України, ректор Харківського національного педагогічного університету імені

Г.С. Сковороди (1980–2020 рр.), почесний громадянин м. Харкова, м. Лохвиця Полтавської області, м. Ємільчине Житомирської області. І. Ф. Прокопенко – український економіст, педагог, авторитетний громадський діяч, видатний учений, фахівець у галузі нових педагогічних технологій навчання та виховання, економічної теорії, філософії освіти [2].

У житті та долі цих двох непересічних особистостей можна побачити чимало спільного, що, на наш погляд, багато пояснює щодо їхньої виключної ролі в історії університету, науки, суспільства, країни.

І. М. Неклюдов народився 10 лютого 1935 року в с. Сурково Шебекинського району Белгородської області, а І. Ф. Прокопенко – 10 червня 1936 року в с. Васильки Лохвицького району Полтавської області в незаможних родинах трудівників. Вони були майже однолітками, з дитинства, опаленого війною, були привчені та залучені до щоденної праці. Незважаючи на те, що навчалися в простих сільських школах, пройшли через низку життєвих випробувань і вступили до престижних закладів вищої освіти Харківщини. І. М. Неклюдов навчався на фізико-математичному факультеті нашого університету (тоді Харківського державного педагогічного інституту імені Г.С. Сковороди), який із успіхом закінчив. І. Ф. Прокопенко закінчив Харківський юридичний інститут (нині Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»).

Ще у студентські роки І. М. Неклюдов та І. Ф. Прокопенко визначили й особисті долі. Усе життя рука до руки йдуть Іван Матвійович Неклюдов із Валентиною Іванівною Лозовою (педагог, науковець, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України). Усе життя відданими одне одному було подружжя Прокопенків – дружина І. Ф. Прокопенка Анна Єгорівна більше двадцяти років працювала вчителем початкових класів у Харківській гімназії № 6 «Маріїнська гімназія».

І. М. Неклюдов та І. Ф. Прокопенко від аспірантури до найвищих керівних посад у регіоні пройшли всі сходинки великого трудового та наукового шляхів, протягом десятиліть залишаючись відданими своїм установам. Так,

І. М. Неклюдов працював спочатку молодшим (з 1959 р.), а далі старшим науковим співробітником (з 1969 р.) лабораторій, виконував обов'язки начальника відділу (1979–1998 рр.), заступник директора (1996–1997 рр.), директора Інституту фізики твердого тіла, матеріалознавства та технологій (1997–2000 рр.), генерального директора (2004–2010 рр.), з 2010 – почесного директора Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут НАН України» [1]. І. Ф. Прокопенко був колгоспником колгоспу ім. Т. Шевченка Лохвицького району Полтавської області (1953–1955 рр.), інструктором Лохвицького райкому комсомолу (1955–1956 рр), теслярем, вибійником шахти «Полтавсько-комсомольська № 2» у м. Єнакієве Донецької області (1956–1959 рр.), 2-м секретарем Лохвицького райкому комсомолу (1959–1960 рр.), викладачем, доцентом, завідувачем кафедри політичної економії НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» (1965–1980 рр.), ректором ХНПУ імені Г.С. Сковороди (1980–2020 рр.), радником ректора ХНПУ імені Г.С. Сковороди (2020–2021 рр.) [2].

Протягом усієї професійної діяльності І. М. Неклюдов та І. Ф. Прокопенко виконували феноменальні обсяги організаційно-наукової роботи. І. М. Неклюдов працював як головний редактор журналу «Питання атомної науки і техніки»; був членом редколегій наукових часописів «Вісник НАН України», «Доповіді НАН України», «Успехи фізики металлов» і науково-технічного збірника «Радиотехніка»; очільником секції «Конструкції та обладнання атомної енергетики» Науково-технічної та експертної ради при Президії НАН України з питань ресурсу та безпеки експлуатації конструкцій, обладнання і машин; членом чотирьох проблемних рад НАН України; членом багатьох зарубіжних академій наук; заступником голови галузевої координаційної науково-технічної ради з проблем фізики радіаційних пошкоджень. У науковому доробку І. М. Неклюдова 17 монографій, понад 800 наукових праць, 50 винаходів і патентів. І. Ф. Прокопенко був членом редколегій фахових видань «Економіка», «Педагогіка та психологія», «Новий Колегіум», літературно-художнього, суспільно-політичного та теоретико-методологічного

журналу «Слобожанщина»; упродовж багатьох років очолював роботу спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських і докторських дисертацій з педагогічних наук у ХНПУ імені Г.С. Сковороди; був депутатом Харківської міської ради (1981–1990 рр.), з 1992 року – членом Президії Академії педагогічних наук України, членом Ради з питань мовної політики при Президентові України (1998–2001 рр.), депутатом Харківської обласної ради (2006-2010 рр.), з 2010 року – членом Комітету з Державної премії України в галузі освіти; з 2002 року – директором Інституту Українського козацтва при ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Спадщину І. Ф. Прокопенка складають понад 600 наукових праць.

Особливе місце в роботі І. М. Неклюдова та І. Ф. Прокопенка посідало керівництво та підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації. І. М. Неклюдов протягом багатьох років поєднував наукову роботу із викладанням спеціальних дисципліни з фізики міцності і фізичного матеріалознавства в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна, завідував філією кафедри матеріалів реакторобудування фізико-технічного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна при ННЦ «ХФТІ». Під його керівництвом було успішно захищено 10 докторських та 30 кандидатських дисертацій [1]. І. Ф. Прокопенко став засновником потужної наукової школи з економіки, очільником напряму інноваційних педагогічних досліджень. Під його керівництвом було успішно захищено 12 докторських та 25 кандидатська дисертація [2].

Багаторічна сумлінна праця І. М. Неклюдова та І. Ф. Прокопенка знайшла визнання на державному рівні та відзначена чималою кількістю нагород.

Життя І. М. Неклюдова та І. Ф. Прокопенка, головними цінностями яких були працелюбність, відданість професії, любов до людей, порядність та щирість, – не тільки приклад для наслідування, а й джерело натхнення для багатьох поколінь майбутніх педагогів, вчених, науковців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Неклюдов І. М. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/PersonalSite/Reports/Pages/default.aspx?PersonID=0000009305> (дата звернення: 10.05.2022 р.).
2. Прокопенко І. Ф. URL: <http://hnpu.edu.ua/uk/ivan-fedorovych-prokopenko> (дата звернення: 10.05.2022 р.).

ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ІНСТРУМЕНТІВ GOOGLE ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Чехратова О.А.

доктор філософії (Освітні, педагогічні науки), старший викладач кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

м. Харків, Україна, e-mail: elena.chekhratova@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6929554>

В умовах дистанційного навчання використання інформаційно-комунікаційних технологій набуває особливого значення. Різноманіття засобів, якими може скористатися викладач для формування професійних компетентностей майбутніх фахівців, включає спеціально створені освітні ресурси (які зазвичай вимагають аутентифікації користувачів) та загальнозживані ресурси (на яких виконувати завдання можна без додаткової реєстрації або перевірки особистості). Кожен із таких видів має як переваги, так і недоліки. Але використання ІКТ в освітньому процесі надає викладачеві змогу не тільки навчати, контролювати й корегувати, а й мотивує студентів до активної пізнавальної і наукової діяльності.

Вмотивований студент, який навчається у сприятливому освітньому середовищі, добре розуміється на питаннях вибору: від прийнятих рішень щодо організації власної аудиторної і позааудиторної роботи залежить академічна успішність і можливість вдосконалювати вже набуті компетентності. Власний вибір в освіті – це інструмент для задоволення освітніх потреб і цілей, свідомий вибір індивідуальної траєкторії навчання і можливість самовдосконалення [4].

Вміння приймати рішення, брати відповідальність за власне навчання – невід’ємна складова професійної компетентності майбутнього педагога. Використання сучасних ІКТ, інтернет-ресурсів, гаджетів, соціальних мереж і хмарних сховищ допомагає пов’язати навчання з особистими інтересами студентів; дозволяє зробити завдання більш інтерактивними, а здобувачів – більш залученими до процесу планування й реалізації освітнього процесу.

У сучасній методиці використовується спектр онлайн-ресурсів і мобільних додатків для індивідуалізації освітнього процесу й розвитку відповідальності за навчання студентів [1, с. 260–268]. Використання хмарних сервісів Google допомагає не тільки приділяти достатньої уваги формуванню професійної відповідальності майбутнього спеціаліста, а й налагодити взаємозв'язок між викладачами й студентами [2, с. 178]. Інтерактивне освітнє середовище забезпечується використанням хмарних сервісів Google (GoogleForms, Google Диск, GoogleClassroom) як засобів відстеження студентами власного прогресу, отримання зворотного зв'язку, досягнення цілей, заохочення брати активну участь в організації й оцінюванні прогресу в навчанні.

Для майбутнього вчителя важливо формувати професійні компетентності під час опанування різних дисциплін. Так, виконуючи завдання в Google Classroom, студенти мають змогу відслідковувати власний прогрес, бачити, які правки і коментарі були зазначені викладачем, вступати у віртуальні діалоги задля вирішення освітніх питань. Такий спосіб спілкування має потенціал для розвитку самостійності та відповідальності студентів за навчання, що може спроектувати на майбутню професійну діяльність.

Використання Google Forms в освітньому процесі не обмежується збором інформації про здобувачів і відповіді на питання з закритою формою відповіді. Окрім проведення опитувань (які можна легко і швидко аналізувати за допомогою автоматично створених діаграм і графіків, а також Google таблиць, де архівується вся інформація про перебіг виконання кожного з завдань), тут можна обмінюватися документами, спільно редагувати питання. Викладач має змогу дізнатися, наскільки ефективними є методи, що використовуються на занятті; студент отримує детальний звіт за виконану роботу і може самостійно або за допомогою наставника провести ретельний аналіз власних освітніх здобутків.

Формування іншомовної комунікативної компетентності вимагає практики й перевірки різних мовних і мовленнєвих компетентностей. Для цього

у Google Forms передбачена можливість завантаження певної кількості аудіо- або відеофайлів як у вигляді питань, так і у вигляді відповідей. Зручним є те, що, надсилаючи цифровий запис власної відповіді, студент мінімізує шанс, що викладач загубить або не оцінить роботу, адже доступ до завантажених матеріалів залишається відкритим, тобто учасники освітнього процесу можуть звернутися до сховища для уточнення результатів або проведення рефлексії. Саме аналіз власного прогресу допомагає із визначенням подальшого навчального шляху, роблячи студента більш вмотивованим і винахідливим щодо процесу планування, навчання й моніторингу академічних і професійних успіхів [3]. Сучасний учитель, володіючи навичками рефлексії, здатен допомагати розв'язувати освітні проблеми своїх учнів, аналізуючи і корегуючи передусім власні дії [1, с. 324–325].

Іноді викладачам важко адаптуватися до нових цифрових реалій світу. Студенти більш охоче реагують і відповідають, виконають та навіть створюють завдання, коли їм дозволено використовувати гаджети, мобільні застосунки та інтернет. Зі свого боку педагогам необхідно адаптуватися, виконувати складніші завдання, витратити більше часу на підготовку до занять та їх інтерактивність. Але використання хмарних сервісів Google у підготовці майбутніх вчителів іноземних мов має не тільки лінгвістичний, а й методичний потенціал, формуючи іншомовну комунікативну й професійну компетентності здобувачів освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лавриш Ю. Е. Дидактична система індивідуалізації навчання іноземної мови студентів інженерних спеціальностей у технічних університетах : дис. ... д. пед. наук. Полтава : Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, 2020. 489 с.

2. Погорелова Т. Ю. Управління процесом формування професійної відповідальності майбутніх менеджерів економічної галузі : дис. ... доктора філософії, 011 – Освітні, педагогічні науки. Харків : Харківський національний

економічний університет імені Семена Кузнеця, 2020. 254 с.

3. Krapivnyk G., Tuchyna N., Bashkir O., Borysov V., Gonchar O., Plakhtyeyeva V. Modelling the Process of Reflection with Pre-Service Student Teachers. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2021. Vol. 13, No. 3. P. 116–133. URL: <https://doi.org/10.18662/rrem/13.3/443>

4. Tuchina N., Borysov V., Podhurska I., Kupina I., Borysenko N. Developing Learner Autonomy via Choosing a Person's Educational Pathway. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2020. Vol. 12, No. 1. P. 209–225. URL: <https://doi.org/10.18662/rrem/210>

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕЛІТИ У СИНГАПУРІ

Чихаріна К.І.

аспірантка кафедри освітології та інноваційної педагогіки, викладач кафедри
східних мов

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: karinachykharina_98@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6929566>

Сучасна освітня парадигма висуває нам нові виклики в рамках підготовки інтелектуальної еліти нації та, зокрема, педагогічної еліти. Світ ХХІ століття надає перевагу суспільству інтелекту, а інноваційна та модерна сучасність потребує фахівців, які можуть ефективно реагувати на нові виклики. Саме педагогічна еліта відіграє визначну роль у підготовці справжнього, інтелектуальноспроможного й всебічно розвиненого фахівця. Задля того, щоб педагогічна еліта могла ефективно функціонувати в сучасних реаліях та здійснювати основні задачі, велика увага має приділятися саме підготовці фахівців у галузі педагогічних послуг: викладачам, учителям тощо. На сучасному етапі перетворень у світі та Україні актуалізується проблема підвищення якості педагогічної освіти, її вдосконалення. Світ усвідомлює необхідність підготовки вчителя нової світової парадигми. Педагога, який не лише має впевнені розумові навички, але є творчою особистістю, яка прагне до неперервного розвитку власного потенціалу й уміє його застосовувати на практиці.

Ми помічаємо, що виникає гостра необхідність переглянути функціонування старих шаблонів підготовки педагогічної еліти. Можна стверджувати, що саме вивчення досвіду іноземних прогресивних держав допоможе нам ефективно досліджувати сильні та слабкі сторони механізмів підготовки педагогічної еліти в Україні. Однією з таких передових країн є Сингапур.

Слід згадати, що Республіка Сингапур є прикладом успішного державотворення [3]. Не маючи основних підвалин для закладення

державності, Сингапур створив економічно розвинену, сильну на політичній арені країну. Саме компетентний й всеохопний підхід до освіти допоміг державі підготувати фахівців й експертів, які змогли спрямувати країну в успішне майбутнє. Синтез традиційних національних засад та орієнтація на підготовку сильних конкурентоспроможних педагогів визначає вектор підготовки педагогічної еліти. Феномен Сингапуру вивчається дослідниками із різних країн, велика увага приділяється зокрема освіті та підготовці педагогічних працівників.

Дослідження освітньої системи Сингапуру привертали увагу зарубіжних науковців, таких як Є. Астаф'єв, Дженніфер Пей-Лінг Тан (JenniferPei-LingTan), Айк-Лінг Тан (AikLingTan), А. Гільмутдінова, Девід Ханг (DavidHung), Е. Дурнев, А. Жук, Мелвін Чан (MelvinChan), О. Сергієнко, М. Писаревський, В. Стюард (StewardW). У сучасних вітчизняних педагогічних дослідженнях із вивчення досвіду Республіки Сингапур, О. Вітковський, І. Грищенко, К. Котун, В. Федоренко, О. Янкович, розглядають особливості педагогічної освіти.

Освіта в Республіці Сингапур контролюється Міністерством освіти, яке і регулює політику держави в питаннях освіти. Державна політика приділяє надзвичайну увагу педагогічній освіті, оскільки цей аспект розглядається державою як фундамент соціально-економічного благополуччя країни. Інвестиція в людський ресурс дозволяє країні ефективно розвивати всі напрямки людського життя. Професія викладача в Сингапурі є дуже престижною, має високий соціальний статус. Безумовно, це пояснюється важливістю ролі, яку педагогічна еліта відіграє в підготовці покоління із інноваційними світоглядними позиціями, новим кутом погляду на світові виклики майбутньої ери, критичним мисленням тощо. Заробітна плата педагогів у Сингапурі є доволі високою. Абітурієнти в Сингапурі свідомо обирають професію викладача, мотивовані на професійне зростання в межах власної спеціальності.

У Сингапурі педагогічну освіту можна здобути в Національному інституті освіти (NIE), який було засновано в 1905 р. на базі Педагогічного

коледжу (Teachers' Training College) [2]. Навчальний заклад є автономною інституцією, проте підпорядковується Міністерству освіти Сингапуру. NIE сумісно з Міністерством освіти працює над визначенням академічно-кваліфікаційних стандартів, забезпечує проведення процесу співбесіди абітурієнтів. Національний інститут освіти забезпечує академічні програми на всіх рівнях педагогічної освіти, підтримку наукових досліджень у галузі педагогічної освіти, підвищення кваліфікації педагогічних працівників для задоволення освітніх потреб держави. Тривалість навчання залежить безпосередньо від обраного типу програми.

Зазвичай навчальні програми, запропоновані Національним інститутом освіти, складаються з таких компонентів із зазначеним приблизним розподілом: навчальні дослідження (20%); предметні дисципліни (50%); навчальна практика (25%); підвищення рівня володіння мовою та навички академічного дискурсу (5%). Високий відсоток практичного компоненту, тісний зв'язок між теорією та практикою є запорукою підготовки умілого, конкурентоспроможного фахівця [1].

Відсутність на педагогічних спеціальностях «випадкових студентів» пояснюється неабиякою жорсткістю відбору. Абітурієнт має входити в 30% кращих випускників за результатами державних іспитів. Кандидат на навчання проходить співбесіду в Міністерстві освіти та Національному інституті освіти (NIE) [1]. Слід зазначити, що перед тим, як вступити до Національного інституту освіти, з метою навчання за педагогічним спрямуванням, кандидат також має пройти підготовку в школі на посадах помічника вчителя або звичайного адміністратора, отримуючи мінімальну матеріальну винагороду. Термін цього етапу триває від 5 тижнів [4]. Отримання ступеня бакалавра займає три роки, отримання спеціалізації – один рік. Якщо кандидат не задовольняє вимоги університету й обраної освітньої програми, він може бути виключений.

Випускники педагогічних програм підготовки гарантовано отримують роботу в шкільній системі освіти. Після закінчення інституту вони автоматично

направляються до шкіл, вважаються повноцінними держслужбовцями («Загальноосвітні співробітники» – *General Education Officers*) [1].

Як було зазначено вище, Національний інститут освіти – є не лише закладом для здобуття педагогічного фаху, але й пропонує спектр програм для підвищення професійної педагогічної кваліфікації протягом професійної кар'єри. Створюючи систему додаткової освіти, Міністерство освіти Сингапуру демонструє, що підвищення кваліфікації педагогів є одним із пріоритетних завдань.

Задля визначення чітких цілей додаткової освіти проводиться діагностика за спеціальною методикою, тож педагогічні працівники мають змогу оцінити результативність своєї праці, рівень власної компетентності.

Педагоги в Сингапурі охоче здобувають додаткову освіту, оскільки це дає змогу підвищити заробітну плату. Крім того, держава сплачує педагогу 100 годин підвищення кваліфікації на один навчальний рік.

Підсумовуючи сказане, можна із упевненістю стверджувати, що Республіка Сингапур має успішну модель підготовки майбутніх педагогів, яка може стати прикладом для України при реформуванні системи педагогічної освіти. Зокрема, жорсткий відбір, який проходять абітурієнти, охочі навчатися на педагогічних спеціальностях, є надзвичайно важливим у виборі дійсно спраглих та мотивованих студентів. Таким чином, викладачі представляють справжню інтелектуальну, педагогічну еліту із високим соціальним статусом та пристойною заробітною платою. Ми впевнені, що саме знання допоможуть державі зайняти передові позиції у суспільстві інтелекту, а за ним і є майбутнє. Таким чином, напрямки державної політики, які підтримує Сингапур, безперечно допоможуть державі утримати передові позиції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Педагогічна освіта і професійна підготовка в сучасному соціокультурному середовищі: монографія / Товканець Г.В. та ін. / за заг. ред. Товканця Г.В. Мукачево : Редакційно-видавничий центр МДУ, 2018, 302 с.

2. Сотська М. В. Модель педагогічної освіти для ХХІ століття: досвід Сінгапуру. *Імідж сучасного педагога*. 2020. №5(194). С. 32–35.
3. Чихаріна К. І. Особливості освітнього процесу в Сінгапурі. *Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в ХХІ столітті*. 2021. Вип. 3. С. 390–392.
4. Янкович О. І. Розвиток професійної майстерності вчителів у Сінгапурі. Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності : зб. матеріалів доп. учасників II Міжнар. наук.-практ. конф. : (Тернопіль, 11-12 квітня 2019 р.). Тернопіль : Тайп, 2019. Ч. 2. С. 307–310.

УКРАЇНСЬКІ ПРОСВІТНИКИ МИНУЛОГО ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Шевченко Н.О.

доцент кафедри теорії, технологій і методик дошкільної освіти
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: n0678102030@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6929592>

Сьогодні, в умовах розгортання на території України військових подій, у тому числі й інформаційної війни, коли відбуваються агресивна дегуманізація й знецінення загарбниками провідних цінностей українського суспільства, особливої актуальності набуває формування ціннісних орієнтацій дітей та молоді. Суспільне життя переконує, що без культивування таких моральних цінностей, як добро, людяність, відповідальність, почуття власної гідності, творчої ініціативи складно уявити сьогодні процес виховання особистості. Особливе місце в системі таких ціннісних орієнтирів посідають національні цінності, що зумовлено необхідністю прищеплення молодому поколінню розуміння своєї національної приналежності, збереження та розвитку національної культури шляхом залучення дітей та молоді до її джерел, формування в них патріотичного ставлення до Батьківщини, виховання ціннісних орієнтацій, притаманних високорозвиненому суспільству.

Питання національних цінностей у контексті проблеми виховання особистості на основі виховних національних традицій завжди привертала увагу відомих громадських діячів та педагогів минулого – Б. Грінченка, М. Грушевського, М. Драгоманова, І. Огієнка, С. Русову, С. Сірополка, К. Ушинського та інших, які вважали національні цінності основоположними моральними принципами і нормами, ідеалами, ідеями, виробленими народом упродовж свого історичного розвитку, які відображають світогляд, риси характеру, менталітет певного народу.

Грунтовне дослідження ідей та досвіду вітчизняних діячів минулого щодо

розробки проблеми формування національних цінностей у дітей та молоді набуває особливої актуальності в умовах сьогодення, про що свідчить інтерес до їхньої педагогічної спадщини в контексті відповідного історичного періоду з боку сучасних дослідників (О. Донченко, М. Євтух, С. Золотухіна, І. Зязюн, І. Ларіна, С. Мельничук, Г. Падалка, Г. Підкурманна, В. Попова, Т. Слободянюк, Т. Танько, Л. Штефан). Учені новітньої доби А. Бєлих, Л. Білас, Н. Бондаренко, І. Кон, І. Лебідь, О. Марченко, А. Рубан, О. Спиркін, В. Супруненко, І. Чеснокова, О. Шаповал, А. Швецова, О. Ярмоленко та інші, розвиваючи ідеї попередників, роблять значний внесок у висвітлення питань формування національних цінностей дітей та молоді.

Разом з цим, незважаючи на активну наукову розробку цієї проблематики та велике практичне значення національних цінностей у житті людей, у сучасній системі виховання, на жаль, вирішенню цих питань не надається відповідної уваги й багатий досвід національного виховання недостатньо використовується для збагачення ціннісної сфери молоді. Тому сьогодні важливим уявляється поглиблення теоретико-методологічних засад виховання національних цінностей дітей та молоді шляхом аналізу спадщини видатних діячів минулого та узагальнення поглядів сучасних учених.

Зважаючи на актуальність ідей та досвіду просвітників, насамперед педагогів кінця ХІХ – початку ХХ століття щодо створення системи національного виховання в Україні, ми мали на меті проаналізувати та висвітлити їхні погляди щодо педагогічної значущості національних цінностей у процесі розвитку ціннісної сфери особистості молоді людини.

Науковий інтерес до проблеми формування національних цінностей як чинника становлення ціннісно-світоглядної основи особистості має давню історію. Звертаючись до вивчення витоків ідеї національного виховання, посилюючись на літературну спадщину видатного українського філософа Г. Сковороди, наголосимо, що основою становлення ціннісної сфери особистості є звернення до рідного коріння, народної спадщини. «Кожен повинен пізнати свій народ і в народі пізнати себе», – стверджував з цього приводу мисли-

тель [1, с. 544]. Вбачаючи мету виховання у формуванні в людини кращих моральних якостей, притаманних тому народові, до якого вона належить, філософ відстоював принцип природовідповідності виховання та необхідність відродження національної системи цінностей через виховні традиції народу.

Ідея народного виховання і формування в особистості національних цінностей посідає провідне місце й у працях К. Ушинського. Сучасна вітчизняна дослідниця Л. Паламарчук, вивчаючи твори цього видатного педагога, підкреслює його тезу, що виховання, створене народом і засноване на народних традиціях, має таку виховну силу, яку не має жодна найкраща виховна система, заснована на абстрактних ідеях або запозичена в інших народів; наголошує, що на думку К. Ушинського, кожному народу притаманна своя специфічна система виховання, основана на національній меті та засобах її досягнення [2, с. 94–95]. Аналізуючи багату спадщину педагога, сучасна вчена узагальнює його ідеї щодо реалізації системи народного виховання як основи для формування в особистості не тільки самих національних цінностей, а й обов'язкової потреби в їх збереженні та поповненні. Дійсно, К. Ушинський підкреслює, що вивчення рідного краю, його культурних традицій, народного мистецтва, звичаїв та побуту народу – складає міцне підґрунтя щодо формування в дітей та молоді національних цінностей. Особливого значення у формуванні духовної особистості педагог надає рідній мові, яку він називає великим народним педагогом, оскільки, вивчаючи мову, дитина засвоює нескінченну кількість понять, почуттів, думок, художніх образів, а отже культуру та філософію свого народу [8, с. 121–153].

Наголосимо, що погляди К. Ушинського щодо необхідності розвитку національного виховання, включення його як важливої складової в освітній процес розділяли й підтримували М. Драгоманов, Г. Ващенко, Б. Грінченко, І. Огієнко, С. Русова, а в подальшому розвивали О. Вишневський, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, Ю. Руденко, І. Мартинюк та багато інших діячів.

У контексті порушеної нами проблематики значний науковий інтерес становлять також ідеї П. Каптерева щодо тісного взаємозв'язку національних

цінностей з національною самосвідомістю, притаманною кожному народу, незалежно від рівня розвитку. Узагальнюючи погляди педагога, підкреслимо, що він був переконаний в обов'язковій приналежності будь-якої людини до певної народності, завдяки чому вона розвивається, певною мірою засвоюючи та реалізуючи у власному житті виховний ідеал педагогіки певного народу. На думку просвітника, засвоєння ціннісної системи певного народу відбувається стихійно з моменту народження із опануванням людиною рідною мовою, релігійними та родинними ідеалами, народною історією, культурою побуту, суспільних норм та правил, набуваючи цілеспрямованого характеру лише у виховній системі. Важливо зауважити, що освітній процес П. Каптерев розглядав як розвиток закладених у кожній людині здібностей, що сприяє творчій самореалізації особистості та є актуальним в усі часи [3, с. 346–347].

Вагомими в аспекті вивчення проблеми, що розглядається, уявляються також ідеї Б. Грінченка, який зазначав, що справа просвіти в українців є «справою національного відродження» [4, с. 3]. І. Огієнко, наголошуючи на необхідності національного відродження країни, підкреслював важливість оновлення школи на духовно-національних засадах. На його думку, дітям та молоді необхідні ідеали, що ґрунтуються на кращих національних традиціях і здобутках національної культури та виховують високі етичні норми, гуманістичні принципи, патріотизм і національну гідність, вшанування духовних цінностей. На переконання вченого, активною для свідомості силою, що організовує і спрямовує на вирішення конкретних виховних задач, є національний ідеал, що є образом конкретної мети діяльності нації на даному ступені її інтелектуального, морального, духовного розвитку й задає регулятиви, котрими повинна керуватися людина. Реальні потреби, протиріччя соціальної дійсності спонукають націю до діяльності і відбиваються у свідомості як конкретна, соціальна, культурна ситуація, в якій знаходиться нація, її нагальні потреби.

Вивчаючи питання національних ідеалів, І. Огієнко як найголовнішу цінність українців відзначав національну ідею. Учений вважав, що така ідея є віддзеркаленням одвічного бажання українців мати власну незалежну державу із

аутентичною культурою, освітою, системою виховання та духовністю [5]. Серед найвищих духовних цінностей, закарбованих у менталітеті народу, учений відзначав віру в добро, справедливість і чесність, формування яких закладає основи певного типу людської поведінки.

Важливого значення впровадженню ідей національного виховання в навчально-виховний процес школи з метою формування в особистості національних цінностей надавав Г. Ващенко. Видатний педагог вважав, що національна школа має не тільки озброювати учнів знаннями, а й передусім виховувати їх відповідно до національних ідеалів народу. Метою виховання, на його погляд, має бути сприяння досягненню основної задачі нашого народу – здобуття для себе свободи. Найважливішою умовою цього є національна єдність і солідарність, усвідомлення того, що лише своя самостійна держава забезпечить добробут і високий культурний розвиток нації, ґрунтовну й досконалу підготовку молоді до діяльності в усіх галузях духовної і матеріальної культури [6].

У працях «Загальні методи навчання», «Система освіти в самостійній Україні», «Виховний ідеал», «Виховна роль мистецтва» та інших, які, на жаль, стали відомі лише за доби отримання Україною незалежності, Г. Ващенко розкрив ідеал національного виховання, в основі якого лежать загальнолюдські та національні цінності, що є, за його словами, духовним надбанням народу.

Проблему виховання дітей та молоді на національних традиціях висвітлювала у своїх працях і видатна вітчизняна дослідниця С. Русова. Педагог підкреслювала, що дитина може здобути ґрунтовну основу для самостійного розвитку й навчання лише через формування національних цінностей, оскільки саме вони обумовлюють зв'язок між зовнішніми вимогами та нормами суспільства й внутрішньою культурою дитини, її прагненнями та бажаннями.

Учена наголошує на необхідності у вихованні дітей використовувати педагогічний потенціал національних цінностей, що, на її думку, є основними критеріями зміцнення моральних сил молодого покоління і є оновленням відродженої душі народу. С. Русова вважала, що саме у формуванні національних

цінностей міститься шлях до розвитку в особистості моральності, цілісності, приналежності до суспільства, нації, що має здійснюватися через широке впровадження ідей національного виховання в загальноосвітні заклади для дітей та молоді [7]. Велику роль у цьому процесі вона відводила вихователям.

Таким чином, аналіз праць видатних вітчизняних просвітителів, громадських діячів і педагогів минулого (Г. Ващенко, О. Вишневський, Б. Грінченко, М. Драгоманов, О. Духнович, С. Русова, К. Ушинський та інші) дозволяє стверджувати, що весь виховний процес має бути зорієнтований на гармонійне виховання особистості для потреб нації, держави і всієї людської цивілізації. Наголошуючи на значенні національних цінностей в освіті людини, українські педагоги, філософи, учені підкреслювали, що цілі й завдання національної системи виховання досягаються насамперед через глибоке і всебічне оволодіння учнями змістом освіти, який має реалізовуватися під час оволодіння рідною мовою, вивчення рідної історії, збереження релігійних виховних традицій, ознайомлення з краєзнавством, природою рідного краю, національною міфологією, фольклором, національним мистецтвом, національною символікою, народними прикметами та віруваннями, родинно-побутовою культурою, національними традиціями, звичаями та обрядами.

Розкриті вище ідеї вчених дозволили розглядати національну самосвідомість як комплексну характеристику особистості, що ґрунтується на уявленні і усвідомленні себе як одиниці своєї нації, яка є відмінною від всіх інших націй. Таке усвідомлення виявляється у співвідношенні свого статусу, своїх уявлень і цінностей з цінностями нації, вимогами й особливостями свого національного середовища.

Вивчення спадщини діячів минулого переконує, що розвиток духовних цінностей, які формують у дітей та молоді загальнонаціональний суспільний ідеал, єдину національну ідею, загальновизнану ідеологію державотворення, розвинену національну самосвідомість, є однією з основних педагогічних проблем, яка може бути вирішеною передусім освітніми засобами. Національні цінності містять значний, ще досі не вичерпаний виховний потенціал у педаго-

гічній діяльності, оскільки їхньою основою є гуманістичні духовні ідеали, становлення системи яких пов'язано з формуванням особистості молодого людини.

Перспективним напрямом подальших наукових розвідок є обґрунтування на основі ідей та досвіду педагогів минулого сучасних засобів формування національних цінностей дітей та молоді в системі освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сковорода Г. С. Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. Прозові переклади. Листи. Упоряд., авт. прим., авт. передм. І. В. Іваньо. Київ : Наук. думка, 1983. 543 с.

2. Паламарчук Л. Б. Етнопедагогічні ідеї у творчості К. Д. Ушинського. *Ідеї К.Д. Ушинського в сучасній педагогіці*: Матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції (20–21 лютого 2014 р.). Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. С. 89-98.

3. Шевченко Н. О. Формування національних цінностей дітей та молоді в поглядах вітчизняних діячів кінця XIX – початку XX століття. *Наукові записки кафедри педагогіки*. Випуск XXXI. Харків, 2013. С. 343-350.

4. Грінченко Б. Перед широким світом. К., 3 друк. С. А. Борисова, 1907. XII, 320 с.

5. Огієнко І. Українська культура: Коротка історія культурного життя українського народу. К. : «Довіра», 1992. 142 с.

6. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава: Полтавський вісник, 1994. 191 с.

7. Русова С. Ф. Дитячий сад на національному ґрунті. *Світло*. 1910. № 3. С. 44–54.

8. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні. Історія педагогіки України. Кіровоград, 1998. С. 121–153.

ІНСТРУМЕНТАЛЬНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ ДИДАКТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ З ІНФОРМАТИКИ

Шинкарьова Д.А.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої
освіти 014 Середня освіта (інформатика)

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Андрієвська В.М.

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри інформатики

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: andvera80@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6929606>

Цифрова трансформація у сфері освіти викликала суттєві зміни концепції навчання – створення відкритого електронного освітнього середовища. Актуальною стає потреба розробки дидактичних матеріалів у вигляді, найбільш зручному для їх сприйняття, засвоєння і запам'ятовування онлайн.

На кафедрі інформатики Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди проблема підготовки майбутніх учителів до створення цифрових дидактичних матеріалів вирішена на високому рівні. З огляду на тенденції побудови відкритого електронного освітнього середовища, його виведення за межі закладу освіти, у програми підготовки майбутніх учителів уведено спеціальні курси і модулі, присвячені розгляду кола теоретичних і практичних питань, що стосуються продуктивного використання інструментальних засобів для створення цифрових дидактичних матеріалів з інформатики (зокрема розробка інтерактивних вправ [1], навчальних відеоматеріалів [2], ігрових освітніх додатків і навчальних 2D-ігор [3] тощо). Для створення таких матеріалів студенти залучаються до роботи з різними інструментальними засобами (Canva, Genially, JeopardyLabs, Edpuzzle, PlayPozit, LearningApps, Live Worksheets, Study Stack, додатки Google тощо). Розвинений функціонал зазначених засобів надає змогу майбутнім учителям легко набити досвід створення інтерактивних та анімованих дидактичних

матеріалів з інформатики (інтерактивні плакати, вікторини, веб-квести, інфографіка, віртуальні посібники, дидактичні ігри тощо). Водночас створення таких матеріалів на практиці є достатньо складним, адже окремі цифрові дидактичні матеріали мають, наприклад, обмежений простір для контенту (інфографіка, інструктивна карта тощо), що зумовлює оволодіння студентами специфічними вміннями дизайн- оформлення (єдність дизайну при поданні текстових даних; відповідність розміру зображення, наприклад, величині літер тексту, колірна гама тощо).

Успішне створення цифрових дидактичних матеріалів значною мірою залежить також від урахування психофізіологічних особливостей школярів, наявного рівня їхньої готовності до використання цифрових дидактичних матеріалів, зокрема [4; 5]:

- у початковій школі важливим є органічне поєднання навчальної та ігрової складових. Так, для учнів 1-2 класів доцільним є розробка дидактичних матеріалів, які супроводжуються динамічними зображеннями з тривимірною графікою, анімацією, що асоціюється з грою. Під час розробки матеріалів для учнів 3-4 класів важливо звернути увагу на систему оцінювання результатів навчання, до якої поступово починають звикати школярі;
- для учнів основної школи важливо гармонійно інтегрувати різні види інформації (наприклад, надання текстового або мовного супроводу під час візуалізації, що надає змогу акцентувати увагу школяра на певному моменті). Водночас гейміфікований контент підготовлених дидактичних матеріалів спрощує сприйняття інформації, посилює мотиваційний компонент, адже новітні технології надають змогу не лише розширити можливості візуалізації інформації, а й застосувати варіативні, комплексні способи її подання;
- для учнів старшого віку доцільно запропонувати в значній кількості варіативні за складністю завдання, передбачити систему вбудованої допомоги, що створює психологічний комфорт і спонукає учнівську молодь до самостійної роботи; комплексно подавати матеріал для більш легкого візуального сприйняття даних (наприклад, Dashboard або Е-панель з лаконічно

представленою інформацією, статистичними даними) тощо.

Таким чином, цифрові дидактичні матеріали є атрибутивною ознакою сучасної освіти, адже перехід на «надзвичайне віддалене навчання» з обмеженням аудиторних годин вимагає ґрунтовних змін у підходах до організації навчання в закладах освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоусова Л. І., Олефіренко Н. В. Дидактичні функції електронних навчальних ресурсів для молодших школярів. *Information Technologies and Learning Tools*. 32(6). DOI: 10.33407/itlt.v32i6.760.

2. Борчан А., Остапенко Л. Створення ігрового додатку «Хрестики-нулики» засобами мови програмування Python. *Інноваційні педагогічні технології в цифровій школі* : зб. тез доповідей IV Всеукр. наук.-пр. конференції молодих учених (м. Харків, 11-12.05.2022). Харків, 2022.

3. Воробйова Н., Андрієвська В. Специфіка розробки дидактичних матеріалів для формування медіаграмотності школярів. *Інноваційні педагогічні технології в цифровій школі* : зб. тез доповідей IV Всеукр. наук.-пр. конференції молодих учених (м. Харків, 11-12.05.2022). Харків, 2022.

4. Олефіренко Н. В., Андрієвська В. М. Мультимедійні технології у початковій ланці освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2010. № 2(16). URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/search/search>.

5. Хажаїнова В., Олефіренко Н. Інтерактивні вправи для навчання школярів безпечної поведінки в Інтернеті. *Інноваційні педагогічні технології в цифровій школі* : зб. тез доповідей IV Всеукр. наук.-пр. конференції молодих учених (м. Харків, 11-12.05.2022). Харків, 2022.

ВЕБ САЙТ ПЕДАГОГА-ДОСЛІДНИКА «ДІАЛОГИ ПРО ВИХОВАННЯ»

Штефан М.В.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність 011 – Освітні, педагогічні науки,
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: shtefan.maris@gmail.com

Борисенко Н.О.

кандидат педагогічних наук, доцент
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: prorector_borysenko@hnpu.edu.ua

Доценко С.О.

доктор педагогічних наук, професор
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна, e-mail: svetlana.dotsenko@hnpu.edu.ua
<https://doi.org/10.5281/zenodo.6929638>

Сучасна освіта характеризується інтенсивним проникненням цифрових застосунків в усі аспекти освітнього процесу і самоосвіти, професійного і особистісного зростання. Дистанційна освіта стала не лише вимушеним трендом, наслідком трансформацій у зв'язку з пандемією і провадженням воєнного стану в Україні. Дистанційна освіта стає усе затребуванішою, оскільки у цьому напрямку працює уся світова спільнота, істотні зрушення щодо забезпечення якості освіти у дистанційному форматі зроблено у національному контенті.

Імідж сучасного педагогічного працівника, дослідника апріорі містить важливий складник: персональна сторінка, блог тощо. Розглянемо стисло потенційні можливості веб сайту педагога-дослідника на прикладі розробки Марини Штефан [2], здобувачки третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, освітньо-наукова програма 011 Освітні, педагогічні науки, кафедра освітології та інноваційної педагогіки [1] Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, науковий керівник –

професор В.В. Ворожбіт-Горбатюк.

Варто наголосити, що в ХНПУ імені Г.С. Сковороди зміст ОНП та індивідуальний план здобувача формуються таким чином, щоб здобувач максимально реалізував свої пізнавальні та академічні прагнення, ще під час навчання продемонстрував прогрес в опануванні інноваційними методами дослідження та освітніми технологіями[1].

Не заглиблюючись в типологію сучасного іміджування у галузі освітніх, педагогічних наук, стисло представимо приклад реалізації ініціативи. Веб сайт, персональна сторінка в соціальних мережах, професійний блог педагога-дослідника розкриває ключові світоглядні позиції автора і перспективні професійні пропозиції. Це виразно прослідковується в назві «Діалоги про виховання» [2]. Назва веб сайту має бути лаконічною, тематичною, нести світоглядний, аксіологічний аспект. В наведеному прикладі маємо змогу спостерігати, що автор акцент робить на демократичних європейських цінностях, відкритості дослідження і уваги до інформації.

В комунікуванні і творенні медійного образу на сторінці «Діалоги про виховання» [2] представлено практику застосування правила шести слів. Автор сайту відкрита для спілкування і дослідницької співпраці за напрямками:

- ❖ методичні розробки для освітян і батьків дітей,
- ❖ творчі соціально вартісні проєкти,
- ❖ наукові напрацювання,
- ❖ соціальна активність, самоосвіта [2].

Інформацію на веб сайті [2] структуровано таким чином, щоб відвідувач не втомлювався від перенасичення інформацією, а сам зробив вибір за конкретним напрямом: чи отримав корисні матеріали, чи розширив поле пошукової діяльності в мережевому просторі за запропонованими посиланнями.

Це цілком узгоджується із сучасною медійною культурою. Звісно, розроблено презентовану сторінку з потенціалом. Перспективою оновлення географії сайту бачиться через створення каналу взаємодії і співпраці на

злободенні соціально значимі теми, використання технік медійної критики. Також вартим уваги є синтезування сторінки веб сайту з профілями в Googlescholar , Publons, WebofScience.

Виразним, на наш погляд, є використаний прийом трансляції дзеркального іміджування «Моя антикрихкість» [2]. Досить ефектно презентовано концепт бажаного іміджу через зміст активної комірки «Освіта та досвід» [2].

До перспектив подальшого розроблення презентованого сайту можна віднести наступні пропозиції:

Використання культурних маркерів образу педагога-дослідника через синтез корпоративного і множинного видів іміджу. Сучасний педагог-дослідник впізнаваний також завдяки репутації, успіхам, стабільності організації, в якій здійснює навчальну, дослідницьку, професійну діяльність.

Цікаво на веб сторінці презентувати історії зворотного зв'язку і життя проєктів, професійних ініціатив після завершення таких. Можна також відобразити елементи нетворкінгу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кафедра освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. URL : <https://www.kaf-pedagogy-hnpu.com/>
2. Діалоги про виховання. Персональна сторінка Марини Штефан. URL : <http://dialog2020.tilda.ws/>

ІВАН ПРОКОПЕНКО ЯК ЗАСНОВНИК ХАРКІВСЬКОЇ НАУКОВОЇ ШКОЛИ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Янкович О.І.

Доктор педагогічних наук, професор

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка м. Тернопіль, Україна

Куявсько-Поморська вища школа

м. Бидгощ, Польща, e-mail: yankov@tnpu.edu.ua

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6929678>

У кінці ХХ – на початку ХХІ ст. у закладах середньої та вищої освіти набули популярності педагогічні технології. Ці інновації стали предметом дослідження українських учених, а саме: А. Алексюка, С. Гончаренка, І. Зязюна, А. Кіктенко, О. Любарської, А. Нісімчука, В. Онищука, О. Падалки, В. Паламарчук, О. Пехоти, О. Пометун, С. Рудаківської, О. Савченко, Г. Сазоненко, П. Сікорського, І. Смолюка, С. Сисоевої, О. Шпака та ін. Виникли наукові школи освітніх технологій: Волинська, Миколаївська, Київська тощо. Їхні представники не лише обґрунтовували теоретичні засади технологічного підходу, а й відображали його практичні аспекти.

Добре відомою в Україні та світі є Харківська наукова школа педагогічних технологій, яку представляли від 90-х рр. ХХ ст. І. Прокопенко, В. Євдокимов, О. Іонова, В. Лозова, А. Троцько, К. Юр'єва тощо. Колектив цих учених працював під керівництвом І. Прокопенка. Їхні посібники використовувалися для формування готовності майбутніх учителів, вихователів до реалізації технологій у загальноосвітніх школах та дошкільних закладах [1], [2], [3].

І. Прокопенко спільно з однодумцями обґрунтував методологічні засади дослідження педагогічних технологій, зокрема системний, технологічний, компетентнісний підходи до організації пошуків із їхнього розвитку [1, с. 37–61].

Учені Харківської школи визначили понятійно-термінологічний апарат,

критерії, структуру педагогічних технологій; при цьому науковці спиралися на численні розвідки українських та зарубіжних авторів.

На думку І. Прокопенка, В. Євдокимова, педагогічна технологія – це «суворо наукове і точне відтворення гарантуючих успіх педагогічних дій» [3, с. 8]. «Не механічний, раз і назавжди заданий процес з незмінним виходом, а організаційно-змістова структура, що визначає напрямок взаємодії педагога і учнів при нескінченній багатоманітності підходів і відносин. Педагогічна технологія – це не інструкції і рецепти, а принципи практичного втілення закономірностей формування особистості» [3, с. 15], [5, с. 27].

І. Прокопенко, В. Євдокимов потрактували також технологію навчання: «це система науково обґрунтованих дій і взаємодій елементів навчального процесу, здійснення яких гарантує досягнення поставлених цілей навчання» [3, с. 9], [5, с. 30].

У той час коли багато вчених стверджували, що педагогічні технології гарантують досягнення визначеної мети всіма здобувачами освіти, І. Прокопенко зауважив, що ці способи освітнього процесу не можуть забезпечити однаково високий рівень навченості і вихованості всіх учнів, адже важливо враховувати дію інших суттєвих чинників [3, с. 15], [5, с. 43]. Зрозуміло, що це мотивація до навчання, здібності дітей та молоді, професійна майстерність педагога тощо.

Колектив авторів на чолі з І. Прокопенком, проаналізувавши праці науковців щодо теоретичних аспектів технологізації освіти, категорію «педагогічна технологія», визначив її структуру:

1. Концептуальна частина (короткий опис ідей, гіпотез, принципів, які допомагають її розумінню).
2. Змістовна частина (цілі навчання, обсяг і характер змісту освіти).
3. Процесуальна частина (технологічний процес, зокрема організація освітнього процесу, способи пізнавальної діяльності учнів, методи і форми роботи вчителя, діагностичні процедури).
4. Програмно-методичне забезпечення (навчальні плани і програми,

навчальні і методичні посібники, засоби навчання і діагностики).

5. Професійний компонент (відображення залежності успішності функціонування і відтворення спроектованої педагогічної технології від рівня педагогічної майстерності вчителя) [1, с. 84].

Характеризуючи концептуальну частину, І. Прокопенко та В. Євдокимов зазначали: «Будь-яка педагогічна технологія спирається на певну наукову концепцію, що включає філософське, психологічне, дидактичне та соціально-педагогічне обґрунтування досягнення освітніх цілей. Концептуальна частина розглядається з позиції інноваційності, альтернативності, гуманізму, демократизму, сучасності» [1, с. 84].

Чільне місце в діяльності вчених Харківської школи займає розроблення класифікацій. Проаналізувавши дослідження як зарубіжних, так і українських науковців, вони виділили істотні властивості для створення класифікації педагогічних технологій. Найважливішими ознаками визначено цільову орієнтацію, стиль взаємодії викладача та учня, організацію навчання (способи засвоєння). На основі істотних властивостей було запропоновано три групи педагогічних технологій, усередині яких передбачено існування окремих видів технологій навчання:

1. Педагогічні технології за цільовою орієнтацією.
2. Педагогічні технології за характером відносин учителя й учня.
3. Педагогічні технології за способами організації навчання [3, с. 24–25], [5, с. 48–49].

І. Прокопенко з однодумцями визначив рівні функціонування педагогічних технологій у сучасній освітній практиці: *загальнопедагогічний* (технологія цілісного освітнього процесу в регіоні, на певному освітньому рівні, у закладі освіти), *предметний* (технологія вивчення певного навчального предмета), *модульний або локальний* (технологія розв'язання окремих дидактичних, виховних або управлінських завдань тощо). Тому науковці наголошують на доцільності розмежування понять «педагогічна технологія», «освітня технологія», «виховна технологія» тощо [1, с. 53].

Учені також виявили чотири виміри, на яких у сучасній педагогічній науці та освітянській практиці функціонує педагогічна технологія: наукознавчий, процесуально-дієвий, процесуально-описовий та системний [1, с. 51]

Представники Харківської наукової школи відобразили історичні аспекти педагогічних технологій, зазначивши, що термін «педагогічна технологія» вперше використав Д. Саллі вже в 1886 р. Серед освітянської спільноти західноєвропейських країн і США він набув розповсюдження у середині ХХ ст. і впродовж 50-річної історії розвитку однойменної галузі наукового знання зазнав суттєвих змістових змін [1, с. 51].

Учені під керівництвом І. Прокопенка ґрунтовно описали низку технологій, що розроблялися в другій половині ХХ ст., як-от: авторські технології М. Гузика, О. Захаренка, В. Сухомлинського, В. Шаталова тощо [1], [4, с. 62–63].

Суттєвим внеском у розвиток технологічного процесу в Україні та світі було відображення передових технологій педагогів Харківщини, викладачів Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Це передовсім технології навчання здібних і обдарованих дітей та учнівської молоді, риторичної взаємодії в педагогічному процесі, використання художньо-зорових образів букв у формуванні навички письма в учнів 1 класу. Варто зазначити, що в працях І. Прокопенка приділялася увага розвитку технологічного підходу в початкових школах. Він турбувався про освіту як наймолодших здобувачів освіти, наголошуючи на необхідності дотримуватися принципу дитиноцентризму, виховання щасливої дитини, так і про навчання майбутніх учителів, пропонуючи інноваційні технології їхньої підготовки в умовах євроінтеграції.

Отже, І. Прокопенко створив і тривалий час очолював Харківську наукову школу педагогічних технологій, збагативши педагогічну теорію та освітню практику доробком, що включає визначення категоріально-понятійного апарату, обґрунтування критеріїв, структури, класифікацій, рівнів,

історичних аспектів педагогічних технологій; висвітлення авторських технологій відомих учителів-новаторів, інноваційних технологій педагогів Харківщини загалом та Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди зокрема.

У сучасних умовах, коли зберігаються суперечності, пов'язані з реалізацією технологічного підходу, праці І. Прокопенка є підґрунтям для нових наукових розвідок та вирішення проблем, що ще існують у сфері освітніх технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Педагогічні технології в підготовці вчителів: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка. 3-є вид., допов. і переробл. Харків: ХНПУ, 2018. 457 с.

2. Прокопенко І. Ф., Євдокимов В. І. Педагогічна технологія: посібник. Харків: Основа, 1995. 374 с.

3. Прокопенко І. Ф. Педагогічні технології: навч. посібник. Харків: Колегіум, 2005. 224 с.

4. Янкович О. І. Розвиток освітніх технологій у початкових школах України (1959–2018 рр.): монографія. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2021. 162 с.

5. Янкович О. І. Розвиток освітніх технологій у теорії та практиці вищої педагогічної освіти України: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Тернопіль, 2009. 527 с.

Наукове видання

Освіта збереже Україну!

Матеріали I Всеукраїнських Прокопенківських читань

(10 червня 2022 р.)

Відповідальний за випуск: ШАПОВАЛОВА Олена

Редактори: СКИДАН Марина
СКИДАН Ярослав

Комп'ютерна верстка: ДЖАНДЖГАВА Георгій

Підписано до друку 15.06.2022 р. Ум. друк. арк. 45,97

Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

Україна, 61002, м. Харків, вул. Алчевських, 29